

Mazās piezīmes.
Pārdomas un vērojumi.

KĀRLIS SKALBE /1879 – 1945/

KĀRLIS
SKALBE

MAZĀS PIEZĪMES
PĀRDOMAS UN VĒROJUMI

© Kārlis Skalbe 1939
Ēraksti 2025
136 lp. / ~ 1,10 MB

Mazās piezīmes

Pirmais posms

(1917.—1920.)

Jūnijā, 1917. g.

Jauns laiks ir, un mēs gribam runāt. Vai mūs dzirdēs starp partiju kliegzieni, no kuņiem skan visas malas? Vai šinīs dienās vairs kāds grib klausīties uz klusām un vienkāršām domām? Kādas savādas jūtas man uznāk šinīs dienās! Lielais brīvības pavasaris ir atnācis, bet pavasaris dabā ir it kā aizkavējies, un man liekas, ka šogad rozes nezedēs, bet pie visiem kokiem un krūmiem izplauks un uzdziedēs no Pēterpils un Maskavas atvestas Ļeņina rezolūcijas. Patiesi, cik es apskatos uz zariem, kuņi stiepj pret sauli pusatvērtus pumpurus, man liekas, ka tur visur ir jau viltīgi iesprausti sarullēti papīri. Tik nepievilcīgs izskatās šis papīra pavasaris, un man ir bail, ka rudenī nebūtu jāievāc no mūsu dārziem tādi pat papīra augļi. Kaut pavasaris dzimtu no mums pašiem, no tautas sirds un no tautas gara! Tāpēc mēs gribam klausīties uz savu sirdi un domām un runāt līdz arī šinī trokšņa pilnā laikā. Mēs negribam ne mācīt, ne tiesāt. Rakstniekam vispirms jāiet tiesā pašam ar savu sirdi, un kad viņš pats sevi nesaudzīgi tiesājis, tad beidzot nāk vēl pūlis un viņu notiesā. Šās stundas, kuņas mēs pavadām šaubās un cerībās par Latvijas likteni, ir kā bargas tiesnešu sejas. «Vai jūs zināt skaidrību?» viņas prasa. Stkaidrība ir, paturēt veselu prātu un nelaut sašķelt tautas gribu

Lai skalda latviešus kā grib, mēs gribam redzēt viņus kā vienotu tautu. Tauta ir valsts. No šķiru skabargām mums ir jātop par apvienotu tautu, par valsti. Ja mēs to nepratīsim, mūsu tauta arī vēl priekš nākošiem gadu desmitiem stāvēs saliekta un nopostīta kā koks bez galotnes! Viņa tad paliks tāda, kādu viņu vēlas redzēt tie, kas skatījušies uz viņu kā uz laupījumu un turējuši savā kalpībā. Mūs var sakausēt stipra tautības apziņa. Bet mūs var vienot arī interešu kopība. Jo latvietis, lai tas būtu saimnieks, vai strādnieks, būs kungs par savu dzīvi un varēs to iekārtot sev pēc prāta tikai brīvā Latvijā. Mēs gribam kalpot domām, kas var vienot tautu uz kopīgu cīņu par Latvijas atsvabināšanu. Mēs esam par Latvijas revolūciju līdz galam! Lai dzīvo latvju valsts!

*

Bij reiz dienas, kad pie katra latvieša es varēju pieiet ar tādu uzticību kā pie brāļa. Tas bij toreiz, kad Kurzeme sabruka un dibinājās latviešu strēlnieku pulki. Šos divus gadus es esmu staigājis ar šo sajūtu. Un ja viņa kādreiz mani pievīla un es visur neatradu brāļus, bet egoistiskus cilvēkus, kādi mēs visi esam, es tomēr nejutos pievīlies. Starp latviešiem es jutos arvienu kā lielā ģimenē, kuņa patlaban pārdzīvo kopīgas bēdas. Un apgarota no tautas traģēdijas, nacionālā sajūta man tapa vēl dziļāka un intimāka. Kā sitienu pa krūtīm es sajutu asās partiju ķildas, kas mūs izšķīra pirmās revolūcijas dienās. Mēs esam ieguvuši brīvību, bet kaut ko ļoti vērtīgu pazaudējuši — nacionālu kopsajūtu. Nu mēs ejam viens otram gaŗām, kā partiju ļaudis, un nespējam viens otram vairs uzticīgi pieiet klāt. Ak, mēs nezinām, cik dziļi šī neuzticība apkauno attīstītu cilvēku sabiedrību. Tā ir tumšu un aprobežotu ļaužu iezīme, kuņi vienmēr un visur baidās, ka viņi netiek piekrāpti tāpēc, ka vāji saprot lietas un cilvēkus. Šī neuzticība apkauno mūsu gaišo un izglītoto tautu. Mēs sen jau smejamies par zemnieku, kuņš, Rīgā iebraucot, iešuj savus divdesmit rubļus aiz oderes, jo visur viņam spokojas priekšā blēži. Bet pirmo reiz uz plašās tautas politikas skatuves mēs uzejam ar to pašu sajūtu, ar kādu mūsu vectēvi iebrauca Rīgā.

Tais dienās, kad dibinājās latviešu strēlnieku pulki, dzima tautas vienība. Tad pirmo reiz latviešu sabiedrībā dzima jēdziens, ka tauta ir valsts, ak, mēs varbūt nemaz neesam tik pieticīgi, cik nabagi ar jēdzieniem! Nu šī cerība atkal ir izjukusi. Bet es ticu, ka mēs apvienosimies! Toreiz mūs apvienoja un padarīja par tautu no vāciešiem draudošās briesmas. Tagad mūs apvienos Latvijas jaunradīšanas darbs. Mēs kritizēsim viens otra kļūdas, kā tas darbā mēdz būt, bet mēs strādāsim blakus un neatlaidīsimies viens no otra, kamēr pils būs gatava: Latvija!

Lielinieki saka: Latvijas autonomija ir caura zeķe, ar kuŗu neder nodarboties, kad pasaule iet bojā. Taisni tāpēc, ka vecā pasaule iet bojā, dzimst daudz jaunas; valstis izjūk un tautas atsvabina no saitēm savus plecus un rokas. Taisni tagad ir vērts ar to nodarboties. Šāds brīdis nāk tikai pēc daudz simtu gadiem pirmo reiz mūsu tautas mūžā. Ja viņa palaiž to gaŗām, tad viņa var apgulties atkal savā stikla kalnā kā apburtā princese uz septiņsimts gadiem.

Latvijas autonomija ir sīkums, — tas ir otrs spārnots lielinieku izteiciens. Un mēs redzam, ka mūsu sociāldemokrati nav tie brīvības kareivji, par kādiem mēs viņus iedomājāties un kādi viņi varētu nākt šinī paguruma laikmetā, kad katru brīvu spēku tauta saņemtu ar gavilēm. Šādiem izteicieniem viņi paši sev noņem varoņu vainagu. Mēs redzam, ka mūsu sociāldemokrati ir šauri šķiras politiķi, kuŗi dzenas tik pēc mazākā darba laika un augstākas darba algas. Tā nostādāties, viņi sašaurina cilvēka personības jēdzienu un cīņu par brīvību, jo nacionālā brīvība ir viena no svētākām cilvēka tiesībām. Ar nacionālo jautājumu mūsu lieliniekiem nevajadzētu jokot, jo latvieši spēj būt lepna tauta. Viņi var izmaksāt saviem lieliniekiem augstāko dienas algu par vismazāko darba laiku un pateikt: Nu jūs savu esat dabūjuši, no nacionālās kultūras jautājumiem mēs jūs atlaižam, par tiem mēs spriedīsim paši. Vai viņiem patiktu šāds algādžu stāvoklis?

*

Tauta, kuŗa negrib saņemt savu mantojumu, — tā varētu sacīt par latviešiem, kuŗi paši sašķel katru organizācijas pasākumu un apkaŗo viens otru ar sīku savstarpēju nesaticību un skaudību. Bet mantojums — Latvijas zeme, par kuŗu mēs varētu valdīt, pa to laiku paliek svešinieku rokās un nav neviena, kas viņu saņem. Varbūt tas ir tāpēc, ka mēs esam minuši šo skaisto zemi tikai kā vergi un nekad neesam gribējuši valdīt. «Kas būs, ja nodibināsies autonoma Latvija!» — lielinieki biedē: «tie buržuji mūs nomāks!» Vai tas nav tikai sīks un verdzisks konservātisms, kas raugās uz jaunu laiku ar šādām neuzticīgām bailēm? Tā vecus laikus, kad kungi zemniekiem piesolījuši zemi pārdot par dzimtu, zemnieki visādi turējušies pretī, kungi viņus piekrāpšot. Bet par laimi lielinieki ir tikai viena mūsu sociāldemokratijas daļa. Otra ir par Latvijas autonomiju. Tā nekavēsies saņemt mantojumu, kuŗš var nākt tikai tautas rokās. Un varbūt pēc gadiem mēs redzēsīm, ka Latvijas sociāldemokratija tāpat kā norvēģu — sprauž blakus sarkanam savu nacionālo karogu.

*

Es pārku uz ielas avīžu lapu un ātri pārlaižu acis pār rezolūcijām, kas pieņemtas vakardienas sapulcē. Tur ir visi vārdi, ko tagad runā, es neatrodu tik viena vārda, ko mana sirds vēl meklē — Kurzeme! Un ejot pa ieU ar avīžu lapu rokā, man top tumšs ap acīm no skumjām. Es neredzu vairs cilvēku, kas nāk un iet man gaŗām, un nezinu, kur eju.

Es skatos pāri pār ļaužu galvām, un kāds tēls stāv man priekšā — māņi, atspīdums no mana paša dvēseles. Es redzu skaistu sievu. Viņas pleci ir kupli un krāšņi, tā ir kā uzziedējusi vasara, bet seja viņai ir bāla un viņas drēbēm ir vītušu lapu krāsa. Melns zariņš ar dažām vēja appUcinātām lapām ir viņai rokā, viņa slīd man pa priekšu nesasniedzama, izgaistoša ar šo īrstošo zaru, kuŗam vējš nopūš pēdējās lapas. Kurzeme, es klusām pie sevis runāju: Kurzeme!

Ak, Dievs, neliec man zāli ēst un rāpot aiz skumjām!

Kurzeme! — varbūt es šo vārdu izrunāju ļoti skaļi? Vajaga paciesties un mācīties kUsu ciest.

Vai mēs drīkstam izrunāt šo vārdu, kas tūkstošas karstas jaunekļu sirdis sviēda ugunī un nāvē? KUsāk, citādi kapi uz LieUpes atdarīsies un celsies augšā mūsu varoņi, gatavi otrreiz izciest nāves mokas.

*

Igauņi dibina savus nacionālos pulkus. Kā redzams, viņi steidzas mums pakāļ. Nu viņi vienā laikā var savus pulkus nodibināt un izteikt neuzticību viņu nodibinātājiem, tad viņi būs mūs panākuši.

Gan laiks ir jauns, bet daudz kas vēl ir jauns priekš krievu demokratijas. Tautu cenšanos uz pašnoteikšanos viņa saprot grūtāk, nekā to varētu no viņas sagaidīt. Rīgas Zaldātu Deputātu Padome izsacījusies pret nacionālu pulku nodibināšanu. Jo dažas mazas tautas — cik noprotams — latvieši — kam šādi pulki esot, pašas pret tiem izteikušās. Nu zināms, mēs arvien esam bijuši paši pret sevi. Kā nu lai mēs nebūtu arī pret saviem pulkiem. Krievu demokratijai, kuŗa tautām labprāt negribētu dot plašākas pašnoteikšanās tiesības, tas, saprotams, ir tikai pa rokai.

*

Varbūt tas nav nekas smejams, bet kādas reliģiōzas ilgas, kuŗas mums uzpūtis laika vējš. Par mieru mēs esam sākuši runāt, it kā par tūkstošgadu miera valstību, kuŗa rīt pat jau zemes virsū sāksies. Vajaga tikai sabrāļoties ar vāciešiem. Un ja ir kāds izsalcis vilks, kuŗu nevar piebarot, tad viņam vajaga tikai sacīt labas aģitācijas runas un viņš jēru vairs neēdīs. Piepeši mēs esam palikuši tik ticīgi, ka katrs adventists mūs varētu apskaust. Un mēs nevaram vairs saprast, kāpēc mēs izgājām vāciešiem pretī aiz Daugavas ar štikiem un rokas granātām. Mēs tak varējām saņemt viņus ar palmu zariem, kā tas pienākas kristīgiem brāļiem! Un ja vācieši teica: Mēs gribam noņemt Kurzemē divi miljoni vāciešu, tad mums vajadzēja tikai sacīt: «Lūdzu, vietas priekš jums namā uztaisītas. Nāciet, mēs paši ievilksimies kaut kur aizdurvē un mūsu bērni gulēs uz jumta. Mēs esam mazi ļaudis un esam raduši saspīsties, jums pieder visas ērtības.»

Jūlijā, 1917. g.

Tās ir tikai piezīmes uz grāmatas malām, šās rindas, kuŗas es steigā uzmetu. Interesantu grāmatu mums dod rokā šis laiks, es gribu vēl reiz viņu lasīt, kas būs mierīgākas dienas, un tāpēc atstāju uz malām šīs piezīmes.

*

Viens liels vilciens ir šīm dienām: latvju tauta meklē sev pašnoteikšanos. Viņa ir iztērējusi daudz spēka un asiņu un uz brīdi it kā pagurusi, bet viņa saņemsies un pārraus savas saites. — Vislielākā cīņa viņai vēl pašai ar sevi. Viņa nedrīkst gribēt, viņa nedrīkst sev ticēt. Mēs esam bijuši tikai līdzeklis citu mērķiem, ne mērķis paši sev. Mēs esam bijuši mēsli, ar kuŗiem mēslo sev saknes citas augstākas rases. Un pat labākie ļaudis, uz kuŗiem mēs skatījāmies kā uz mūsu revolūcionārās kultūras nesējiem, ir gatavi pieticīgi izkaisīties gar krievu vai vācu saknēm, kā internacionāls superfosfāts.

*

Kāpēc mēs mīdamies uz vietas, kad mums priekšā ir ceļš? Mans draugs, mēs neesam tauta. Mēs esam bars. Mēs brienam katrs uz savu pusi. Un kad es redzu kādu no tiem karoga nesējiem, kuŗus mēs tik bieži satiekam šinīs dienās ar milzīgu sarkanu karogu pār plecu, tad man gribas viņam uzsaukt: «Ei, Jāni, kur tu iesi?» Un man nav nekā vairāk priekš viņa, kā tikai drusku žēluma.

*

Ibsens reiz lielā sarūgtinājuma brīdī teicis, viņš nezinot, vai Norvēģijā esot divi miljoni norvēģu, vai divi miljoni suņu un kaķu. Mums ir divi miljoni kalpu un mēs gaidām, lai viņi nodibina sev valsti!

«Soliet tik viņiem labi daudz biezputras, tad viņi to izdarīs,» — mans draugs saka. Pirmās revolūcijas dienās mūsu frontē kādā pulkā atbraucis vecs revolūcionārs no Pēterpils un sajūsmināts stāstījis par brīvību.

«Bet vai biezputra būs?» — kāds zaldāts neuzticīgi viņu pārtraucis. Viss runas iespaids bijis vējā — viņam vajadzējis sākt no gala un iesākt no zaldātu biezputras, kuŗa taņī pulkā bijusi slikta.

*

Rūgti vārdi man prasās uz lūpām. Patiesība varbūt tomēr ir daudz gaišāka. Beidzot tak pamodīsies tautas pašlepnums, — un mēs uzvarēsīm, kad būsīm uzvarējuši sevī kalpa dvēseli.

*

Es redzēju, kā Kerenskim skrēja pakaļ krievu zaldāti, tie lipa viņam apkārt kā bites ap māti. Krievu tautā ir pamodies valsts instinkts, kuŗš meklē sev vadoņa. Arī mums jau ir savs trops — Zeines padome, kaut gan mēs esam bites bez ķēniņienes.

*

Krievu pagaidu valdība no mums prasa arvienu jaunas rezerves savas armijas papildināšanai, bet negrib atdot mūsu izpostītai tautai mūsu vienīgās nacionālās rezerves, kuŗas vēl ir Latgalē, un atsakās pievienot Latgali Vidzemei.

*

Ir starp mums arī tādi, kas cerē uz Vāczemes riekstiem. Man maz gribas viņiem ticēt, jo Vāczemes rieksti, kuŗus es agrāk kādreiz dabūju uz Ziemsvētkiem, man arvienu gadījās tukši, kaut gan labi zeltīti.

*

Strādnieki gaida sev sociālu Leiputriju, bezzemnieki zemi, ko gaidi tu, sirds? Tu gribētu tikai tautas v i e n ī b u, bet varbūt arī tu gribi par daudz un beidzot pievilsies.

*

Mūsu skolotāji savā kongresā Tērbatā nosprieduši izsviest no skolas ticības mācību un mācīt tās vietā ētiku. Viss būtu labi, es baidos tik, ka daži skolotāji, kuŗiem varbūt nav pie rokas Dravnieka «Svešvārdu grāmatas», nesamaina ētiku ar etiķi.

Tālāk ceļas jautājums, ko darīt ar bērniem, kuŗi nāk pasaulē ar svētām ilgām pēc gaišiem brīnumiem? Es domāju, ka arī bērnus vajadzēs izsviest no skolas, jo skolotāji būs priekš viņiem par gudriem.

Liepājā, 15. februārī 1919.

Jaurā sabiedrībā, kur tika dejots un dziedāts, kāds bēglis man pienāca klāt un teica:

«Es sapņoju, es biju izdzīts no dzimtenes un ēdu suņa gaļu. Žēl, ka tas bij tikai sapnis. Es negribētu nevienu stundu priecāties, kamēr svešie iekaŗotāji min Latvijas zemi.»

Kas spēj apzināties to grūto stāvokli, kādā mēs esam nonākuši, un kas spēj dzīvot ar tik īstām un smagām jūtām?

Mēs esam palikuši par daudz trausli priekš lielām cīņām un lielām ciešanām. Bet caur ciešanām iet ceļš uz uzvaru. Tas ir mūsu istais ceļš. To, laikam, bij nopratīšis šis nabaga bēglis, kuŗš gaišā dzīves troksnī bij pazaudējis savu grūto sapni, kas bij patiesāks par pašu dzīvi.

*

No bēgļiem mums jātop par kareivjiem. No savas mājas, savas ielas pilsoņiem — par republikas dēliem. Mums vajadzēja pazaudēt savu mazo dzīvi, lai mēs iemantotu Latviju.

Latvija ir mirusi — lai dzīvo Latvija!

Kad Francijā karalis bij miris, uz pils balkona parādījās maršals, pārlauza valsts zizli un sauca:

Karalis ir miris, lai dzīvo karalis! Un Francijā sākās jauns slavas laiks. Vecā Latvija, šī verdzības mītne, kur mums katram piederēja tikai savs kakts, ir gājusi bojā. Jaunā Latvija dzimst uz kaujas lauka.

Rīgas krišana bij priekš mums satriecoša. Mums likās, ka mēs ejam bojā bez slavas. Bet pietika ar pulciņu drošu latviešu vīru, kuŗi bez bailēm stājās ienaidniekam ceļā, un Latvija dzīvo.

Latvija dzimst no viņas kareivjiem.

Kas gan Latvija šinī brīdī? Tā ir tikai zvērasts un solījums.

Latviju izglābs tie, kas viņai solījušies.

Mums sacīs: jūsu pulks nav liels. Tā ir labi, tā vajaga būt. Katra zvaigzne dzimst no sava kodola. No maza pulciņa, kuŗš tur par visu augstāk savu solījumu, ir dzimušas visas draudzes, visas partijas. No pulciņa drošu un tīru republikas kareivju radīsies republikas pulki.

*

Vergu dzīve ir mūs nostādījusi uz Kleinām kājām. Maz ir to, kas prot taisni staigāt, vēl mazāk to, kas var lidot. Kāds pravietis, kuŗš tika sadedzināts uz sārta, smiedamies teica savam bendem: «Jūs cepināt zosi. Pēc simtu gadiem nāks gulbis, tas mācēs lidot.»

Tauta neizdzīvo savus vēsturiskos ideālus ne vienā gadā, ne vienā paaudzē. Latvijas republikai jābūt, ja ne šodien, tad rītu, pēc desmit, piecdesmit, vai simtu gadiem. Jo latvieši nevar dzīvot bez galvas, ar rumpi un rokām vien, kā to viņi ieraduši pa gadu simteņiem un kā to gribētu tautas ienaidnieki.

Zosis bij mūsu tūlīgie zemnieki, kuŗi nespēja īstā laikā sniegt republikas valdībai līdzekļus priekš valsts aizsardzības; par to viņi tagad ar savām sētām un lopiem tiek sadedzināti uz lielnieciskā sārta. Zosis bij tie strādnieki, kuŗi cerībā uz vienas dienas laupījumu ar gaviļēm sagaidīja lieliniekus Rīgā, un priekš kuŗiem bada ir sagatavojis lēnas un gruzdošas mokus. Zosis ir visi tie pilsoņi, kuŗi neņem ieročus rokā un mierīgi ļaujas apkauties no laupītājiem.

Bet paldies Dievam, republikas saule vēl mums spīd! Un mums nebūs jāgaida ne simtu dienu uz gulbi, kuŗš mācēs laisties. Man liekas, ka es šo lidojumu jau esmu dzirdējis. Kad no Annas baznīcas izvadīja rotmistri Skujēnu un, zārkam kustoties, ērģeles svieda baznīcā degošus heroiskus kliedzienus, man likās, ka tumši ērģļi ar platiem, vareniem spārniem nolaižas pār pavadītāju galvām.

*

Es gribēju sacīt, ka mums spīd arī republikas pusmēness. Latvijas republika dzimst zem augoša mēness. Viņas jaunie spēki pamazām pieaug.

Dažas dienas atpakaļ man gadījās būt kādā stacijā, frontes tuvumā, kur mūsu studentu nodaļa izpildīja savu sargu dienestu. Es redzēju savā priekšā jau īstus kareivjus, kuŗi nenoliek savas kaŗa cepures, ēd no skārda katliņiem un guļ uz salmiem.

Man nācās ar viņiem kopā pavadīt nakti sargu būdā, es redzēju, ka bez tīras pienākuma apziņas starp šiem jaunekļiem vēl dzīvo kādas ilgas, kāds nemiers, kuŗš sauc «kaut ko svētu padarīt». Viņiem bij jau apnikusi šī stāvēšana stacijās un viņi gatavojās doties uz fronti. Steidzīgi saformējušies, īsi pirms Rīgas krišanas, viņi bij še piedzimuši par kareivjiem. Un cik savādi! Kamēr še, aizmugurē, lodā zemsirdīgas bailes, nezināšana un visādas nodevīgas baumas, starp kareivjiem ir miers, drošums un ticība Latvijai. Un, jāsaka, ir gluži veltīgi, ka mēs kavējam dienas, skatīdamies pēc palīdzības uz zviedriem vai dāņiem. Mums ir tik tīrs un skaists kaŗaspēka kodols, ka mēs jau tagad varam izvest mobilizāciju un radīt republikas armiju.

Man prātā ir vecs stāsts par dēlu, kuŗam tēvs uzsien uz muguras cirvi un salmu kūli un izraida viņu pa durvīm, lai viņš iet uzcirst sev māju. Mūsu republikas armija dzims no mums pašiem, tāpat, kā ar pašu rokām grūti darināti ir visi mūsu dzīves pamati.

Pulkvedis Kalpaks

I

Savāda īpašība ir kalniem mūsu zemē. Viņu zilās virsotnes, kuŗas sniedz padebešu malas, viņu īstā, reibinošā augstumā mēs redzam tikai no tālienes. Viņiem tuvojoties, tos sāk aizsegt tuvākie pakalni un mežu pauguri, un tikai no viņiem aizejot, tie izaug savā zilā burvībā pie apvāršņa, kā teikas. Tāpat ir ar mūsu varoņiem. Viņi taps par teikām, un tikai tad viņus redzēs visā augumā. Ko mēs meklējam pie kalna, ir šī reibinoši dūmainā līnija debesu malā. Kalni sasniedz savu augstumu tur, kur viņi beidzas. Tāpat tas ir ar mūsu kareivjiem. Cik viņi lieli, mēs redzam no tā, kā viņi mirst. Daudz no mūsu varoņiem es esmu pazinis, daudzi no viņiem jau ir sasnieguši zilo mūžības līniju un dus mierīgi kā kalni. Vesela varoņu cilts, kuŗa visai pasaulei rādīja, ko spēj latviešu spīts, ir nolikusi savas galvas uz Misas, Lielupes un Daugavas. Mēs esam daudz atdevuši par demokrātijas uzvaru Eiropā. Jo lielais pasaules kaŗš, kuŗā latviešu strēlnieks pirmo reiz pacēla savu zobenu kā nacionāls kareivis, nebij nekas cits, kā cīņa prēt vācu absolūtismu, kuŗš lepnai Eiropai gribēja uzspiest uz pieres savu papēdi. Smagās veļu strūgas, kuŗas rudenā naktīs mēs dzirdējām čīkstam uz Daugavas, ir aiznesušas aizsaulē daudz Latvijas dēlu. Visas šīs acis, kuŗas ir izdzēsusi nāve, ir aizvērušās vienā sapnī, sapnī par brīvu Latviju. Kamēr tie tur, apakšā, dus un sapņo, še, augšā, šis sapnis ir piepildījies. Vecā Vācija ir satriekta. Demokrācija ir uzvarējusi. Bet kad mēs pasudinājām neatkarīgu Latviju un skatījāmies pēc varoņiem, mēs redzējām, ka visapkārt ir palicis klajs; it kā mēs stāvētu izcirtumā, kur šūpojās reiz mežs, un kur ir palikuši tikai reti koki, kas, izpletuši vējā savus skumīgos zarus, izkaisa sēklas priekš jaunām audzēm. Mēs sāpīgi sajūtam, ka trūkst Brieža... trūkst simtu un tūkstošu kareivju, kas nacionāli domāja un juta un kuŗiem Latvija bij dārgāka par visu pasaulē. Ir pagājuši tikai divi mēneši no tām dienām, kad mēs uztraukti klausījāmies klajumos, vai būs kāds spēks, kas aizstāvēs neatkarīgo Latviju, vai Latvija būs, vai sabruks zem lieliniecisma asinīs un dubļos. Tad uz Ventas mēs izdzirdām jaunus varoņu soļus. Mēs dzirdējām tur staigājam neatkarīgo Latviju. Tie bij pulkveža Kalpaka un viņa kareivju soli.

II

18. novembrī 1918. gadā tika pasludināta brīva, neatkarīga Latvijas republika. Bet viņas vēl nebija. Tā bija kā mīksts un negatavs veidojums, kuŗam bij jāiet caur pārbaudīšanas uguni. Neredzēta, neapjausta, pussapņu tēls, pusīstenība. Pēc smagās okupācijas varas, kad Latvijas vārdu nedrīkstēja izrunāt, kad tikai draugs draugam varēja pasacīt, kas jādara priekš mūsu nākotnes, šī nākotne piepeši nokāpa uz mūsu zemes. Viņas soļi bija nedroši, viņas gaita bij lēna, tāpēc ka tauta vēl neprata savai nākotnei ticēt. Viņa bij redzējusi tik daudz svešu kungu un pie katras pārmaiņas skatījās, no kurienes nāk šis kungs, uz kuŗu pusi vajadzēs noliekties. Kad pasaules kaŗā sabruka vācu vara un visi juta, ka tuvojas lielas pārgrozības, tautā dzirdēja runājam: «Diezin, zem kā nu mēs paliksim: vai zem krieva, vai zem zviedra, vai zem vācieša?» Ka tauta paliks zem sevis pašas, pati sava ozola ēnā, tas viņai neienāca prātā. Viņa jau nekad pati par sevi nebij valdījusi. Dziļi slēpdama sevī ievainotu taisnības sajūtu, uz ārieni viņa bij darinājusi piekļāvīgu raksturu, gatava uzņemt katru svešu varu. Likās, ka ozolu nav vairs mūsu zemē, ka ir tikai palsie kārķļu krūmi, kuŗi gatavi līdz zemei noliekties pret katru vēju, lai viņš nāktu no kurienes nākdams. Lielā pārgrozību laikā nāca skaidri redzamas it kā divas tautas dabas. No vienas puses apbrīnojama piekļāvība svešai

varai, no otras puses degoša sociālas taisnības sajūta, kas gatava uzliesmot lielniecismā. Tas liecina tikai to, ka tauta nav izdzīvojusi savu vergu laiku psiholoģiju, ka viņa vēl nespēj ar brīvas tautas apziņu pacelties pār p a g ā j u š i e m verdzības gadusimteniem un valdīt par savām kaislībām tāpat, kā par savu zemi. Un līdzko tika pasludināta neatkarīgā Latvija un visas varas krita, tūlīn parādījās šis traģiskais līdzsvara trūkums tautas dvēselē. Viena tautas daļa to saprata tā, ka ir pienācis laiks priekš revolūcijas, kad var ļaut vaļu visām sociālām kaislībām. Bet brīdis bij daudz nopietnāks un dziļāks. Tas bij laiks, kad Latvijai bij jātop par valsti.

18. novembrī tika proklamēta Latvijas republika. Bet pēc dažām dienām jau lielinieki laužās iekšā pār Latgales robežu. Krita Valka, Valmiera, Rīga un vispārējā sajukumā Latvija apstājās izbailēs un nezināšanā, kur iet. Viņai nebij gaitas. Līdz Rīgas krišanai neviena no latviešu jaunām rotām nebij dabūjama uz pozīcijām ne ar lūgšanu, ne ar draudiem. Latvija bij kā kuģis, kuŗš ostā apnests ar smiltīm un nespēj celties no krasta. Pulkvedis Kalpaks ar saviem varoņiem bij pirmais, kas cēlās un gāja. Pēc kādas kaŗa padomes Jelgavā pulkvedis Kalpaks vienkārši un sirsnīgi paskatījās uz saviem biedriem un teica: «Biedri, iesim!» Un pirmā latviešu kaŗaspēka nodaļa aizgāja uz pozīcijām. Viņa nebij liela, bet stipra ar savu vienkāršo kareivja pienākuma apziņu un uzticību Latvijai. Pie Olaines viņa sedza atkāpšanos vācu dzelzsdīvīzijai un darīja vairāk, nekā mēs zinājām. Pamazām viņas spēki pieauga, ap viņu sāka lasīties brīvprātīgie, un no Ventas jau atskanēja viņas varoņu slava. «Mēs esam neuzvarami», — Kalpaka kareivji rakstīja, kad grūtās cīņās bij pārbaudījuši savu spēku. Šī pārliecība viņus nesa uz priekšu. Viņi iedvesa to arī lieliniekiem. «Velns zin, kas tie par kareivjiem. Tie nāk stāvu šaudami un katram ir loŗmetējs. Ar tādiem jau nevar cīnīties». Īsā laikā pulkvedis Kalpaks bij ievēdis savā kaŗaspēkā augstu tikumisku disciplīnu. Varbūt priekš kaŗavadoņa disciplīnas atjaunošana tādā sajukuma laikā būtu liela māksla. Pulkvedis Kalpaks uz to lietu skatījās vienkārši un visās cīņās saviem kareivjiem pirmais gāja pa priekšu. Neviens viņam negribēja pakaļ palikt. Pirmais viņš arī krita sava pulka priekšgalā 7. martā 1919. gadā uz Saldus ceļa traģiskā kaujā ar kādu vācu nodaļu aiz kļūmīgas pārskatīšanās. Un it kā liktenis būtu gribējis izraut labākos no mūsu jaunās armijas, līdz ar viņu krita viņa varonīgie virsnieki: atsevišķās rotas komandieris kapteinis Grundmanis, virsleitnants Krievs un artilerijas komandieris, leitnants Šrūnders.

Lietainā pavasara dienā, kad pulkvedi Kalpaku ar viņa biedriem glabāja Liepājas kapsētā, bij visas tautas sēru diena. Milzīga ļaužu straume aiznesa bērū gājienu uz kapiem, mēs visi jutām, ka tiek paglabāts tautas varonis. Un no nepārredzamā ļaužu pulka, kas drūzmējās kapsētā ap noskumušiem ministriem, kareivjiem un Tautas Padomes locekļiem, — varēja redzēt, ka jauna valsts stāv pie sava kaŗavadoņa kapa, jauna valsts, kuŗa dzirdējusi savu sirdi pukstam un sāk pati sevi apzināties.

28. jūnijā 1919. g.

Rīgā

Še iet mūsu sāpju ceļš. Še ir mūsu Golgata. Šīs ir tās ielas, uz kuŗām tiek linčota mūsu tauta. Šī ir tā vieta, kur tiek krustā sista un apsmieta mūsu kaŗaspēka uzticība. Uzticība, kuŗa būtu pelnījusi laurus un nevīstošas ozola lapas.

*

Kas ir aizgājis un kas ir palicis no jaunā laika, kuŗu mēs gaidījām?
Ir palikuši tikai brūni asiņu plankumi uz tiltiem un sliekšņiem.

Tīrais sociālisma ideāls, ar kuŗu nāca vesela jauna paaudze, ļauŗu rokās ir palicis par mēri, no kuŗa tauta iet bojā.

Daudz mēs esam zaudējuŗi. Kad tik mēs varētu uzglabāt savas cilvēcīgās acis. Pārāk bieŗi nākas just, ka mūsu cilvēcīgās acis ņe ir liekas.

No sākuma tas man darīja lielas mokas.

Tad es ņķirstīdams «Robinsonu Kruzo», atradu ņādus vārdus par cilvēku ēdājiem: «Kas man devis tiesību būt par tiesnesi ņiem nelaimīgiem? Viņu prāts un sirdsapziņa taŗu cieŗ kUsu un viņi nezina, ko dara. Pēc viņu domām, nokaut un apēst ienaidnieku ir tikpat laba lieta, kā pēc mūsu sajūtas ēst cepeti.» No tā laika prāts man ir mierīgāks.

Vasara ir nolaidusies pār pilsētu un kvēlo uz dārzjiem un ielām. Bet mēs ejam pretī aukstām debesīm. Mēs esam palikuŗi cietsirdīgāki un vienaldzīgāki pret visu.

*

Kur paliek prieks par vasaru?

Reiz mēs varējam priecāties par pirmās muŗas sīkŗanu, kuŗa, pie loga atsiUsi, sāka kustināt spārnus.

Savādas muŗas ir parādījuŗas mūsu pilsētā, kuŗu sīkŗana izplata riebjumu un ņausmas. Tās ir līķu muŗas. Viņas sēstas uz tikko izplauķuŗiem ziediem un bāŗ savus ziboŗi zilos vēderus man pie rokām. Kur lai es glābjos no ņā riebjuma?

*

Labi, ka līdz ar balto gvardi Rīgā ieradās amerikāņi un atveda baltos miltus. Citādi tauta varētu teikt, ka baltie nav atveduŗi Rīgā nekā vairāk par kailu dūri.

ņī dūre jau te bij valdījusi. Un visi gaidīja kaut ko vairāk.

«Nu, kā jums gāja zem lielniekiem!» «Slikti, draugs.» — Bet vēl sliktāk ir, ka nav neviena, kam par to varētu sūdzēties. Tam vajadzētu būt kam labākam. Bet viena dūre spieŗ tāpat kā otra.

*

Liels laiks ir gājis pār mūsu zemi, laiks, kuŗŗ darinājis brīniŗķus likteņus, kādi varbūt nekad vairs neatķārtosies. Bet liekas, ka mēs paŗi esam mazāki par savu laiku. Mēs neprotam interesēties par cilvēku un cilvēku likteņiem. Varbūt tāpēc mēs ar katru dienu aizejam tālāk no cilvēcības. Un ja mēs tiesājam, tad mēs tiesājam tikai ar dūri. Bet notiesāts būs tikai tas, ko mēs būsīm notiesājuŗi ar sirdsapziņu. Par visu vairāk, liekas, mums ir apnicis cilvēks. Viņu nosit un aizmirst. Un ir tak likteņi, kuŗi uzmācas mums kā ņausmīgas un satriecoŗas mīklas. Kas ir ņīs flinŗu sievas! Kur viņas radās? Vai neviens nav gribējis paskatīties sejā kādai no ņām sievietēm un prasīt: «Kā tu nonāci ņādā stāvoklī?» Kas viņas tiesā? Un kāpēc mums nav atklātas tiesas, kuŗa ar cilvēcīgu līdzcietību pēta bojā gājuŗus likteņus? Varbūt arī mums ir sava daļa vainas, ka varēja rasties ņie sievieŗu tipi, kas iedveŗ riebjumu un ņausmas ar savu vieglprātīgo neŗēlību? Varbūt, ka vajaga tiesāt arī mūsu audzināŗanu un sabiedrību?

Daudz kas pa ņo laiku Rīgā ir grozījies. Daŗa meitene, kuŗai Dievs devis zilās acis un nevainīgu seju — visu, lai viņa izskatītos pēc gaiŗa eņģeŗa un ienestu visur prieku un sauli, ir palikusi par «flintnieci» un daŗa pazīstama seja palikusi cietāka un vienaldzīgāka. Tik vecie koki parkā ir tie paŗi un apvij manus soŗus ar tām pašām saulainām ēnām un to paŗu draudzīgo lapu ņalkŗanu.

Republika uz ūdens

Dažu dienu man tīkas noiet pie Daugavas un paskatīties, kā viļņi spīd. Es skatos, kā rindu rindām man šūpojas gaŗām liesmojoši zelta biķeŗi, sasizdamies un skanēdami tā, it kā uz Daugavas būtu dzīras — tik daudz prieka ir uz svabadiem viļņiem. Platas zelta vagas atveras, uz brīdi parādīdamas upes mirdzošos dārgumus un aizveras, paklausīdamas vējam un straumei. Mainīgais ūdens! Kad visi tumšie spēki mūs nodeva, tu paliki mums uzticīgs, mainīgais ūdens! Uz saviem viegliem smaidošiem viļņiem tu paglabāji mūsu jauno brīvību. Divi mēneši mūsu republika turējās tikai uz ūdens. Tas bija Liepājā. Mūsu Pagaidu Valdība bij gāzta. Trakojošais landesvērs gūstīja ministrus un Tautas Padomes locekļus. Visas avīzes tika slēgtas. Uz sauszemes valrs nevarēja tverties nekāda dzīva dvaša. Pirmo lielāko politisko sapulci mēs noturējām uz ūdens. Tas bija tūliņ pēc 16. aprīļa. Vajadzēja izteikt protestu pret mūsu valdības gāšanu. Mēs sapulcējāmies uz ostas tvaikonīša «Ebba». Resns un labsirdīgs igauņu kapteinis mūs labvēlīgi pavadīja ar acīm, kad mēs kāpām lejā pa šaurām trepēm mazā kuģa kajītē. Mums visiem nepietika vietas ap apaļo ozola galdu. Cits stāvēja atslējies pie sienas, cits sēdēja zemē uz kajītes sliekšņa. Še bija septiņas politiskas partijas, nekad viņas nebij sēdējušas tik cieši kopā, kā šinī kajītē, kur viņas bij savedis tautas posts. Tvaikonītis sāka kustēties, raibs viļņu atspīdums slīdēja mums pāri; mēs izbraucām jūrā; sēde tika atklāta. Šinī mazā sapulcē uz jūras dzima tā lielā vienība, kādu tauta parādīja cīņā par savām tiesībām.

Laiki spēlējās ar mums, tak es brīnītos, ja šis kuģītis nepaliktu vēsturisks un vienība, kuŗa uz viņa radās, kādreiz ietu bojā. — Viss tiek aizmirsts, bet ilgi tauta uzglabās atmiņā «Saratovu», šo pasakaino kuģi, uz kuŗa glābās mūsu Pagaidu Valdība no landesvēra un nodevīgiem mācītājiem. Še, uz ūdens, valdīja Ulmaņa kabinets un uzturēja sakarus ar pasauli, kamēr vācieši turēja tautu melu gūstā. Pa vienkāršām striķa trepēm gar aprūsējušo kuģa sienu uzkāpa un nokāpa Sabiedroto diplomātiskie aģenti, Tautas Padomes locekļi, kuŗi sanaca uz starpfrakciju sēdēm, ierēdņi, kuŗi saņēma pavēles, un tautas sūtītie, kas griezās pēc padoma.

No neatkarīgās Latvijas beidzot bij palicis pāri šis kuģis, kuŗš gulēja ostā, pie ieejas jūrā, noenkurojies starp divām angļu mīnu laivām. Arī es reiz tiku uzkāpis uz šā pasakainā peldošā Zilā kalna, uz kuŗa ik rītu iznāca ministra prezidents Ulmanis un skatījās, «vai migla nozust sāk». Šaurā kuģa telpa piecdesmit soļu gaŗumā, desmit jeb piecpadsmit platumā toreiz priekš viņa bij viss — valsts, apburta ķēniņa pils, labprātīgs cietums. Varbūt es aplūkoju to visu ar vecas pasakas acīm, man likās, ka es redzu kādu iemigušu galmu. Uz kuģa valdīja apatija un skumjas, kā tas var būt tikai uz stāvoša kuģa. Ar kādu prieku es dzirdu, ka «Saratovs» ir sācis kustēties, un valdība ir izkāpusi krastā. Viņa atgūst atkal savu zemi, kuŗu priekš viņas ir atkaŗojusi kopā ar igauņiem mūsu droširdīgā Ziemeļu armija. Laiks, kad mums bij republika tikai uz ūdens, ir gaŗām. Un ja uz ūdens viņa negāja bojā, tad es ticu, ka uz sauszemes viņa izplauks neredzētā krāšņumā, ja tikai mēs turēsimies pie tās vienības, kuŗu mēs atradām vēsturiskā politisko partiju sapulcē uz jūras.

Silueti

Vasara mirdz pār mums kā brīnišķīgs spogulis, gaiss ir tīrs un domas tik vieglas un gaišas, ka viņas nespēj uzķerties uz balta papīra. Kaut papīrs būtu melns, tad es rakstītu tur virsū baltus vārdus par nakti, kuŗa aiziet. Šī nakts! Viņa gulēja pār mums kā netīra siena. Ar asiņainiem pirkstiem pa viņu rāpās augšā nomocītās tautas nopūtas. Bet diezin vai kādai izdevās uzkāpt augšā un Dievu redzēt. Bezgala augsta un varena likās šī nakts. Un tad, mani draugi, mēs redzējām rakstus, ugunīgus rakstus, uz sienas. Es nenožēloju neviena lielgabala šāviena, kas laidās pār mūsu māju bālā izbiedētā pusnaktī, mezdami īsas un ātras ugunis. Šī nakts bij tik smaga, ka viņu varēja sagraut tikai ar lielgabaliem. Pēc šiem šāvieniem mēs tūliņ redzējām, kā viņa saplaisā un kā caur viņas tumšām spraugām uzvaroši spiežas tauŗu skaņas un rīta stari.

*

«Šodien līdz pulksten sešiem vakarā vāciešiem jāaiziet pār Daugavu», — pilsētā runāja. Es izgāju uz ielas un redzēju, kā viņa plaisā. Es redzēju, kā sadrūp un it kā no kāda svēta, dusmīga vēja tiek aiznesta netīrība, kuŗa bij valdījusi tik gaŗus mēnešus un gadus. Izaicinoši šūpodamies steidzās prom zaldāti no vācu dzelzs, kuŗu lielība bij padarījusi par skanošu skārdu. Es redzēju, kā viņi gāja: divas resnas rokas granātas un divas jaunkundzes pie sāniem. Ļaudis šķīrās no viņiem nost un pavadīja viņus ar klusu un draudošu īgnumu. Un, it kā suģestēdamies no šām neizteiktām tautas dusmām, kāds ielas suns skrēja viņiem klāt un sāka viņus skaļi un uzbāzīgi riet.

Pa Aleksandra ielu nāca, kā likās, taisni no kaujas maza kaŗaspēka nodaļa. Vienaldzīgs šķūtnieks, kratīdamies uz ratu malas, veda baltu priežu zārku, kuŗš bij apvīts ar liepu un kastaņu zariem. Viņam sekoja pulciņš zaldātu ar tumšām, nogurušām sejām, viņi skatījās uz zemi un turēja flintes šķībi pār plecu. Beigas. Es izgāju uz Daugavmalu. Uz tilta gan kājām, gan uz mierīgām vezumnieku kulbām, gan uztrauktos automobiļos slīdēja landvērīstu zilās cepures. Bruņots automobilis ar stobriem, kuŗi bij vērīti pret pilsētu, sargāja atkāpšanos. Gar krastu tuvojās kāda transporta nodaļa, liekdama savas tumšās kulbas pret mirdzošām vakara debesīm, kuŗas gulēja uz mierīgā ūdens. Nodaļa patlaban izbrauca uz tilta. Saule jau bij viņā pusē Daugavai, no šīs puses nekrita vairs neviens spožs stars, un es redzēju brīnišķu siluetu rindu, kuŗa slīdēja man gaŗām gar vakara debesīm. Spainis ratu pakaļā, salīkusi zaldāta mugura zem kulbas, viss nodalījās tik asi, kā izgriezts no melna papīra, kuŗš tiek turēts pret gaismu. Pa priekšu gāja Vācijas karogs, tad milzīga slota, kuŗa bij uzsprausta uz kādu ratu kulbas.

Ej ar Dievu, slota! Diezgan tu esi slaucījusi mūsu apcirkņus. Daudz par šo tiltu ir aizvedušas tavu vezumu vēderainās kulbas. Tā jūs esat staigājuši pa visu pasauli. Pa priekšu karogs, tad slota. Nečīkstiet, neraudiet, nesmērētie rati! Jūs arvienu esat atgriezušies mājā ar laupījumu. Brauciet ar Dievu!

Jūs aizvedat mūsu mantu un arī netīrību, kuŗu ienesāt mūsu zemē. Mums paiiek tīrs gaiss un viegla sirds.

Nu es dzirdu, ka vasara ir augšā un izpleš pār Latviju savus mirdzošos spārnus. Un visa zemes auglība un prieks steidzas viņai pretī.

21. jūlijā 1919. g.

Pie mūsu Amerikas draugiem

Vakar es nogāju ar svētrīta vizīti pie mūsu draugiem amerikāņiem. Mani uz to pamudināja paša sirds. Dažs sajūsts un neizteikts pateicības vārds man bij uz lūpām, kad es tuvojos Amerikas misijai. Mani laipni saņēma leitnants Harringtons un ieveda misijas darba istabā. Glāžu durvis uz verandu bij vaļā, aiz logiem gulēja gaiša svētdiena, es atsēdos pie gaŗā darba galda, uz kuŗa cauru dienu skan rakstāmmaŗinas, un redzēju, kā aiz loga mirdzoŗā gaisā lēni pacēlās zvaigŗņotais Amerikas karogs.

No lejas atskanēja svinīga dziedāŗana; piecēlies, es redzēju baznīcas gājienu, kuŗŗ lēnām apliecās ap mazo katoļu baznīciņu pie pils. Bērni turēja rokās degoŗas sveces, kuŗu liesmas nebij redzamas, tikpat gaiŗas kā vasaras gaiss. Pa baltiem zīda karogiem lejā sūpodamās nolaidās saule; atslējies pie verandas durvīm, es pakļuvu zem brīniŗķīga svētdienas iespaida. Man likās, ka ŗis nejauŗais baznīcas gājiens ir kāds svētku gājiens par godu mieram, kuŗŗ atgrieŗas izmocītā pilsētā. ŗinī brīdī ieradās pārtikas sekcijas vadonis majors Felkers un es dabūju iepazīties ar to lielo darbu, ko Amerika dara par slavu mieram un cilvēcībai mūsu zemē. Miers un maize atgrieŗas pie mums zem zvaigŗņotā Amerikas karoga no otras pasaules daļas. Viņŗ nevarēja atgrieŗties pie mums no Eiropas, jo Eiropa pati ir slima no kaŗā dabūtām brūcēm un nezina, vai ir otra tāda vāts pie viņas miesas, kā Latvija, kuŗa piedzīvojusi tik daudz posta un bēdu. ŗai slimā laikā pie mūsu slimā krasta, vadīti no tīras cilvēcības, ir piebraukuŗi mūsu amerikāņi un ar lielu enerģiju un nesavtību dara savu darbu. Mēs viņus vēl maz saprotam, viņu ideālisms turas cieŗāk pie zemes, viņi harmoniskāk jūt un viņu domas ir mūŗīgā saskaņā ar dzīvi. Viņi negrib mums palīdzēt ar vārdiem, bet ar darbiem. Mūsu zeme visus ŗos gadus ir bijusi mūŗīgs kaujas lauks. Kaŗŗ un revolūcija, revolūcija un kaŗŗ. Beidzot mēs manām, ka guļam pie zemes un nevaram piecēlties. ŗādā brīdī amerikāņi sniedz mums savu glābēja roku. Kā? Vai tad mēs esam slimi? Mūsu sirds pukst strauji, mēs skaļāŗ dzirdam un asāŗ redzam, nemierīgi vārdi deg mums uz lūpām. «Apmierinieties», draudzīga balss mums saka, «jūs runājiet drudzī.»

«Vai tad sociālisma laimes valsts vēl nav pienākusī?»

Apmierinieties, pa priekŗu pabarosim jūsu bērņus, kuŗi simtiem mirst pa tumŗiem priekŗpilsētu kaktiem. Tad runāŗim par darbu un laimi Latvijā.

1. augustā 1919. g.

*

ŗorīt es biju uz tirgus un redzēju bites, kuŗas zaga medu no pārdevēja galda. Es redzēju, kā viņa tās gaiņāja nost un ŗita ar savu netīro priekŗautu. Un es domāju: Kāpēc gan pārdevēja viņas ŗit? Vai viņām nepieder ŗis medus, pie kuŗa tās ķeŗas ar noreibuŗiem spāŗņiem.

*

Ej, mans dēls, tikai taisni, pūlies nolasīt domas no acīm tiem, kam ir vara, un kur netiec ar taisnību cauri, tur ej ar meliem, tad tu droŗi uzvarēsi. Taisnais katrā ziņā tavā priekŗā kritīs, jo viņam ir tikai viens ierocis, bet tev ir divi.

*

Jauni vecīŗi sagaidīja mani uz ielu stūŗiem, ŗit man tēviŗķīgi uz pleca, norāŗ, pamāca un ŗlupst apnikuŗas vecu gudrības. Gadās arī veci jaunekļi kā ķirŗu koki, kuŗi gatavojas ziedēt pret rudeni. Kā vieni, tā otri ir zīme, ka vasara ir noziedējusi.

*

Jūs baidāties no jūtu politikas? Tautā jūs varat pamodināt visu, ko jūs gribat. Jūtas, gribu, prātu? Un, ja jūs gribēsiet, jūs turēsiet savās rokās tikai nedzīvu ķermeni.

*

«Ko nozīmē dzeltēna roze pie tavas krūts?» — kāds draugs man prasa, ko ceļā satieku. «Vai tā ir kādas jaunas sazvērestības zīme?» Tā nozīmē tikai vasaru, tikai vasaru, kuņas vieglā, saldā smaržā es atdosos. Un tās ir tikai gausās vasaras domas, kuņas es šē pierakstu.

5. augustā 1919. g.

Latvija ir apstājusies, viņa ir atsēdusies, it kā būtu sitienu pa galvu dabūjusi. Kāpēc viņa neiet, kāpēc mēs nedzirdam viņas jauno soļu? «Apmierinieties, paciešieties, nogaidiet», — mums saka. Labi, mēs esam iesākuši apmierināties, paciesties, nogaidīt un noskatīties.

Kāds iznākums no tā? Latvija iemieg. Viņas griba top nedroša, viņa sāk zaudēt uzticību uz saviem spēkiem un iesnaužas. «Paldies Dievam,» mēs varētu nopūsties ar atvieglotu sirdi, «pēc tik daudz negulētām naktīm viņa beidzot iemīga.» Un mums nevarētu būt jaukāks uzdevums, kā staigāt uz pirkstu galiem, smaidīt un sacīt: «Klusu! viņa guļ.» Šāds miegs pēc tik daudz ciešanām būtu vislabākais balzams priekš viņas. Bet mums nav laika, nav laika! Mēs nevaram atlaisties. Mums jāsaņem visi spēki, lai noturētu fronti un izmestu lieliniekus no Latgales. Un ja kāds mums saka: jūs esat bērni, un pūlas padarīt nedrošu mūsu gribu un ticību uz saviem spēkiem, tas nezina, ko dara. Mūsu paaudzei vajadzētu zināt, ka viņa ir tā izredzētā paaudze, kuņai vajaga iemūrēt sevi Latvijas pamatos. Tikai uz viņas pleciem var pacelties atsvabinātā Latvija. Un ne uz vienu brīdi viņa to nedrīkst aizmirst. Viņai vajaga zināt, ka viņa ir notiesāta priekš laimīga vēsturiska upuŗa, kuŗam tā atdodas ar visu sirdi, ar visu pārliecību, uz kuŗa tā iet akli, kā uguns, sadegdama Latvijai par slavu. Ir vajadzīgs kāds gars starp mums, kas deg kā tērauds un vaŗš. Vai tam, kas māca mums mazitcību, nedroŗību, atsacīŗanos! Citu lepnumu vēsture liek mums krūtīs un citu sirdi.

*

Briesmas mums ir priekŗā. Ja mēs tās nepārvaram, tad nelaime mums stāv aiz muguras. Es negribu nevienu baidīt. Briesmas ir tikai tad, ja mēs topam glēvi un iemiegam. Uz septembri vai oktōbri, kā zināms, lielinieki gatavo mums uzbrukumu. Es nevienu brīdi neŗaubos, ka mēs varam viņus sakaut un izdzīt no Latgales, ja mēs turam modrā un darbīgā gatavībā visus tautas spēkus. Ja lielinieki nāŗ vēl reiz atpakaļ, tad Latvija ir pagalam. Ir veltīgi cerēt, ka lieliniecisms Latvijā sabruks pats no sevis. Viņam to neŗaus tie, priekŗ kuŗiem vairs nebūs ienesīgāka veikala, kā lieliniecisma apkaŗošana Latvijā. Viņi stāv tur, pie Jelgavas, vilcinādamies skatās uz austrumiem un nevar un nevar aiziet no Kurzemes, kur augļi dāŗzos vēl nogatavojas priekŗ viņiem. Ir gUŗi veltīgi domāt, ka lieliniecisms varētu pāriet uz Vāciju. Vācija tad aizsargās savas robeŗas uz Latvijas zemes un zem lieliniecības apkaŗoŗanas maskas treŗo reiz okupēs Latviju. Tad viņa laupījumu dalīs ar Kolčaku, un nezina, vai kāds viņiem to gribēs liegt. Esiet modrīgi! Aiz muguras kāds gaida uz laupījumu.

*

Es sēdu logā un skatos uz Latvijas karogu tornī. Sarkans, ar baltu ŗķelts. Sarkans ir demokrātija, balts ir tautas skaidrā sirds, gudrība un gars. Vai tas nav visu cīņu skaistākais panākums, kuŗu laiks uznesis tik augstu. Mēs nekad viņu nedrīkstam izlaist no acīm. Uz priekŗu, karoga nesēj!

*

Vai jūs zināt pasaku par degošu sirdi? Pār viņu stāv sarkana liesma un viņa iet tautai viņas likteņos pa priekšu. Kur? Kur? — jūs uztraukti prasāt: kur deg? Jums ir diezgan aukstuma un diezgan vienaldzības, lai viņu apdzēstu. Bet tas jums neizdosies, jo katrai tautai iet pa priekšu kāda degoša sirds. Un burvim par viņu nav varas.

*

Ir ļaudis, kas grib nosargāt tautu no dzejniekiem un nevar saprast, kas viņus spiež iemaisīties politikā? Dažreiz viņus uz to spiež vienkārša un nelabojama aistētiska sajūta. Paklausieties, ko stāsta par Baļmontu. Reiz viņš sēd Kristiānijā «Grandā» — svešā zemē starp simts citiem svešiem cilvēkiem un dzeņ zelteri ar viski. Piepeši viņa skats krīt uz kādu kungu, viņš paliek nemierīgs, pieceļas no sava galdiņa un pieiet viņam klāt: «Atļaujiet, mans kungs, ka es glītāki sasienu jūsu šlipsi,» viņš sirsnīgi smaidīdams saka ... Jūs smeļaties. Jā, tāds viņš tur stāv, naīvs un nevarīgs, chaotiskās un neglītās dzīves priekšā.

Beidzot tak japrasa, vai ir vērts nodarboties ar politiku? Tas, ko mēs meklējam, ir kāda gaiša izlīdzinoša līnija, kuŗa patiesībā stāv ārpus partijām un partiju politikas. Bet laiks mūs spiež šo līniju atrast, lai mēs atkal būtu cilvēki.

25. augustā 1919. g.

Rītdiena

Saule tev uzlec ar šķēpiem. Tev pieder tikai īsais rīta brīdis. Diena nobāl tavā priekšā, mūžīgi tu met tiltu no rītdienas uz rītdienu. Tavas ilgas drīz izdzeņ dienas gaismu, tev nav tagadnes; bet katra rītdiena apsveic tevi ar gavilēm. Vai nebūtu labāk, kad tu savaldītu savu izsalkumu, kad tu aizmirstu vērtēt dzīvi un darītu kādu mazu darbu ar mazām kļūdām, nedomādams par rītdienu. Dzirdi, kā visi pieticīgi kavējas dienas klēpī: kalējs kaļ, gani dzied uz kalniem un pļāvēja izkopts skan laukā. Šām vienkāršām sirdīm pieder dzīve, kuŗai tu, izstumtais, ar savām ilgām paeļ gaŗām.

*

Dzīves atzīšana

Mēs esam par tālu gājuši dzīves noliegšanā un izbaudījuši visas šīs noliegšanas rūgtos augļus. Mūsu laika uzdevums ir dzīves atzīšanā. Ja mēs to sapratīsim, tad atgriezīsies atkal miers un saskaņa mūsu zemē. Mums ir jāpieņem dzīve; viņu atraidīdami, mēs pieņemsim nāvi. Vai nepaliek jau klajāks ap mums? Vai pa tukšiem lielceļiem un ielām jau nestaigā apkārt šis pelēkais spoks? Dzīves atzīšana rakstniecībā, mākslā, politikā — tā ir jauna auglīga darba programma. To ir viegli pasacīt, bet tiem, kas ieaudzināti noliegšanā, grūti tikt tam pāri. Vienkāršas sirdis to sapratīs, meklētāji tam aizies gaŗām.

*

Mūsu cilts

Ir kaut kas, kas mani var aizkustināt līdz asarām. Kad es dzirdu mūsu tantes dziesmas, vai redzu mūsu jaunos kareivjus, vai abus kopā, jo bieži vien ir tā: pa priekšu nāk dziesmas, tad kareivji, — pār mani nāk kāda karsta šalka, es brīnos un nesaprotu, kas tā ir? Tā ir cilts sajūta, spēcīgāka un dziļāka par visām jūtām, kuras es pazīstu. Viņa, laikam, mums visiem ir vienāda. Man viņa ir tāpat

kā ķēkšai, kuŗa slauka asaras pie loga. Es spieŗu pirmam roku, ko ceļā satieku, un saku: «Skaisti zēni, vai nē?» Kas tas ir, kas mani aizkustina? Varbūt tas, ka viņi ir atstājuŗi savu darbu un ar karogu pa priekŗu iet izpildīt kādu cilts uzdevumu. Kāpēc viņi man izliekas tik tuvi? Viņi ir atstājuŗi tēvu un māti un pieder tagad mums. Tie ir tēvzemes dēli. Vai viņiem steidzas visur pretī draudzīgs glāsts? Vai kājas viņiem ir apautas un vai maizes gabals somā nav par cietu ? Tur iet mūsu cilts.

*

Man pastāsta šādu mazu notikumu no cīņām Latgales frontē. Uz Kurzemes krasta, kuŗš ir mūsu rokās, dzīvo māte, kuŗai dēls ir sarkanā armijā. Katru dienu viņš ceļas pāri pār Daugavu, ēd pie mātes pusdienu un pēc tam dodas atpakaļ kaŗā. Kāpēc viņš nenomet flinti Daugavā un nepaliek pie mātes? Vai tas nav kāds nelaimīgs pārpratoms? Māte Latvija mūs visus sauc. Ir laiks, ka pamostas cilts sajūta. Vai tas nav akli: kad liktenis grib mūs iznīcināt, mēs paŗi iznīcinām viens otru. Mūsu tauta nav liela. Ikkatrs cilvēks ir dārgs.

*

Taupiet cilvēku! Dārgāks par visu ir cilvēks.

Taupiet latvieŗus! Latvieŗu paliek maz.

20. septembrī 1919. g.

Mums ir tikai vienas domas, domas par Latviju un, diemŗēl, arī tikai viena dzīve, ko mēs par viņu varam atdot.

*

Vai jūs nemanāt šinīs dienās, ka par jūsu personīgām rūpēm jums tuvākas top kādas citas rūpes, kuŗas jūs glabājat pie paŗas sirds. Tās ir rūpes par Latviju. Ar trīskārt asinātiem prātiem jūs klausāties un vērojat, no kurienes viņai draud briesmas, un skatāties apmākuŗās debesīs, no kurienes uznāks saule. Vai jūs vēl nezināt, kas ar jums notiek! Laiks kaļ jūsu sirdis priekŗ Latvijas. Jūs topat par pilsoņiem un patriotiem. Kas būs ar Latviju? Kā mēs varētu viņu glābt, kā pacelt viņas slavu? Šīs rūpes jūs nesat kā nastu, kuŗu jums negribas nolikt. Jo līdz ar to jūs būtu nolikuŗi savu dzīvi. Jums paŗiem nemanot, jūsu dzīve ir paplaŗinājusies. Latvija ir tapuŗi par daļu no jūsu dzīves, par jūsu dzīves saturu.

*

Ja Latvijā ienāktu sveŗi kungi, tad pusi no savas sirds jums vajadzētu nosviest sveŗiniekiem pie kājām; to otru pusi ar saviem personīgiem priekŗiem un bēdām jūs varētu bāzt atpakaļ azotē. Tā būtu slima sirds. Viņas labākā daļa, viņas lepnums būtu samīts. Es nezinu, vai jūs arī to otru pusi paglabātu veselu. Nesaudzīgas rokas sniegtos pēc jūsu valodas, pēc jūsu dziļākiem un svētākiem dārgumiem.

*

Nav labi, ka es dzirdu jūs tikai nopūŗamies. Prasiet, ko tagad darīt priekŗ Latvijas? Latvija nav vairs ne sapņi, ne nopūŗas. Latvija ir darbs un cīņas.

*

Kāpēc ņe ir jātop Latvijai? Tāpēc, ka mūsu tēvi ņe staigāja postalās un dziedāja: «Tūdaliņ, tagadin, postalnieki dancos.» Septiņi simti gadu viss laiks viņiem aizgāja ar darbu vien. Viņi tikai taisījās uz deju. Ir laiks, ka Latvijā pa visiem ciemiem gaiŗi un svabadi atskan «Postalnieka» skaņas. Septiņi simti gadus mēs esam to dzirdējuŗi tikai kā aicinājumu uz deju. Vai tautas kāzu diena vēl nav klāt? Nu jūs gribēsiet zināt, kur es atradu ņo savādo argumentu, kuŗš jums varbūt liekas smieklīgs. Uz Esplanādes, kur parādēja mūsu krietnie kareivji. Es redzēju kādu zaldātu, lauku vīru, ar tumŗu

bārdū un dedzīgu skatu, viņš gāja p a s t a l ā s un lepni nesa savu ieroci. Tad man ienāca prātā vecais, gaišais tautas dejas motīvs. Es sāku dungot to un atcerejos, ka pastalās gāja arī tie, kas sakāva vāciešus pie Cēsīm.

*

«Apziņa mūsu kareivjiem jau ir, bet lepnuma vēl nav,» es dzirdēju mūsu virsniekus runājam: — «tāpēc, ka viņi nav labi apgērbti.» Tak es nezinu neviena vīra, kas būtu izskatījies lepnāki un iespiedies man tik dziļi atmiņā, kā šis pastalnieks.

*

Jā, mēs gribam savu lepnumu, tāpēc savus kareivjus mums vajag apgērbt kā latviešus, drānās, kuŗām ir pelēka lauku akmens krāsa.

*

Nedroši; nedroši mēs iesākam visu. Mēs virzāmies tikai aiz citiem. Igaunī mūsu vietā Berlīnē klie dz par Kurzemes postu un, kā liekas, mēs gribam stāvēt arī viņiem tikai aiz muguras, kad tie ved miera sarunas ar Padomju Krieviju. Varbūt tā ir lepna atturība, varbūt arī nedrošība un nenoteiktība.

*

Mums nav valsts stila un, kā liekas, trūkst drošas gribas valdīt. Uz veikaU izkārtnēm mūsu galvas pilsētā vēl vienmēr stāv sajukuši uzraksti: vāciski, krieviski, latviski. Bieži vien tikai vāciski. Un kur ir latviešu uzraksts, tur viņš ir iespiests kaut kur malā. Tā mēs vēl stāvam še ar savas valsts valodas tiesībām, kā esam ieraduši stāvēt — arvien malā un aizdurvē. Manas vēlēšanās ir tik pieticīgas, bet viņas nevar piepildīties. Es gribu būt tikai vienu dienu par pilsētas prefektu, lai izdotu pavēli, ka visi uzraksti pilsētā jāpārkrāso latviski. Tā es būtu gādājis arī par bezdarbniekiem. Mani slavētu visi krāsotāji, kuŗi stāv bez darba.

*

Vakar uz ielas es redzēju suni, kuŗš pacēla pātagu, ar kuŗu viņš tika sist, un pienesa to savam kungam. Un tad es sev jautāju, vai ir starp mums politiķis, kas gatavs Kolčakam un Deņikinam palīdzēt atjaunot veco Krieviju un pasniegt pātagu caram, lai viņš tura pār mums to kā senāk? Es apskatījos un redzēju, ka nav. Es šaubos pat, vai Andrievs Niedra Jelgavā tas gribētu būt, ja viņš būtu paskatījies uz šo suni.

*

Mūsu māte ir revolūcija. Latvija ir revolūcijā dzimusi: nebūtu revolūcijas, nebūtu Latvijas. Tāpēc mēs nevaram vēlēties, lai revolūcija Krievijā noliec galvu reakcijas priekšā. Mēs varam vēlēties tikai to, lai šī revolūcija, kuŗa izvērtusies par riebīgu asiņainu histeriju, atgūtu atkal godīga cilvēka seju. Lieliniecisms ir augstākais revolūcijas uzliesmojums, kuŗš iet pāri vesela prāta robežām. Revolūcijas psihoze, kuŗā izdeg tauta, kā vecs mežs. Kur ir revolūcija, tur ir šī nevaldamā degšana. Ikkatra uguns izdeg un dod vietu pelniem. Arī Krievijā šīs liesmas, kuŗas meta atspīdumu pār visu pasauli, sāk krist. Mēs nevaram vēlēties, lai līdz ar viņām kristu revolūcija, jo tā varētu būt krišana arī priekš mums. Un tas nebūt nav necienīgs žests, ja mēs caur šiem dūmiem un liesmām sniedzam roku demokratijai, kuŗai vajag nākt pēc lieliniekiem. Man liekas, ka šai miera piedāvājumā jau skan viņas balss, kaut gan tā runā vēl caur lielinieku muti. Mēs bez kautrēšanās varam sniegt roku demokratiskai revolūcijai, kuŗa atzīst mūsu neatkarību. Pie tam mums, zināms, vajag paturēt visu uzmanību un mēs nevaram ātrāk nolikt ieročus, kamēr Latgale nav iztīrīta un nav nodrošināta neaizskarama Latvijas robeža. Līdz tam mums vēl cietāk kā līdz šim jāstāv savās sargu vietās un

nekas nedrīkst iemidzināt mūsu modrību. Lieliniecisma sērgu savās mājās mēs vairs negribam un pret viņu arvien būs vajadzīga stingra karantīna.

*

Saka: lielinieki grib atpūtu. Viņi grib laiku. Arī mums šis laiks vajadzīgs, lai radītu stipru nacionālu armiju, lai organizētu valsti un no komandantūrām pārietu uz demokratisku pašvaldību.

*

Diena, kad Rīgā sanāca pirmā Baltijas valstu konference, varbūt nav mazāk svarīga, kā 18. novembris. Te dzima tā jauno valstu ķēde, kuŗa sniegsies no Ziemeļu Ledus jūras līdz Melnai jūrai. Trīs pirmie gredzeni tika ievērti šai ķēdē: Latvija, Igaunija, Lietava. Ir paredzams, ka arī Somija iekals viņā savu. Ja Polija un Ukraina grib nodrošināt savu neatkarību, viņām vajadzēs darīt to pašu. Mums visiem ir viens liktenis. Ja Krievija satrieks Igauniju, Latviju un Lietuvu, tad viņa satrieks arī Poliju, Ukrainu un citas jaunās malu valstis. Tāpat arī Vācija negribēs kāpt tikai mums vien pāri, sniedzot Krievijai roku. Mēs esam bijušās Krievijas malas. Līdz šim vidus valdīja pār malām. Tagad malas valdīs pār vidu. Un tāpēc, ka pasaules varas centrs vairs nav uz sauszemes, bet uz jūras. Ne Krievija, ne Vācija nav vairs tās, kas viņas bija. Rēķins ir vienkāršs: divas trešdaļas no zemes — ir jūras. Tā tad, kas valda pār jūru, tas valda pār pasauli. Mēs esam dzimuši jūras malā un mums nav jāmeklē neviena cita pasaules vara, kam pieslieties, kā Anglija, kas valda pār viņiem. Ir gūzi dabīgi, ka mēs tiekam atrauti no Krievijas un ievilkti cita varas sfairā. Un ja Anglija grib valdīt pār Krieviju, tad viņa var to tikai caur mums. Bet piesliedamies Anglijai, mēs kā neatkarīgas valstis nākam Eiropā. Dzimst jauna Eiropa. Mēs pārdzīvojam lielas dienas.

23. oktobrī 1919. g.

Lapas ir nobirušas, augļi ir novākti, tik pie zariem, uz kuŗiem rudens lietus nemitīgi veŗ savas bālās, nespodrās krelles, ūur un tur vēl ir palikušas retas sarkanas ogas. Es rauju viņas, spiežu sev uz lūpām viņu stipro, rūgtu sulu un kavēju sev laiku ar mazām līdzībām.

*

Laupītājs daudzījās pie durvīm, viss nams drebēja. Pirmās izbailēs drebēja arī mana sirds. Pie loga pienāca mans kaimiņš, ar kuŗu es ilgus gadu dzīvoju uz vienas ežas. «Es gribu tev palīdzēt,» — viņš teica. «Vēl tu vari glābties. Kamēr laupītājs daudzās pie durvīm, tu vēl vari izdot man pa logu visu savu mantu. Glābies un atdod man, kas tev ir. Labāk lai paņem to draugs nekā ienaidnieks. Es darīšu visu. Es esmu gatavs novilkt tev pat kreklu no ādas! Steidzies! Un kad tev nebūs kur palikt, tu varēsi nākt pie manis par kalpu.»

Tad es paskatījos uz cirvi kaktā un teicu:

«Ak, mans draugs! Vai nav viena alga, kuŗš laupa, draugs vai ienaidnieks!»

Es paņēmu cirvi un nostājos pie savām durvīm. Es zināju, ka ienaidnieks dzīvs netiks pār manu sliekšni.

*

Tikai galvu nepazaudēt! Kādam varonim teikā reiz nocirta galvu. Viņš mierīgi paņēma to rokā un kaŗoja tālāk.

*

Kad lapas ir nobirušas un augļi novākti, es vēl atrodu ūur tur pie kailiem zariem, uz kuŗiem lietus nemitīgi veŗ savas bālās, nespodrās krelles, vēsas, sarkanas ogas. No viņu rūgtās sulas sirds top atkal stipra un jauna.

28. oktobrī 1919. g.

Maz man ir ko sacīt tāpēc, ka tauta ir sākusi runāt. Runāt ar darbiem — tā ir tā stiprākā un labākā valoda.

*

Divus gadus atpakaļ latvju valsts bij tikai dažu sapņotāju īpašums. Tagad viņa top par cietu ieguvumu, ko tauta sev iekaro cīņā uz Daugavas krasta.

*

Kamēr mēs skatījāmies apkārt pēc palīga, mēs paši sevī esam atraduši stiprāko un labāko palīgu. Kad zirgā sēd, tad zirga vairs nevajaga meklēt.

*

Nevaidiet, neubagojiet un nerādiet nekur savu nespēku. Vājais atrod tikai nicināšanu. Nav neviena, kas negribētu viņu pagrūst.

*

Mums bij viena vaina. Ja gribat, es varu jums to klusām pasacīt: mēs bijām palikuši drusku glēvi. Šie likteņa sitieni mums bij vajadzīgi. Labi, ka viņi nāca laikā. Tagad māls ir nobirzis, dzelzs paliek.

*

Palīdzība mums nāks; tik mums nevajaga ķert katru palīdzību par katru cenu. Priekš mums būtu liels zaudējums, ja šī palīdzība aizsteigtos priekšā mūsu pašu spēkam. Nevajaga aizsteigties priekšā brīnumam, kuŗš patlaban notiek. Zem likteņa sitieniem patlaban dzimst un tikumiski norūdās mūsu jaunā nacionālā armija. Viņai lai pieder mūsu panākumu slava.

*

Sitiet vilku un novelciet viņam ādu. Šī āda gan neatsveŗ to ganāmpulku, ko vilks ir saplosījis, bet viņa derēs jums par uzvaras zīmi. Bet ko es vēl gribēju sacīt — kad jūs vilku esat situši, tad pie ādas novilkšanas vairs nemeklējiet palīga.

*

Mums nepietiek no tiem dažādiem brīvības lakstiem, ko mēs bagātīgi esam plūkuši šinīs gados. Mēs gribam vairāk. Mēs sniedzamies pēc paša zieda, mēs gribam mūsu neatkarību! Kas gan ir brīvība zem sveša jūga?

*

Mes cīnāmies par Latvijas neatkarību. Šī cīņa ir garibaldiska. Mūsu spēki viņā augs. Garibaldi sakāva austriešus ar viņu pašu lielgabaliem. Tos vācu stobrus, kas vērsti tagad pret Rīgu, mēs griezīsim pret viņiem pašiem.

*

Tēvi vēl nesaprot, par ko dēli cīnās. Viņi ir domājuši tikai par savu māju, kuŗa dēliem sen ir palikusi par šauru. Nabaga zemnieki. Viņi vēl skatās pasaulē caur tām pašām šaurām četrām rūtīm un ne tālāk par savu sētu. Viņi ir pūlējušies, lai dotu saviem bērniem izglītību — priekš kā? — viņi paši nezin. Viņi nekad nav domājuši par savu «bērnu zemi». Viņi nezin, ka latvju valsts priekš viņu bērniem būs simtreiz lielāks ieguvums par to, ko tie var priekš viņiem sakrāt. Viņi nezin, ka katru rubli, ko tie atdod Latvijai, viņi trīskārt pavairodami atdod saviem bērniem. Nabaga zemnieki! Viņi nekad nav bijuši tik tukši, kā šinīs gados, kad tiem visas pagultes piebāztas ar naudu. Jo ir vairs tikai viens dievs, kam viņi tic: cara rublis. Un tāpēc iznāk tā, ka dēli valdīs un tēvi viņiem kalpos. Jo viņi vēl nemāk neko citu, kā tikai kalpot.

5. novembrī 1919. g.

Tantas Padomes sēde Cēsīs bij īsa. Viņa taisīja tikai vienu lēmumu: pārcelt savas sēdes uz Rīgu. Pēc manām domām, tas ir vairāk, nekā ja viņa būtu visā mierā pieņēmusi piecus mazus likumprojektus un trīs interpellācijas. Tautas Padome ir atradusi, ka viņai nav vieta armijas aizmugurē, bet tur, kur cīnās tauta un armija. Viņa ir gribējusi runāt līdz lielos Latvijas likteņa jautājumos tur, kur runā mūsu lielgabali. Bet kam bij žēl no Cēsīm šķirties, tie lai atmet noskumšanu. Kad nāks pār Latviju mierīga un gaiša vasara, tad jau tiešām mēs varēsim kādreiz Tautas Padomes sēdes pārcelt no Rīgas uz idilliskām Cēsīm un tur, ieelpodami ziedošu dārzu smaržu, visā mierā pieņemt radikālu likumprojektu par suņu nodokli. Bet šodien šis svētais nemiers, kas visas mūsu domas un spēkus sauc kopā uz Daugavas krastiem, ir vērtīgāks par visiem likumprojektiem, kuŗus mēs būtu pieņēmuši Cēsīs.

*

Vērpēja, kāpēc negriežas atspole? Neraudi, mana vērpēja. Paskaties, tu pati esi uzlikusi kāju uz pavediena.

Mūsu ārējās politikas pavedieni bij aizķērušies mūsu iekšējā politikā. Kad visā augumā būs nostājies mūsu pašu tautas spēks, tad visi ārējās politikas mezgli viegli atraisīsies paši no sevis un mēs iegūsīm tādu draudzību, kāda ir Latvijas cienīga.

*

... Tad velns iedzina varoni līdz krūtīm zemē. Viņš slaucīja karstus sviedrus un izmisis skatījās apkārt. Viņa mute bija sausa. Tad viņš ieraudzīja savā priekšā sarkanu ziedu, kuŗa platās, zaļās lapas gulēja uz pašas zemes un kuŗā kā biķerī bij sakrājušies rasa. Viņš noliecās un dzēra no tā un varēja piecelties jau līdz ceļiem. Viņš dzēra vēl reiz un tika atkal uz kājām. Tad viņš atvēzējās un nocirta velnam trīs pēdējās galvas. Nekas tā neatspirdzina, kā malks, ko mēs dzeŗam no savas zemes. Man liekas, mēs esam piecēlušies jau līdz ceļiem. Vēl vienu malku, un mēs būsīm uz kājām. Zeme, mūsu svētā zeme, palīdzi mums!

*

Auksts ir manā mājā un es varu aizdedzināt tikai vienu cigāru, lai varētu sasildīt savas aukstās un skumjās domas. Pasaulē valda tikai izsalkums, un politika, kā liekas, nav nekas cits, kā rīkļu raušana. Tāpēc turieties stipri, draugi! Vai, ja kāds pamana, ka jūs varat krist! Visapkārt ir tikai izsalkums, kuŗš meklē upuŗa.

*

Es atveŗu logu naktī. Auksts mēness spīd pār tumšiem namu jumtiem. Pār Daugavu iet tāla lielgabalu rūkoņa. Dievs lai jums palīdz, kareivji! Ir vēl kaut kas svēts un karsts šai naktī. Asinis, kas līst par dzimteni.

Esi sveicināts, vecais Pēter! Tu stāvi kā stāvējis. Vācieši ir izšāvuši pret tevi divdesmit piecus šāvienus. Pieci šrapneļi ir sabirzuši pret tevi, bet tu tikai šūpojies un dziedī savu dziesmu par zilo mūžību. Reiz tu biji vācu Rīgas svētums. Nu viņi ir palikuši aiz dūsmām tik traki, ka gribētu nosist paši savu degunu. Jo tu taču biji lepnais Rīgas deguns, pār kuŗa gaU neviens vācietis tālāk negribēja skatīties. Tu esi grūti noziedzies, vecais Pēter. Jo tu no sava zilā augstuma esi gribējis skatīties tālāk. Tu esi ieraudzījis pie savām pakāpēm jaunu spēcīgu tautu, kuŗa grib dzīvot, un palicis viņai par sargu. Esi sveicināts, Pēter! Mēs gribam turēties tikpat slaiķi kā tu.

*

Veca kalpone, kuŗa rāpo kā melna skudrīte un dienā nepasaka ne pieci vārdi, berž grīdu un runā: «Polsterēta tauta... polsterēta tauta... Es, kungs, mazgāju grīdas, es zinu, kāda ir tā polsterētā tauta.

Kur viņi ir dzīvojuši, tur ir pieķēzījuši. Nu mēs zinām, kādi ir tie vācieši...» Jā, mana skudrīte, viņi aizies, — un atstās mums tikai atmiņas par riebīgu izsalkumu un netūriību. Bet reiz tak mēs skatījāmieš uz viņu abi kā uz kultūrālu jeb, kā tu saki, «polsterētu» tautu.

8. novembrī 1919. g.

Dariet, ko gribat, tik ļaujiet uz visu paskatīties no malas. Tie, kas kādā lietā ir iekšā, bieži vien zaudē uz viņu svabadu skatu. Aplūkot kaut ko var tikai no zināma atstatuma. Kas pieiet gleznai par tuvu, tas viņu vairs neredz. Tāpēc politiķu nevajag taisīt aiz slēgtām durvīm.

*

Nevar sacīt, ka cittautieši mūs tikai peļ. Viņi mūs arī saprot un aizstāv. Nesen es runāju ar kādu ebrējieti. Viņa man pastāstīja mazu piedzīvojumu un teica: «Ak, ko nu! To mēs saprotam. Kukuļu ņemšana jau notiek vienmēr.»

15. novembrī 1919. g.

Ar uzvaras prieku es steidzos uz Pārdaugavu. Kad es nācu atpakaļ pār tiltu, es jutu, ka prieks mani ir atstājis. Es pārnesu mājā īgnu un tumšu prātu, kas nezināja, kur likties. Kur ir palicis mans prieks? Kur es esmu ņēmis šo īgnumu, šās dusmas, kas man nedod miera? Es esmu pacēlis viņas uz kaujas lauka. Es atcerējos kādu kritušu kareivi, kuŗam vācieši, kad tas ievainots bij gulējis savās asinīs, bij pielaiduši uguni pie drēbēm un nodedzinājuši sānus. Kur lai es lieku šo nemieru, kas daudzās man krūtīs? Kur lai es kliežu par šo mežonību? Pa vācu pēdām var staigāt tikai kareivis, kam ir ierocis rokā, kuŗš var ļaut vaļu savām dusmām un cirst un šaut. Šorīt krita sniegs. Kaut kas manī sakustējās līdzī vieglām, maigām pārlām, bet viņas neko man neapklāja. Vēl arvienu man acu priekšā stāv nabaga apgruzdušais zaldāts.

*

Mēs esam mīksti ļaudis, bet šis cietais laiks, caur kuŗu mums ir jāiet, spiež arī mūs sev darināt cietāku čaulu.

*

«Rīga nebūt nav tik stipri izpostīta...» dzird sakām. Pirmā brīdī arī man tā liekas. Bet kad es nāku atpakaļ caur drupām, kāpdams pār stiklu un ķieģeļu kaudzēm, man liekas, ka es esmu iegājis svešā pilsētā, kuŗu es nepazīstu. Un kas man iepriecina acis, tā ir kāda slaika, veca alabastra vāze augšā uz kāda loga, kuŗa pelēkais stikls ir pāršķēlies, lai atsegtu viņas burvīgo kaiUmu. Tikpat smaidošs un nesatriekts paceļas pār mums mūsu trauslais ideāls. Vai Bermontam bij vērts izdauzīt Rīgai tik daudz logu, lai visa pasaule redzētu, kā starp sadauzītiem stikliem paceļas mūsu neatkarības ideāls visā savā skaistumā.

*

Ko bēdāt par čaulu, kad kodols paliek vesels!

18. novembrī 1919. g.

Republikas gada dienā

Lielā diena ir klāt. Nolieciet savas galvas kritušo varoņu priekšā. Nav neviena akmens neatkarīgās Latvijas pamatos, kuŗš nebūtu tur iemūrēts ar viņu asinīm, kā ar nesagraujamu cementu. Un ja mēs savas republikas gada dienā cietāk varam nostāties uz savas zemes, tad mums jāpateicas tai klusai pazemei, kuŗā iegājuši tik daudz nesavtīgu brīvības cīnītāju, lai uz saviem stipriem

pleciem paceltu pret sauli neatkarīgu Latviju. Kā bērns es šodien atkal ticu tiem labsirdīgiem milžiem, par kuņiem stāsta tautas pasakas, kas visā klusībā tur kalnus uz pleciem ar puķēm un kokiem, kuņos šūpojas gaviļejoši putnu koņi. Šīs dienas to pierāda, ka šie krietnie milži vēl dzīvo mūsu tautā. Ir ļaudis, kam ir prieks uz sauli skatīties, un ir ļaudis, kam ir vēl lielāks prieks noliekties, ņemt bērnus uz pleciem, lai viņi uzgavilē saulei. Šo zemi mēs iekaņojam priekš saviem bērniem. Mums pieder darbs un cīņās, nākošām paaudzēm — gaišais saules mantojums. Un tomēr, neskatoties uz visām rētām, ko mēs esam saņēmuši šais cīņās, mēs jau šodien jūtam, ka Latvijas seja ir pagriezta pret sauli. Latvija nav vairs nicināts bāra bērns, kuņa liktenis bij stāvēt aizdurvē un slaucīt asaras. Mums vajaga aizmirst bāru dziesmas. Šinīs dienās viņa paceļas visas pasaules priekšā kā brīva un lepna tauta, kuņa pati savās rokās tur savu likteni.

*

18. novembrī, tumšā un vēsā rudena vakarā, bet zem saules zīmes, kuņ šodien tūkstoši uzvarošu kareivju nes uz savām pierēm, dzima neatkarīgā Latvijas republika. Visa vara mūsu zemē vēl bija vācu rokās, un mums nebij vairāk, kā tīrais brīvās Latvijas ideāls. Pirmā svinīgā Tautas Padomes sēdē, kuņa vēl stipri atgādināja kādas biedrības gada svētkus, tika sacīts daudz skaistu vārdu. Netika sacīts tikai viens vārds. Pie ieročiem, pilsoņi! Katrs saimnieks lai dod vienu vīru, vienu zirgu, vienu ieroci un vezumu ar pārtiku. Pēc piecām dienām lai viņi salasās savās apriņķu pilsētās un stājas zem karogiem. Ja būtu atskanējis šis vārds un ja tauta būtu devusi mums kareivjus kaut arī ar mednieku bisēm, šis gads mums nebūtu maksājis tik daudz posta un asiņu, mēs nebūtu maksājuši tik dārgi svešiem palīgiem, kuņi nāca kā laupītāji un iekaņotāji.

Mēs būtu padzinuši vācus, kas taisījās projām, un cīņās pret lieliniekiem, kuņ priekšā drebēja zemnieks, ievilcīs savā šaurā mājas dzīvē, varbūt būtu bijis mazāk kritušu, nekā to, kas krita no laupītāja lodes savā gultā vai uz savas mājas sliekšņa.

Bet — vai mēs iesim likteni mācīt. Tāds ir mūsu republikas pirmais gads. Pagājušā 18. novembrī mēs bijām vēl sapņotāji, pirmā republikas gada diena redz mūs kā uzvarošus cīnītājus ar ieročiem rokā. Mēs esam auguši lieli. Pasludinādami Latvijas neatkarību, mēs nostājāties uz vēstures ceļa. Tā bija gaiša gaviļu diena, kuņa likās kā mūsu dzīves un sapņu piepildījums. Šai brīdī mums neienāca prātā, ka vēsture visur un visos laikos ir tikusi rakstīta ar asinīm un ka pirmais vārds pieder kareivjiem, kuņi pirmā Latvijas republikas gadā uz Ventas, uz Gaujas un Daugavas ar sava zobena gaU ir rakstījuši pirmās spīdošās lapas puses viņas vēsturē.

*

Viens gads ir nodzīvots zem republikas saules. Tak visu gadu mūs vēl ir pavadījis šaurs, skumīgs pūsmēness. Bāls pūsmēness, kas pavada ceļā visus bēgļus un jaunās dzīves meklētājus.

Viss gads ir pagājis aiziešanā un pārnākšanā. Un līdzī šai mēness malai ir diUsi un augusi mūsu republika. Atcerieties, pagājušā ziemā viņa jau bij sadilusi tā, ka zem sarkanbaltā karoga stāvēja tikai šaura zemes mala aiz Ventas. Un tikko viņa sāka iemirdzēties gaišāk, tikko sāka uzplaukt mūsu cerības, pār viņu gāja pāri tumšā baronu un mācītāju revolūcija. No brīvās Latvijas palika pāri tikai slimis kuģis «Saratov» Liepājas ostā, uz kuņa angļu lauvas ēnā glābās mūsu Pagaidu valdība. Likās, ka Latvija ir satriekta un apstājusies savā ceļā, kā šis kuģis ar sabojātām mašīnām, kuņš nevarēja svabadi kustēties. Tumsa un nakts valdīja mūsu zemē. Bet mēnesim ir tā jaukā īpašība: kad viena mala ir sadilusi tumsā, tad no otras malas viņš sāk mirdzēdams pieaugt. Kad uz Ventas gaisma nodzisa, viņa mums atspīdēja otrā pusē uz Gaujas. Varonīgā ziemeļu Vidzeme ar Igaunijas palīgu sakāva vāciešus pie Cēsīm un pie Rīgas vārtiem atnesa brīvās Latvijas karogu.

Nākošā gadā Latvija būs iztīrīta no ienaidniekiem. Pār Kurzemi, Vidzemi un Latgali pacelsies republikas saule pilnā spožumā. Tad mūs atstās skumīgais pusmēness, kas mūs pavadīja cīņās, kā nepiepildītu ilgu zīme.

Mēs esam izgājuši uz vēstures lauka. Viņa prasa no mums lielas cīņas, viņa grib ierakstīt arī liekus darbus. Šodien vēl vārds pieder zobenam, rītu tas piederēs darbam. Līdz ar neatkarības cīņām mēs esam iesākuši arī Latvijas kultūrālo uzbūvi visā plašumā.

Mēs esam likuši pamatus Latvijas augstskolai, Nacionālai operai, Nacionālam teātrim, bibliotēkai, gleznu galerijai. Mēs esam izgājuši uz vēstures lauka — vienā rokā zobens, otrā namdara āmurs. Šis zobens nedraud nevienam, viņš grib tikai apsargāt to, ko rada mūsu darbs un dāvanas.

*

Ja mazā Holande, atsvabinādamās no spāniešu tirannijas, kā neatkarīga valsts spēja pārvērst savus dumbrājus par ziedošu tulpju zemi, tad mēs auglīgā Kurzemes līdzenumā, iekoptos Vidzemes tīrumos un bīrzēm apvītos Latgales pakalnos, kas klusi spoguļodamies gaišos ezeros, vēl gaida sava laika, — paspēsim daudz vairāk.

Mēs panāksim visu, ja mūs neatstās tautas lielie tikumi: pacietība un izturība darbā un cīņās, vienkāršība un pieticība. Mūsu lielākā manta ir mūsu darba spējas. Tas ir vairāk, nekā visas mūsu zemes bagātības, ja tās par velti kristu mūsu rokās. Tāpēc lai nevienam nekas mūsu zemē netiek dots par velti. Ak, ne tāpēc, ka rītu pat mēs jau negribētu padarīt mūsu tautu bagātu un laimīgu!

*

Zeme lido! Vai jūs dzirdat, zeme lido bez apstāšanās savu mūžīgo ceļu ap pasauli. Vai tad Latvija lai iestieg tikai rūpēs un darbā? Dzeja un māksla lai dod viņai spārnus!

*

Mēs nākam kā jauna cilts, stīpas, kuņas mums aplika vācu vagari, sprāgst no mūsu atvērtām krūtīm, kuņas tveņ pēc brīva gaisa, ķēdes krīt no mūsu soļiem. Mūsu tiesību apziņa ir izveidojusies zem revolūcijas iespaidiem. Vecā Eiropa neuzticīgi paskatās uz mums, ka mēs ienākam viņā ar tādu troksni. Viss viņā jau laimīgi izmērīts un iekārtots. Mums vēl ir jāatrod savas tiesību robežas. Nebaidies, vecā Eiropa! Mēs esam mācījušies pie taviem filozofiem un dzejniekiem, mēs vēl viņiem ticam ar jaunības ideālismu un nedomājam, ka viņi par velti būtu pacēlušī savu lāpu, aizstāvēdami brīvību un cilvēka tiesības. Mēs negribam neko citu mūsu zemē, kā demokrātisku Eiropu. Jaunā Eiropa: Somija, Igaunija, Latvija, Lietava, Polija, Ukraine, sadevusies rokas no Ziemeļledus jūras līdz Melnai jūrai, grib iegūt vietu tev blakus uz tavas vecās kartes, kuņu reiz vajaga par jaunu zīmēt.

*

«Raksti lielās piezīmes, šodien ir liela diena,» — saka mans draugs. — Kā man gribētos pavadīt šo dienu visā klusībā, bez lieka trokšņa un bravūras. Kas gan bij Latvija savā sākumā? Klusas domas, kas tagad piepildās uzvaras troksnī, sapnis, kas nāca pār mums kādā laimīgā stundā. Lepna un bagāta Latvija kļūs tikai tad, ja mūs uz priekšu neatlaidīgi turēs savā varā kUSA un vienkārša darba un pienākuma apziņa.

1. decembrī 1919. g.

Es piesaucu svētos Latvijas kalnus, upes un ezerus, puķes uz ežmaļiem, graudus vagas, kas glabā auglības domas, pacietīgās skudras tikumu un brīvo vanaga skrējienu! — Tā teica kareivis, kuņš devās kaujā par Latviju.

*

Tauta jau ir iemīļojusi Latviju. Katrs, kas gribēs viņai aizcirst saknes, saņems pelnītu naidu un nicināšanu.

*

Mums ir palicis viens prieks, viena cerība: Latvija.

Kāda līgava atnes savas rotas lietas «Zelta fondam» un saka: «Mans mīļais ir kritis kaujā. Še manas rotas, man nav priekš kā greznoties, man nekā nevajag. Kad tikai Latvija mums būtu!»

*

Gudrie, kas grib stāvēt malā un noskatīties, krietnie, kas grib palikt tīri un negrib darbā sasmērēt rokas, drīz redzēs, ka viņi būs aizgājuši sev un savam laikam gaŗām, jo priekš mums nebūs vairs ne lielāka laika, ne lielāka uzdevuma par brīvo, neatkarīgo Latviju.

*

Mēs esam gājuši līdz galam dzīves noliegšanā. Iesim tad ar līdz galam viņas atzīšanā. Sacīsim pilnu vārdu, liksim viņā pilnu sirdi, dzersim pilnu biķeri Latvijai!

*

Pēc trīs mēnešu ilga ceļojuma pār zemem un jūrām Sibīrijas Nacionālas Padomes delegāti ir pārbraukuši dzimtenē. Viņi ir aizgājuši bez Latvijas un atbraukuši ar Latviju. Kā vislielāko dārgumu viņi ir uzglabājuši un atveduši domu par Latvijas vienību pāri visām partijām. Šīs domas ir kā sēkliņa, kuŗā ir iekšā visa jaunā Latvija.

9. decembrī 1919. g.

Kad gans es biju, es mīlēju pierakstīt šo to uz bērza tāses. Šo ieradumu esmu paglabājis līdz šai dienai. Man tīkas piezīmēt šo to, kas man ienāk prātā, uz avīzes lapas starp sUdinājumiem par izpārdodamām mēbelēm, noklīdušiem suņiem, apvalkātu drēbju un nekautrīgas mīlestības piedāvājumiem. Še dzīve man ir tuvāk kā jebkur. Še manas kļūdas un paviršības vislabāk pīedos.

*

Liēlas melnas pēdas guļ uz trotuāra, kad es rītā izeju uz iēlas. Viegēlas maigās sniegā pārēslas krīt viņās un izkūst. Bieži tā lido manas domas nevarīgas, bezvērtīgas pakaļ dzīvei, kuŗa lāčo man pa priekšu.

*

Es esmu domājis arī par reliģiju, par kuŗu Tautas Padomē tik daudz tika runāts. Viss pakēlusa dogmai. Vecās domas krīt, jaunas nāk vietā. Sirdsapziņas vietā mūsu materiālisti ir gatavi likt reizes rēķinu. Bet es savas nepakēlusiģās domas nevaru iespiest nevienā programmā.

*

Man nav ne mazākās godbijības pret laika aizspriedumiem, kuŗiem vēl daudzi tik cītīgi klībo pakaļ. Viens no tādiem aizspriedumiem ir aizspriedums pret reliģiju.

*

Vecā reliģija ir sista. Ja gribat, saminiēto vietu: tautas sirds dzen asnus priekš jaunas. Bet — kas guļ pie zemes, vai to ir vērts sist?

*

Skaidri reliģiskais nav nekas cits, kā tīri cilvēciskais. Skolas uzdevums ir iemācīt godbijību pret cilvēku.

*

Ir mums kāds organs — aklā zarna, par kuŗu neviens nezina, kam viņš kalpo. Viņš uzkrāj tikai netīrumus un ģiftis ķermenī, un prātīgi dara tas, kas liek viņu izgriezt. Tāpat ir ar dažiem uzskatu ataugumiem no komūnistu laikiem. Kas mīl tīrību savās smadzenēs, tas viņus bez nožēlošanas izmet.

*

Viena no mīļākām manas bērņības atmiņām ir sarkanais ābece gailis. Bet kad es redzu viņu paceļamies uz Tautas Padomes katedra ar komūnista brilli uz acīm, sociālisma ābeci vienā un žagaru bunti otrā rokā, es neviļus pasmaidu. Gaili, mans mīļais, vecais gaili, kā tu esi pārvērties!

*

Kāds runāja daudz par to, cik stikls ir derīgs. Tai pašā brīdī es dzirdēju, ka asi nošķindēja kas un tika sasista veca trejkrāsaina baznīcas rūts, kuŗas brīnišķais atspīdums — zils, sarkans un zelts — bērņības dienās man gulēja pie kājām, kad es sēdēju uz baznīcas sola un klausījos ērģeļu dūkšanā. Es tomēr domāju, ka stiklu vajag taupīt vismaz tiem, kas lasa lekcijas par stikla derīgumu. Jo, kamēr Bermonts Rīgai ir izdauzījis logus, stikls ir palicis dārgs.

*

Briselē ir kāda aka: «Puika laiž ūdeni,» — par kuŗas jautrām, veldzējošām strūklām visi priecājas. Vai tāds mums nav ar šis demokratiskais laiks, kuŗš atvēris jaunas uzskatu straumes? Un ja kāda skaidra nebēdīga šalts krīt mums sejā, mēs tikai pasmejamies: «Puika laiž ūdeni!» Bet ja visi puikas sāk laist ūdeni uz visu, kas tautai sirds dziļumos svēts, tad man gribas tikai nogriezties.

13. decembrī 1919. g.

Dzīve ir tik nopietna, Nāve — tik vieglprātīga. Pašā lielākā darba laikā viņa paņem mūsu Zālīti.

*

«Ak, ko es redzu tavā brillē!» — mazā Rūtiņa saka, rāpdamās tēvam vakarā uz ceļiem un laimīgi skatīdamās viņam acīs, «tur ir balts kalns un bērņi laižas no viņa lejā ar ragaviņām».

«Ieskaties vēl dziļāk, bērņiņ, tad tu redzēsi Lielo Kristapu, kā viņš nes bērņus pār Daugavu.»

«Kas tas ir, Lielais Kristaps, tēti?»

«Tas ir kāds latviešu puisis ar platiem pleciem un krietnu sirdi. Viņš nes Jauno Latviju. Ļauj, lai es nosēstos tā, ka lampas gaisma krīt manā brillē no sāniem; skaties, kā viņš cīnās. Ar vienu roku viņš tur bērņus uz pleca, otrā rokā viņam ir milns, ar kuŗu viņš atspiežas straumē, kas, tumši mutuļodama, gāžas viņam virsū. Visapkārt krāc ūdeņi, bet viņa sejā ir miers un skaidrība. Ūdens iet jau viņam pār krūtīm, viņa acis ieplešas un top tumšas no spēka. Viņš sagrīļojas... Pār vienu plecu jau iet pāri straume un ledus gabali, bet otru ar bērņiem viņš vēl pūlas noturēt uz ūdens. Vējš norauj viņam cepuri, bērņi raudādams ieķēras viņa kuplos brūnos matos. Viņa bārda jau mirkst ūdenī, ar seju spītīgi viņš skatās dzelmē. Tad pamazām viņš sāk izaugt no viņiem, viņš ir jau dzelmei pāri, milna gals rokā viņam paliek arvienu garāks. Skaties, viņš izkāpj krastā. Ļaudis gavilē un svež cepures gaisā, pilsētā zvana ... Latvija ir brīva!»

*

Kurzeme ir atsvabināta, Kurzeme! Viņa bij mums visus šos gadus kā rēta pie sirds. Viņa paņēma mūsu asinis, mūsu domas, mūsu cerības. Kaut mēs tā spētu just arī priekš Latgales, kuŗu vēl mīda ienaidnieks!

19. decembrī 1919. g.

Lin, vecais lauku romantiķi ar zilām acīm, tu esi saņemts aiz matiem. Bet tu nepakrati galvu un tavas lūpas pazemīgi čukst: «Lai plūc, kad tik es Latvijai varu palīdzēt. Es atdodu par viņu savus kauUs, savas asinis un savu ādu.»

*

Uz ātru roku ir taisīts liels vilciens: ar dažu ārzemnieku palīdzību tiek nodibināta emisijas banka. Es priecātos par mūsu ātrām sekmēm, ja man nebūtu bail, ka mūsu ekonomiskā politikā nesāk uzpeldēt Švauksta tips, kuŗš saka: «Ach, štrunt, ko tur! Fünf kopeiken so vai so!» — un uz vienas pašas linu bunes brauc apkārt pa visiem tirgiem.

*

«Man trūkst tālredzības!» — es griezoz šodien pie mūsu Saratustras, «saki, ak gudrais, ko es lai daru?»

«Nopērc sev tālskatu,» — viņš man atbildēja.

*

Reiz Krišjānis Valdemārs stāvēja pie svešas jūras un izmeta pār viņu savu sapņu tīkU, vilkdams priekš Latvijas bagātu lomu. Tagad šī jūra ir mūsu, bet mēs stāvam pie viņas bez drošiem sapņiem, bez gaitas. —

*

Ir brīži pie krustceļiem, kad gari atgriežas. Viņu ēnas stājas mums ceļā un jautā mūs ar savu apskaidroto skatu. Pieminiet Valdemāru!

*

Mūsu demokratijai ir vecākas un skaistākas tradīcijas, nekā sociāldemokratijai, kuŗai vēl visi klibo pakaļ. Pieminiet Juri Alunanu, Kasparu Biezbārdi, Krišjāni Baronu!

*

Mūsu demokratisko inteliģenci ir audzinājis neauglīgais sociālisms no krievu skolas. Tāpēc viņa stāv tik nevarīga lielās jaunradīšanas priekšā, un viņai ir tikai viens vārds, ko mūsu nākotnei sacīt: patērēšanas sociālisms.

*

Jāzepa sapnis ir papildījies: septiņas vējā kaltētas vārpas ir aprijušas septiņas briedušās kviešu vārpas. Kas nu mums vēl paliek ko dalīt, kā tukša zeme?

*

Kā būs ar kapitālu?

Vai viņš nāks mūsu tukšās fabrikās un uzsāks jautro darba dziesmu, griezdamš spoles un riteņus? Viņš nāks gan, bet viņam ir viena nelaimīga īpašība: viņš baidās no lieliniekiem. Mūsu rubļi sabēg zeķēs, ķīsenos un matračos; tie nenāk fabrikās un darbnīcās, kur vienā jaukā dienā kāda strādnieku komiteja viņus var nacionālizēt, bet iet pa tumšo spekulācijas ceļu. Viņi bāž ausis ārā no pagultēm, no krēslu polsteŗa un klausās, vai vēl uz ielām dzied «internacionāli». Kapitāls nenāks pilsētās, ja mums būs sociālistu valdība.

*

Šad un tad es izeju no rīta dārzā, paskatīties, kas tur pa nakti uzdīdzis. Kur Dievs ir staigājis, tur vienkāršas un vientiesīgas sirdis ar radošām domām. Kur velns ir pļāvis, tur lielinieks. Ir tur arī no izskata pavisam nevainīgi sociālisma pumpurīši, no kuŗiem var vēl attīstīties tīri labi lieliniecisma ziediņi. Bet Latvija turas uz vienkāršām sirdīm, pār kuŗām vēl valda skaidrais un mūžīgais dzīves likums.

23. decembrī 1919. g.

Sniegs aizpūš ceļus, eņģeļi piesprauž pie aizsalušām rūtīm ledus zvaigznes un palmu zarus, domas apstājas, un smadzenēs iespiežas miers. Uz piecām minūtēm Anglijā par godu mieram apstājās dzelzceļi, mašīnu rati un spoles, kalējs pie karstas dzelzs, bārdzdzinis pie ieziepēta vaiga, lai uz brīdi dzirdētu gaišo klusumu, kas iet caur pasauli. Uz piecām minūtēm ... tikai uz piecām minūtēm, jo dzīves cīņām nav un nebūs gala.

*

Gads iet uz beigām. Es uzšķīru kalendāru un apskatu vecās zvaigžņu zīmes, kuŗas mūs uzticīgi pavadīja caur Latvijas likteņiem. Lācis ar ķepu, Strēlnieks ar loku, Svāri, kuri deva mums beidzot taisnību, un Jaunava ar smaidiem un dziesmām. Slava un pateicība zvaigznēm! Slava un pateicība zvaigznēm!

*

Es gribētu apvīt ar slavu un dziesmām Vidzemes pakalnos. Bet klusu! Nav skaistākas mūzikas par sniega pārslu sanēšanu lauku klusumā. Es dzirdu, Vidzemes zemnieki nopūšas: Mēs esam noskrējuši savus zirgus un sabraukuši savus ratus kaŗa klaušās, mūsu tīrumi rudenī paliks neuzarti... Slava un pateicība jums, krietnie vidzemnieki! Caur aklām un tumšām rudens dienām akli jūs esat gājuši gaitās. Jūs vēl nezināt, ko jūs esat padarījuši! Jūs esat uznesuši Latvijai kalnā. Kurzeme ir brīva!

*

Slava un pateicība jums, krietnie kareivji! Jūs parādījāt ienaidniekam mūsu samītās tēvzemes dusmas. Daudz lielāks uzdevums — valsti turēt! — jums vēl priekšā. Valsti turēt! Ko palīdz brīnumputns, kuŗš jums ir rokā, ja jūs palaižat to vaļā un viņš krīt nodevēja cilpā? Valsti turēt var tikai, savienojot spēku ar gudrību. Divas zvaigznes: Vidzemi un Kurzemi jūs jau esat aizsprauduši sev aiz cepures. Trešo — Latgali jūs vēl ņemsiet. Jo visas labas lietas ir trīs. Un trīs zvaigznes nešķirami stāv kopā mūsu valsts zīmogā.

*

Stāstu par pateicīgo lauvu jūs jau būsiet dzirdējuši. Tagad es jums pastāstīšu par pateicīgo zemnieku. Lauku skolotājs, kuŗš visu vasaru dzīvo tikai no kartupeļiem, beidzot nevar palikt tikai pie puķēm un grāmatām un iet meklēt maizes. «Labdien!» viņš nedroši speŗ kāju pār sliexsni bagāta saimnieka istabā, kuŗa dēlus, citus gadus, kad sviesta mārciņa vēl nemaksāja desmit rubļu, viņš par velti bij gatavojis uz ģimnaziju un no saviem nabaga grašiem devis viņiem pirmo ceļa naudu uz Rīgu. Laipna un vēlīga saimniece pasniedz viņam krēslu. Viņi runā gausi par laiku, par govī, kuŗa izmeŗģījusi kāju, par mācītāja pēdējo sprediķi un, ak, par to, cik viss tagad ir dārgs! Tad skolotājs saņemas un, platmalī rokā burzīdams, prasa, vai nevar viņam pārdot gabalu maizes. Mājā viņam nav nekā vairāk, kā kartupeļi un sāls, un neviens neko negrib pārdot, jo nabaga saimnieki nezin, kādas tagad Rīgā ir cenas. «Nē, skolotāja kungs, jums gan mēs nevaram neko pārdot. Jūs priekš mūsu dēliem tik daudz esiet darījuši... nē, nē, no jums mēs nevaram ņemt naudu! Tā jau būtu tā lielākā nepateicība! Bet par velti jau jūs neko neņemsiet... un ko nu mēs ar varam par velti iedot? Neņemiet ļaunā, skolotāja kungs. Ejiet tak tepat kaut kur pie kaimiņiem. Apkūlušies ir visi un samalušies ar. Maizes visiem ir diezgan, vai tad nebūs neviena, kas gribēs jums to drusciņu pārdot. Ar Dievu, skolotāja kungs! Nē, nē, tik nepateicīgi jau nu mēs vis neesam. Mēs nekad neaizmirsīsim to, ko jūs priekš mūsu Jānīša un Pēterīša esiet darījuši.»

Skolotājs iet mājā, apskauzdams putnus, kuŗi droši var uzlasīt graudus no lauku ceļiem, pa kuŗiem labības vezumi ir gājuši, un kuŗiem neviens nav pateicību parādā.

Slava un pateicība tev, klusais vīrs lauku skolā!

30. decembrī 1910. g.

«Latvija, kaut es varētu tevi paglābt kā sirdi azotē, kaut es varētu tevi iznest caur šo nakti kā uguni sauajā!» — Nelga, ko tu runā! — kāds atbild: — Latvija nav vairs svece, kuŗu ar delnu vajaga sargāt pret vēju. Latvija ir patriotisks ugunskurs. Jo stiprāks vējš, jo gaišāk iedegas liesmas.

*

Lepnas un drošas acis es redzēju... tavas acis, Latvija, kad tu cēlies pret vācu iebrucēju. Vai tu nolaidīsi šīs acis pret iebrucēju no Krievijas un pazemīgi atkāpsies aizdurvē, kuŗā tu stāvēji septiņi simti gadus? Nē, tad es nepazītu tevis, Latvija! Es esmu redzējis tavu drošo, svabado skatu. Tāda tu esi un paliksi visās vētrās.

*

«Ak, ko! Pret lieliniekiem jau es neiešu, tie ir mūsu brāļi,» — viens teica ne tāpēc, ka viņš bij liels brālības cienītājs, bet tāpēc, lai ar vārdiem aizlāpītu savu glēvumu un kaunu.

«Tādi brāļi, kā vilki mežā,» — otrs smējās.

Bet trešais nopūtās un sacīja: «Brāļi gan, tikai ne priekš tam, lai mums ko atnestu. Brāļi — lai novilkto mums svārkus.»

*

Latvija ir kā dēlis, uz kuŗa šūpojas — vienā galā lielinieks, otrā vācietis. Uzmaniet! Viņi abi ved vienu spēli. Cik ilgi viņi šūposies uz mūsu pleciem? Gāzīsim šos abus un celsim šūpotnes priekš atsvabinātas tautas, Lieldienu šūpotnes ... Vācu un lielinieku karātavas jau mēs pazīstam.

*

No tautas nevar prasīt lielu politisku gudrību. Bet ābeci gan viņai vajaga zināt. Pirmais burts mūsu politiskā ābecē ir: Sargiet Latviju no lieliniekiem. Ja mēs atvērsim vārtus lieliniekiem, tad prūšiem no jauna atvērsies vārti uz Kurzemi, kuŗus mēs ar tādām pūlēm nu reiz esam aiztaisījuši. Viņi nāks kā pasaules glābēji no lielinieku briesmām, un nebūs nevienas draudzīgas rokas, kas aptur viņu kaŗaspēka vilcienus uz prūšu robežām. Friči nāks un valdīs atkal pār Latviju. Bet mēs sēdēsīm pelnos. Lielinieki ir pēdējā vācu cerība. Kas cīnās pret lieliniekiem, tas cīnās pret vāciešiem.

5. janvārī 1920. g.

Gaiļi dzied. Sarkanās chimēras, kuŗas ar saviem asiem nagiem tik cieti turējās tautai uz pakauša un jādīja viņu caur baigo nakti, sasit savus asiņainos spārnus un, īsi iebrēkdamās, krīt tumsā. Gaiļi dzied. Visas lietas top nojaušamākas, prāts atgūst īstenību, un dzīves seja top arvien skaidrāka, tuvāka un mīļāka. Rīts ir klāt.

*

Lielinieki cīnās ar milzi. Cik reizes viņš nav jau sacirsts gabalos. Bet tavu brīnumu! Gabals rāpjas pie gabala, dzīslīņa pie dzīslīņas, kauliņš pie kauliņa un skaties: viņš jau ceļas kājās. Kā nav kapāta viņa seja, bet pēc kāda laika — skaties! — viņš nāk pretī: tās pašas lielās gaišās acis, tās pašas smaidošās lūpas, tie paši platie pleci. Visas rētas ir aizdzijušas. Šo milzi, kuŗu vēl neviens nav uzvarējis, sauc par Dzīvi.

*

Nekas nemainās. Viss tikai pārveidojas. Mācītājs beidz dievvārdus un lielinieks kāpj kancelē. Vai šis jaunais — nav tas pats vecais kancelnieks! Sociālisma katķisms viņam ir rokā, kuŗā tāpat katra dogma, katrs burts ir svēts.

*

Šad un tad manās domās iemaldās sociālists un mācītājs. Viņi nāk abi reizē, apstājas durvīs un strīdas. Viens sola paradīzi zemes virsū, otrs pēc nāves, debesīs. Es vairāk ticu mācītājam. Viņu vēl nav apsūdzējusi neviena kapsētas puķe. Jo pēc nāves nav vilšanās. Bet par lieliniekiem visi sūdzas: solīja paradīzi, parādīja dūri.

*

Mutes lielas, karotes lielas, tik biežputra pa Daugavu kā nenāk, tā nenāk. Kur jūs kavējaties, krievu strūdzenieki!

*

Varoni, trīs biķerus sniedz tev dzimtenes zeme. No katra tu tapsi stiprāks. No diviem tu esi dzēris, trešais tev vēl priekšā. Pirmo tev sniedza Vidzeme ar alu, otru — Kurzeme ar medu, trešo priekš tevis pilda Latgale. Ņem to no viņas rokām, kaut ar viņš ir pildīts tikai ar rūgtām asarām. Kareivis, kas noliecas priekš savas zemes, ir neuzvarams.

*

Mūsu uzdevums ir tikai sadegt Dievam par godu lielā mīlestībā, varonīgā cīņā vai pacietīgā darbā.

15. janvārī 1920. g.

Viss mums bija ņemts. Mums bij palikusi tikai viena lūgšana: Dievs, svētī Latviju! Un skatieties: katra cīņa, kas ar viņu iesākta, ir laimīgi nobeigta, katrs darbs ar viņu ir bijis auglīgs.

*

Mums vajag vēlēties sev tikai Latviju, neko mazāk par Latviju! Tad visas mūsu mazās vēlēšanās laimīgi piepildīsies. Jo Latvijā sev katrs atradīs vietu un darbu.

*

Mēs esam mācījušies staigāt uz augstām idejiskām koka kājām. Un tomēr līdz pat pēdējiem gadiem, kad mēs tikām laimīgi atrauti no Krievijas, mēs esam bijuši tikai skolnieki. Atcerieties, kā mēs visi locījām: Ja učeņik, ti učeņik, on, ona učeņica ... Nolieciet šās koka kājas. Pār visiem kalniem iet skaidrie Latvijas lielceļi. Lieciet pēdu cieši uz zemes. Viņa mūs iemācīs vienkāršāk staigāt, vienkāršāk un harmoniskāk just. Viņa mūs pievedīs atkal pie aizbērtiem dzīves avotiem. Paskatieties, kā mēs esam izauguši šais divos, trijos gados. Kādus varoņus ir devusi mūsu zeme! Katrs, kas viņai pieskaŗas, tiek svētīts. Viņā ir brīnišķīgs spēks. Šī zeme nes mūsu vēsturi. Viņā ir paglabātas visas verdzībā nomocīto paaudžu ilgas, kuŗas apaugļo katru darbu, katru cīņu par Latviju.

22. janvārī 1920. g.

Es esmu apturējis sevi kā pulksteni. Pagaidi, paliec klusu! Vai tad tev vajaga sist un zvanīt katru stundas ceturksni. Es palieku klusu, bet kas man neliek miera, tās ir domas par Latviju. Viņas klauvē pie manām durvīm; viņas paceļas no manas palodzes kā baloži, izplēzdami spārnus pret sauli. Un, kad es, neko nedomādams, guļu gultā un skatos griestos, es dzirdu, ka viņas tikš kaut kur sienā, kā neredzams ķirpis, kā slepena irōniska sirdsapziņa.

*

Latvija ir kā šampanieša pudele, kuŗa ilgi — ko domājat? — septiņi simti gadu — gulējusi tumšā pagrabā un kuŗu piepeši attaisījis neuzmanīgais Laiks. Daudz ir izgājis griestos un daudz uz grīdas, bet traukā vēl pietiek, lai mēs noreibtu, jo vīns ir vecs un labs. Lieliniecisms — bij tikai pirmās stiprākās putas, kuŗas svieŗ korķi gaisā.

*

Kas gan bij lieliniecisms priekŗ mums? Miesīga un garīga iztrakoŗanās. Un kas vispirmie devās viņā? tie bij mūsu saimniekdēli un meitas. Jaunībai, ko nabadzība bij audzinājusi, bij vairāk smalkjutības un godbijības pret kultūru. Nesmejieties par nabadzību! Viņa tīrāk jūt, viņa ir pateicīga debesīm par katru saules staru. Kā koks, kuŗŗ tumsā darinājis savas lapas, viņa sniedzas pēc gaismas. Tā ir priekŗ viņas tikpat kā dzīvība.

*

Mūsu sociālistu vadoņi ir pa lielākai daļai bagātu Kurzemes saimnieku dēli. Es nebrīnos, ka viņi, tikko izkāpuŗi no šūpuļa, tūliņ meklē sev vadoņu lomas, es brīnos tikai par to, ka viņi paturējuŗi tik maz sakaru ar tēva māju, kuŗa viņus ir audzējusi lielus un tik daudz viņiem devusi. Es esmu bijis tikai nejauŗš viesis Kurzemē. Man tur nav piederējis nekas vairāk, kā puķes ceļmalā, kuŗas es ejot noplūcu, meklēdams viņām vārdu. Es biju pateicīgs katrai koka ēnai, kuŗa mani uzņēma vasaras dienā; es brīnos, ka tie, kam bija dots tik daudz, varēja nogriezties no savas zemes.

*

Ir tik daudz aizspriedumu. Vecie, kuŗus mums atstājusi pagātne, un jauni, ko sanesis ŗis laiks. Vajaga varoņa spēka un pacietības, lai varētu iztīrīt ŗos Augija staļļus. Bet pats Herkules jau ir sapratis, ka ŗis darbs priekŗ varoņa ir pazeminoŗš. Viņŗ ir tikai pasmējies ar gaiŗiem milŗa smiekliem un atrāvis augŗā dambi upei, kuŗa ir aiznesusi mēsUs ar visiem staļļiem. Arī mūs izglābs svabadā dzīves straume. Dambis ir vaļā. Un mūsu vērŗi drīŗ neatradīs vairs ne kūtis, ne mēsUs, uz kuŗiem viņi gadiem stāvējuŗi.

*

Brīvs cilvēks — es gribētu, ka Latvijā paceltu acis brīvs cilvēks, pie kuŗa nestāvētu ne mācītājs ar sprediķu grāmatu, ne sociālists ar savu katķismi. Kas ar gaiŗām acīm aplūko dzīvi, kam ir drusku jaunlaiku neticības un kas neskrien pakaļ katram melu kumosam.

Atsvabiniet prātu, ja jūs gribat atsvabināt Latviju no moŗķiem. Atsvabiniet papriekŗu paŗi sevi. Chimērām ir vara tikai pār tumŗām smadzenēm.

11. martā 1920. g.

Es redzu, kā filistri mērc pirkstus veco uzskatu podā un iezalbē pieres visiem, kas nāk ar jaunām, droŗām un ziedoŗām domām, lai tie paliktu tikpat stīvi, akli un kurli kā viņi. Viņi nemīl neko, kas vēl kūsā un dzirksta. Viņi pieskaŗas pie putojoŗiem kausiem, un skaties — vīns jau ir novadējies un viņu vajaga izliet zem galda. Viņi iet gaŗām katram kalnam un katram stāvākam ceļam. Viņi met laipas un apiet visas dzīves klintis un aizmelojas gaŗām katrai patiesībai. Viņi izstiepj savus nivelējoŗos pirkstus pēc visa, kam vēl ir jaunības pūkas, un izplata visur pelējuma smaku. Kaut viņi gribētu nolīdzināt arī vecuma grumbas. Bet — tas ir vienīgais, ar ko viņi ir mierā. Viņi nevar baudīt neko karstu, viss viņu mutē ir remdens. Tomēr — mans vārds lai ir karsts, sirsnīgs un droŗs, kā arvienu.

*

Dzejnieki, kāpēc jūs ejat politikā? Tikai tāpēc, lai dzīve iegūtu savu slaido ritumu, ko ŗis laiks ir saploŗījis. Kad uz ielām vairs nevienu nenositīs un neviens nekritīs no bada, tad mēs ar mierīgu

sirdi varēsim nodoties veldzējošām domām un mums atkal atvērsies kUsā, gaišā gara pasaule. Mēs stāvam pie baltām durvīm, jā, pie baltām durvīm. Trīs atslēgas viņām priekšā: asinis, dūmi, nopūtas. Kad mēs atslēgsim šīs atslēgas?

*

No pilsoņiem mēs prasām tikai to, lai viņi paliek pilsoņi. Lai viņi tirgojas, dzer alu un svētdienās pastaigājas, bīdīdami sev pa priekšu bērnu ratiņus. Lai dzied bērēs un taisa kāzas un kristības. Bet, ja pilsoņi sāk pārņemt gara dzīvi, tad man aizņem elpu. Un man gribētos, kaut man būtu tikai maza dēļu laiva, ar kuŗu es varētu tikt nost no šā krasta.

*

Es paredzu, ka tie, kas jauno Latviju garīgi iznesuši uz saviem pleciem, drīz vairs nebūs vajadzīgi. Tad nāks cienījami kungi, kuŗi pa kaŗa laiku bij kaut kur nozuduši, un ieņems «cienījamas» vietas.

*

«Kas gan mums paliks, kad tos mežus izzāgēs?» kāds nopūšas.

«Nu, Fortingtons mums atstās tos zāģus.»

«Bet kas tad vēl būs mums ko zāģēt?»

30. martā 1920. g.

«Jūs apkaŗojat sociālistus,» «Sociāldemokrats» mums pārmet.

Nē, mēs viņus neapkaŗojam. Priekš tam mēs par daudz cienām tās brīvības tradīcijas, kādas ir mūsu zemei. Mēs viņus neapkaŗojam; gluži otrādi: mēs pūlamies viņiem visādi izpatikt, mēs baidāmies, kad tik nenodarītu kaut ko, kas nepatīktu «sociāldemokratiem». Jo mūsu mērķis ir vest tautu uz mieru un savstarpēju saskaņu.

Mēs neapkaŗojam sociālistus, bet mēs arī tīši negribam viņus audzināt. Visa mums trūkst, tikai sociālistu mums ir par daudz. Posts, kuŗu kaŗš atstājis mūsu zemē, vieš viņus kā smiltis jūrmalā. Vai mums vēl vajadzētu palīdzēt viņus radīt? Mēs varbūt to darītu, ja līdz ar sociālistu vairošanos vairotos arī dzīves bagātības. Bet no lielnieku laika mēs esam mācījušies, ka līdz ar sociālistu vairošanos desmitkārtīgi vairojas tautas posts.

Varbūt jūs gribat būt balss šīm tautas ciešanām, balss, kuŗa brēc pēc debesīm. Bet jūs tak zināt, ka debesis ir tukšas. Pēc jūsu domām tur nav ne Dieva, ne labo eņģeU, kas mums kaut ko nones. Varbūt jūs gribat griezties ar savu sūdzību pie zemes? Tak — vai šī zeme pēc jūsu domām ir tas auglīga darba avots, kas mums varētu ko dot? Tā vēl vienmēr, pēc jūsu uzskatiem, ir kādas nerimstošas revolūcijas pekle, kuŗa atdara savu muti ne tāpēc, lai atbildētu uz tautas ciešanām ar dzīvinošas mīlestības vārdu, bet tāpēc, lai aprītu mūs un lai «kūpētu sērs». Sēra un dūmu mēs esam diezgan rījuši! Pietiek, biedri! Tie, kuŗi nav noslāpuši un kuŗus zeme vēl nav aprijusi, grib dzīvot. Kļiedziet pret debesīm, kļiedziet pret zemi, jūs nesagaidīsiet atbildes. Bet ja jūs ar pacietību grieztos pie zemes un ņemtu par labu to, ko viņa var dot, viņa kā māte grieztu jurns pretī savu krūti. Kad es kā emigrants desmit gadu atpakaļ dzīvoju Kristianijā, es atceros, strādnieki tur dzīvoja sliktāk nekā šē pēc visa briesmīgā kaŗa posta. No tā jūs redzat, kungi, ka latvju zeme priekš mums nemaz tāda pamāte nav. Bet kā norvēģu strādnieki atbildēja uz šīm dzīves grūtībām? Vai viņi sarīkoja milzīgus streikus un koncertmītiņus baznīcās? Vai viņi draudēja ar pilsoņu kaŗu, kā jūs to darāt «Sociāldemokratā», uzaicinādami «pilsoņu kaŗu vēl neiesākt» (šīs «vēl» tur nestāv tikai aiz cenzora vainas)? Norvēģu strādnieki uz to atbildēja ar to, ka viņi bij ar mieru strādāt lētāk, nekā vācieši, lai dabūtu pasūtījumus no Vācijas un paceltu savu jauno rūpniecību.

Priekš tam, zināms, ir vajadzīga laba savas zemes saimniecisko apstākļu pazīšana. Man neliekas, ka jūs šo saprašanu mūsu darba tautā gribētu audzināt. Acīmredzot, sociāldemokrati Vakareipopā ir kaut kas cits un jūs esat kas cits. Kas jūs esat? Varbūt jūs paši nezināt. Pēdējā laikā jūs katram objektīvam novērotājam uzrādat tikai vienu evolūciju, proti: ka jūsu demagoģijas zirdziņš prot labi lekt. Lec, zirdziņ, lec! Nē, mēs neapkaņojam sociāldemokratu, bet mēs redzam, ka viņu ceļi nav mūsu ceļi. Mēs gribam tikai izteikt savas domas un ar tikai tik daudz, cik mūs uz to spiež rūpes par Latviju. Pēdējā laikā mums liekas, ka sociāldemokrātu taktika uz zināmu pusi ir mainījusies. Es saku: uz zināmu pusi, jo velnu nemin vārdā. Viņi, kā liekas, pie vēlēšanām spekulē uz tām masām, kas savā laikā gāja pakaļ komunistiem un tagad ir palikušas bez vadoņiem. Varbūt viņiem ir labs nolūks. Viņi grib šās masas dabūt zem sava iespaida, lai no viņām iztaisītu godīgus sociāldemokratu. Bet sociāldemokrātu vadoņiem ir tā nelaime, ka viņi nav tie, kas vada masas, bet masas vada viņus. Kad viņi ar saviem solījumiem pietiekoši ir sakarsējuši ļaužu prātus, tad notiek beidzot tā, kā Ķeņča goda mielastā. No visām pusēm sāk draudoši kliegt: Dod šurp tās zaftes, ko vilisteri spieda priekš mums somu stabulēs! — un tiek apgāzti galdi un sasisti trauki.

*

Sociāldemokrati grib sacīt, ka visas citas partijas ir melnas, vienīgi sociāldemokrati ir koši sarkani. Sarkani gan, tik ne koši! Pašā lielākā un svarīgākā jautājumā, jautājumā par Latvijas neatkarību sociāldemokrātu krāsa ir tikpat neskaidra, ja ne tikpat melna, kā Pussula kga, kuŗš arī, bez šaubām, ir par Latvijas neatkarību «tagadējos apstākļos». Ja Mendera kgs saka, ka visi nomaļu strautiņi gribēs satecēt krievu jūrā, tad es pūlos atcerēties, kur es to kādreiz esmu dzirdējis? Vai to nav rakstījis Menšikovs «Novoje Vremjā»? Es negribu pierādīt Mendera kgm, ka upes netek atpakaļ uz sausu zemi, bet uz jūru, es gribēju tikai sacīt, ka tik svārstīgi uzskati mums dara rūpes. Mēs redzam, ka lielā neatkarības cīņā mums pa kreisi nestāv noteikti un pārlicināti cīņas biedri.

17. maijā 1920. g.

Polītika nokārto valsts dzīvi, rakstniecība izveido uzskatus un dod virzienu politikai. — Pēdējos gados ir nākusi vēl klāt runātāju tribīne. Simtiem dedzīgu pašu audzinātu reformatoru ir gājuši tautā ar jaunā laika lozungiem. «Konfiscēt, nacionālizēt, sociālizēt, rekvizēt» — kuŗš nav sviedis tautā šos kļiedzienus? Bet vai kāds ir arī domājis, kāda atnāks atbalss? Visjaukākais mežs vakarā mūsu balsi tā izķēmo, ka mēs paši nobīstamies no viņas. Vai kāds ir domājis, ka tauta šos saucienus sapratīs un kādu uzskatu sajukumu tie radīs ļaužu galvās? Jēdzieni par tiesībām un īpašumu tautā tagad ir tā sajukuši, kā malēniešiem kājas. Tik tad, kad uzsit ar pātagu, viņi lec augšā un zin, kas kuŗam pieder. Kas ir mans, to katrs zin, bet tavš, — šis jēdziens ir ļoti neskaidrs un priekš daudziem jau pilnīgi svešs. Tā ir radušās lietas, kuŗas pats gudrais Zālamans nevarētu iztiesāt. Bet šā Zālamana vietu uz laukiem pagaidām izpilda komandants. Pagājušā ziemā Tautas Padomes priekšnamā es satiku kādu zemnieku ar zemnieci, kuŗi apmulsuši, ar acīm kaut ko nedroši meklēja. «Sakiet, kungs, kā te varētu tikt pie prezidenta?» — zemnieks man jautāja. «Kādā lietā? No kurienes jūs esat?» — es sāku viņu iztaujāt. «Mēs no Lubānes, redziet, mēs atbraucām dēļ govš.» — «Dēļ govš?» «Nuja, kungs, jums, varbūt, tas izliekas smieklīgi, bet uz laukiem tagad lielākas mantas nav, kā savs lopiņš. Ja mēs nedabūjam savu govī atpakaļ, tad mēs nezinām, kā pavasarī iesākt dzīvi.»

«Mans vecais jau turas pie mācītiem cilvēkiem,» — sieva iejaucās starpā. «Kam tad lai tic, kad tiem neticēsi. Viņi tak domā par mums dienu nakti un grib mums tikai labu. Brauksim pie prezidenta, viņš saka ... Redziet, mums bij tāda pašvaka gotiņa. Pagasta padomē man bij pazīstami,

es iemainīju viņu pret Sīlēna govi. Tas pats bija aizbēdzis un māju paņēma padome. Bet manu govi atdeva mūrniekam Krastiņam. Ienāca mūsu kaņaspēks, padome aizbēga, komandants atņēma manu govi un nu es gribētu ar savu atpakaļ dabūt, bet mūrnieks man nedod — tā esot viņa govš, un pie tā viņš paliek, kad tu vai izstiepies viņa priekšā. Komandants — tas atmet ar roku: šim tā lieta neesot skaidra. Nu nezināju vairs nekā, kur iet, ko darīt? Domāju: braukšu pie prezidenta.»

Otrs gadījums.

Pie dzejnieka, kuŗš pazīstams kā tautas draugs, ierodas divi zemnieki.

«Ar ko varu jums pakalpot?» — viņš laipni vaicā.

«Redziet, mēs nākam dēļ zirga. Gādājiet mums zirgu!» — «Kādu zirgu?» — dzejnieks nesaprot. Vai viņi grib dabūt pajāties viņa spārnoto dzejas zirgu? Bet tas jau tā kā tā viņus nosviedis un arklā un ecēšā nav jūdzams. «Mīļie draugi, man zirga nav. Es eju visur kājām. Ja es brauktu kariatē, es labprāt atdotu jums savus zirgus, ko laukus apstrādāt. Es jums nevaru līdzēt.»

«Bet mums tak teica, ka mēs dabūšot zemi un lopus un visu ko. Zeme nu mums būtu, bet...»

«Vai tad jums nav neviena zirga?»

«Viens jau nu ir, bet mēs gribētu vēl otru. Redziet, mēs esam divi brāļi...»

Viņi aiziet neapmierināti un atstāj nelaimīgu arī dzejnieku, kuŗš tagad zin, ka arī viņam nav zirga un ir tikai cauras pazoles.

Kas var piepildīt to izsalkumu, ko tautā sacēlušī neskaitāmi labklājības apustuļi. Tauta vēl redz un dzird visu caur saviem instinktiem. Viņai vēl trūkst brīva sprieduma spējas. Tīri teorētiskus uzskatus viņa uzņem kā patiesību, kuŗa rītu pat jau tiks izvesta dzīvē. Visi gaida gatavu. Kur, no kurienes tas radīsies, par to neviens nedomā, un kas domā, tie neredz tālāk par sava kaimiņa klēti. Rekvizēt, konfiscēt, nacionālizēt... Man bija izdevība runāt ar kādu pazīstamu lielnieku laupītāju bandas vadoni, kad tas bij Rīgā arestēts.

«Vai, ziniet,» — es viņam teicu, «man arvienu bija tā kā kauns, kad es dzirdēju, ka Latvijā vēl ir laupītāji...»

«Un jūs skatāties uz mums kā uz laupītājiem?» — mūsaiķu Rinaldo man smaidīdams atbildēja: «Mēs jau nelaupījām, mēs tikai rekvizējām.»

«Tikai rekvizējām,» — šis slidenais vārdiņš man daudz ko lika noprast... Pirmie sociālisma sludinātāji bez šaubām izgāja tautā ar visgaišākiem ideāliem, viņi modināja un sauca, un nezināja, kāda atbalss atnāks. Šī atbalss ir tāda, ka labākiem no viņiem tā iedvesīs riebumu un šausmas. Pūlis, kuŗš redz visu tikai caur saviem instinktiem, sociālisma lozungus vēl saprot pārāk vienkārši. Katrā Kurzemes apvidū tagad ir savs laupītāju virsnieks. Ap Talsiem — Kretuls, ap Aizputi kāds Zichmans, — Saldū — Lācis. Sociālismam ir daudz virzienu, viņa teorētiķi dod savai idejai dažādus iztulkojumus. Tumšās ļaužu masās vispopulārāks gan ir viņa visvienkāršākais iztulkojums: «Nem, kas nav piesiets.» (Jeb kā Ļeņins teica: «Laupi salaupīto.») Tas ir pa daļai saprotams. Rūpniecībai sabrūkot, sociālisms ir zaudējis savu veselīgo pamatu — pilsētas strādniekus, kuri pāriet skrandu proletāriatā un pieņem viņa uzskatus un psiholoģiju. Mūsu uzdevums ir izkopt tautā gaišākus uzskatus par tiesībām un cilvēcību. Līdz ar dzīves jaunuzbūvi ir jāšākas tautas audzināšanai. Pa vēlēšanu laiku apceļodams Kurzemi, es ciešāk dabūju ieskatīties tautas sejā. Bij brīži, kad man gribējās raudāt viņas priekšā par uzskatiem, kuŗi ir vēl tik primitīvi un tumši. Šai lielā labklājības ūtrupē, kur visas partijas centās viena otru pārsolīt, es varēju tikai pateikt, ka mans burvja svārpsts ir aizmirsies mājā. Ja viņš man būtu līdz, es ieurbtu stienā un jums tecētu vīns ... Tauta gaida brīnumus. Vienkāršā patiesība, ka laime ir darbā un pacietībā, nevienam nav pa prātam. Un tomēr man gribētos lūgt visiem labklājības komisionāriem: Pažēlojiet mūsu

nabaga tautu! Saudzējiet to, kas viņā ir krietns un labs. Vispirmā kārtā — viņas paļāvību uz darbu. Neradiet viņā ilūziju, ka tā ņems tikai visu gatavu.

10. jūlijā 1920. g.

Pretim mazās vasarnīcas logiem pie jūras kāpām, kur es esmu atradis kUšu vasaras mītni, guļ izdegas — tukšs lauks, uz kuŗa nav nekā cita, kā apdeguši celmu gali, pelnu krāsniņas, norūsējuši dzeltenu puduŗi un spoŗā vasaras diena, kuŗa šē atbalsta savu zelta spoguŗi. Kur pirms pieciem gadiem bij ziedoŗa pilsētiņa, tur ganās lopī. Vecs gans, kāds vasarnīcas īpaŗnieks, kuŗš neiet prom no saviem pelniem, sēd uz celma un pin vīzi. Vasarnīcas, dārzi, puŗes, augļu koki, viss ir nozudis kā noslaucīts. Ir palicis tikai kāds nabags aplauzīts kociņš — jauna ābelīte, kuŗa ir uzdrīkstējusies ziedēt šai lāstiem apkrautā zemē un kuŗai ir aizmetušies jau pat divi, trīs zaļi āboltiņi. Bet ko es no rīta eju pie loga, — arvienu tur stāv kāds kaŗķains zirgs un berzē pie viņa savu muguru. Daŗreiz es nevaru nociesties, man gribas ņemt koku un dzīt viņu projām. Bet tad es savaldos un sev saku: liec tam lopam mieru! Viņš ir darba zirgs un var kasīties, kur viņam patīk. Viss būtu labi, ja tikai šis zirgs jau visapkārt nebūtu noberzis kociņam mizu. Vai tad nav nevienas sētas, pie kuŗas viņš varētu berzēties? Ikkatru rītu šis lops nāk pie tā paŗa nabaga koka. Cik ilgi viņš to izturēs? Es būtu mierā ar Dievu un pasauli, ja ne šis zirgs un dzelzceŗnieku streiks! — Var apbrīnot to truUmu. Valdība ir izpildījusi dzelzceŗnieku algas prasības. Bet viņi vēl berzējas dēļ sīkumiem, un vilcieni neiet, valsts cieŗ miljoniem zaudējumu, dārdzība ceŗas, spekulanti piebāŗ kabatas, tauta cieŗ trūkumu, bet pie dzelzceŗniekiem, kā «Sociāldemokrāts» raksta, gara stāvoklis esot «moŗš». Cik sveŗa tad gan šiem ļaudīm ir mūsu slimā zeme un cik vienaldzīgs tiem viņas liktenis. Tāpat kā šim zirgam mans nabaga augļu koks!

27. jūlijā 1920. g.

Oazes, dodiet mums zaŗas veldzējoŗas oazes! Avīŗu rindas ir kā tuksnesis, pa kuŗu, apkrauts ar gaŗlaicību, brien kamielis — uzticīgais lasītājs.

*

Rīga šīnī laikā ir kā pelnu maiss. Sit, cik gribi, viņa put, bet nekust un nedzīvo.

*

Mūsu kultūras centieni ir tautas pamata centieni. Ja valsts ies bojā, mūsu kultūras centieni vēl paliks, viņi būs mūsu vienīgais atbalsts, viņos turēsies mūsu nacionālās paŗapziņas saknes. Tāpēc tagad, kur mēs valdām par savu zemi, mums vajaga darīt visu, lai viņi plaŗi un dziļi iesakņojas tautā. Tas ir mūsu nacionālās polītikas pirmais uzdevums.

*

Koks sūc sev velgu un turas savā zemē ar saknēm. Kamēr jums rokās ir valsts, stipriniet tautas saknes, kuŗas ir īpaŗumā, darbā un kultūrā.

*

Es nezīnu nekā no rūpniecības. Bet viena lieta man kā latvietim ir skaidra: mums vajadzīga nacionāla rūpniecība. Tāpēc mums vajaga pacelt un attīstīt mājraŗniecību un sīkraŗniecību, kuŗas ir latvieŗu rokās. No šiem pasākumiem izaugs mūsu nacionālā rūpniecība. Ir vēltīgi atdzīvināt lielās fabrikas, kuŗas agrāk strādāja ar tūkstoŗiem strādnieku krievu imperijas stilā un atradās sveŗtautieŗu rokās.

*

«Šis dārzs ir nodots tautas apsardzībai», — tā agrāk stāvēja uz atklātiem dārziem, un neviens zars tur netika nolauzts, neviens zieds netika nomīdīts, jo katrs gaŗāmgājējs varēja būt dārza sargs, no kuŗa jābīstas un jāuzmanās.

«Šis dārzs ir nodots tautas apsardzībai», tā vajadzētu rakstīt uz Latvijas, šā lielā, skaistā un mūŗīgā dārza vārtiem. Ko nevar nosargāt ŷandarim, to viegli var tauta, kuŗa mīl savu valsti ar asinīm un gribu. Vislabākais sargs ir pati tauta. Brāļi, uzmaniet, ka neviens mūsu dārzu neaizskaŗ, jo šis ir dārzs priekš visiem, mūsu tautas dārzs.

30. jūlijā 1920. g.

Dievs rada cilvēkus, viņi var būt tik dažādi pēc sava rakstura un spējām, bet šinī ŷķiru ideoloŗijas laikā viņi iet tikpat vienādi kā pudeles pēc vienas etiķetes. Pēdējā laikā lielākā tautas daļa iet zem vārda «bezzemnieks». Gluŗi tāpat kā kuŗa visi gāja kā zaldāti. Tā ir liela saimnieciska un politiŗka kustība. Tauta ir sakustējusies savos dziļumos. Viņa iet iekaŗot savu zemi.

Man nekad nav piederējis ne viens stūrītis zemes, tomēr es esmu vienmēr juties tā, it kā man piederētu visa pasaule. Atceros tikai kādu maija dienu, kad es uz kāda burvīga celiņa Koknesē, pils parkā, sadūros ar koka dēlīti, uz kuŗa bija rakstīts: «Caureja aizliegta». Šinī brīdī arī es sajutu, ka esmu noŗēlojams bezzemnieks. Es nesaprotu arī, kāpēc visi grib tikai zemi un ne drusciņas ŷdens. Vai tad cilvēkam pietiek ar 25 vai 30 pūrvietām? Es labāk ietu pie jūras un sacītu: iemēriet 3000 jūras jūdzes, es gribu dibināt savu nākotni uz ŷdens! Plaŗais jūras lauks priekš mums vēl ir pilnīgi neuzarts. Tik viņi tur dzen savas vagas. Tie varētu būt arī mūsu kuŗi. Slikts zemkopis varētu būt labs jūrnīeks. Mēs esam aizmirsuŗi, ka mēs dzīvojam pie jūras. Ir tautas, priekš kuŗām jūra ir vienīgais bagātības avots. Bet pie mums visi saimnieciskie jautājumi ir savilkuŗies vlenā mezglā. Tas ir bezzemnieks, kuŗš grib par zemnieku palikt. Zemnieciskā ideoloŗija mūsu domāšanā ir ŷņmusi pārsvaru, viņa ir saŗaurinājusi mūsu saimniecisko apvārsni; aiz viņas stāv tīri zemnieciskā nevarība, izvēlēties sev svabadi darba lauku. Bezzemnieks nav nekas, kas nemainās, kā tie kristalli, kas nedzīvi piedzimst. Viņš ir dzīvs cilvēks, kuŗš svabadi darina savu dzīvi, cilvēks, kuŗš izlieto savas spējas un apstākļus, kas meklē, kur viņam labāk, dara, uz ko viņam prāts nesas, un maina savu dzīvi tāpat, kā tekoŗš ŷdens savu gaitu. Kas ŷodien ir bezzemnieks, rītu varbūt ir saimnieks. Pēc gadiem, kad viņam vajaga savus bērņus skolā sūtit, viņš pārdod savu iedzīvi, pārnāk uz pilsētu un atveŗ mazu veikalu. Tad, varbūt, viņš ir uzņēmējs vai cits kaut kas no brīvas dziņas. Mēs nedrīkstam aizliegt zemi pārdot, ja kādam netīk ŷi zemes verdzība, no kuŗas agrāk bēga mūsu tauta, saplūzdama pilsētās un taisīdama sev brīvu ceļu uz darbu. Šinī laikā tautas raksturs ir ticis desmitkārt bagātāks un ir uzplaukusi visa mūsu nacionālā kultūra. Vai noārdījuŗi kastas no augŗas, mēs tagad gribam radīt kastas no apakŗas? Kas tad ir ŷis «bezzemnieks», ŷi etiķete, zem kuŗas tagad iet visa tauta? Tas ir politiŗks kliedziens. Tauta iet iekaŗot savu zemi. Ar savu nemaldīgo nojautu viņa sapratusi, ka viņai vispirmā kārtā jānostiprinās uz zemes. Tad viņa ies uz pilsētām, uz brīviem amatiem, uz jūru, kad tā jutīs zem kājām sev brīvu zemi. Tā ir liela nacionāla kustība, kuŗas priekŗā man pazūds sīkas partiju programmas. Es redzu viņu nacionālā apvārsnī. Man liekas, ka ŷai jautājumā nav domu starpības. Mēs strīdamies vairs tikai ap sīkumiem. Lielās līnijas priekš visiem ir skaidras. Muiŗnieki nevar nākt atpakaļ savās muiŗās kā saimnieki. Tauta krāc kā zirgs, kuŗš saodis vilku tuvumā, ja viņa pamana muiŗnieku, kuŗš taisās atgriezties muiŗā; viņa neticēs savai neatkarībai, ja muiŗnieks viņai blakus sēdēs savā pilī. Viņa ir uzglabājusi savas rases atmiņas. Bija laiks, kad ŷie «Volfi» un «Bāri», kuŗi varēja būt labi cilvēki savas kārtas ļaudīm, mums bij vilki un lāči. Cietais vēstures likums prasa, lai mēs tagad esam ŷie «Volfi» savā zemē un lai mēs protam

rādīt zobus. Muižniecība ir jāiznīcina kā mūsu tautai un valstij naidīga kasta. Muižniekam nav lielākas tiesības uz zemi, kā kuŗam katram vidējam zemniekam. Es nezinu, vai būs daudz starp viņiem, kas ar šādu stāvokli gribēs apmierināties. Bet tie, kas uzņemsies lielo darba solidaritāti ar tautu, beidzot sev atradīs arī vietu mūsu zemnieku tautā. Varbūt viņi mācīsies būt solidāri arī ar mūsu neatkarības centieniem.

4. augustā 1920. g.

Atkal iet tautā sociālisti ar uzmusinošām runām. Jāšaubās, vai ar to viņi tautai palīdzēs. Viņai būs apnikuši šie uguns un zobena rijēji, šie fražu ekvilibristi, kuŗi var šķetināt sev no mutes verstēm gaŗas sarkanas lentes! Tauta gaida cilvēku, kas viņai darbā var palīdzēt.

*

Tauta ir kā zirgs, kas velk vezumu kalnā. Katrs muskulis, katrs nervs viņai ir saspīlēts. Viņa atdod visus savus spēkus, lai dabūtu augšā mūsu noslīdējušo saimniecību. Nosodāms ir katrs musinātājs, kas viņu kavē, katrs kukuļu ņēmējs ierēdnis, kas izposta viņa ticību uz mūsu valsti.

*

Eliass («Sociāldemokrats») zobojas, kad es pamudinu virzīt mūsu saimnieciskos centienus uz jūru. Viņš ieteic savus elementus — uguni un gaisu. Manis pēc lai Eliass brauc debesīs. Uguns priekš viņa ratiem jau «Sociāldemokratam» būs.

*

Galdiem un krēsliem manā istabā un visām lietām ap mums šinī laikā ir svina smagums. Viņas atdzīvojas un top daudz vieglākas, ja mēs varam smieties. Kur tagad Doku Ata humors, Blaumaņa skaņie smieklī!

*

Mēs dzīvojam no tā, ka ticam cilvēkiem; kad mums šī ticība zūd, — netīk dzīvot. Ticība uz cilvēkiem — tā ir mūsu dzīves prieka dziļākais avots, ticība rītdienai, tautas un cilvēces nākotnei. Ir cilvēki, kas priecājas, ja dzird par otru ko sliktu, un ir cilvēki, kas jūt tai pašā brīdī asas, smalkas tikumiskas sāpes, tāpēc ka tiek ievainota viņu ticība uz cilvēkiem. Šādas sāpes tagad cieš mūsu tauta, kad viņa dzird par ierēdņiem, kuŗi noziedzīgi izlieto tautas uzticību. Man jāsaka, ka es pazīstu arī daudz krietnu un pašreizdzīgu ierēdņu, kuŗi par mazu algu pacietīgi un uzticīgi kalpo Latvijai. Es domāju, ka tādu ir lielākā daļa. Es atceros mūsu patriotiskos ierēdņus kļūmīgās dienās pēc 16. aprīļa. Viņi cieta badu un pārtika no sausas maizes garozas, bet negāja darbā pie Niedras valdības. Es esmu bijis kancelejās, kur nekā nemana no vecā birokratisma, kur ar apmeklētājiem apietas uzmanīgi un pakalpīgi. Es esmu braucis pa dzelzceļiem, uz kuŗiem ir stingra un laba kārtība un kur nemana to pasažieru, kas agrāk brauca ar dzeŗamnaudām. Un pati šī asā tīrības sajūta, kas tagad ir pamodusies tautā un sabiedrībā, kuŗa nosoda zagļus un kukuļu ņēmējus, ir jau gaiša zīme. Ir tāda sajūta, ka tautā ir pamodušās slāpes pēc tīrības, vēlēšanās nomazgāties no kaŗa laika netikumiem. Vai tad ir vērts pazaudēt ticību uz cilvēkiem un uz mūsu gaišo rītdienu, neatkarīgo Latviju!

10. augustā 1920. g.

No kā mēs ciešam, tas ir iekšējs sairums, iekšējas tikumiskas organizācijas trūkums.

Mums bij reiz saimnieciska organizācija, kas dzīvi nesa un deva viņai plūdumu. Bet revolūcija to izpostīja. Sociālisti prata iestāstīt strādniekiem, ka darbs ir verdzība, ka šī organizācija ir radīta tikai priekš tam, lai strādniekus izsūktu. Un tautas sapņos pacēlās milzīgs slinkuma koks, kuŗš uzdīga no sociālisma sēklas.

Ar zariem, no kuŗiem augļi sniedzas mutē, viņš apņēma visu pasauli. Tas bija īsts paradīzes koks, kuŗš vēl tagad baro ticīgos ar ilūzijām. Kas pa sapņiem ēdis, no rīta ceļas un sēstas pie galda. Tauta pierādīja, ka viņa var ar sapņiem pildīties. Mielodamās pie sava sapņu koka, tā bieži palika bez vakariņām. Nolādētā darba organizācija pa to laiku iznīka. Dzīves augļukoks, kuŗš visus varēja pabarot, tika nopostīts un nokalta. Palika tikai saīdzis un nelaimīgs bezdarbnieks. Un nelaimīgs viņš bija tāpēc, ka lielā skaistā un tikumiskā darba organizācija, pie kuŗas viņš reiz piederēja, bij izpostīta. Viņš manīja, ka līdz ar to viņš tikumiski novīst, top lieks un nederīgs cilvēks. Tas padarīja viņu vēl ļaunāku. Bet šis ļaunums negriezās vis pret demagogiem, kas bij mācījuši viņu jaukt un postīt un barojusi ar ilūzijām, bet pret tiem pašiem nolādētiem «buržujiem», kuŗi, kā saimnieki, arvienu ir bijuši darba organizātori. Cik riebīgs un nepatīkams bij tas chaoss, ko mūsu dzīvē atstāja revolūcija!

Pa ielām un dārziem klejoja sajukuši zaldātu un strādnieku bari. Likās, ka visas dzīves vērtības tiek samīdītas. Visur bij tikai kājminas, kājminas no netīrīgām ļaužu masām, uz altāriem, uz grāmatu lapas pusēm, kuŗas, izsviestas no bibliotēkām, šķirstīja vējš. Un cik skaists ir organizēts dzīves plūdums, var redzēt kaut kuŗā Vakareuropas lielpilsētā, kuŗai visai jūt cauri plūstošu, saskaņīgu, gaviļējošu darba ritumu. Bet kuŗš ar revolūciju pie mums pilnīgi izpostīja pilsētas sarežģīto un smalko darba organizāciju. Mums bija nacionāla organizācija, bet arī tai iet pāri stipras šķiru plaisas. Liekie cilvēki, kuŗi izmesti no vienojošā darba ritma, iet apkārt, kūda, posta un jauc. Kas tad mūs vēl uztur un baro? Kas glābj un tur kopā mūsu dzīves pamatus? Tā ir zemnieku ģimene, kas vēl uzglabājusi vecās tikumiskās vērtības, kā dievkociņa zaru, ko mātes saudzīgā roka aizspraudusi aiz nomelnējušas sijas. Strādā vairs tikai zemnieku ģimenes. Viņās vēl uzglabāties darba tikums. Mēs esam noslīdējuši tik tālu, ka ģimenes organizācija ir palikusi gandrīz par vienīgo darba organizāciju. Strādnieku nav vairs iespējams pieņemt. Ja ar viņš uz laukiem tagad dabū lielāku algu, nekā šie ministra biedrs, tā tomēr ir izsūkšana! Mēs ejam atpakaļ. Zemnieka saimnieciskā enerģija apstāst, viņa skats neiet vairs tālāk par savu sētu, viņš apstājas pie sievas un bērnu pulciņa, kuŗu viņam vajaga pabarot. Lai izvestu kādus saimnieciskus plānus, strādniekus viņš vairs nevar pieņemt. Un tā mēs stāvam atkal pie Ādama un Ievas. Tik tālu mūs noveduši sociālisti, kuŗi beidzot izpostījuši jaunlaiku saimniecisko dzīvi. Viņa noriešas un apstāst. Viņa turas vairs tikai ģimenē. Arī agrārreformas līnijas ir jau paredzamas. Uz laukiem mums būs tikai ģimeņu saimniecības. To mēs saucam par sociālu progresu.

20. augustā 1920. g.

Mēs nedrīkstam arī darba tautu padarīt sev par elku un aizvērt acis priekš viņas kļūdām. Tā darīja savā laikā glēvā krievu inteliģence. Viņa metās ceļos sava muŗika priekšā un pierakstīja viņam visas labās īpašības, kādas cilvēkiem ir un arī tādas, kādu viņiem nav. Tad šis elks sakustējās, noslaucīja krievu kultūru un ierāva arī inteliģenci tai dumberājā, kuŗā tagad iestigusī krievu dzīve. Mēs vēl negribam tur nonākt. Mūsu pienākums ir tautu audzināt un uzturēt viņa iekšēju tikumisku darba disciplīnu. Krievijā šī labprātīgā disciplīna aiz tautas tumsības un neapzinības izputēja. Dzīve izira. Un vajadzēja nākt lieliniekiem, kas saņēma tautu cietās rokās un dara ar viņu tagad, ko grib. Jaukā streika brīvība tur sen ir pazaudēta. Komisārs komandē un strādnieks strādā, ja vajadzīgs 14 un 16 stundas. Ja mēs negribam visu pazaudēt, mēs nedrīkstam attaisnot vieglprātīgus streikus.

Mums ir demokratiska valsts. Tauta ir kļuvusi par viņas saimnieku. Bet viņa vēl nemīl savu saimniecību, viņa neskatās uz viņu ar saimnieka saudzīgo skatu, bet aplūko viņu ar svešām un neuzticīgām kalpa acīm. Viņa negrib viņu saudzēt kā dārzu, kuŗš mums patlaban dod tikai pirmos

augļus, viņa negrib saprast, ka mūsu bagātie rudenī mums vēl priekšā. Kam tad mūsu strādnieki kalpo? Vai tiem, kas sēd valdības iestādēs un kancelejās un tur kabatā sausu maizes garozu? Tie ir tādi paši strādnieki kā viņi. Paši mēs esam kalpi, paši saimnieki. Starpība starp ostas strādniekiem un mūsu patriotiskiem ierēdņiem ir tikai tā, ka vieniem ir šī saimnieka sajūta, otriem nav. Ierēdņu stāvoklis ir daudz sliktāks. Tie nav tie kungi, kam strādnieki kalpo. Un ja pa streika laiku kuģis ar mantām priekš Latvijas iet mūsu ostai gažām tāpec, ka nav neviena, kas viņu izlādē, viņi atstāj savas iestādes un kancelejas un iet maisus nest. Mums visiem vel paldies Dievam ir platās zemnieku dēlu muguras. Darbs priekš Latvijas mums nebūs par grūtu. Kā mēs neatkāpāties Bermonta un lielnieku priekšā, tā mēs neatkāpsimies neviena darba priekšā, kuŗš priekš Latvijas padarāms.

1. septembrī 1920. g.

Ir labi, ka tauta cenšas pēc zemes. Zeme mums jāieņem. Bet mums jādomā arī par to, kā viņu tiesiski priekš sevis nodrošināt.

*

Tauta vismīļāk iet darba pavadā. Viņas radošās dziņas ir neizmērojami dziļākas un bagātākas, kā postošās. Viņai drīz apņiks visas politiskās spekulācijas un tā redzēs, ka vienkāršs godīgs darbs dod daudz drošākus un labākus panākumus. Nezin, vai lauku puisis, kuŗš savu dienas algu saņem skaidrā zeltā — rudzos vai kviešos, tagad gribēs mainīt savu kalpa bezbēdību ar jauna saimnieka rūpēm, kuŗš uziet uz aizaugusām atmatām un nezin, vai viņa lauks tam droši piederēs.

*

Es atceros tos strādniekus, kas, dienu cītīgi plāvuši, pie vakara stariem vēl gāja pa lauku un rūpīgi uzlasīja vārpas. Mēs esam šo strādnieku bērni. Mēs esam iemācījušies badu ciest, bet vairs neprotam noliekties, lai paceltu nokritušu vārpu.

4. septembrī 1920. g.

Miers ar Krieviju Satversmes Sapulcē ir ratificēts. Zem miera lozunga mēs atgriezāties dzīvē, kuŗu kuŗš nopostījis, un gribam atkal viņas pilnību. Ar miera lozungu mums jāiet pie dzīves atjaunošanas. Mūsu sociāldemokrāti ir bijuši miermīlīgi ārējā un kuŗa kārīgi iekšējā frontē. Kaut viņi arī tautā ietu ar palmu zaru. Jo par visām lietām — slimniekam ir vajadzīgs miers. Tad mēs drīz vien redzēsīm, ka viņš ceļas, sāk staigāt, strādāt un pat dziedāt.

*

Ja jūs mīlat tautu un gribat, lai viņa reiz izveseļojas, neceliet augšā tumšo naidu, nemodiniet pagātni, neuzplēsiet vecās vātis, nenoraujiet apsējus, gādājiet, ka viņai tiek klāt gaiss un gaisma.

Mums visiem gribas cilvēcīga gaisa. Kur ķildas un kuŗš, mēs ejam jau ar līkumu apkārt.

*

Pūtiet uguni tautā, draugi, uzpūtiet tīras liesmas, šķīstījošu gara kvēli. Mums atkal jātop par cilvēkiem. Visas dzīvākās sirdis jau gaida un jauž jauna humānisma soļus.

Sapņotājs, kuŗš pavada dienas pie grāmatām, domā, ka visi cilvēki ir labi un skaisti; krodzinieks, kuŗam paliek arvienu nesamaksāti rēķini, domā, ka visi ir blēži; ķesteris, kuŗš iet ar upuŗa trauku apkārt, — ka visi ir skopi; demagogs — ka tauta katrā brīdī ir gatava sacelties, postīt, graut, laupīt. Cik tālu ar viņi visi būtu no patiesības, man liekas, ka vistuvāk viņai tomēr ir šis sapņotājs. Redziet, kā dzīve atjaunojas. Viņā ir kādi labi spēki, kāds gaišs likums, kas tur viņu kopā tādā pašā saskaņā, kā zvaigznes pie debesīm. Es tāpēc vairs neticu kraukļiem, kuŗi pareģo mums lielniekus, baronus un bojā iešanu, bet ticu un uzticos šim gaišam spēkam.

11. septembrī 1920. g.

Ne politiķi vien, — dzīves lielās līnijas ir tās, kas iet politikai pa priekšu un uzspiež viņai savas zīmes. Es dzirdu kādu klusēšanu, kuŗa ir skaļāka par visām parlamenta un mītiņu runām. Viņa spiežas šurp no laukiem pilsētā, mūsu frazes bezspēcīgi krīt kā papīra pūķi, kuŗiem pietrūcis vēja, mūsu grāmatu gudrība stostās: lielā dzīves nopietnība suģestējoši apņem mūs un piespiež klusēt un dziļāk nogremdēties laika problēmās. Vai nav tā: jūs smejaties, jūs vedat vieglu vārdu spēli, tad kāds ienāk, padod labvakaru, nosēstas kaktā un cieš klusu. Un vieglās sarunas un joki pamazām apklust. Kas ir šis klusētājs tur kaktā, ka viņš tā suģestē mūs ar savu nopietnību? Vai viņš kāds gudrinieks, kuŗš zin kādu vārdu, ko mēs neesam uzminējuši vai aizmirsuši?

Tas ir vienkāršs lauku vīrs, kuŗš viens ar saviem nepieaugušiem bērniem un vecu zirgu, ar kuŗu viņš pa vagu iedams, runā un kuŗu mīl kā draugu, — apstrādā savu zemes stūrīti. Miežu rogas viņam lien ārā no apkakles, viņš izskatās neveikls, kumpains un bezlaika vecs un ir no galvas līdz kājām apaudzis ar darbu un rūpēm. Bet šos darba putekļos, kas apklāj viņa svārkus, ir dzīves cietās domas un griba. Viņš nerunā daudz, viņš tikai nopūšas klusu un saka: «Tagad jau vienam arājam desmit ar karoti skrien pakaļ.» Viņš varonīgi ir licis savu muguru zem dzīves nastas, bet viņš mana, ka viņa spēki izsīkst un pagurst un ka viens viņš to nespēj celt. Mums jāiet viņam palīgā. Ražotāju ir par maz. Visi līp ap valsts iestādēm, bēgdami no cietās dzīves varas. Kur vien ir mazs ierēdnis, tur viņam ir palīgs, ierakstītāja un norakstītāja. Valsts iestādes ir pārpildītas ar liekiem cilvēkiem. Dzīve izstiepj pēc viņiem rokas un sauc viņus atpakaļ pie radoša darba. Dzīvei ir sava griba un sava loģika, kuŗa valdoši spiežas uz augšu. Kāda arī būtu mūsu valdība, pilsoniska vai sociālistiska, viņai vajadzēs vest tautu pa cieto darba ceļu. Krievu sociālistu valdība bija pirmā, kuŗa nolīnvoja visas lētās sociālistiskās ilūzijas par 6 un 8 stundu darba dienu. Maskavas ierēdņi tagad staigā darba klaušās, norakstītājas cērt malku, artisti stiepj maisus uz muguras. Ungārijā sociālistiskās ilūzijas tika sagrautas no labās puses. Latvija ir brīva demokratiska zeme. Mums ir tauta ar dzīvu aktīvu raksturu. Mēs nekad nenonāksim tik tālu. Mēs esam dzirdējuši dzīves aicinājumu. Mēs labprātīgi uzņemsimies darba jūgu, jo šai jūgā, patiesi, ir liela, gaiša cilvēciska labprātība. Labprātība priekš visiem. Jo kas strādā, tas zin, ka viņš nestrādā priekš sevis vien. — «Vienam arājam — desmit ar karoti iet pakaļ.» Mums vajadzēs tikai drusku piespieties. To labi zin zvejnieki, kuŗi bīda laivu no krasta jūrā. Laiva neiet, bet piespiežas vēl un vēl, un viņa iet, viņa ir nost no krasta un buras viņu nes lielā jūrā.

23. septembri 1920. g.

«Metiet dzirkstis tautā ...» es teicu.

«Pagaidi, esi uzmanīgs,» mans draugs saņēma mani aiz rokas. «Mūsu zemē ir tikai salmu jumti. Ja uzpūš vējš, Latvija var nodegt.»

Bet es domāju gara dzirkstis. Tas ir kā dzirkstis, ko dzelzceļa vilciens izkaisa slapjā, aukstā rudens naktī. Kur viņas krīt, tur nodziest, un tomēr viņas apgaismo mums ceļu, jo mēs braucam bez sveces, un nakts ir gaŗa.

*

Manas dzimtenes ielejā bij mazs ezeriņš, kuŗu ļaudis dēvēja par bezdibeni. Es izšķetināju lielu kamolu dzijas, ko māte visu ziemu bij vērpusi, kamēr atradu dibenu. Bet ļaužu muļķības bezdibens ir neizmērojams. Viņi mīl, ka viņus pievil. Viņi iet pakaļ tam, kas māk viņus pievilt.

*

Kad blēdis satiekas ar taisnību, tad izrādās, ka viņam pašam ir sava taisnība. Un taisnība, beidzot, nosarkusi, griež viņam ceļu. Kad apcietināja kādu valsts ierēdni, kuŗu apvainoja par kukuļu ņemšanu, viņš vientiesīgi un no visas sirds teica: «Kungi, es esmu nevainīgs! Es ņēmu tikai divi procenti no katra valsts pastellējuma, ko es nodevu. To dara katrs prokurists katrā lielā uzņēmumā. Tā ir vispār parasta lieta.» Un tiešām, šis cilvēks ir «nevainīgs». Mums tikai vajag ierast skatīties ar viņa acīm, ierast domāt, ka Latvija nav nekas vairāk, kā liels tirdzniecības nams, un ierēdnis — prokurists, kuŗš ņem procentus.

*

Visa šī netīrība, kas uzpeld dzīves virspusē, ir tomēr tikniecīga pret tīro darba straumi, kas nes mūsu kuŗus un laivas. Tā ir kā skaidas un gruŗi, ko agrāk vai vēlāk straume izmet malā.

*

Kaŗš ir beidzies. Lielie kaŗa varoņi atstāj slavas lauku. Viņu vietā stājas klusa, vienkārša darba varonība, kuŗa atjaunos to, ko kaŗš ir nopostījis. Šī ikdienišķā varonība, kuŗu neviens nepamana, par kuŗu neviens nerunā, ir tā, kas mums vajadzīga. Pēdu pa pēdai tā no jauna iekaŗos dzīves lauku.

*

Es manu, ka acis man dažreiz apvelkas ar smagu splīnu. Man liekas, ka še, pilsētā vairs nesit dzīves pulss. Īstā dzīve ir tur, kur cīnās, kur sirsnīgi mīl, mīl un cieš. Ir brīŗi, kad man gribas būt prom no šejienes izpostītos laukos, kur ļaudis dzīvo atstātās tranšejās un zemes būdās un ar to milzīgo pacietību un mīlestību uz dzīvi, kāda ir tikai latvieŗu zemniekam, pūlas uzcelt sagrautos dzīves pamatus.

*

Vēl vienmēr tiek runāts, ko mēs ņemsim, ko mēs atsvabināsim, ko izdalīsim. Sakiet tak ar, ko mēs celsim, ko mēs radīsim? Šis vārds nav ilgi dzirdēts. Kad viņš atskanēs, es ticu, visi atsauksies, un mēs atradīsim kopīgu ceļu.

25. septembrī 1920. g.

Pa lielas pilsētas ielām iet Dieva meklētājs ar degošām smadzenēm un sarkaniem matiem uz galvas. Uz katra soļa viņš redz sociālu netaisnību. Viņš visu nolād un visu apsūdz. Krūtīs viņam ir nevaldāms kliedziens un viņš nezina, kam to sviest sejā — vai cilvēkiem, vai Dievam, kas pasauli radījis. Viņš iziet ārā no pilsētas un noguris apsēstas ceļmalā. Un, pats nezinādams, kāpēc, viņš noplūc puķīti — baltu pīpenes ziedu, un sāk to aplūkot. Pamazām Dieva laipnība viņu savaldzina un apmierina.

Viņš uzliek cepuri un apsedz savu sarkano galvu.

*

Nekur nav tik daudz sektantu, kā mazpilsētās. Tur ir baptisti, adventisti, sabatisti un arī visfanātiskākie sociālisti. Es esmu dažreiz domājis, kāpēc tas tā? Vai tā ir gara nabadzība jeb gars, kuŗš iestidzis nabadzībā? Katrā ziņā man liekas, ja mēs gribam būt lielākas pasaules cilvēki, mums jāatsvabinās no katra fanātiska sektantisma.

*

Vakar atklāja tautas augstskolu. Ko mēs no viņas gaidām? Brīvas domas un garā brīvuis cilvēkus. Dodiet to, kas cilvēcīgs visos laikos un pie visām tautām un kas liels un cilvēcīgs mūsu tautā. Atsvabiniet prātus no laika aizspriedumiem! Tik daudz netīru uzskatu atkritumu ir mūsu zemē.

Mums nav bijis tīras gara kultūras. Mēs esam barojušies pa ceļmalām. Dodiet mums humānu gara skolu. Iznīciniet nokaujošo dogmu. Dodiet mums brīvus garus, kas drīkst šaubīties, jautāt, pieņemt un atmest, spriest un atzīt. Māciet dzīves atzīšanu.

Oktobrī 1920. g.

Ikkatram laikam ir savs valdošs princips, kuŗam tauta paklausa. Bij mums patriotiskais laiks. Tūkstoši atsacījās no sevis un, paklausīdami patriotiskam principam, atdeva savu dzīvību par Latviju. Mēs esam kaŗojuši seši gadi. Mums nav bijis laika domāt par mūsu mājas dzīvi. Uz mūsu sliekšņiem ir sakrājusies bieza kāŗta nefīrumu. Daudz dubļu tur ir atstājuši sveši ļaudis, kuŗi pa šiem gadiem tik daudz virinājuši mūsu nama durvis, iedami iekšā un ārā. Daļa — ir mūsu pašu. Bet svētki tuvojas. Ir laiks sākt uzpost māju. Mums sāk pavēlēt t ī r ī b a s p r i n c i p s.

*

Ir pienācis laiks, kad visas lietas mums vajaga sākt ņemt nopietnāk un arī dzīvāk un priecīgāk ... Es atceros krietnās, enerģiskās lauku sievas, kā viņas uz svētkiem strādā. Atlocītām rokām, uzsprautiem svāŗkiem viņas jautri cīnās līdz vēlam vakaram ar putekļiem, izpurinādamas visus kaktus. Viņas izmēŗ istabas kulu ar slotu un lāpstu. Pie sliekšņa viņas ņem palīgā cirvi vai nazi, lai dabūtu nost visa gada kājminas. Un kad pār pagalmu nolaiŗas nakts, kāds prieks tad ir ieiet istabā, ar saldu nogurumu visos locekļos, un aizdedzināt sveci uz balti noberzta egles galda.

*

Kur ir dzīve, tur ir netīŗība. Tā ir cilvēcīga parādība. Bet tikpat cilvēcīgi ir, ka mēs ar viņu cīnāmies.

*

Tīŗība arvienu ir drusku cietsirdīga. Man ir žēl katra, kam jāsaduŗas ar šo principu. Es neko neieredzu tā, kā istabas meitu ar slotu, kuŗa vandās pa manu istabu, rauj vaļā logus un taisa caurvēju. Bet es tomēr zinu, ka ir vajadzīga slotu un dažreiz arī slotas kāts.

*

Es šaubos par visu. Es sāku šaubīties pat par to, vai tīŗība mums vajadzīga. Vai netīŗību var izskaust? Vai viņa nepieder pie dzīves tāpat, kā gaiss, kuŗu elpojam? Jo ir taŗu cilvēki, kam patīk, ka māja smird drusku pēc istabas.

Kad es nākšu pie prāta, varbūt es uzstādīšu redakcijā kaļķu mucu un sākšu vitēt baltus — zagļus, kukuļu ņēmējus un spekulantus — jo mums visiem ir viens sapnis: lai Latvija, šī varoņu zeme, būtu tīra un skaista. Bet es šaubos, es par visu šaubos. Hermanis Asars ir tik izveicīgs žurnālists — un tomēr nevar melnu par baltu pataisīt.

Jūnijā 1920. g.

Postošie vēji mūsu dzimtenei jau pāri: viņiem pakaļ nāk gaiŗa radīŗanas saule. Paklausieties tik mūsu operas korī. Kāds skaņu prieks nāk mums pretī! Bet koris operā — tā ir pati tauta. Pēc visiem liktenīgiem pārdzīvojumiem viņas dvēsele ir kā vāze, kuŗa tikko izņemta no ceplā. Kur piesit, tur skan. Ja tautā ir šāds dziesmu prieks un tik augsta mūzikāla inteliŗence, tad no mūsu sōlistiem un komponistiem mēs varam vēl daudz gaidīt. Jo liels mākslinieks saņem un izveido to ģeniālitāti, kuŗa ir tautā.

Kalniņa «Baņuta» — tas ir tas papardes zieds, kas mums jau uzziedējis. Viņā ir liela mūzikāla bagātība, kuŗa liecina, ka šī opera nebūs vienīgā, ko viņš mums dos. Šai mūzikā varbūt nav stingra raksta, kas apbuŗ mūs ar savu raibo ornamentiku. Viņai ir tīra dvēseles burvība. Viņa ir atturīgi

vienkārša, sirsnīga un dziļa. Tā ir kā vecs mežs, kuŗā tu ieej, padodamies viņa ieaicinošām melōdiskām šalkām, un piepeši redzi uzplaukštam savā priekšā kādu no tiem retiem nevainīgiem ziediem, kādus var uziet tikai meža dziļumā.

*

Marija Leiko!

Kas ir Marija Leiko, kuŗa tik aizgrābjoši spēlēja «Legro kundzi» Nacionālā teātrī? Ja sieviete ir radīta no jūras putām, tad šī, kā liekas, ir radīta tikai no nerviem. Tā ir brīnišķīgs nervu gabaliņš, kuŗu vada iedvesmēta mākslinieka griba. Viņa mums visiem var derēt par paraugu. Viņai nav nekā no tās laimīgās, pašpeticīgās paviršības, kas mums mākslas ceļu padara tik viegU; tās bezbēdīgās paļaušanās paviršai iedvesmei no dienas uz dienu, ar kuŗu mēs lēti tiekam cauri. Marija Leiko sadedzina sevi savā tēlojumā.

Iepazinies ar mākslinieci, es, sarunu uzsākdams, iejautājos viņai kaut ko par Berlīni. «Berlīne?» viņa it kā izbrīnījusi manī paskatījās. «Man jāsaka, es esmu gadiem nodzīvojusi Berlīnē, bet es viņu nepazīstu. Dienu es pavadu darbā ...» «Un vakarā?» «Vakarā es esmu tā nogurusi, ka man nekur vairs negribas iet.» «Kas tad jūs saista pie šās pilsētas?» «Tur ir manas istabas. Tur es staigāju, runāju, kliezdu, smejos un raudu cauru dienu.» Tik dziļi noslēgta ir mākslinieces dzīve.

Kas mani aizkustināja līdz asarām, tas bij mazs notikums uz skatuves. Pēc otrā cēliena viņu izsauca un Jūlija Skaidrīte piesprauda viņai pie krūtīm nacionālo saktu. Man likās, ka šī tautas meita, uz kuŗu mēs varam būt lepni, atkal tiek uzņemta mūsu izpostītā un izklīdinātā ģimenē. Es aizgāju no teātra ar cerību, ka arī viņa reiz atgriezīsies mājā pie vecā ģimenes galda, pie kuŗa vēl ir tik daudz tukšu krēslu. Mēs esam pavadījuši pie viņa gaŗus vakarus, vieni paši ar savām bēdām. Nu rādās, ka mums būs arī krūzē puķes un prieks.

*

Vasaras domas

Šis klaidonis negrib sev nekā vēlēties.

«Man nekā netrūkst,» viņš saka: «Lauks ir mana māja, grāvjmallas velēna — mans pagalvis. Bet mana maize ir brīvība.»

*

Še es redzu atkal puķes, kokus un krūmus, kalnus, jūru, padebešus un zvaigznes. Še es atkal atgūstu visas lietas un kā bērns no jauna dodu viņam vārdus. Daba man ir kā bilžu ābece, kuŗa no jauna jāmācās.

*

Vālodze dzeŗ no lietus, puķes dzeŗ no rasas; bet kas visvairāk atveldzē man sirdi, tā ir apburoša lēnība, ko es satieku dabā. Kāds prieks ir noglaudīt vārpu, kuŗa nolikusi uz ežas, vai paskatīties kāda suņa lēnīgās acīs, kuŗš draudzīgi pienāk un uzliek tev purnu uz ceļiem.

*

Es sēdu pļavā un redzu biti, kuŗa nāk un atgriežas tai pašā ziedā. Tā manas domas atgriežas arvienu pie tevis. Bite ziedā nodzeŗas medus, bet es nāku pie tevis pēc saldās ģifts, tu dod man tikai sāpes. Un tomēr es atgrieŗos arvienu pie tevis, mans kairais zieds, un ņemu sev drusku šās ģifts, no kuŗas man rūgtas asaras kāpj acīs un gribas sev vēlēties visu ļaunāko.

*

Paturiet sev mūžību un atstājiet man tikai acumirkli. Es mīlu tikai acumirkli un acumirkļa mūžību.

*

Es guļu zālē un skatos, kā padebeši iet man pāri... Vai dzīves labākā īpašība nav tā, kā viņa paiet?..

*

Kad lielā pasaule man apnīk, es nolaižos mazā puķu pasaulē. Mani apņem smilgas un zāles. Lieli zili zvani klanās man par acīm un iezvana mani aizmiršanā. Es dzirdu saldu mūziku. Kā liekas, šie patlaban notiek izrāde. Mirdzoši vaguliņi kā veikli akrobati skrien pa zālēm ar galvu uz leju, ods spēlē vijoli, vabule basi. Uz katras lapiņas sēd kāds mūzikants. Šī mūzika līdz ar klusiem puķu arōmiem iet caur visu ziedošo pasauli.

*

Vēlu pēc saules vēsā, apklusušā gaisa bezdibenī vēl dzied kāds noreibis cīrulītis. Un kaut gan tu no manis jau sen esi nogriezies, mana sirds vēl dzied: «Es mīlu, es tevi mīlu.»

Mazās piezīmes

Otrais posms

(1921.—1924.)

I

Vakar, kad visas ielas gaviļēja, man gribējās ņemt klēpi sarkanu rožu, klusi noiet pie Daugavas un kaisīt viņas mūžīgā straumē par piemiņu tiem nezināmiem, vārdā neminamiem varoņiem, kuņi atdevuši savu dzīvību par brīvu, neatkarīgu Latviju.

*

Latvija atzīta d e j ū r e. Tauta ir izkāpusi no gadusimteņu tumsas. Nu ir laiks, ka viņa griež uz augšu saules pusi savai dvēselei ar priecīgu gribu uz visu, kas labs.

*

Vācu okupācijas un lielinieku varas laikā mums bij viena vienīga vadoša zvaigzne: ticība uz vecām Vakareiropas demokratijām, kuņas glabāja īstas brīvības tradīcijas. Mūsu neuzņemšana tautu līgā varēja radīt par to šaubas.

Latvijas atzīšana d e j ū r e ir zīme, ka cilvēce iet uz priekšu, ka bez rupjiem varas centieniem viņai ir arī politiska sirdsapziņa un ka vārdi par brīvību un tautu tiesībām Eiropā nav tukša skaņa. Slava Sabiedrotiem!

*

Latvijas brīvība ir izcīnīta. Tikpat vienprātīgi, kā mēs gājām pret ienaidnieku, mums tagad jānostājas d a r b a f r o n t ē. Jo Latviju saimnieciski nostiprināt un padarīt par patiesi neatkarīgu valsti mēs varam tikai ar radošu darbu.

*

Neatmetiet nevienu, kas ir dzirdējis Latvijas aicinājumu. Un kaut viņš arī nāktu divpadsmitā stundā. Mēs visi būsim viens otram derīgi. Kamēr mēs cīnījāmies ar Bermontu un lieliniekiem, mēs visi — pilsoņi vai sociāldemokrati — Latvijai derējām. Vai gan tagad mēs ļausimies sašķelties no cilvēkiem, kuņi grib mūs sarīdīt pēc tam, kad visas cīņas izcīnītas. Latvijas atzīšana ir liels pamudinājums. Pamudinājums uz vienprātību un darbu priekš mūsu jaunās valsts.

II

Šinīs dienās man liekas, ka Eiropa top jaunāka — varbūt tāpēc, ka mēs paši esam iegājuši viņā ar savu jaunību. Un — lai saka, ko grib krievi vai vāci — es domāju, ka vecā Eiropa mūs nenodos aiz tā vienkāršā iemesla, ka veci ļaudis mīl jaunību, ka viņi labprāt ņem uz ceļiem bērnus un saka viņiem tos vienkāršos, skaidros vārdus, ko viņi paši, varbūt, jau dzīvē aizmirsuši, līdz ar gadiem pārdzīvodami savas ilūzijas. Bet mēs vēl spējam šiem vārdiem ticēt. Un no mūsu ticības pasaule top jauna. Mūsu ticība uz cilvēci ir uzvarējusi. Man liekas, ka ar jauno valstu atzīšanu ir sācies jauns humānisma laikmets Eiropā. Vai jūs varat man sist pa pieri un sacīt, ka tā nav? Šī asiņainā nakts bij tik gaļa. Beidzot tak sit rīta stunda. Šo stundu varēja svētīt ne tikai Rīgā un Rēvelē, bet visur Eiropā, jo viņa iezvana jaunu laiku.

*

Es ticu, ka pasaule nedibinās tikai uz rupjām varas attiecībām, un tomēr es arī zinu, ka katra tauta pati sevi kronē ar savu varoņību un kultūru. Ja šis vainags stāv tik augstu, ka neviens nevar viņu noņemt, tad viņš mums paliek. Un tas ir tas īstais d e j ū r e.

Par mūsu atzīšanu mums ir arī jāpateicas mūsu jaunai, nacionālai kultūrai. Viņa mums deva spēku sev ticēt un tiem, kas mūs nepazīna, iedvesa uzticību uz mums.

Svētdien mūsu lielais gleznotājs V. P u r v ī t i s svin savu 25 gadu jubileju.

Purvītis ir dziļi nacionāls talants. Viņš savieno sevī spēku un maigumu, īpašības, kuņas priekš katra latvieša ir tik raksturīgas. Viņš ir rādījis Latvijas dabas īpatnējās formas un mācījis pazīt viņu daiļumu. Purvīša birze pakalnā — kam tā nav bijusi birze un baznīca? Tomēr mūsu lielais mākslinieks nekur neaizmaldās ideālizētā dabā. Viņš dod mums caur dabu ne tikai savu pārdzīvojumu, bet pašu dabu tik stipru un varenu, ka mums neviļus jāatkāpjas viņas priekšā. Paskatieties uz viņa «Ziemas nakti». Man liekas, ka Purvītis šē ir pārvarējis pašas dabas atturīgo kautrību, kuņa slēpjas no mums aiz neskaitāmiem plīvuriem, man liekas, ka pašu nakti viņš ar savu stipro iedvesmu šē ir ņēmis aiz matiem un nolīcis uz audekla ar savu meistara roku tā, ka tā elpo visā ziemas bardzībā. Jo pie lielā mākslinieka talanta viņam ir arī vēl meistara talants, ar kuņu viņš panāk to, ko grib. Lai dzīvo mūsu meistars, kas savās gleznās padarījis nemirstīgu Latvijas dabu — šīs baltās caurskanīgās birzes uz lēzeniem pakalniem, kuņas mūsu tēvi saudzēja kā lauku rotu, šīs birzes, kuņas lielais mākslinieks, padodamies savai lielai latvieša intūicijai, ir rādījis mums kā svētbirzes. Birzes kā baznīcas.

III

«Krievu prostokvaša» — tā es Bulduros lasīju uz kādas piena bodītes durvīm. Tik piekāpīgi mēs esam pret ārzemniekiem, ka pat rūgušpienu vairs nedrīkstam nosaukt savā valodā! Lai nu viens vēl pārmet mums šovinismu!

*

Šī krieviskā valoda, šī «krievu prostokvaša» iespīezas pat oficiālos valdības ziņojumos un rada nepatīkamus pārpratumus.

«Skolu lietās valdība s k a i t ī s i e s ar minoritātu vajadzībām,» — no augstā katedra skan. Uz ebrēju soliem liels uztraukums. «Skaitīsies — budet serdītsja» — viņi viens otram izmīsuši tulko; tad iet uz katedra un saka, ka par tādu valdību viņi nebalsos. Tikai vēlāk, kad izskaidrojas, ka valdība negrib vis uz viņiem skaisties, bet ievērot viņu vajadzības, viņi ar atvieglotu sirdi pieceļas, balsodami par kopējo pārejas formulu.

*

Dažreiz jāsaka: brīnums, cik mūsu paaudze ir bijusi maza savu kultūras centīenu priekšā. 1913. gadā mums bija vairāk kā 1900 latviešu studentu krievu skolās, bet latviešu valodā tanī pašā laikā nebija ne ģeografijas, ne vēstures grāmatu. Visa mūsu jaunā inteliģence — tūkstošiem jaunekļu — stāvēja pagriezusies ar seju pret austrumiem. Viņu acis bij aklas no saules viņu priekšā. Viņi bija pilnīgi apstulboti; nevienam neienāca prātā paskatīties pār plecu atpakaļ uz tautu, kuņa vēl gribēja latviski lasīt. Jānis Asars bij pēdējais, kuņš sarakstīja populāru ķīmiju (Derīgu grāmatu nodaļas izdevumā). Turpretim sešdesmitos gados mums bija tikai daži studēti latvieši, bet viņi domāja par Latviju visā savu centīenu plašumā. Juris Alunāns krāja stādus priekš latviešu botaniskā institūta, Kaspars Biezbārdis sarakstīja ģeometriju latviešu valodā, Krišjānis Valdemārs savus jūrnīecības plānus taisīja tā, it kā mūsu apspīestā tauta būtu jau patstāvīga valsts. Viss, kas bij citām tautām, tas varēja būt arī latviešiem. Par to viņi nešaubījās. Iesim vēl tālāk atpakaļ. Tur mēs satiekam veco Birzgales Šulcu, kuņš sarakstīja «Pasaules stāstus» (vēsturi) un ģeografiju latviešiem. Ja šīs vīrs pamostos no sava kapa, viņš brīnītos: Latvieši, jums ir sava universitāte un skola, bet ir vēl tikai lasīšanas un rēķināšanas grāmatas! Ko ir darījuši jūsu mācītie vīri, ka viņi nav jums skolas grāmatas gādājuši?

— Viņi ir kalpojuši svešiem elkiem, — mums būtu jānopūšas un jānosarkst vecā vācu mācītāja priekšā.

— Žēl, ka es vairs nedzīvoju, — viņš sacītu: es būtu izdevis savus «Pasaules stāstus» otrā pārlabotā driķē.

Kā nu tas nāk, ka vecais Birzgaļes Šulcs varēja sarakstīt priekš latviešiem ģeografiju un vēsturi, kamēr mūsu mācītiem no krievu laika šādas veltīgas domas vairs neienāca prātā. (Ak, kaut tas būtu ar bijis tikai kārdinājums bez kādas «praktiskas nozīmes».) Vecais Šulcs redzēja šo priekšā tautu, kuŗa runāja t i k a i l a t v i s k i. Ja viņš gribēja to mācīt, viņam bij jāraksta latviski. (Cik labprāt viņš to būtu darījis vācu valodā!) Bet mūsu mācīto paaudze domāja tā: kam latviešiem ģeografija, vēsture un dabas stāsti! Viņi jau to iemācīsies krievu skolās. Mums jau visi prot krieviski.

Te ir tā starpība.

Tā tad, ja mēs gribam, lai mums būtu latviešu mācības grāmatas, tautai jāaizmirst krieviski runāt un krieviski domāt. Tāpēc krievu valoda no mūsu skolas izmetama. Tad mūsu jaunā inteliģence pagriezīsies ar seju pret vakarzemēm, kur ir daudz īstas un labas kultūras, viņai atvērsies plašāks un svabadāks apvārnis, un krievu kultūras mirāžs vairs nepadarīs viņu aklu.

IV

Vakars nāk pār upi, rāmāk kustas koku zari, laivinieks lēnāk ceļ aires. Laivīniekam zināms liekas, ka viņš ceļ aires, kā viņam tīk. Patiesībā viņš brauc lēnāk, padodamies lielai vakara saskaņai, šai miera elpai, kas iet no viena zemes gala līdz otram. Katra straujāka kustība, katrs skaļāks troksnis būtu nepatīkams un traucējošs. Normāls cilvēks to sajustu tāpat, kā grūdienu sānos. Tam vajadzētu būt kurlam, kas nedzirdētu lielo mieru. Zināms, pasaule jau gan nepastāv no normāliem cilvēkiem vien. Ir jau arī kurlī, kuŗi nedzird, un kurlmēmi, kuŗi klieudz, kad mazākais troksnītis jau ir par daudz. Šos kurlmēmos man atgādina tie, kas pēc gaŗās, vētrainās pasaules kaŗa dienas tagad vēl klieudz par proletāriāta diktātūru. Kas vērojis mūsu laika lielos notikumus, tam jānāk pie pārlicības, ka bez atsevišķu cilvēku gribas ir vēl p a s a u l e s g r i b a, kuŗai padodas tautas un valstis. Cik tā! U arī kaŗš mūs būtu atsviedis atpakaļ meŗonībā un notrulinājis mūsu jūtas un garu — mūsu dienu cilvēce tomēr vēl ir organizēta sabiedrība, apvienota ar zināmu humānu un tehnisku kultūru. Taisni tagad pēc postošā pasaules kaŗa, kuŗā patiesībā nav uzvarētāju, kuŗā visi ir cietuši un tikko turas uz kājām, cilvēce sāk izjust savus kopsakarus un sirsnīgāk tiem pieķerties. Pat Padomju Krievija, kuŗa ar saviem sarkaniem revolūcijas ratiem gribēja braukt par Eiropu, bij spiesta, lai gan ne ar tīru sirdi, uzmeklēt šos sakarus. Jo ar tiem revolūcijas ratiem bija tā, ka viņiem ir izkritusi tapa un viņi tālāk vairs nevarēja pabraukt. Krievijā visi tikai taisīja revolūciju. Tur nebija vairs ne smēdes, ne kalēja, kas varēja nokalt tādu nieku kā tapu, ko aizbāzt riteni! Bij jāgriežas vien pie tās pašas nicinātās Eiropas. Komunistiem palika vēl viena cerība: pasaules revolūciju varēs izvest tad, kad Eiropa būs saurbta no slepenas aģitācijas un saēsta no iekšējām sociālām cīņām. Arī šo komunistiem būs jāpiedzīvo vilšanās: Eiropas proletāriāts nav siseņu bars, kuŗam pietiek, ka to uzlaiž uz zāles, ka krievu zemniekam pietika, kad viņu uzlaida uz muiŗnieku zemes. No Krievijas piemēra šis proletāriāts labi zin, ka tur, kur iet pāri komunistu revolūcija, no jaunlaiku tehniskās kultūras nepaliek pāri nekas cits, kā zāle.

Eiropas strādniekam, kuŗš jau daudz paaudzēs ir pilsētnieks, nebūtu tik viegli atgriezties pie zemes, kā tas bij iespējams krievam, kuŗš pa vasaru gāja uz pilsētu peļņā un ziemā atgriezās savā ciemā, lai liktos uz krāsns. Vakareiropas strādnieks ir psiholoģiski saaudzis ar savas fabrikas

mašīnām. Tas dzīvo līdz viņu slaidam nerimstošam ritumam. Man labi atmiņā tās rindas no Tolstoja, kuņš viņš stāsta, ka krievu zemnieks uz tūruma tīši sabojā lauksaimniecības mašīnas tāpēc, ka tās viņam svešas, nepierastas, ka viņš tās ienīst, krievu zemnieks, zināms, pat nepakasīsies aiz auss, ja visas krievu pilsētas ar savu ekonomisko kultūru ies bojā. To, kas viņam vajadzīgs — puskažociņu un vīzes — viņš gluži labi var pagatavot mājās. Ar to ir izskaidrojami komūnisma panākumi Krievijā. Rietumeiropas strādnieks turpretim labi zin, ka līdz ar kapitālistisko darba organizāciju arī viņam ir jāiet bojā. Tur patiesi ir kultūrāla rūpniecības strādnieku šķira, kuņas Krievijā vēl nav. Gaidīt, ka tā izdarīs pie sevis pašnāvību un krievu utopijām par godu ies uz sārtu ar savām mašīnām, fabrikām un pilsētu torņiem — to var tikai Krievijā. Šī gaidīšana jau ir saprotama. Jo nevienam nav patīkami palikt muļķa lomā. Ja kāds iesēdies peļķē, viņam gribētos, ka citi darītu tāpat. Velti! Pasaules griba pēc dziļiem kaņa tranšeju dubļiem ir: uz augšu, atpakaļ pie darba un kultūras! Tāpēc tik savādi skan šī demonstrācija Pēterpilī pret mierīgo Latviju; tas ir kā kurlmēmā kļiedziens klusā vakarā. Tomēr komūnistiem par godu jāsaprot, ka arī viņiem ir lieli nodomi, kuņi izjūt cilvēces kopsakaru vajadzību, un kuņi nav karaļi pret pasaules gribu. Pēdējā laikā to var dzirdēt no Ļeņina runām. Cerēsim, ka lielā miera vēsma, kas iet pār Eiropu, sasniegs arī reiz Krieviju. Jo cilvēki ir tāpat tur, kā te.

V

Tā bija n a i d a s o l i d a r i t ā t e, uz kuņu lielinieki gribēja dabūt visas tautas. Cilvēcei jāapvienojas naidā pret visas pasaules kapitālistiem. Tāpēc, jo sliktāk, jo labāk. Katrs kaņš, katrs sociāls posts ir labs, jo tas vairo ļaužu masās naidu. Tas tuvina pasaules revolūcijai. Es negribu daudz runāt par to, cik šī naida ideoloģija ir psiholoģiski vienpusīga un nepareiza. Tas ir tikpat, ja kāds gribētu iemācīt visas pasaules tautas valkāt savas drēbes ar kreiso pusi uz āru. Bez šaubām, cilvēka dvēselē slēpjas daudz tumša naida, bet to katrs pūlas savaldīt un kā īgnu suni ar kāju pabīdīt zem galda. Vistumsākos pagrimšanas brīžos pār cilvēci nenotverams lidojošais cilvēceības ideāls. Tas ir īstais cilvēces audzinātājs. Ar to tumšā stundā cīnās noziedznieks, kad viņš ir viens ar sevi. Tas ir tas labais princips, kas dzīvē iecerēts no sapņotājiem un domātājiem, varbūt no pašas dabas dots mums šūpulī līdz. Varbūt tā ir labā saule, kam mums izviļina smaigus uz vaiga, jo ar naidu un tumšām domām neviens pat negribēs saulei acīs skatīties. Naidis ir dziļi pretsabiedrīks. To zin pat mežacūkas, kuņas nīknākos eksemplārus izstumj no sava vidus. Šādā izolētā stāvoklī patlaban ir nonākusi Padomju Krievija. Dzīvodama pēc lozunga: jo sliktāk, jo labāk, viņa ir nonākusi neapprakstāmā postā. Lieliem komūnistu vadoņiem pirmā laikā bij patīkami, ka viņu rokās nonāca izmisušas, novārgušas un nevarīgas ļaužu masas, ar kuņām viņi varēja darīt, ko grib. Katrs protesta gars, katra stiprāka personība — tika iznīcināti. Milzīgas ļaužu masas nonāca dažu cilvēku aizbildnībā. Bet tie tomēr nebija tik lieli un stipri, ka varētu pār viņiem valdīt. Tāpēc tauta panīka un viņai bij jāiet bojā. Naida un varmācības kults iznīcināja pašu vērtīgāko, kas tautai bij — d z ī v e s p r i e k u.

Un kur dzīves prieks ir zudis, tur beidzas dzīve.

Šās tīfa utis un choleras bacīļi — tie ir tikai lielās dabas kaprači, kuņi aprok tos, kam nav vairs prieka un cerības dzīvot. Maskavas patriarhs savā uzsaukumā saka: «iznīkst zemkopība ...» Iznīkst tā tad tā pati primitīvākā kultūra, kas krievu tautai vēl bija — šī vecā vienkāršā koka arkla zemkopība. Ļaudis atstāj mājas un pārvēršas par savādiem nelaimīgiem nomadiem, kuņi, iznēsādami sērgas, klejo no vienas vietas uz otru, ēd zāli, mazas lauku peles un kurmjus. Sliktāk

vairs nevar būt. Galīgā ļaunuma robeža ir sasniegta. Varbūt no šā brīža arī Krievijā griezīsies domas uz labu, un sarkanā inteligence reiz atmetīs veco lozungu: Jo sliktāk, jo labāk. Jau it kā aplinkus no Krievijas nāk balsis, kuŗas vairs nedraud, bet griežas pie kultūrālās pasaules pēc cilvēcīgas līdzietības. Šo balsi dzird un saprot. Jo cilvēce pēc mežonīgā pasaules kuŗa pelna vairs tikai līdzietību. Viņas vainags ir saplosīts un samīts dubļos, viņas lepnums satriekts. Ir sasniegta tā lielā vienlīdzība, pēc kuŗas cenšas visas revolūcijas, vienlīdzība ciešanās. Varbūt tagad tautas atmodīsies no savas iedomības un egoisma un cietējs sāks pazīt cietēju. Lielā kuŗā visas tautas ir satikušās, — lai gan kā ienaidnieki, un kaut ko kopīgi arī iemantojušas — ciešanas. Šīs ciešanas varbūt ir dārgākais pasaules kuŗa ieguvums. Jo cietējs pazīst cietēju. Visa pasaule, kuŗa tagad smilkstēdama laiza savas rētas, nu vienreiz zin, ka kuŗš ir tikai asiņaini maldi. Vai Krievijā to grib saprast un atzīt? Nesen vēl Sinovjevs 3. internacionāles kongresā teicis, ka pēc viena gada viņi taisīšot uzbrukumu, kuŗš dažās vietās izdošoties. Lai groza kā grib, šie vārdi bij nepārprotami vērsti pret jaunām valstīm, kuŗas mazākas un vājāk organizētas. Vai tiešām mēs lai ar vienu roku turam ieroci, aizstāvēdami savu dzīvību, un otru sniedzam priekš patiesas sirsnīgas draudzības, uz kuŗu mūs pamudina kopīgas cilvēcīgās ciešanas? Kāpēc šīs balsis no Krievijas nāk aplinkus? Kāpēc runā Goŗkijs, patriarhs? Kāpēc Trockis, Sinovjevs, Ņeņins nogriežas un cieš kUsu? Ne Goŗkijam, ne Maskavas patriarham vēl Krievijā nav vadošas nozīmes. Kā lai atbild uz šo aicinājumu? Ja man būtu balss, es runātu. Es runātu par visu cietušo tautu solidaritāti. Pēc pasaules kuŗa visās tautās, it kā padebešos pēc vētras, var saskatīt brīnišķīgus atspīdumus. Anglijā, Francijā, Vācijā, — kur gribat. Atceros, Berlīnē, viesnīcā pie brokasta galda, es izmainīju dažus vārdus ar sulaini. Viņš bij atnesis kafiju. Es prasīju tēju.

«Pie mums no rīta dzeŗ tikai kafiju,» viņš teica. «Jūs, laikam, esat svešinieks.»

«Jā, es esmu no Rīgas.»

«Ak, no Rīgas,» viņš iesaucās. «Es ar tur biju. Ne taisni pašā Rīgā, bet Jelgavā.»

«Kad?»

«Nesen. Tas bij 16. gadā.»

«Ko jūs tur darījāt?»

«Es biju zaldāts, es kuŗoju.»

«Es ar toreiz biju zaldāts un kuŗoju — pie Rīgas.»

«Gan laikam otrā pusē,» vācietis, kā minēdams, teica.

«Nu, zināms,» es atbildēju. Viņš paskatījās manī ar priecīgu smaidu, it kā būtu ieraudzījis paziņu. Šai naīvā smaidā bij tā lielā cilvēcība, kas izkaisīta visās pasaules tautās kā tīrākais zelts. Starp tautām nav naida — starp tautām, kuŗas gājušas kopīgu ciešanu ceļu un mācījušās viena otru pazīt. Militārisma elks Eiropā ir sagrauts. Kopīgās ciešanas ir zināmā mērā apvienojušas cilvēci. No šā sājū mantojuma varētu kaldināt lielas cilvēciskas vērtības, ja tautas tiktu vadītas uz patiesu miera politiku. Pēc briesmīgām ciešanām to varētu sagaidīt arī no tagadējiem Padomju Krievijas vadoņiem. Bet tur vēl runā tikai militārā valodā. Tur ir tikai «frontes» un «mobilizācijas». Arī «koleras fronte» un «bada mobilizācija». Kamēr Eiropā pēc kuŗa visgaŗām tiek atjaunota saimnieciskā organizācija, Krievijā, kuŗai neviens negrib uzbrukt, tikai militāra domāšana un militāra organizācija. Varbūt tāpēc, ka viņā nekas cits nav palicis pāri, kā šīs sarkanais militārisms, kuŗš zin tikai ųvadzināt ieročus pret Eiropu, kuŗa visiem spēkiem pūlas atjaunot sagrautās kultūras pamatus. Uz Krievijas saucienu pēc palīdzības atsauktos visas tautas, ja viņa nokāptu no sava sarkanā militārisma augstumiem un runātu kā cietēja tauta ar citām tāpat grūti cietušām un dziļi pārbaudītām tautām.

VI

Rīgai ir daudz durvju un logu. Bet, kas iesācis pa viņu maldīties, kas ir saģiftēts no viņas gaisa, tas beidzot netiek vairs ārā ne pa durvīm, ne pa logu. Tomēr man beidzot pēc daudz gadiem izdevās nokļūt uz laukiem dzimtenē un pavadīt dažas dienas zem tēva mājas vecā jumta.

Tās ir blēņas, tīrie nieki, par kuriem es varētu runāt, un tomēr lietas, kas asi aizskaņ dvēseli. Es kāpju pār kartupeļu vagām, lai noplūktu sev kliņģerītes ziedu. Jauns saimnieks, kuŗš līdz pat uzacīm, kā liekas, ir apaudzis ar darba rūsu, brīdīdamies manī paskatās: «Kliņģerītes! Mēs vairs neredzam, ka mūsu laukos zied puķes.»

Labu laiku es staigāju gar kādām mājām pa lauku ceļu uz priekšu un atpakaļ. Ko es te meklēju? Es klausos bezdelīgu čivināšanu zem vecām paspārnēm. Ir tā, it kā viņas aicinātu ieiet šai mājā, kuŗas lēznais salmu jumts met platu ēnu uz zaļā līdzenā maura ...

Mēs braucam uz staciju. Kāds miers ir atkal uz lauku lielceļiem! Ap brokasta laiku siltās ceļa smiltīs guļ govis un gremo. Mēs uzmanīgi braucam viņām apkārt, jo tām nepavisam netīkas piecerties un palaist mūs gaŗām. Uz grāvja malas sēd ganu zēns. Pie krūtīm piespiedis sev baltu kazlēnu, viņš, acis piemiedzis, ar platu, mīļu smaidu skatās saulē. Arī ganam netīkas piecerties un padzīt govis. Viņš nesaprot, kur mēs skrienam. Viņš ir mierā ar savu mazo draugu.

Un tad mēs esam stacijā. Vilciens ir nokavējies. Ir jāgaida gandrīz veseU stundu. Uz sola gala stacijas priekšā, galvu nodūrusi vecā krievu skolas grāmatā ar izjukušām un nomelnējušām lapām, sēd lauku meitene zilās pašaustās drānās un nabadzīgās drēbes tupelītēs. Viņa mācās un nepaceļ galvu no grāmatas. Pie kājām viņai guļ drēbju sainis, uz kuŗa uzmesti divi, trīs pusvīstoši rudzu puķu ziedi.

Varbūt, ka šais mazās lauku puķēs ir vairāk gudrības, nekā krievu skolas grāmatā, bet ko es tur varu darīt! Še ir vēl tikai lauku stacija un tomēr te jau sākas pilsēta ar puskievisko skoU un citām labām cara laiku atliekām.

VII

Tauta ir jau otrā krastā. Viņa ir uz jaunas apziņas pakāpes. Viņa ir cauri maldiem. Viņa vairs neskries pakaļ katram saģiftētam lapsas kumosam, ko viņai pasviedīs kāds politisks avantūrists. Viņas gars jau dziļāk vērtē un plašāk redz. Viņa ir izvēlejusies sev darba ceļu. Jaunie saimnieki strādā kā lauvas. Kur tik vien es gāju — gar abām pusēm ceļam stāvēja druvas kā zelta sienas. Kas teica, ka jaunās saimniecības tiekot slikti apstrādātas, ka zeme pavasarī esot tikai iekasīta? Ka bezzemniekiem mieži nedīgstot? Šīs balsis pavasarī gan nāca no agrārreformas pretinieku puses. Gluži otrādi: zeme tiek labāk apstrādāta un labāk nomēslota. J. pusmuižas laukus agrāk pavirši apstrādāja viens saimnieks ar saviem kalpiem. Tagad tur strādā pieci jauni saimnieki. Ikkatrs uz sava gabala cītīgi lej sviedrus, ikkatrs ieliek viņā visas savas cerības un visu enerģiju. Un panākumi ir skaidri redzami. No katra stūrīša druva sveiŗ pretī valni. Maize būs pašam, būs ar priekš tirgus. Muiŗu sadalīšana mazsaimniecībās taisni pavairo zemes auglību.

*

Lielniecisms tautā jau pieder pagājībai. Viņa to ir jau novērtējusi. Viņa redz, ka vienkāršs godīgs darbs dod daudz drošākus panākumus, nekā šī rīdīšanās un gaidīšana uz nepiepildāmiem solījumiem. Bet uz to, kas bijis, tauta noskatās jau mierīgi, it kā no otra krasta. Es satiku māti, kuŗai

dēls bij nošauts kā komūnists. «Viņš bij ierauts laika straumē», — viņa mierīgi saka. «Laika straumē?» — kur viņa bij ņēmusi šo vārdu? Tā var runāt tikai atskatoties no otra krasta.

*

Tā bija laika straume. — Un tā ir nebeidzama mutuļojoša darba straume, kuŗā tagad tauta ir ierauta. Ir prieks redzēt, ar kādu kaislību viņa pieķeras zemei. Viņas rokas dara brīnumus. Uz laukiem ir jauns dzīvības pieplūdums. Kur tas ceļas? Tie ir jaunie saimnieki, kas apgaro vecās atmatas ar jaunām dzīves cerībām. Vecā zemniecība jau pa daļai sevi bij izdzīvojusi. Viņa jau sāka novīst. Bet īsta dzīve ir tikai tur, kur ir jaunatpšana, jaunradīšana. Jaunsaimnieki — tā ir jauna spēcīga zemniecības atvase.

Tie ienes pagurušos laukos jaunu spēka pieplūdumu. Līdz ar mūsu jauno valsti nāk augšā tūkstošiem līdumnieku. Tie būs mūsu demokrātisko centienu stiprākais atbalsts.

VIII

Slavenais kaukaziešu vadonis Šamils bij bargs pret ienaidnieku, kuŗš gribēja nolaupt viņa tautai brīvību. Bet visnesaudzīgāks viņš bij pats pret saviem tautiešiem, kad tie krita viņa rokās kā laupītāji. Kad viņam prasīja, kāpēc viņš soda tos tik nežēlīgi, viņš atbildēja: tāpēc, ka mūsu tautā tik izplatīts šis netikums! Kaukaziešu vadoņa lepnā sirdsapziņa smagi cieta, kad ienaidnieks varēja rādīt uz viņa tautu un sacīt: tie ir laupītāji. Trakās dienvidnieku asinis, pusmežonīgie dzīves apstākļi — tas kaukaziešiem daudz ko piedod. Bet ko lai mēs sakām par laupītājiem mūsu zemē, mūsu tautā, kuŗa ir iesākusi priecīgu un gaišu darba cēlienu! Laupītāji Vidzemes un Kurzemes mežos — tās bija pilsoņu kaŗa atliekas. Likās, ka šīs lielnieciskās skabargas būs jau izvilktas no tautas veselās miesas un ka viņas neskaitāmās rētas sāk aizdzīt. Kurzemē tika iznīcināta Kretuļa banda, noķerts laupītāju bandas vadonis Zichmanis, kaut gan viņa drossirdīgam sagūstītājam agrākam Ventspils apriņķa policijas uzraugam Fricim D z e r v e m vēl nav izsniegta izsolītā godalga un viņš tiek noraidīts no vienas iestādes uz otru. Sagūstīt laupītāju ar dzīvības briesmām ir tāds pats varoņdarbs kā kaŗā. Grieķu teikas vainago savus varoņus, kuŗi atsvabina zemi no laupītājiem. Krievu tautas dziesma slavina Ilju Muromecu, kuŗš sagūstījis un notiesājis «Solovej-razbojņiku». Tautas veselā sirdsapziņa būs pateicīga katram, kas palīdzēs viņai atsvabināties no laupītājiem un pāriet uz mierīgu kultūras darbu. Zeme ir iztīrīta no ienaidniekiem. Mēs gatavojamies pāriet uz saudzīgu un humānu miera dzīves iekārtu. Kaŗa stāvokļi tiek atcelti. Mes sniedzam roku visiem uz izlīgšanu un kopīgu darbu. Visiem, kas noklīduši laika maldos, tiek mesta laipa pēc laipas, daudzās amnestijas dod iespēju visiem, kas bij nomaldījušies, atgriezties pie dzimtenes pavarda. Pārņāk sarkanarmieši un strēlnieki, kas kādreiz bij viņā pusē. Mēs apsveicam viņus ar prieku. Tā bez šaubām ir tā godīgākā un labākā iekšējā miera politika, kādu ved mūsu tagadējā valdība.

Un tomēr liekas, ka tautas varoņu gaitas vēl nav beigušās, ka mēs vēl neesam galīgi atsvabinājuši zemi no «mošķiem». Lubānas mežos vēl slēpjas laupītāji un padara dzīvi nedrošu. Saimnieki šai mežapvidū šur un tur slēpjas pa nakti siena šķūņos, bet laupītājs nāk mājā kā saimnieks un prasa un ņem, kas viņam patīk. Iedzīvotāji ir iebiedēti. Laupītājus viņi pazīst, bet nedrīkst vārdā saukt. Zin, kas viņus pietur — liekas, arī vietējai policijai tas nav nekāds noslēpums, bet laupītāji dzīvo un saimnieko Lubānas apvidū kā savās mājās. Ir zināms, no kurienes nāk. Jūdasa graši tiem ir kabatā. Tēvijas pārdošana, tautas laupīšana un slepkavošana — tie viņu lozungi. Šie noziedznieki nav ciešami. Viņus vada atriebīga, kaut gan nespēcīga ienaidnieka roka, kuŗš nevar uzstāties atklātā cīņā un izsūta šīs bandas, kas strādā pa tumsu.

Kāpēc viņas vēl nav sagūstītas? Kas vainīgs? Vispirms pašu vietējo iedzīvotāju glēvulība. Nesen satiku kādu paziņu, kas savas vasaras brīvdienas pavadījis Malienā. «Kā jums gāja? Nu jūs gan krietni būsiet atpūtušies?» — Kas nu deva! Jūs jau nezināt, kā Malienā iet. Nevienu nakti neesmu kārtīgi gulējis. Esmu desmit mārciņas zaudējis no svara. Ļaudis ir iebiedēti un naktis paiet uztraukumā. Vienu dien izeju apmeklēt pazīstamu saimnieku. Redzu, viņš brauc man pretim. Bet ko viņš dara? Ieraudzījis mani, viņš triec zirgu nost no ceļa un brauc ātri projām pa pļavu. Braucu, kliecēju viņam pakaļ. Tad tikai viņš atskatās, aptur zirgu un smaida. Viņš no balss ir mani pazinis. Tik tālu tur ir nonākuši! Kad ierauga svešu cilvēku, bēg krūmos! Pagastos pastāv apsardzības pulciņi. Ko viņi dara un ko ir darījuši, lai aizstāvētu savu mantu un dzīvību? Saimnieks, kuŗš ir jau pieradis pie laupītāja kā pie sava likteņa, labāk mierīgi ļaujās nošauties savā gultā, nekā grābj ieroci rokā. Bet tauta vien še nav vainojama. Ir vajadzīgs, ka viņai nāk palīgā droša un nesaudzīga valsts vara. Tad arī tautai radīsies drosme. Ir labi, ka atcelts kara stāvoklis tur, kur iestājies miers un tūrā darba straume noskalojusi visus nefīrumus. Bet Lubānas mežu apvidū, kur svešās zemes laupītāji ir iesākuši nesaudzīgu karu pret mierīgiem iedzīvotājiem, ja nav cita līdzekļa, — būtu nekavējoši izsludināms aplenkšanas stāvoklis, lai reiz iztīrītu mūsu zemi no pēdējām laupītāju atliekām. Tur ir ārkārtēji apstākļi un vajadzīgi ārkārtēji soļi. Ozola vainagu tam, kas atsvabina šo nomocīto Latvijas stūrīti no mošķiem!

IX

Tautas tuvina vienādi politiski stāvokļi, bet šī tuvināšanās var būt arī pārejoša. Politiskiem stāvokļiem mainoties, viņa var viegli izirt un agrākie draugi var palikt par ienaidniekiem. Patiesai tautu tuvībai ir dziļāki, nepārejoši pamati. Tie ir zemes un tautas raksturā, viņu dziļākā dabā, ko mēs zem svešiem iespaidiem varam piemirst, bet kas, kā dziesma sen dzirdēta, arvienu nāk augšā un atgriežas mūsu apziņā. Arī ar somu tautu mums ir daudz vecradniecīgu gara motīvu, kuŗi līdz šai dienai dzīvo mūsu tautas dziesmās. Paklausieties mūsu jūras dziesmās. Cik daudz tur ir ziemeļnieciska gara šai drošā, nebēdīgā dziņā ar ziemeli rotāties. Mūsu vīrišķās darba dziņas iet uz ziemeļiem. Mēs viņās redzam vīrus, kuŗi vētrās un negaisos iet rūdīt savus spēkus un tikai bargā ziemelī atrod sev cienīgu pretinieku. Un tad šī leģenda par ziemelmeitu — vai tas ir kas cits, kā fragments no «Kalevalas» — tikai mūsu vieglās, dzirkstošās tautas dziesmas formā. Paklausieties mūsu mīlestības dziesmās. Arī tās — ziedu romantikas vietā izvēlas sev ceļu caur sniega romantiku.

«Jāju dienu, jāju nakti daiļas meitas lūkoties. Uzjāj vienu augstu kalnu, tur trīs milži sniegu maļ. Labdien, sniega malējiņi, redzēj't manu līgaviņu?»

Daudzi ziemeļnieciski gara motīvi, kas «Kalevalā» izveidoti varenos episkos tēlos, īsi paviz mūsu tautas dziesmu četrindās. Jo mūsu daiņai ir tā īpašība, ka viņa nelieto daudz vārdu, bet starp četrām mazām rindām viegli un ātri iezīmē dažreiz monumentālus gara tēlus. Mēs tikai viņus nepamanām starp daudz tūkstošu citām, kuŗas lido tādā daudzumā un tik ātri, kā dzirkstis no Jāņu ugunskura.

Varbūt tāpēc mēs viņas arī neprotam lasīt, jo nemeklējam viņu saturu četrās rindās, mūs apreibina viņu mirdzošais lidojums. Bet ieklausieties tikai dziļāk šais divās tautas dziesmas rindās:

«Kalējs kala debesīs,
Ogles bira Daugavā.»

Vai tas ir kas cits, kā debesskalējs Ilmarinens, kas tur skandina savu zelta āmuru? Ar ko izskaidrojama šī vienādība? Vai mēs būtu šos motīvus no somiem aizņēmušies? Man liekas, ka šī vienādība pastāv tikai iekš tam, ka «Kalevalu», tāpat. kā mūsu tautas dziesmas, veidojusi vienāda

ziemeļnieciska psīche. Mēs esam ziemeļnieki pēc dabas. Te ir tā dziļā nepārejošā vienādība, uz kuŗu arvien atbalstīsies abu tautu politiskā tuvība.

X

Ratiem ir četri riteņi, bet ja viens no viņiem nomūk, vai tādēļ viņš tiek atstāts grāvī. Viņu ceļ augšā un mauc atkal uz ass. Un visi četri brālīgi tek savu ceļu. To pašu var sacīt par latviešu sabiedrību.

Laika maiņās viens un otrs ir nomaldījies no tautas ceļa, bet dzīves uzdevumi mūs visus saved kopā un skaties — te jau mēs ejam atkal vienu ceļu. Ļaudis, kuŗus šķīra strīdi, draudzīgi dara vienu darbu, jo katram darbam ir sava iekšēja loģika, kuŗai visi padodas. Tagad nu liekas, ka visi kluči, kas Latvijai spiedās virsū, ir novēlušies. Gaiss ir tapis tīrāks. Sabiedrība uzelpo brīvāk. Man liekas, ka tikai tagad mēs sāksim just, domāt un strādāt, tagad tikai mēs atgūsim dvēseles līdzsvaru un sāksim būvēt un radīt, padodamies gaišai gara harmonijai, ko mēs atkal esam atguvuši. Jo tikai harmoniskās būves ir skaistas un mūžīgas. Bet katra būve sastāv no daļām, kuŗas ir viena ar otru strīdā, es gribu sacīt, ka viņa tikai tāpēc turas kopā, ka šīs daļas līdz zināmam mēram ir viena ar otru strīdā, kas viņas spiež atrast īsto līdzsvara centru. «Kāpēc es ticu, ka ir Dievs?» reiz teica Voltērs, šis lielais skeptiķis. — «Es redzu, ka par pasauli valda viena griba, viens likums; citādi viņa ietu bojā». Varbūt tas nav nekas cits, kā šis mūžīgās saskaņas likums, kŗram paklausa saules un zvaigznes, ko lielais Meistars ielicis tāpat dabā, kā cilvēkos. Lai skrejam cik tālu nost gribam, pats liktenis mauc mūs uz vienas ass. Mēs vedam vienu vezumu. Te nu mēs esam kopā, šie riteņi priekš sabiedrības darba — dzīvie cilvēki. Kad mēs esam tālāk nost, mums gribas tuvāk būt. Tāpēc mums ir jāizvēlas kāds mīļš darbs, jo tikai darbā var atrast īstu tuvību. Ir laiks, ka pēc kaŗiem un cīņām mēs sākam uzstādīt gaišus humānus mērķus. Darbs, kuŗš varētu visus apvienot, ir gādība par mūsu bērniem — par tiem, kam nav tēva un mātes, vai kas nevar viņus apgādāt, jo tie ir mūsu bērni, t a u t a s b ē r n i.

Ir laiks, ka mēs viņus uzmeklējam trūkumā un nabadzībā, ka mēs protam pieiet viņiem ar to maigumu un atsacīšanos, ar kādu gāja pie bērna lielais krievu dzejnieks, kuŗš, skatīdamies bērna acīs, teica: «Tu paliksi, es aiziešu.» Bērni mūsu nākamības mantinieki. Paldies Dievam, mēs esam cīnījušies, mums ir liels un dārgs mantojums, ko viņiem atstāt: mūsu brīvība. Jāgādā, ka viņi būtu mūsu nākotnes cienīgi. Tāpēc nākošās maija dienās, kad cilvēkiem ir labs prāts, pēc Norveģijas un Dānijas parauga jāsarīko v i s ā L a t v i j ā b ē r n u d i e n a. Šai dienā visās vietās vāc ziedojumus bērnu patversmēm un slimnīcām. Ar ziedojumu krūzēm iet prezidents un ministri, studenti un skolotāji, strādnieki un zemnieki. Visa tauta ziedo un trūcīgiem bērniem sanāk lielas summas. Varbūt teiks: par bērniem lai gādā valsts. Nē, bērni prasa dzīvas mīlestības, valsts priekš tam ir pārāk nedzīvs aparāts. Bez tam arī viņai finances ir trūcīgas. Bet galvenais — mūsu bērniem ir jāuzplaukst tās lielās tautas sirsnības saulē, kuŗa tikai tagad pēc nakts un vētrām nāk augšā. Tikai tagad, kur tauta ir brīva, viņas dvēsele griež savu saules pusi uz augšu. Pamestiem invalidu un bēgļu bērniem vispirms ir tiesība uz šo sauli.

XI

Kaliet, kalēji, kaliet! Kaliet izbūves plānu brīvai Latvijai. Nams ir gatavs, eglīte dejo uz jumta. Nu ir jānovāc skaidas un gruži, ir jāiesāk nama iekšējā izbūve. Darbs ir darīts steigā. Vispirms jau tauta varēja gādāt par to, lai laikmeta vētrās viņai būtu jumts uz galvas. Tagad padebeši ir projām, atspīd saule ... Mūsu māja prasa lielu, gaišu logu, kas skatās uz Eiropu. Lai tas būtu zilais jūras logs. Viss, kas mums kā tautai ir mīļš un dārgs, lai mūsu mājā ieņem pirmo vietu.

*

Kā lai nosauc šā laikmeta lielāko dziņu, lielāko kaislību? — *S e v i i z t e i k t, s e v i a t r a s t.* Tauta sviedās iekšā pasaules kaŗā, kuŗā kā liekas viņai nebij nekā ko iegūt; viņa gāja līdz galam un cauri visiem idejiskiem maldiem. Un pašai neapzinoties par viņu valdīja tikai viena liela kaislība: sevi izteikt, sevi atrast. Viņa gāja darināt brīvus raksturus, veidot visu raksturu un tipu bagātību, izplaukt un izzarot par svabada nāciju — zemnieku un kalpu tauta, kuŗa bij atspiesta pie zemes un kur visi bij vienādi kā vārpas uz lauka. Par visu to viņa maksāja ar visgrūtākām ciešanām.

Tas bija kaŗa un cīņu laiks. Pirmie Latvijas veidotāji bij mūsu nacionālie kareivji. Viņi darināja varonu leģendu. Nu sākās kultūrālās uzbūves laiks. Liela bij mūsu varoņu gaita. Mēs nedrīkstam viņiem palikt pakaļ ar darbu un kultūru.

*

Man liekas, ka tie, kas uzstājas pie kultūras fonda, vēl neaptver tos jaunradīšanas uzdevumus visās mākslas un kultūras nozarēs, kuŗi mums priekšā. Tie ir kā cilvēki, kuŗi izgājuši uz lauka un neredz apvāršņa. Varbūt, ka dažam vēl ir galva krievu vai vācu krūmos. Varbūt, ka viņi aizmirsuši, ka ir šā lielā laika pilsoņi un nevar aiziet kā no viesnīcas istabas, neatstādami par sevi nekādas zīmes. Saka: Ko mēs! Lai dara mākslinieki! Lielī mākslinieki ir tikai tur, kur sabiedrībā ir prieks uz mākslu. Mākslinieki ir tikai veidotāji. Tā liesma ir tautā.

*

Pavirši apskatot tos uzdevumus, kas mums priekšā, summas, kas ienāk kultūras fondā, vēl izliekas diezgan niecīgas.

Mūsu pirmais pienākums ir pret kritušiem varoņiem. Pirmais darbs, kad jaunā kultūras fonda dome sanāks kopā, būtu noteikt, ka 10% no fonda summām katru gadu nāk par labu Latvijas neatkarības piemineklim. Priekš viņa mēs nedrīkstam taupīt līdzekļus. Šim piemineklim jābūt skaistam un monumentālam. Zināms, dos tauta, dos pilsētas. Bet pie pieminekļa celšanas mēs agrāk nevarēsim stāties, kamēr nebūs ienācis mazākais 100 miljonu rubļu. Itālijas brīvības pieminekļis Romā ir izmaksājis — zeme, kur marmors ir tikpat lēts kā koks — 7 miljoni liru zeltā. Šis pieminekļis ir grandiozi bezgaršīgs un varbūt tāpēc iznācis tik dārgs. Bet arī laba gaume ir dārga.

*

Vai tad mums nebūtu prieks sevi izteikt tagad, kur mēs valdām par saviem ciemiem un pilsētām?

Vispirms ir jādod darbs mūsu skulptoriem — Rīgai jādod latviska fiziognomija mūsu tautas darbinieku pieminekļos. Vērmaņa dārzā uz kādas pļaviņas, kur gaŗām plūst tauta — ir vieta Blaumaņa tēlam ar viņa zemnieku tipiem.

Kādā klusā, ziedošā stūrītī, varbūt mazā dārziņā aiz Basteja kalna, uz kuŗu ved tiltiņš pār kanāli — starp rozēm lai paceļas baltais Poruka tēls.

Uz Pēterļa pieminekļa postamenta būtu vieta mūsu pirmam nacionālekonomisko centienu sludinātājam Krišjānim Valdemāram, kuŗš rāda uz jūru.

Pretim augstskolai vajadzētu stāvēt Krišjāņa Barona tēlam, kuŗš ir palicis starp mums par baltu pasaku un ar savu brīnišķo gara skaidrību ieaudzis mūžībā.

Tie, zināms, ir tikai ierosinājumi, kuŗi pārdomājami un pārbaudāmi. Mums priekšā — šīs ielas un dārzi — tas ir tukšums, kur vēl daudz ko var iecerēt. Ja mums būs drosme sevi apliecināt un prieks sevi izteikt, viņš pildīsies ar dzīviem tautas gara tēliem.

XII

Kas mums atrisinās audzināšanas jautājumu?

Vai tad viņš nav vēl atrisināts? Vai tad viņu neatrisina katru rītu tūkstošiem skolnieku un studentu, cītīgi berzēdami pazoles, mērojot ceļu uz skolu? —

Viss būtu labi, ja skola neradītu tik daudz lieku cilvēku, kuŗi nezina kur likties. Cilvēku, kuŗi tiek atrauti no dzīves un top par laimes meklētājiem ar diplomu kabatā.

Savā laikā jau ar diplomu varēja braukt uz Krieviju. Tā mums radās tā avantūristiskā inteliģence, kuŗas gaitas nobeidzās asiņainā krievu dumbrājā. Tagad pati vēsture mūs virza atpakaļ pie savas zemes. Līdz ar to mūsu izglītībai ir jādod cits virziens.

Mēs esam audzināti krievu skolās. Tā bija aristokrātiska skola, kuŗa nebūt nebija domāta priekš zemnieku dēliem, kādi mēs visi esam. Viņa deva spīdošus mundieņus, tīri teorētisku un daudzējādā ziņā nelietišķu izglītību, kuŗu, skolu atstājot, pa lielākai daļai vajadzēja aizmirst. Viņas lozungs bija: nost no dzīves. Tā gatavoja ierēdņus, kuŗi vadītu tautu no augšas.

Mēs neapzinīgi gājām pa šo pašu ceļu.

Tam bija savi iemesli.

Vecāki, kuŗu vienīgā laime bija strādāt priekš saviem bērniem, atdodami pēdējo priekš viņu izglītības, teica: Mēs pūlamies dien' un nakti, lai tikai mūsu bērniem nebūtu tik grūti jāstrādā.

Lauku darbs bija grūts. Latvju zemnieka beztiesiskais stāvoklis vecā cara valstī vārīgi aizskāra tautas lepnumu. Bet izglītība iznīcināja katru starpību. Dēlam vajadzēja kungam būt. Darbs ir nicināms, tāpēc ka strādnieks bija parijs, cilvēks bez tiesībām, kuŗš glabāja sirdī pārestības skabargu. Tik skolots dēls vai meita varēja dot viņam gandarījumu. Un tāpēc arī vecāki teica: nost no dzīves, nost no vienkārša darba.

Ja darbs nebūtu bijis tik grūts un nicināms šai feodālā malā, tad vecāku uzskati par audzināšanu būtu citādi, tad vecāki teiktu savam dēlam: «Ej skolā un nāc atpakaļ mājā. Mācies padarīt mūsu darbu vieglāku un mūsu dzīvi skaistāku. Mācies amatu un padari amatu par mākslu».

Bet toreiz — dēls atstādams skolu, atstāja aiz muguras arī tēva māju. Jo atpakaļ uz tēva māju — tas būtu atpakaļ pie vienkāršā nicināmā darba! Pie tam: skolas arī nedeļa nekādas vieglākas un labākas darba metodes. Viņas deva tikai aristokrātisku audzināšanu, kuŗa nebūt nebija domāta priekš mūsu «ķēkšu dēliem», kā krievu aristokrātija nicinoši sauca ģimnazistus un studentus no tautas.

Ko darīja mūsu nabaga bruņinieks ar diplomu kabatā.

Viņam par godu jāsaka: tas bija īsts bruņinieks, kuŗš izvēlējās sev ideālu dzīves misiju. Viņš gāja pasaulē kā sludinātājs. Ko sludināja šis misionārs? Ko citu: to pašu sociālismu. Šī šabloniskā domāšana, kuŗa bija novesta līdz ābecei vienkāršībai, tam bija vispieietamākā. Tā bija visvairāk piemērota viņa sociāliem instinktiem un romantiskām dziņām. Viegli ar to varēja tikt tautas vadoņa lomā.

Kāpēc mūsu Don-Kichots sev neizvēlējās nacionālismu? Tāpēc, ka viņš neskatījās vairs atpakaļ uz tēva māju. Vienkāršā lauku Dulcineja bija priekš viņa par nicināmu. Viņš neprata to mīlēt un ideālizēt. Ačgārnī viņš bij piesavinājies vācu uzskatus, ka tautas dzīve — ir kas nicināms. To jau teica arī tēvs, māte viņu skolā sūtīdami: Ej, lai tev nebūtu grūti jāstrādā. Ko gan darīja šis laimes meklētājs priekš sevis un citiem, kuŗš gribēja ripot pa plašo pasauli?

Viņš izvēlējās sev internacionālo sarkano dāmu. Tai viņš zvērēja. Ar to varēja iet visur bez tautas un tēvijas.

Šim sarkanam mesianismam vecās kārtības noārdīšanā bij lieli panākumi. Bet noārdīts arī tika darbs un dzīve. Mesianisma gaisa pilis sabruka asinīs un dubļos. Tautas atgriezās pie darba un vienkāršām dzīves vērtībām. Šis mesianisms nekur vairs netiek pieprasīts. Kastu sabiedrība ir iznīcināta. Katrs darbs mūsu demokrātiskā zemē ir cienījams. Atpakaļ pie tautas, atpakaļ pie dzīves! — tās ir vadošās laika domas. Līdz ar to mums jāmaina izglītības virziens. Amats un māksla — lai tautas izglītībā ieņem pirmo vietu. Būvējiet amatniecības skolas, izkopiet tehniku, tad beigsies šī nelaimīgā skrīveņu un ierēdņu paaudze, kuŗa ielenc iestādes ar saviem lūgumrakstiem un nezina, kur likties. Diploma laiki ir gaŗām. Tas ir katram kabatā un nedod vairs nekādas priekšrocības. Mēs dzīvosim, ja pratīsim darbu — kā amatu un mākslu. Sīks ierēdņa darbs arī nav prieks latvieša plašās dabas. Viņa ceļš ir atpakaļ dzīvē.

XIII

Tas bija 1915.—16. gadā. Kurzemi bij ieņēmis ienaidnieks. Dzīve sabruka un it kā nozuda no apvāršņa. Nozuda parastie literātūras varoņi un viņu vietā parādījās kaut kas bezpersonīgs, tomēr stiprs un skaists. Kāds liels spēks, kuŗu mēs līdz tam nebijām pamanījuši un sapratuši, bet kas šinīs liktenīgās dienās nostājās mūsu pusē. T ā b i j a m ū s u z e m e. Līdz tam mēs nepazinām tautas dziļos mistiskos sakarus ar savu zemi. Šinī laikā tie parādījās visā savā varenībā. Dzīves virspuse nozuda. Mājas palika tukšas. Lauki apauga ar nezālēm. Un tikai tagad, kad ļaudis salīda ierakumos un mēs, meklēdami cilvēkus, visur redzejām tikai pelēko zemes viļņu līniju, — mēs pamanījām to, ko tik bezgalīgi mīlam — mūsu zemi. Nu mēs redzējām, ka cilvēkam ir tāds pat sakars ar zemi, kā kokam, kuŗš turas viņā ar visām saknēm. Zeme slēpa un glabāja mūs. Šinīs dienās radās atziņa, ka zeme un tauta ir viens. Te bij mūsu valstiskās apziņas sākums. Strēlnieku cīņas uz Lielupes un Misas — latvju valsts priekšspēle. (Pieminot mūsu varoņus, lai pieminam savu zemi, jo zeme un cilvēks šai lielā cīņā bij nešķirami vienoti. Še latvietis varbūt pirmo reiz izjuta tās mistiskās saites, kas cilvēku vieno ar viņa dzimto zemi, un to lielo spēku, ko šī zeme dod cīņā pret ienaidnieku. Mūsu kareivji dienām pacietīgi varēja gulēt uz ceļiem purva ūdenī, lai tikai nebūtu jāatkāpjas. Tie bija kā koki, kuŗus var nocirst, bet kas savas saknes noglabā dziļi zemē.)

Kur radās šī dziļā pieķeršanās zemei? Še bija zemes kults. Viņš dzima ierakumos, zemes būdās. Es atceros kādu vakaru, kuŗu es pavadīju mūsu tautas varoņa Brieža zemnīcā. Kreklos izmeties, pie karstl kurošās krāsns, kuŗa piepildīja šauro telpu ar sārtu gaismu, sēdēja Briedis ar saviem virsniekiem un runāja par strēlnieku bataljonu karogiem. Kādas zīmes, kādus tēlus gleznot tur virsū? Tur bija daudz skaistu simbolisku sapņu par krustā sistās tautas augšāmcelšanos. Un kad virsnieki apkklisa, zeme it kā atdzīvojās, kalzdama uz vienkārša dēļu galda, ap kuŗu viņi sēdēja. «Zeme sapņo, zeme runā,» man gribējās sacīt, bet es apturēju vārdu, jo šai klusumā varēju dzirdēt sapņus lidojam.

*

Daži literātūras kritiķi, kuŗi par visu vairāk ceļ un kultivē sveša stila atdarinājumus pēc klasiskiem paraugiem, ar nicināšanu runā par kuŗa ainām. Ir rakstnieki, kuŗi lepni saka: mēs aizbraucām, jo rakstniecības vairs nebij. Latvijā rakstniecībai nebija vietas. Tā ir gluži veltīga dižošanās. Lieki žesti, ar kuŗiem nevar aizsegt mūsu rakstniecības nozīmi kuŗa laikā. Rakstniecība toreiz bij tur, kur viņas īstā vieta: pie savas zemes un viņas likteņa. Nekad varbūt viņa nav tā lasīta un nekad viņas iespaids uz tautu nav bijis tik liels, kā šinī laikā. Avīžu lapiņu, kur toreiz mūsu rakstniecība atrada savu vietu, kareivji un bēgļi glabāja kā vienīgo garīgo dārgumu. Rakstniecība mums bij, tikai parastie literātūras varoņi bij nozuduši.

Kad dzīve bij nozudusi, tad parādījās cits varonis: liels, bezpersonīgs, savādas iedvesmes pilns. Tā bij mūsu zeme, kuŗa sargāja mūs ar saviem smilšu pauguriem, ar purviem, ezeriem un Daugavas viļņiem. Tas bija cilvēks, kuŗa seja bij brūna no vēja un no kuŗa drēbēm nāca zemes smaka.

Tā laika rakstniecība, varbūt maza pēc savu rindu skaita, bet liela pēc gara, nebij nekas cits, kā viena vienīga dziesma par savu zemi. Nekad nav cilvēks un zeme tik tuvu stāvējuši viens otram blakus, kā šinī laikā. Šinī laikā rodas domas, ka zeme un tauta — ir valsts. Tās nav jaunas domas, bet bija jaunas priekš mūsu kalpu tautas.

Viņa varēja iegūt to tikai šinīs cīņās, jo tikai lieli, dziļi pārdzīvojumi mūs ved pie lielām, paliekošām atziņām. Rakstniecība toreiz tēloja cilvēka mistisko sakaru ar savu zemi, kuŗā ir neuzvarams spēks. Šo mīlestību uz mūsu zemi mums vajag audzināt arī miera laikā. Ja mums viņa būs, tad nekāda vara mūsu valsti nesatrieks.

XIV

Mūsu vācieši ir pazaudējuši savas muižas. Tas nu vēl nekas. Viņi jau dzīvoja tikai no savām privilēģijām. Un visnetaisnākā no visām privilēģijām bij tā, ka viņiem vienīgiem piederēja visa Latvijas zeme. Agrāk vai vēlāk viņiem šo privilēģiju vajadzēja pazaudēt. Jo tāda ir vēstures gaita. Muižniecība ir noziedējusi. Pienāca laiks, ka arī mūsu muižniecībai nobira privilēģiju ziedīni un jaukāš titullapiņas.

Ko tur darīsi laika skaudīgām vētrām! Nekāda raudāšana, nekāda politiska histerija te nevar palīdzēt. Ir jābrīnās, ka mūsu vācieši, starp kuŗiem ir izglītoti cilvēki, kas spēj saprast vēstures gaitu, arvienu vairāk ieslīgst politiskā histerijā un zaudē katru pašcienību. Vācieši ir daudz zaudējuši. Tagad viņi ir sākuši arī kaunu pazaudēt. Bet kaunu pazaudēt — ir visu pazaudēt. Līdz šim mēs zinājām, ka viņi nodevīgi jūt un domā. Bet atklāti viņi to nekur neteica. Šīmaņa kungs arvienu viņiem turēja mazu politisku vīģes lapiņu priekšā. Tagad viņi atklāti draud mums ar 70 miljoniem vācu un sludina valsts nodevību. Tālāk vairs nevar iet. Te ir jānoliek spalva, te vairs nav ko polemizēt. Šādi politiķi ir jāieteic tikai mūsu lēnprātīgas administrācijas uzmanībai.

*

Viņi vēl vienmēr atkārtoto veco dziesmu par septiņsimts gadiem un nezina, ka šī dziesma sen izdziedāta. Pa šiem 700 gadiem viņi nav paspējuši tik daudz, kā iemācīties — kaut arī ļoti pavisām un slikti — latviešu valodu, lai jaunā laikā ieejot, varētu ieņemt mums vietas blakus. Tas ir pierādījums, kā viņi uz Latviju ir skatījušies un skatās kā Vācijas koloniju. Viņi ir aizmirsuši, kur atrodas. Varbūt viņi ir politiski aizgulējušies. Mēs neesam vainīgi, ka laiks viņus uzmodina. Vilcieni ar bermontiešiem jau sen ir aizgājuši uz Vāciju. Jūs atrodaties Latvijā, kungi. Visas kultūras parādības mūsu zemē jau sen ir pieņēmušas stingras tautas gara formas. Še valda latviešu kultūra. Ja jūs gribat skatīties uz Latviju kā uz mūsu kopīgo dzimteni, mācieties latviešu valodu un

ieņemiet vietas mums blakus. Jūs sakāt, ka laiks bijis par īsu. Pa 700 gadiem gan jūs varējāt daudz vairāk zemē, kur priekš jums tecēja piens un medus un kuŗu jūs vēl šodien tik nodevīgi nicināt. Mēs pa to laiku esam iemācījušies un svabadi runājam trīs, četras valodas.

XV

Nesen es biju ciemā kādā lauku skolā. Viņa stāvēja nosnigušu lauku vidū, nost no citām mājām, kādā pakalnā, uz kuŗu no visām pusēm stiepās ceļi un ceļiņi. Pirmdienas rītos, brizdami pa sniegu ar maizes kulītēm uz pleciem, pa šiem ceļiem un takiem no apkārtējām mājām sanāk skolnieki, sestdienās aiziet. Sestdienas vakarā mēs ar skolotāju sēdējām pie kurošas krāsns, kuŗas liesmas atspīdēja tumšās rūtīs. Ārā noliekuši nosirmojušos zarus pie paša loga kā klusuma sargi stāvēja daži veci koki. Skola bij nabadzīgi apgādāta. Visi mācības līdzekļi sastāvēja no sienas tāfeles un vecas izbadītas krievu ģeografijas kartes, uz kuŗas vairs nevarēja salasīt uzrakstus. Jaunās Eiropas valstu robežas tur, kā liekas, bij vilkuši skolnieki paši, pūlēdamies atrast, kur atrodas Latvija, kur Lietava, Igaunija un Polija. Un skolotājs ar savām vīnu rūpēm par skolu man likās pamests še, nosnigušos laukos kā baltā salā. Tā tas ir. Ap skolu nav dzīvas sabiedrības. Nav, kas par vīnu gādā. Skolotājs bieži vien ir pamests viens ar saviem kultūras centieniem. Viņš nav vairs sabiedrības vadonis kā agrāk. Pieaugošais materiālisms un politika — vīnu nobīdījusi pie malas. Tā tas nevar palikt. Lauku sabiedrība jātuvina skolai un skola sabiedrībai. Es še atstāju pilnīgi pie malas politiku. Man gribētos, ka ap skolu būtu tas siltums, tā rūpība un uzmanība, kāda vajadzīga mūsu jaunai paaudzei. Jo vēsā gaisā nevar uzziedēt skaistas puķes. Kā tas iespējams? Skolotājam ir jāsauc biežāk vecāku sapulces, kuŗās jāpārrunā audzināšanas jautājumi.

Vecāki jāsaista pie skolas rūpēm un centieniem, vīniem jāzin, kā skolai trūkst un kāda ir labi apgādāta skola. Nepietiek, ka skolas trūkumus aiznes tikai uz pagasta padomi. Lai ap mūsu skolu stāv dzīva sabiedrība, kuŗa vīnu mīl, par vīnu gādā un skatās uz to kā uz savu lepnumu. Tagad lauku vecāki aprobežojas tikai ar to, ka pirmdienās aizved savus bērnus uz skolu un sestdienās pārved mājā. Pati skola paliek kaut kur projām, sniegos, kā salā. Un nemaz daudz rūpju nebūtu jāpieliek, lai tos trūkumus, kādi tagad skolās ir, varētu novērst, lai skola taptu par laipnu pavardu priekš visiem, kas tuvina un sasilda vecus un jaunus. Arī še, galvas pilsētā, mums vairāk jādomā par lauku skolu. Izglītības ministrijai vajadzētu vairāk gādāt par latviskiem mācības līdzekļiem, kaut ar šai virzienā viņa jau daudz ir darījusi, izdodama priekš skolām latviešu rakstnieku darbus. Vispirms ir vajadzīga latviska Eiropas karte ar jaunām robežām, lai jaunie Latvijas pilsoņi uz viņas bez pūlēm varētu atrast savas tēvzemes robežas. Nacionāli politiska audzināšana šinī pārejas laikā ir no ļoti liela svāra. Ja ministrijai trūkst līdzekļu, savu tiesu varētu dot Kultūras fonds. Būtu labi, ja kartes varētu pagatavot jau priekš nākošā mācības gada.

XVI

Pavasara apskaidrība atkal nāk pār mūsu zemi. Viss nomet cieto ziemas čaulu un nāk ārā ar maigām, nevainīgām pavasara pūkām. Kūlainie kalni, pūkainie pūpoli! Pirmās puķītes pleš savus pumpurus un zilām acīm skatās debesīs. Agrie cālīši dod ar saviem dzelteniem knābjiem pa olām un nāk ārā, pasaulē pirmo reiz, pašu pirmo un vienīgo reiz! Kāpurs, kuŗš visu ziemu gulējis un barojies aiz kāda koka mizas, sāk grauzties viņai cauri un no viena saules skūpstā top par skaistu, dzeltenu tauriņu. Arī mūsu vecpilsoņi, kuŗi pa ziemu bij jau krietni iemūrējušies cietā melnā čaulā,

sit viņu pušu un nāk ārā ar gaišiem jaunlaiku uzskatiem. Un ja viņi to vēl nedara, tad uz Lieldienām to viņiem var no sirds novēlēt. Jo pavasara apskaidrība iet pār visu zemi.

Bet tas, ko dod mums laipnā pavasara, būtu par maz priekš tik lieliem, gaišiem svētkiem, kādas ir Lieldienas, ja mēs šai dabas apskaidrībā nevarētu ieraudzīt apskaidrotu cilvēku. Un atkal no jauna mēs ieraugām Kristus gaišo personību, kuŗš bij nomiris un aprakts nežēlīgās dzīves cīņās. Baznīca viņu ir padarījusi par tumšu, askētisku cietēju. Varbūt tāpēc, ka mūsu dzīvē ciešanu ir vairāk, kā prieku. Patiesībā Kristus atsacīšanās bij gaiša un laipna. Tā nāca no pārbagātas dvēseles, tā bija laime priekš viņa paša un citiem. Šī bagātā sirds mūs pamudina atsacīties, palīdzēt, dāvināt. Un kas grib saņemt kaut ko no lielās pavasara apskaidrības, tas lai neaizmirst šinīs svētkos nelaimīgos plūdu upurus Daugavpilī un lai steidzas viņiem nodot savu artavu. Jo labākais svētku prieks ir un paliek dāvināšanas prieks. Laimīgs, kas var ko dāvināt!

XVII

Šodien mēs varam apsveikt savā vidū dārgus viesus — mūsu igauņu kaimiņus. Cik patīkami dažbrīd, ka pie loga, gaŗām iedams, pienāk kaimiņš un, saņēmis delnās abus vaigus, pieliek seju pie rūts, pasmaida un apprasās, kā iet, — to mēs labi zinām. Visi kakti pamostas, kad istabā pār sliksni atskan kaimiņa labdiena. Bet mūsu dārgais kaimiņš nekad nav nācis pie mums tikai kā viesis. Viņa labdiena mūsu sētā arvienu ir atskanējusi kā draudzīgs pamudinājums darbā. Viņš nav nācis pie mums tikai ar labdienām. Grūtā brīdī viņš arvienu kā drošs un enerģisks palīgs ir stāvējis mums blakus. Lai atminamies tikai neaizmirstamās Ziemeļlatvijas kaujas! Es teiktu — brāļi, ja mēs piederētu pie vienas rases un ja šis vārds bieži vien netiktu padarīts par frazi. Mēs esam vairāk kā brāļi. Mēs esam viena kopīga vēsturiska likteņa biedri un savu patieso, negrozamo brālību esam atraduši kopējos darbos un cīņās. Mēs esam divas tautas, bet mums ir vienādi kultūras pamati. Par nožēlošanu, mēs līdz šim vēl par maz pazīstam igauņu nacionālo kultūru. Tikai pagājušā ziemā mēs pirmo reiz varējām noskatīties Elmerizes Parts un Ellas Ilbak dejas. Ka igauņiem ir uzplaukstoša rakstniecība, par to dod nojausmu Fr. Tuglasi apcerējums «Ritumā». Bet līdz šim mēs pazīstam tikai dažus Kicberga un Tuglasi darbus. Tas tā nevar palikt. Kas ir dārgs igauņiem, lai top dārgs arī mums, jo mēs vedam kopēju cīņu par savām gara vērtībām, kaut gan runājam un rakstam katrs savā valodā. Tikai šo vērtību atzīšanās ir īstais pamats abu tautu nacionālai neatkarībai. Tāpēc mēs no sirds priecājamies par katru igauņu panākumu saimnieciskā vai garīgā kultūrā. Ikkatras mūsu dārgās kaimiņu tautas sekmes mums noder par pamudinājumu, uz kuŗām ne vienreiz vien mēs esam varējuši norādīt, kur mums bij pagurums, nedrošība, vāja paļaušanās uz saviem spēkiem. Mēs no visas sirds vēlamies, lai stiprai Latvijai stāvētu blakus stipra un laimīga Igaunija. Mēs esam iesākuši vienu vēstures ceļu, mes esam kopīga politiska likteņa brāļi un labi zinām, kas būs vienam šai ceļā, tas otram. Vienas tautas nelaimes metīs savu ēnu arī uz otru, bet panākumi un prieks — sasildīs abas. Bet mūsu draudzība nedibinās tikai uz to, kas mums vienāds. Bieži vien vislabākie draugi ir — tie pretējie raksturi, kuŗi viens otrā atrod sev papildinājumu. Smilšainās un akmeņainās zemes dēļi igauņi būs mums vienmēr dārgi ar savu cieto neatlaidību un darbīgo enerģiju. Tautas raksturs lielā mērā atspoguļojas arī viņas politikā, un mūsu kopējās politiskās gaitās šīs īpašības ir sevišķi dārgas. Igaunijai ir tie, kas prot izlietot laiku un aktīvi veidot savas zemes likteni. Cik sen mēs jau meklējam Baltijas valstu savienību un sniedzām brālīgi rokas uz visām pusēm, bet, kā liekas, cieti savā rokā turam tikai igauņu enerģisko roku! Spiedīsim silti šo roku, sveicināsim mūsu dārgos viesus ar visu sirsnību.

Lai dzīvo Igaunija!

XVIII

«Veci laiki — bij zelta laiki!» Kaut gan mēs neticam šai romantiskai ilūzijai, kuŗa apzelta visu, kas bijis, tomēr tautas pagātnē var saskatīt arī tādas parādības, ka patiesi gribas likt roku uz sirds, nopūsties un sacīt: «Veci laiki bij zelta laiki!» Tauta ir atstājusi mums lielu tikumisku mantojumu. Viņa ir uzglabājusi vērtības, kuŗas ir līdzīgas uguņij, ko cilvēks kādreiz nozadzis dieviem, lai pats varētu kļūt viņiem līdzīgs un iekārtot savu dzīvi uz gaišiem kultūras pamatiem. Tauta viņas arī ir glabājusi kā uguņi, ko vakarā aprauš ar pelniem, ko vecā saimniece ar dziesmām un svinīgām mājas ceremonijām nodod glabāt jaunai vedeklai. Pie ģimenes pavarda attīstījās un tika izkopti tautas lielie cilvēciskie tikumi. Viens no šādiem tikumiem bij latvieša labsirdība. Skaidra sirds — tā bij viena no tautas rakstura galvenām iezīmēm. Tā krita acīs katram svešiniekam, kas ar mums satikās. Pēc viņa pazina latvieti. Pēc 1905. g. latvieši kā bēgļi-revolūcionāri tika pazīstami krievu inteligences aprindās. Reiz Somijā es jautāju kādai krievu dāmai, kuŗa bij pazīstama mūsu emigrantu sabiedrībā, kas viņai visvairāk krīt acīs pie latviešiem. «Skaidra sirds,» — viņa man bez apdomāšanās atbildēja. Kā laiks ir izķēmojis kādreizējā latviešu revolūcionāra seju. Viņš ir uzvandījies augšā visu, kas zems un netīrs, bet tas, kas tīrs un labs, varbūt noslēpies raud kaut kur dvēseles dziļumā. Toreiz mēs gājām drošā un atklātā cīņā pret cara valdību. Tādus līdzekļus, kā viltotas naudas izplatīšanu, katrs latviešu revolūcionārs uzskatītu par vislielāko kaunu. Toreiz šē valdīja krievu cars. Bet man liekas, to nedarītu neviens pat tad, ja tas būtu turku sultāns. Latvieša sabiedriskā tīrības sajūta viņam to neatļautu. Viņa tam neatļautu ar nevienu brīdi uzturēties starp viltotas naudas mainītājiem, vai viņus segt ar savu uzticību, jo katrs vadonis ir arī zināmā mērā atbildīgs par to sabiedrību, kuŗu viņš vada. Ko redzam tagad? Latvijā valda tautas valdība, tauta ir iekārojusi savu zemi un savas tiesības, bet ir cilvēki, kuŗi grib saukties par revolūcionāriem un vezumiem ved šurp no Krievijas viltotu naudu, ar kuŗu tie uztur savas organizācijas.

Tā jau vairs nav cīņa pret valdību, bet riebīga un netīra viltus pilna cīņa pret tautu, pret visu godīgu cilvēku sabiedrību, kuŗi grib iekārtot savu dzīvi uz savstarpējas uzticības un sabiedriskas tikumības pamatiem. Te vairs mēs neredzam revolūcionāru, kam tautas labums ir dārgs, te rīkojas vienkārši noziedznieki, kam viss ir atļauts. Jo kas no viltotas naudas cieš — tie ir pa lielākai daļai vienkārši zemnieki un strādnieki, kas vāji pazīst naudas zīmes. Kur atrod vietu šie viltotās naudas taisītāji? Vai starp pilsētas padibenēm un nelaimīgiem bezdarbniekiem, kas izmisuma brīdī varētu krist? Nē, šie nelieši pratuši «piesmērēties» strādnieku organizācijām, viņi savijusi sev ligzdu arodnieciskās biedrībās. Tas izklausītos neticami, ja mēs nedzīvotu Latvijā, blakus tam milzīgam netikumam purvam, par kādu ir palikusi Padomju Krievija, kuŗa pūš šurp pār robežu savu saģiftēto dvašu. Arodnieciskās biedrībās ir organizēti strādnieki, kam ir darbs un kas no darba grib dzīvot. Tie ir cilvēki, kam sabiedrībā ir stingrs tikumisks pamats — cilvēki, kas ar darba morāli gribēja atjaunot cilvēci. Vakareiropā šīs organizācijas ieņem ļoti cienījamu vietu. Norveģijā, piemēram, nevienu strādnieku neuzņem fabrikā, ja viņš neiestājas arodbiedrībā. Arodnieciskās biedrības grāmata ir sabiedriskas uzticības zīme. Bet pie mums — vadoņi, kas iekrituši ar viltoto naudu, met šo apvainojumu atpakaļ uz strādnieku arodnieciskām biedrībām, kur nezina kādi «blēži» esot šo naudu «iešmugulējuši». Kamēr tiesa vainīgos nebūs atradusi, ēna paliks uz arodnieciskām biedrībām. Jo īstos vainīgos atrast un no viņiem atkratīties ir strādnieku sirdsapžinas pienākums. Ja nacionālā sirdsapziņa pie viniem vēl klusē, tad i n t e r n a c i o n ā l ā — šoreiz no viņiem prasa

noteiktu un skaidru atbildi: Ko teiks par arodniecisko Latviju biedrs Strots, kuŗš ticēdams, ka viņš atrodas starp godīgiem arodniekiem, še atmodās kā no sapņa ar viltotiem naudas gabaliem rokā?

Bet biedrs Strots — tas ir gabaliņš no internacionālās strādnieku sirdsapziņas. Varbūt, ka pie tikumiskas noskaidrošanās Rīgas arodnieku aprindās viņš spēlēs liktenīgu lomu. Jo sajauktam šķidrumam dažreiz pietiek ar mazu gabaliņu skābes, lai duļķes nokristos un viņš noskaidrotos. Liekas, ka šī noskaidrošanās jau ir sākusies. Tā iezīmē jaunu laikmetu.

Šis laiks vairs nav dūņainais komūnistiskās revolūcijas laiks, kad nezināja, kas ļauns, kas labs. Tas ir laiks, kad tauta iekārto savu dzīvi uz savstarpējas uzticības un sabiedriskas ētikas pamatiem. Mūsu uzdevums ir radīt brīvu un gaišu sabiedrību, kuŗa necieš savā vidū zemu viltu un noziedzīgu netīrību. Tas ir liels uzdevums. Ikkatrā vietā mums vajadzīga sabiedriska audzināšana, jo vienīgais glābiņš no mežonības, kuŗā mūs atsviedis kaŗš un komūnistu revolūcija — ir cilvēcīga sabiedrība, kuŗa uzglabā svēto uguni un sargā kopdzīves tikumiskos principus.

Te mums palīdzēs latviešu skaidrā sirds — šis lielais zelta gabals, kuŗu mums atstājušas pagājušās paaudzes. Daudz no viņām ir drupināts un nolaupīts pa šiem vētrainiem gadiem. Tomēr tautā no viņa vēl palicis krietns krājums. Tas ir mūsu īstais zelta fonds, uz viņa dibinās brīvās tautas nākotne. Viņu vajaga tikai vairot un laist apgrozībā.

XIX

Zem veciem tautas dievozoliem reiz dega svētuguns, kuŗas liesmu pastāvīgi uzturēja modru vaidelotes. Šī mūžam degošā liesma bij tautas gara simbols.

Sveši vīri nocirta svētos ozolus, izdzēsa dievu uguni. Tauta pazaudēja savu kultu un līdz ar to pati sevi. Kamēr viņai bij savs kults, viņa bij brīva tauta, kaut gan tā bij saskaldīta sīkās ciltīs un nebij vēl atradusi augstāku politisku apvienojumu. Nu viņai vajadzēja mācīties tikai paklausīt un kalpot. Bet svētā uguns neizdzisa. Tauta prata paglabāt no svešām acīm savus garīgos dārgumus. Katra māja palika par svētnīcu. Saimnieks — tas bij mājas priesteris, māte, saimniece — modra uguns glabātāja, vaidelote. Ap mājas pavardu pulcējās mazā ģimenes draudze un šķetināja dziesmas un pasakas. Veļu laikā saimnieks ar alus kannu un saimniece ar medu un karašām rokā apgāja istabu un aicināja ģimenes garu pie mielasta. Kaut gan tauta, satriekta un iesviesta verdzībā, bij pazaudējusi savus dievus un pazina vairs tikai Pērkonī no viņa bargās balss, kad tas gāja caur vasaras debešiem, tomēr viņa radīšanā neapstājās. Pie mājas pavarda viņa radīja daiļas tautas dziesmas, likdama nesatricināmu pamatu mūsu nacionālai kultūrai. Tā izauga un nostiprinājās tautas gars, kuŗš palīdzēja mums atsvabināties no svešiem kungiem, jo katras brīvas tautas pamats ir — nacionālā kultūra. Pazaudēt garīgu neatkarību nozīmē pazaudēt visu. Mūsu kultūra ir izaugusi tautā. Tautas dziesma bij pirmā latviešu vienotāja, kas saistīja starp mežiem izkaisītās mājas, ģimenes, radus un ciltis. Pavasarī gavilējot no kalna uz kalnu svieda šīs dziesmas ganiem un pieguļniekiem. Viņas bij pirmās, kas ienesa tautā nacionālo apziņu. «Viena meita Rīgā dzied, otra meita Valmierā, abas dzied vienu dziesmu. V a i t ā s v i e n a s m ā t e s m e i t a s?» Šais dziesmās tauta saklausīja savu vienību un spēku. Tikpat labi, kā mēs sakām, ka Latvija ir izkaŗota brīvības cīņā, mēs varam arī sacīt, ka Latvija ir sadziedāta pa septiņsimts vasarām. Vēl tagad šīs dziesmas ne dzejiskā asprātībā, ne arī skanīgā meldijā nav ne no viena pārspētas mūsu zemē.

Un, neskatoties uz visiem maldiem, nav pārspēts arī viņu ētiskais spēks. Mūsu nacionālā kultūra — vārda pilnā ziņā — ir tautas kultūra. Tur viņas stiprums. Tautas dziesma vislabāk skan tur, kur viņa dzimusi: uz lauku pakalniem, pie Jāņu ugunskuriem, kāzu pagalmā. Šodien no visām Latvijas

malām ceļas jaunība un nāk uz Rīgu ar mūsu dārgām tautas dziesmām. Nevar būt skaistāka nodoma, kā sarīkot pavasaļa gaviļēšanu mūsu galvas pilsētā. Te ir tomēr tas augstākais pakalns, no kurienes var sviest dziesmas pār visu zemi.

Pavasaļa gaviļēšana, kad jauni ļaudis ar dziesmām meklējas kopā — ir vecs ieradums, kuŗu vajadzētu atjaunot un atkārtot gadu no gada. Mūsu jaunība ir sapratusi savu uzdevumu un pati sevi atradusi.

Esiet sveicināti! Sviediet svabadi savas dziesmas pār Rīgas torņiem un pametiet mums katram pa gabaliņam no dārgā, vienojošā tautas dziesmu pavediena, kuŗš mums palīdzīgs sameklēties kopā, ejot caur gara verdzības nakti, un ievēdis mūs brīvā Latvijā; pie kuŗas turēdamies, mēs esam atraduši sencerēto gaismas pili un iegājuši viņas spožumā.

Esiet sveicināti! Palieciet arvienu sev uzticīgi un glabājiet modri tautai svēto uguni katrā namā.

XX

Spārnotās dienas, spārnotais prieks! Projām ir gurdēnība, apnikums, aizmirsti ikdienas putekļi. Visu pagurumu ir aiznesis jaukais dziesmu vējš; lai tā būtu katru gadu. Pēc ziemeļa vēja lai nāk pavasaļa vējš, kas atdzīvina dabu, un tad lai nāk šis dziesmu vējš, kas aiznes ikdienas putekļus un atdzīvina sirdis. Ir dienas, kad tu jūties bezgala vientuļi, kad tu nezini, kam pieiet un roku spiest. Šais dienās, kad pār Rīgu atskan tautas priecīgā līgošana, visi jūtas tuvi. Sveši cilvēki, kuŗi viens otru nepazīst, satiekas un sarunājas bez iepazīšanās, kā vistuvākie draugi, jo dziesmu draudze ir liela draudze, un dziesmās visi ir tuvi. Neviens kultūras darbinieks pēc šiem dziesmu svētkiem vairs nejutīsies vientuļi, jo pati tauta ar savu dziedāšanas mākslu šē ir apliecinājusi mūsu nacionālo kultūru. Mūsu nacionālā kultūra ir vārda pilnā ziņā tautas kultūra. Tautā ir viņas īstais pamats. Tāpēc visa mūsu māksla jāvirza tuvāk tautas dzīvei, jo, kā šie jaunatnes svētki to pierādīja, māksla tautai ir tikpat vajadzīga kā dienišķa maize. Viņa grib būt ne tikai mākslas cienītāja, bet arī viņas darinātāja, un viņas darinājums ir apdvests ar spēku un sirsnību. Viņš dod mums spārnus. Jo īstais iedvesmes avots ir vēl vienmēr uz laukiem, tautā, kur tic un mil. Šo dziedātāju ir tūkstošiem, ar kuŗiem aplipuši visi Rīgas torņi. Kas viņus nesis šurp? Tā ir tautas brīvības sajūta, apziņa, ka mēs svabadi varam sviest savas dziesmas pāri vecajiem Rīgas torņiem. Mūsu nacionālā brīvība, — jā, tā ir puse no dzīvības. Ja viņu mums ņemtu, mūsu prieka avoti aizdarītos, mēs paliktu atkal par bāra bērniem un bargu kungu klausītājiem. Tikai tagad mēs jūtam, ka sākam dzīvot. Tāpēc brīvība mums sargājama tāpat kā dzīvība. Mēs esam bijuši sērotāji, mūsu tautas dabā kā liels dzintara gabals zem tumšiem vēstures viļņiem arvien ir gulējis gaišs dzīves prieks. Mēs dziedājām savas bāru dziesmas tāpēc, ka nebijām brīvi un nejutāmies brīvi. Šis gaišais spēks, kas ir mūsu tautas dziļākā daba, bij tas, kas palīdzēja mums izkaŗot sev brīvību. Tautas vairogs ir un paliks uzlēcoša saule. Ar viņu mēs uzvarējām. Lai apvijam to tagad ar Jāņu ziediem, lai pušķojam mūsu varoņu kapus ar baltām un sarkanām puķēm, jo arī savas sēras mēs skatām caur sauli. Neviens latvietis lai nepiesprauž sev melnu zīmi, jo visu mūžu mēs esam cīnījušies ar tumšiem spēkiem. Tie, kas nāca pirms septiņsimts gadiem, nesa uz rokām melnu krustu, tāpat kā tie, kas nāca ar Bermontu iznīcināt Latviju. Prieks ir dzīvās puķes, vītušās — mūsu sēras. Nogrieztas puķes mēs nesīsim uz mūsu varoņu kapiem. Lai viņas vīstot izteic mūsu sēras. Priecīgā Jāņu diena un mūsu varoņu piemiņas diena stāv viena otrai tik tuvu. Ziedu gaišās krāsas lai izteic mūsu prieku un dārgi pirkto brīvību, viņu skumjā smaržā mēs pieminam savus kritušos varoņus. Jo ne skaļas runas, ne arī skumji vaidi dažreiz neizteic to, ko vīstošs egles zariņš uz bērņu takas, vai vēsma, kuŗa atnes vītušu zāļu smaržu.

Pušķojieties un pušķojiet. Pušķojiet kapus ar sērām un apvijiet savas nama durvis ar prieku. Jo katrā prieka kausā ir savs piliens sēru. Bez tā — neviens prieks nav pilnīgs. Un katrās sāpēs ir savs mantojums. Viņas tīra dvēseli. Bet par to lielo mantojumu, ko atstājuši mums mūsu brīvības cīnītāji, es jau runāju. Mūsu brīvība, mūsu neatkarība — tas ir tas īstais dzīves prieks un dziesmu avots. Aizdedziniet ugunis uz kalniem, lai iet pār visu zemi šis gaišais dziesmu vējš. Lai viņš atdzīvina visus, kas noguruši darbā un cīņās, kam dzīvi sadrupina sīkas rūpes; dziesmas ir dziedinošas, tauta jau sen ir uzminējusi dziesmu lielo iedvesmojošo spēku, viņa ir uzminējusi dziesmu noslēpumu un pratusi «dziesmiņās remdēties». Pār visām sētām lai atskan gaišs un svabads Līgo! Kalns uz kalnu lai met dzirkstis, māja uz māju lai sviež dziesmas. Jo tikai savās dainās tauta arvien no jauna iegūst savu vienības sajūtu. Bet — es jau redzu Jāņu tēvu ozola zariem apvītās durvis ar alus kannu rokā. Tagad atliek tikai apbērt viņu ar kuplām Jāņu zālēm un to citu — izteikt ar dziesmām. Alu, alu Jāņa tēvs, tev bij mieži tūrumā.

XXI

Šinīs dienās biju Rūjienē un Valkā. Šie vēlēšanu ceļojumi atrauj mūs no parastā darba; bet viņi ved mūs atpakaļ tautā, kuŗa ir vienīgais objektīvais spogulis mūsu darbiem; kuŗā slēpjas visas labākās dziņas; no kuŗas ir jāiesāk katrs ceļš. Ir jāatkāpjas nost no tā, kas padarīts, lai pa gabalu ar tautas acīm, kuŗas tik daudz ir redzējušas šos gados, varētu atskatīties uz visu un iegūt objektīvu skaidrību un mieru.

Tauta, kā liekas, ir zaudējusi garšu priekš politiskām cīņām, kuŗas līdz šim tiek vestas ar pārāk lielu nekautrību. Viņa jau sāk pazīt demagoģiju, vairs netic personīgiem noķengājumiem. Nav daudz to cilvēku, kas viņai stāvējuši klāt šinī drūmā laikā, kuŗus viņa iemācījusies saprast un cienīt. Tāpēc viņas jūtas ir pastāvīgākas un uzticīgākas nekā še, kur lodā intriga, kur valda fraze un paviršs acumirkļa spriedums. Viņa krāso pati savas drēbes ar koku mizām un lapām; šinīs krāsās ir mērenība un gaume. Zināma gaume jau ir manāma arī viņas uzskatos: viņa vairs netic, ja viņai visu krāso melnu vai sarkanu. Aģitātori, kuŗi savstarpēji viens otru nomelno, viņai izliekas savādi un tad — varbūt pat smieklīgi. Bet viņa labprāt uzklusās dzīvas domas, skaidru pārlicību. Arī pašai viņai ir daudz ko teikt. Bet viņa vairāk klausās nekā runā. Mēs varētu daudz mācīties no tām vienkāršām patiesībām, ko viņa ar savām cietām rokām pati katru dienu atrod tur, dzīves dziļumos, ja šī patiesība nebūtu tikpat veca, cik viņa ir jauna — darbs! Darbs — tā ir viņas ticības apliecība, viņas pasaule; tas glābj viņu no visām šaubām, kas vēl spiež viņu atturēties no politiskās dzīves.

*

Visas ceļa grūtības var atalgot viens skats pa vagona logu brūnā lauku upītē, no kuŗas krastiem jau nozuduši gani un pļāvēji un kuŗā spoguļojas vairs tikai saule un padebeši. Visi meži jau ir piebērti ar rudeņa zelta dzirkstīm, ar šo rūsū, kuŗā liesmodams sadegs mežs, bet uz mitrām grāvju malām kuplas un zaļas vēl aug robainas lapas un zāles, kuŗas, kā liekas, top tikai svaigākas no vēsās rudeņa dvašas. Ikkatrs acumirklis atsedz kaut ko no nevainīgās dabas, un ir jābrīnās, ka šī kautrā daba, kuŗu, kā liekas, drīkst redzēt tikai dievu acis, nebēg no mums, bet mēs padodamies vagonu ritumam, bēgam no viņas — tikko ieraudzījuši viņas skaistumu.

Vēl jaukāka kā šī meža nevainība ir tīrā latviešu valoda, kuŗa tev atskan pretī latviešu sētā.

«Ej, Jānīt, nopurini tai mīlestības ābelei kādus ābolus.» Peļņu saimniece saka, kad, atpūzdamies, atsēzdamies viņas mājas priekšā uz sola. Puika aizskrien un pēc brītiņa atnāk ar «mīlestības

āboliem», kuņi ir dzeltenī un skābi, jo šogad nav ābolu gads. Un mums liekas, ka «mīlestības āboli» neaug vis ābelē, bet kaut kur zem vecās mājas jumta, no kuņas nāk tik jauka valoda.

Gaiss ir vēss. Es atspiežu muguru pret silto, pelēko istabas sienu un skatos pāri uz augstām liepu galotnēm, pār kuņām guļ pērļainas vakara debesis. Cik viegli te ir elpot. Un tad nāk saimnieka tēvs un izvadā mūs caur dārzu un bērzu birzi, ko pats jaunības gados, draudzes skolā iedams, stādījis un kuņā ir jau bērzi masta resnumā. Ikkatrs stūrītis šai zemnieku ligzdā ir iesvētīts ar darbu, rūpēm un atmiņām.

*

Rūjiena, jeb kā tauta tuvākā apkārtnē viņu sauc: Rūvene, stāv bagātu, bet vienmuļīgu lauku vidū, ar savu zilgano baznīcas tornīti viegli paceldamās pār sprogainiem krūmiem apaugušo Rūjas krastu. Pilsētas iedzīvotāji pa lielākai daļai amatnieki un strādnieki, kuņi pa vasaru iziet pie lauku darbiem apkārtējās mājās un rudenī ar vasaras peļņu atgriežas uz dzīvi pilsētā. Tā ir skaidri latviska pilsēta, apkārtnes kultūras centrs. Še ir liels skaists biedrības nams, sava vidusskola. Rūjienieši ir lieli mākslas cienītāji. Rīgas viesu izrādes še arvienu ir bijušas labi apmeklētas. Bez tam rūjienieši rūpējas arī par savu praktisko izglītību. Patlaban te apkārtnes jaunavas beidza mājturības kursus Breikša kundzes vadībā, kuņus bij sarīkojusi vietējā piensaimnieku sabiedrība. Bet Lauksaimniecības biedrība bij sarīkojusi lopu apskati, uz kuņu bij savests daudz skaistu, brūnu angelnas govju. Bij redzams, ka arī lopkopība še stāv augstu. Praktiskie darba centieni še ir atjaunojusies ar agrāko sparū. Strādā atkal Piensaimnieku sabiedrības kopmoderniecība, kuņa izgatavo pirmā labuma eksporta sviestu. Tikai žēl, ka šis sviests Rīgā ir ticis sajaukts ar lētu un sliktu zemnieku sviestu, caur ko Latvijas piensaimnieku labā slava ārzemēs jau ir samaitāta.

Ievēribu pelna Smiltēna ādu fabrika. Tas ir latviešu darba uzņēmums, kāda nav otra visā apkārtnē. Pārnācis no gūsta Vācijā, Smiltens paša spēkiem divus gadus atpakaļ iekārtojās pilnīgu jaunlaiku darbnīcu, kuņa izgatavo ādas, kas labuma ziņā nestāv pakaļ ārzemju izstrādājumiem. Par nožēlošanu, fabrika var strādāt tikai tuvākās apkārtnes vajadzībām. Viņa varētu nodarbināt 60 strādnieku, bet strādā tikai 20, jo trūkst lielāka apgrozības kapitāla.

*

Vislatviskākā pilsēta tomēr ir mūsu Valka. Viss lielais nacionālo cīņu laiks še uzplaukst dzīvā darbā. Tas skan cauri visām ielām kā tālu dimdošu soļu atbalss. Tur ir «Varoņu iela», «Beverīnas iela», «Tālavas iela» ...

Ir jābrīnās par to, kas še tik īsā laikā padarīts. Ir uzcelta elektriskā stacija, ērta un gaiša slimnīca, kuņa nodarēs tāpat Valkai, kā tuvākai apkārtnē, kalnā patlaban ceļ skaistu pamatskolu, kuņa jau šoruden nāks zem jumta. Bet kapsētas kalnā skan akmeņkaļa kalts. Tur tēlnieks Millers darina granīta pieminekli kritušiem varoņiem, kuņu atklās oktobrī. Arī iedzīvotāji liekas apgaroti no šā celšanas prieka. Visur spīd jaunas latviskas ģēveles, pie kuņām redzama arhitekta Kundziņa roka. Viss tiek darināts ar latvisku gaumi — pat avīžu būdiņa — tāds nieks, izskatās tik pievilcīga, ka viņai grūti gažām paiet, nepajautājot vecam avīžu pārdevējam, vai viņam nav «Jaunāko Ziņu» sestdienas numurs. Darba prieks še ir liels. Bet vai mazums rūpju, jo visvairāk valcienieši bēdājas par procentiem, kuņi izpostītai pilsētai jāmaksā par valsts aizdevumiem. Kad mēs Tautas Padomē balsojām par 50 miljoniem latviešu Valkas celšanai, tad gan nedomājām, ka par šo naudu ņems 6 vai 7 procentus!

XXII

Izkopiet nacionālo garu, cik stiprs būs šis gars, tik stipra un dzīvības spējīga būs Latvija.

*

Mums pārmet, ka mēs par daudz uzsverot latviešu kultūras centienus. Vai mēs to darām vairāk, kā tas vajadzīgs? Vai tā ir tikai atsevišķu cilvēku — rakstnieku un mākslinieku lieta? Kultūras centieni ir visas tautas centieni. Mūsu valoda, rakstniecība un māksla — tā ir tā vienojošā uguns, pie kuŗas mēs sildāmies, kas mūs tura kopā, kas glābj mūs no pazušanas starp citām lielākām un stiprākām tautām. Beidzamā laikā Rīgas lielpilsoņu aprindās tā jau ir modes lieta — noķengāt un apmētāt dubļiem mūsu redzamākos kultūras darbiniekus. Šīs aprindas ir vāciski audzinātas un ar saviem ieradumiem un uzskatiem arvienu cieši pieslējušās Rīgas vāciešiem. Pat Blaumanis jau savā laikā rakstīja, ka latviešu pilsonis nevarot iztikt bez «Düna Zeitung'as» kā bērns bez knupja. Tāds pats iespaids šinīs aprindās vēl tagad ir «Rigasche Rundschau'ai», kuŗu tie dēvē par labāko avīzi. Ko gan šo pilsoņu vāciski skolotai gaumei var dot latviešu rakstniecība un publicistika, kuŗas uzdevums ir satriekt vecos elkus, kuŗiem viņi ticēja un kuŗu atgriešanos vecā godībā dažs labs no viņiem vēl sagaida. Nē, no šiem cilvēkiem, kas dažus gadus atpakaļ vēl uzstājās pret latviešu vidusskolām, mēs nevaram neko citu sagaidīt, kā zaimus. Bet, varbūt, mums teiks — rakstniecība un publicistika aizskaņ vārīgus laika jautājumus un politikā nevienu mūs netaupa bultas. Tur katrs cenšas savu pretinieku dabūt pie malas ar tādiem līdzekļiem, kādi viņam ir pa gaumei un pa spēkam. — Tad paskatieties, kā šī pati turīgā pilsonība izturas pret māksliniekiem, kuŗi turas nost no katras politikas un kalpo tikai savai Mūzai. Ieejiet kādā simfōniskā koncertā vai dziesmu vakarā, kuŗu sarīko kāds no mūsu labākiem dziedātājiem. Ko jūs tur atrodat priekšā? To pašu literārisko inteliģenci, ko satiekat visos izrīkojumos, studentus, jaunību, bet mūsu turīgā pilsonība šādos vakaros arvien spīd ar savu izpalikšanu. Viņa nesajūt nekāda pienākuma pret mūsu nacionālo kultūru. Mēs nevaram par to pat iesākt runāt, lai no labās puses nesaņemtu veselu uzbrukumu vētru. Bet māksla nekur nevar uzplaukt bez sabiedrības līdzdarbības. Turīgie holandiešu tirgotāji, kuŗi turēja par godu likt gleznot savas ģīmetnes labākiem māksliniekiem, bij tie, kas palīdzēja radīt slaveno holandiešu skolu. Bet mūsu apdāvinātiem gleznotājiem neatliek nekas cits, kā zīmēt grāmatu vākus vai karikatūras lētos humoristiskos žurnālīšos.

Citādāk, daudz citādāk izskatās citās mazās kultūras tautās, kā, piemēram, Somijā. Ar kādu dedzību tur visa sabiedrība veicina savu mākslu. Viņa sargā to kā dievu uguni. Ikkatrs izglītots somis tur par savu pienākumu iegādāties katru jaunu grāmatu. Ja turīgs pilsonis izstaigā somu gleznu izstādi un nenopērk nevienu gleznu, viņam sabiedrība nesniedz roku. Tur ir nacionāla audzināšana. Tur ir augsti attīstīta sabiedrība, kuŗa savus kultūras centienus nostāda visu centienu priekšgalā. Kad mēs būsīm tik tālu? Mums vēl vajadzīga nopietna nacionāla audzināšana. Tad radīsies mums pilsoniska sabiedrība, kas sapratīs savu uzdevumu.

XXIII

Iecerētās labklājības ilūzija arvienu ir bijusi tā, kas apgaro dzīves centienus. Tāpēc visas partijas tā kurina šīs ilūzijas; tās ir tas fatālais dzīves kumoss, kuŗš nekad nezaudē savu pievilcību un rauj tautas uz priekšu līdzīgi tam kumosam, kuŗu samojeds, braucot caur sniega klajumiem, tur izstieptā pātagas galā saviem suņiem pie deguna, lai tie stiepdamies rauj kamanas. Cilvēki dzīvo vairāk no ilūzijām nekā no patiesības. Ļaudīm ir arī tā īpašība, ka viņi labprāt uzķeras uz lēta kumosa. Šis

ilūziju kumoss ir lēti apzeltīts, tālu spīd un laikam tāpēc visiem izliekas pievilcīgs. Bieži vien tā ir tukša fraze, kuŗai skrien pakaļ kāda tauta, kamēr atmosfēra uz bezdibeņa malas, Šāda fraze vāciešiem bij: «Deutschland, Deutschland über alles». Viņa izteica ilūziju par vācu pasaules varu. Skriedama pakaļ šai ilūzijai, vācu tauta satrieca savu patieso saimniecisko un militāro varu; bet tam tā ir jābūt, jo cilvēki dzīvo vairāk no lētām ilūzijām, nekā no patiesības, kuŗa kā Aladīna lampa ir nosviesta kaut kur pieliekamā kambarī, noputējusi un sarūsējusi, starp veciem krāmiem.

Tāds pats ilūziju kumoss, ar kuŗu komunisti pabaroja tūkstošiem ļaužu, bija utopiskā fraze par «paradīzi zemes virsū». Par šo utopisko labklājību lētticīgā krievu tauta atdeva savu patieso labklājību un laimi un nonāca bezgalīgā postā. Visu to redzot un pārdomājot, liekas, būtu labi, ja mēs pameklētu savā pieliekamā kambarī vai kādā skārdnieka bodītē starp veciem dzelzs gabaliem un nodilušiem pakaviem, vai nevar kaut kur atrast neglīto, noputējušo Aladīna lampu, kuŗa mums apgaismotu ceļu uz īsto patiesību un patiesām tautas garīgām un materiālām bagātībām. Viens, kas mums ir skaidrs: šī lampa ir no izskata ļoti vienkārša un nepievilcīga. Tāpēc katra apzeltīta fraze mums jāuzņem ar zināmu neuzticību. Būtu laiks izskaust frazi un fražaino ideālismu un meklēt vienkāršāku dzīves ideālu, kas tuvāks patiesībai. Uz to mums aizrāda arī tautas pasaka, kuŗa ir uzglabājusi vecu un tālu paaudžu gudrību: «Kad tu ieiesi stallī, tad tu redzēsi daudz skaistu zirgu ar pušķotām krēpēm, zelta un sudraba pavadām. Ej tiem gaŗām un ņem to zirdziņu, kas izskatās kūlainis un vājš un ir ar lūciņu piesiets. Tas tevi nesīs.»

Šis kūlainais zirdziņš ir tas, kas iznes vientiesīti spoŗumā.

Mūsu ceļš lai ved mūs tuvāk dzīvei un vienkāršām, neveltotām dzīves patiesībām. Mums ir jāpaliek uz praktiskās dzīves pamatiem. Ar tiem jāsapņo mūsu uzskati par audzināšanu un dzīves uzdevumiem. Mums vajadzētu sacīt jaunībai: «Mācieties amatu vai mākslu (ja jums ir dāvanas).» Bet ne māksla, ne amats mūsu zemē netiek vēl pienācīgi cienīti. Ne tā, kā Vakareiropā, kur ir augstāka kultūra. Vai jauneklīm ar ļoti vidējām gara spējām. kuŗš praktiskā dzīves laukā tomēr varētu tikt uz priekšu, tautskolu beidzot, skolotājs var sacīt: «Mācies, mans dēls, par kurpnieku vai skroderi!» Šādu dzīves gaitu izvēlēties var piespiest tikai nabadzība, jo vienkāršs amatnieka darbs pie mums tiek nicināts. Bet katrā amatā ir daļa no mākslas un katrā mākslā — sava tiesa amata. Šis jauneklis apmeklēs vidusskolu, un kad viņš to kaut kā būs nobeidzis, tad būs gatavs viens no tiem nelaimīgiem vietās meklētājiem, kādi tagad berzējas gar valsts iestādēm. Krievu nenoteiktā vispārējā izglītība novirza mūsu jaunību no dzīves. Vidusskola māca šo un to, viņas programma ir pārpildīta ar visādām jaukām zinībām, bet galu galā neiemāca daudz vairāk, kā lasīt, rakstīt un rēķināt — zināšanas, kuŗas dod katra laba tautskola, nepieliekot klāt tikai nelaimīgo iedomību, ka jauneklis ir gatavs priekš dzīves un ka viņam nekas vairs nav jāmācās. — Lasīt, rakstīt un rēķināt — šīs zināšanas tikai tādā analfabēta tautā, kāda bij krievu tauta, varēja dot zināmas priekšrocības. Izglītota tautā ikkatrs prot šīs mākslas, tur pēc viņām neprasa. Tur prasa, ko tu spēj kādā darbā, kādā arodā? Bet kamēr mēs pēc krievu sistēmas piesavināmies nenoteiktu vispārēju izglītību, tikmēr konkrētos dzīves arodus — izņemot lauksaimniecību — saņem savās rokās svešautieši: vācieši, žīdi. Tuvāk dzīvei, tuvāk reāliem darba uzdevumiem, tuvāk tautai un pašu zemei, — tādām vajadzētu būt mūsu audzināšanas virzienam. Citi pamati mums jāatrod. Šos pamatus liek jau ģimenē. Ja tur nav skaidrības par audzināšanas uzdevumiem, tad dzīvei būs jāizlābo daudz sāpīgu kļūdu. Tauta to labi saprot. Viņa arī palaižas uz bargo dzīves skolu. «Nekas, gan pasaule izmācīs,» viņa saka. Tikai daudziem šī pasaules skola, kuŗa gan ir lielāka un labāka par visām skolām, būs visai rūgta un nāks par vēlu.

*

Turēties pie praktiskās dzīves uzdevumiem — tas būs arī jaunās valdības lozungs, vienalga, no kādām grupām viņa sastādīsies. Lai šos uzdevumus varētu veikt, ir vajadzīga visplašākā spēku apvienība — no saimnieka līdz strādniekam. Ir vajadzīga iedvesme uz darbu. Tā nāks pār visām šķirām. Tauta ir nogurusi no maldiem, un vienīgais, kam viņa vēl tic, ir darbs. Man liekas, ka viņa ir atradusi to pelēko, kūlaino zirdziņu, kas viņu iznesīs spožumā. Atziņas, ko tauta ieguvusi grūtās cīņās un pārbaudījumos, viņa tik drīz nepazaudēs. Mums nav iemesla skatīties uz tautu ar neuzticību. Še, pilsētā, ir cilvēki, kuŗi ar izsmieklu runā par vienošanos darba uzdevumiem. Darba disciplīna demokrātiskā zemē var būt tikai labprātīga. Daudz labāk to saprot lauku sētā, kur saimnieks un strādnieks, kuŗi vēlēšanās balsojuši katrs par savu sarakstu, abi strādā vienu darbu un vakarā sēd pie viena galda. Tur šī vienošanās jau ir notikusi. Abiem viņiem viens uzdevums — saimniecība. Arī strādnieks jau sāk saprast: ja būs klētī, būs arī viņam. Būs laba saimniecība — būs labāka alga un uzturs. Mazā saimniecībā to labāk redz, ka atsevišķa cilvēka labklājība ir atkarīga no kopējiem darba panākumiem — no saimniecības. Viņš prot novērtēt arī saimnieka spējas, jo viņš saka: labs saimnieks, vai slikts saimnieks. Bet saimnieks pazīst strādnieku un zin, ka ar labu var panākt vairāk, kā ar ļaunu. Galvaspilsēta šīnī brīdī atspoguļo tikai tās uzskatu pārvērtības, kas notiek pašā tautā. Pirmā vietā tagad jānostāda valsts saimniecība. Cik labi tiks vesta šī saimniecība, cik ražīgi tiks izlietoti tautas spēki un līdzekļi, tik liela arī būs katra atsevišķa pilsoņa labklājība, ko valsts spēj dot. Man liekas, ka šo patiesību vienādi saprot visas grupas. Bet par praktiskā darba loģiku nevienam negribēsies iet pāri, jo utopijas ir atmetas, pat Padomju Krievijā. Kas prātīs apvienot tautas spēkus un izvedīs uz ceļa valsts saimniecību, iegūs arī paliekošu uzticību tautā.

XXIV

Ar ko lai iesākam savu uzbūves laiku? Ar tautas lūgšanu uz Brāļu kapiem. Šī lūgšana ir jāraksta akmenī, jo akmens, kuŗš dzīvo saules mūžu, visilgāk uzglabā rakstus un līnijas. Ikkatrai tautai ir ilgas pēc nemirstības, kuŗas viņa ieveido savās būvēs un pieminekļos. Tur, kur ir paglabāti mūsu brīvības cīnītāji, kuŗu drošais gars kā ērgļa kliedziens vēl šodien kāpj augšā no pazemes, ir vieta, kur vajadzētu stāvēt piemineklim, kas izteic šīs ilgas. Kas lai tas būtu? Vai obeliska, vai kāda tēlu grupa? Man liekas, tas būtu par maz. Brāļu kapi ir palikuši par visas tautas svētnīcu. Starp mums ir dažādas ticības, ir ticīgi un neticīgi, bet pie Brāļu kapiem visi apstājas ar reliģiozu godbijību. Tas ir vecais veļu kults, kuŗam ir dziļas saknes tautas dvēselē un visus apvieno. Šais gados, kad nāve bij tikpat ikdienišķa parādība, kā pāriešana uz citu dzīvokli, kad iznīka ciemi un pilsētas un tiem blakus izauga kapenes, šis veļu kults ir sevišķi nomanāms. Kapi atdzīvojas. Rīgā uz kapiem dedzina Ziemsvētku eglītes, kas agrāk netika redzētas. Dzīvie svin savus svētkus kopā ar mirušiem, kuŗi pa lielākai daļai ir nelaikā aizgājuši, varmācīgi izrauti no dzīves, krituši vai nu lodei, vai sērgām par upuri. Vēl dzīvāks šis sakars ir ar Brāļu kapiem. Tur zem velēnām guļ aprakts skaļš dzīvības kliedziens. Tur guļ vīri, kas nāvē apliecinājuši tautas nelokāmo gribu dzīvot brīvu un neatkarīgu dzīvi. Še vajadzētu pacelties skaistam piemiņas templim, kapu svētnīcai. Tas būtu Latvijas panteons. Pie viņa izbūves pēc kopīga plāna varētu strādāt latviešu tēlnieki un gleznotāji. Sienu gleznojumos varētu rādīt skatus no Latvijas dabas mītiem un tautas likteņa, skulptūrās mūsu varoņu tēlus.

*

Kur mēs ņemsim līdzekļus priekš šīs monumentālās būves, priekš kuŗas būs vajadzīgs mazākais 100 miljonu. Es nešaubos, ka pa gaŗāku laiku tauta sanestu šo summu pa ziedam vien. Bet viņas

sabiedriskā pašdarbība vēl ir vāja un darbs ir jāsāk tūlīn. Še ir jānāk palīgā valstij. Valsts līdzekļi nav lieli, vajadzību ir daudz. Visu vajadzīgo summu vienā gadā viņai nebūs iespējams atvēlēt. Bet tas arī nav vajadzīgs. Šī piemiņas svētnīca nav uzceļama vienā gadā. Pietiktu, ja katru gadu valsts varētu atvēlēt 25 miljoni. Tas viņai jādara. Tas ir viņas goda pienākums. Līdz ar to jāizlaiž visā tautā ziedojumu listes. Kas vēl trūks, to tauta sanesīs.

*

Tagad ir Latvijas laiks. Ar ko mēs atzīmēsim savas patstāvības dzimšanas dienas? To katram vajadzētu pārdomāt. Ko mēs teiksim saviem pēcnācējiem, kuŗi griezīs savas acis atpakaļ uz lielo laikmetu un gribēs viņu redzēt kādā monumentālā būvē? «Jūs esat mums iekaŗojuši zemi un brīvību, bet ko jūs esat cēluši? Vai jums nebij celšanas prieka?» Tā viņi jautās skatīdamies atpakaļ. Mums viņiem jādod nopietna un pārlicinoša atbilde.

*

Mūsu galvas pilsēta ir bijusi bagāta ar sabiedriskām ēkām. Mēs esam saņēmuši visu gatavu un mums nav bijis vajadzības kaut ko celt. Igaŗņi ir uzcēluši sev parlamenta namu. Mums ir pieticis ar to, ka esam uzlikuši nodegušam bruņniecības namam jumtu. Kā gribētos redzēt Latviju kādā monumentālā būvē!

Piemiņas vietu uz Brāļu kapiem mēs nevaram atstāt tukšu. Še jāpaceļas tautas svētnīcai.

XXV

Kā var sīku reālpolītisku ieguvumu dēļ upurēt lielus un svētus principus? — man gribas jautāt sociāldemokrātiem, kuŗi kopā ar vāciešiem gatavojas balsot par vācu un krievu uzrakstu atjaunošanu uz Rīgas ielām. Starp sociāldemokrātiem un vāciešiem pilsētas domē jau sen pastāvēja kāda klusa vienošanās. Varbūt, tas nebij nekāds noteikts līgums, bet starp viņiem pastāvēja klusa sazināšanās: Jūs balsojat par mums, mēs balsosim par jums. Pēc šīs nojautas iet kopā minoritātes un sociālisti un ar savām balsīm izšķir visus svarīgākos jautājumus. Šī klusā koalīcija, kā no pilsētas domes aprindām stāsta, esot nostiprinājusies pie pilsētas «rīziņu» bedrēm. Šai priekš sociāldemokrātiem svarīgā «rīziņu» lietā vācieši esot balsojuši par sociāldemokratu priekšlikumu, un še viņu draudzība tā nostiprinājusies, ka sociāldemokrāti ir izteikuši gatavību atjaunot kaut ko no agrākās vācu un krievu godības. Tā esot radies šis nodoms, atjaunot vācu un krievu uzrakstus uz pilsētas ielām.

Citreiz, sēdēdams pilsētas domē un redzēdams, ka sociāldemokrāti balso kopā ar pazīstamiem vācu okupācijas laika varoņiem (ar šo Pusuļa kgu!) un tik viegli priekš saviem priekšlikumiem dabū vācu balsis, es brīnījos par šo savādo draudzību. Kā sociāldemokrāti, kuŗi savā laikā veda tik asu cīņu pret vācu baroniem, ir ieguvuši šo kungu labvēlību? Vai viņu politika ir skaidra? Vai viņi nav atkāpušies kaut kur no saviem principiem? Manas šaubas ir bijušas pareizas. Dēļ sīkiem reālpolītiskiem ieguvumiem sociāldemokrāti ir upurējuši lielu un skaistu principu — tautas valodas principu. 1905. gadā daudzi dedzīgi nacionālisti pieslējās revolūcionārai sociāldemokratijai tāpēc, ka tā aizstāvēja latviešu valodas tiesības. Toreizējie brīvības cīnītāji skatījās tā: latviešu valoda ir tautas valoda, tāpēc viņai jātop valdošai. Šis prasījums ir tikpat demokratisks kā nacionāls. Tas ir viens no svētākiem demokratiskiem principiem. Kur kāda tauta top valdoša, tur valdoša top viņas valoda. Nu jau labu laiku uz galvas pilsētas ielām uzraksti ir tikai latviešu valodā. Nekur, nevienā valstī tas nav citādi. Visur uzraksti ir tikai valsts valodā. To prasa vienkārša politiska ortogrāfija, kuŗa necieš nekādu neskaidrību. Kāpēc vācieši un krievi negrib lasīt ielu uzrakstus valsts valodā?

Tāpēc, ka tā ir tautas valoda, un šī citreizējā aristokratija tāpat nicina mūsu darba tautu, kā mūsu valsti. Viņi prot gluži labi izlasīt mūsu ielu uzrakstus un nebūt neapmaldās uz māju ejot. Tas ir tikai varas jautājums. Viņi grib glābt kaut ko no cara laiku varas atliekām un — kāda irōnija — ar sociāldemokratu roku!

XXVI

Ikkatram likumam par pamatu ir kāda sadzīves vajadzība. Kāda vajadzība mums izdot likumu, ka baznīcas un lūgšanas namus, kuŗi līdz 1914. g. piederējuši kādai konfesijai, nevar nodot citai konfesijai?

Tas ir pats par sevi saprotams. To jau nosaka mūsu tiesiskā iekārta. Neviena valdības iestāde nevar atņemt kādai draudzei baznīcu, lai nodotu to citai konfesijai.

To var tikai Saeima, ja viņa izdod likumu, ka tā vai tā baznīca atsavināma un nododama kādai citai draudzei. Saeimai ir pilnīgas likumdošanas tiesības, kuŗas ierobežo tikai mūsu satversmes noteikumi. Mūsu satversmē nekur nav sacīts, ka Saeima nevarētu spriest par baznīcām un lūgšanas namiem ar to pašu neaprobežoto likumdošanas varu, kāda viņai ir visos citos jautājumos. Saeima var daudz vairāk, kā spriest par lūgšanas namiem, kad valsts vajadzība to prasa. Viņa spriež par mieru un kaŗu un izdod likumu par kaŗa klausību, kuŗš piespiež nodot dārgāko — dzīvību par valsti un tēviju. Ja likuma ierosinātāji gribēja aprobežot Saeimas likumdošanas tiesības, tad vajadzēja grozīt valsts satversmi, ievēdot viņā pantu, ka Saeima nevar spriest par baznīcām un lūgšanas namiem.

Likumiem, kuŗus pieņem Saeima, ir tāds pat spēks, kā likumam, ko pieņem tautas nobalsošanā. Ja arī šis likums tautas nobalsošanā tiktu pieņemts, Saeima otrā dienā varētu to atcelt ar kādu citu likumu, ja valsts vajadzība viņu uz to spiestu. Kāds nolūks likumam, kuŗš 1. un 2. septembrī nāk tautas nobalsošanā? Dzīt politisku aģitāciju? Par šo likumu mūsu vācieši ar degošiem burtiem ir rakstījuši savas dvēseles sāpju kliedzienu: a t p a k a ! un latvietis, kas par viņu balsotu, izpildītu tikai vācu sirds vēlēšanos. Atpakaļ — uz kurieni? Atpakaļ uz baronu zelta zemi, uz pazaudēto Eldorado, kāda vāciešiem bij Latvija 1914. gadā, kad pasaules kaŗš vēl nebij atnesis lielās pārgrozības un viņiem vienīgiem še piederēja noteikšana kā par zemes, tā par debesu lietām. Tādu to vēl vācieši redz savos sapņos, bet nepielūdzamais vēstures ritenis griežas uz priekšu, viņi nevar to apturēt, ja pati tauta nepieliek roku. Atpakaļ! atpakaļ! — viņi sauc. Cik tālu? Kāds latviešu mācītājs Saeimā izteicās, ka baznīcas lietas esot jāatstāj tā, kā tas noteikts kādā Ništates miera līgumā. Toreiz latvieši bij vergu tauta, neviens viņai neprasīja, kā viņa grib nokārtot savus baznīcas jautājumus. Nebij arī neviena latviešu mācītāja. Un ja mums tagad ir latviešu mācītāji, kas grib mūsu baznīcu atstāt tādā stāvoklī, kādā viņa bij, kad tauta nekur vēl nevarēja pacelt savu balsi, tad lai viņi novelk savus talārus un tos noliek pie kājām vāciešiem. Bet paši vācieši negrib iet tik tālu. Savā ceļā atpakaļ viņi skaidrāk un tuvāk apzīmē savu mērķi. Tas ir 1914. gads. Tā tas bija arī agrārjautājumā. Barons Firkss lika priekšā maksāt par atsavināto muižu zemi pirmskaŗa, t. i. 1914. gada cenu zeltā, kas iztaisītu ap 60 milj. zelta rubļu. Tāda ir baronu sirds ilgošanās. Tāds ir viņu ceļš, kuŗš apzīmēts arī šinī likumā: atpakaļ uz 1914. gadu. Bez tautas piekrišanas viņi neko nevar panākt un atklāti ar saviem nolūkiem viņi tautā nevar rādīties. Tad nu gadījās šis baznīcas jautājums. Varbūt, ka te var aizmest mezglu tīklam, ar ko sagūstīt lētticīgu tautu. Tauta ir nogurusi pēc lielās brīvību cīņu gaitas. Varbūt, ka viņas seju var atgriezt atpakaļ no dienas puses uz krēslas

pusi. Un kad viņa būs spērusi vienu soli atpakaļ, viņa spers arī otru un trešu, kamēr mēs nonāksim atpakaļ pie 1914. gada.

Vācieši ir daudz zaudējuši. Viņi nevarīgi grābstās apkārt un kaut ko meklē. Ko? To, kas pagājis, vakarējo dienu. Vieni paši viņi neko nevar panākt. Bet viņi ir vieni. Viņi stāv vientuļi mūsu zemē! Kas viņus šķiņ no mums? Viņu pašu rūgtais naidis un ievainotais lepnums. «Es nicinu un ienīstu latviešus!» tā nesen vēl kāda vācu dāma bij izteikusies kādas ārzemes avīzes korespondentam. Tās ir vācu sirds jūtas, ko viņi atklāti neizsaka, bet ko viņi priekš mums uzglabā. Kādas saites šiem ļaudīm var būt ar tautu, kuŗu viņi nicina un ienīst? Nekādas! Nekur viņi nav gribējuši atkāpties no savas vientuļās, nicinošās pozēs. Mums nav ar viņiem arī nekādu dziļāku kultūrālu sakaru. Kas tad nu vēl atliek, kur pieķerties un atrast kopīgus sakarus ar mūsu tautu. Baznīca. Tas, ka mēs piederam pie vienas konfesijas? Bet arī šo sakaru vācieši paši ir pārgriezuši. Viņi ir pratuši iekārtot to tā, ka vācu draudzēm ir savs bīskaps. Arī še viņi ir atvilkušies no mums savā ierastā vientuļīgā un nicinošā pozē. Ja mēs piederam pie vienas konfesijas, kāpēc mums bija vajadzīgi divi bīskapi? Liekas, ka būtu divas konfesijas: viena vācu protestantu, otra latviešu. Un nu nāk vācu dāmas, aptur mūs uz ielas, izdala lapiņas, krata galvu un saka: «Kādi laiki! Nu atņem mūsu baznīcu. Balsojiet par šo likumu!» Jūsu baznīcu gan, bet ne mūsu! Rīgā bij daudz skaistu baznīcu, bet latvieši varēja tikai noskatīties uz viņu lepniem torņu galiem. Tur iekšā neskanēja latviešu valoda. Tās bij vācu baznīcas. Lielākās un labākās baznīcas piederēja tikai vāciešiem. Vāciešiem atņem baznīcu un nodod latviešiem-latgaliešiem. Latgalieši ir katoļi, bet latvieši, mūsu tuvinieki. Mums nekas nav atņemts. Kā latvieši mēs esam tikai ieguvuši, pievilkdami sev ciešāk klāt atstumto tautas daļu. Jo vispirumā kārtā mēs esam nacionālisti, tad kristīgie un tikai pēc tam savas konfesijas cilvēki. Arī mūsu konfesija nav neko zaudējusi, jo Jēkaba baznīca galvas pilsētas luterticīgo latviešu vajadzībām bij par mazu. Kad nāktu kāda liela valsts diena vai kādas tautas svinības, kad visa tauta vienojas reliģiskās jūtās, luterticīgai latviešu Rīgai nebūtu kur sapulcēties. Viņai vajadzētu noturēt dievkalpojumu uz lauka. Varbūt uz Esplanādes? Vai Grīziņkalnā? Vai to grib šā likuma ierosinātāji? Tāds stāvoklis nesaskan ar valdošas tautas cieņu.

Tāpēc līdz ar Jēkaba baznīcas nodošanu latgaļiem Saeima nodeva Doma baznīcu mūsu bīskapa lietošanā. Ar to bij izteikts norādījums iekārtot Doma baznīcā latviešu dievkalpojumus, kuŗu viņš, diemžēl, nav gribējis saprast. Ja bīskapam ir kāda noteikšana par baznīcu, viņš varētu to viegli iekārtot. Tas pilnīgi saskanētu ar mūsu baznīcas tradīcijām, jo katrā lauku baznīcā blakus latviešu dievvārdiem pastāv vācu dievvārdi, kur vien ir divi vai trīs vācieši. Tikai lielākās Rīgas baznīcas vācieši, izlietodami savu citkārtējo varas stāvokli, ir ieņēmuši vieni paši, atstādami visu luterticīgo latviešu tautu aiz durvīm, lepmi noraidot to uz divām, trim mazām, nabadzīgām baznīcām pilsētas nomalēs. Vai te nav nekā ko grozīt? Vai viss lai paliek tā, kā 1914. gadā? Ikkatra luterticīga latvieša taisnības sajūta tam runā pretī. Nevienš latvietis, kam ir drusku pašcienības, vairs nelieksies un neskūpstīs vācu roku, kuŗa grib atbīdīt mūsu tautu no latviešu galvas pilsētas baznīcu altāriem. Šis likums mūsu tautai neko nedod. Reakcionārie vācieši un tie nožēlojamie latvieši, kas saistījuši ar viņiem savu politiku, šo likumu ir ierosinājuši aģitācijas nolūkā. Viņi grib redzēt, cik liels vēl viņu spēks, vai daudz vēl tautā būs roku, kas pacelsies, lai grieztu atpakaļ vēstures riteni. Atpakaļ uz 1914. gadu. Un pa ceļam šai gājienā diskreditēt Saeimu un valdību, sēt ķildas, naidu un neuzticību uz tautas vadoņiem. Varbūt, ka no šās velna sēklas viņiem kaut kas uzdīgst.

XXVII

Dažas dienas atpakaļ biju uz laukiem. Ne aģitēt, bet izstaigāties pa lauku tekām un ieelpot augusta gaisu, kuŗš smaržo pēc siena pabirām un brieduša rudzu salma. Es klausījos kā mūzikā lietus pilienu grabēšanā uz vecā skaidu jumta, zem kuŗa biju atradis viesmīlīgu un laipnu patvērumu. Šīs nerimstošās lietus straumes dažreiz mani veselām dienām šķīra no pasaules. Bet kad lietus bija pārgājis, es dzirdēju priecīgas ganu balsis uz kūpošiem pakalniem. Es neaģitēju, es nevienam negribēju uzbāzties ar saviem uzskatiem. Es gribēju būt projām no plāpīgās Rīgas, ciest klusu, nerunāt, jo runāšanai mūsu dienās nav vairs pat vecās sudraba vērtības. Runāšana — ir jau diskreditēta. Kas var skaļāk kliegt, tas atrod vairāk klausītāju. Vakarējais niedrists un bermontietis šodien sit sev pie krūtīm un sauc sevi par lielāko patriotu un nacionālistu. Viņš izlieto katru gadījumu, lai noietu uz Brāļu kapiem un to apzvērētu, jo viņš zin, ka mirušie nerunā un tauta visu ātri aizmirst. Ciest klusu, slēpties un uzglabāt savas labākās domas ausīm, kuŗas vēl nav apmulsinājuši šie kliezēji. Dažreiz klusu ciešana ir labākā valoda, labākā atbilde uz skaļām prastībām. Uz laukiem valda lielais darba miers un katra aģitācija, kas šo mieru traucē, skan savādi un sveši. Es negribēju runāt, bet klausīties. Es staigāju pa lauku ceļiem, gar pakalniem, kur pļāva un sēja statos briedušos rudzus, gar pļāvām, uz kuŗām vēl žāvēja aizlijušo sienu, un klausījos rāmās laucinieku valodās. Viņi runā par laiku, par sienu, kuŗš vēl nav novākts, par druvām, kuŗas tik lēni gatavojas, un mācītāju karstie sprediķi par Jēkaba baznīcas atdošanu viņus maz aizkustina. Vai nu kāda vācu baznīca Rīgā ir atdota latviešu katoļiem, vai nav atdota — tas viņu stāvokli nepadara ne labāku, ne sliktāku. Zemnieks, kas braucot par Kangaru kalniem, uz savas augstās siena ķīpas sēdēdams, no tālienes ar prieku ir skatījies uz Rīgas baznīcu torņiem, pats nav bijis šinīs baznīcās, neviens viņu nav tur aicinājis, kaut gan viņam būtu prieks tur ieiet, dzirdēt latviešu sprediķi, ērgelēm dūcot, dziedāt līdz kādu no vecām iemīļotām dziesmām. Rīgas vācu kungi gan turēja plaši atvērtas savas veikala durvis un vilka tur lauciniekus aiz faldēm iekšā, bet Pēteru un Doma baznīcu durvis priekš viņiem arvien bij aizvērtas. Tās arvienu ir bijušas vācu baznīcas. Šis laucinieks no Piebalgas vai Ērgļiem gan gaŗāmejojot, galvu labi atliecis, varēja noskatīties uz Pēteru baznīcas gaili, sak vai tu Dieviņ, kur augstu! — bet arī par to Rīgas kungi smējās, jo viņi vairs ne par ko nebrīnējās un tā bij slikta paraŗa kaut ko apbrīnot. Varēja arī pastāvēties durvju priekšā, bet pārāk ilgi uz durvīm nevarēja skatīties, jo varēja gadīties, ka pienāca lepni ģērbtais šveicars un noprasīja: «Kas jūs tāds esat un ko jūs te meklējat?» — kā tas vēl tagad gadās. Ar Rīgas vācu baznīcām lauciniekiem līdz šim nav bijis nekādu sakaru. U n n o b a l s o j a m a i s l i k u m s t a č u g r i b, l a i t ā p a l i k t u k ā b i j i s. Tauta ir iegājusi lielā darba mierā un ar šo jautājumu viņu nesakustinās. Mācītāju kūdīšanu un aģitāciju tauta uzņem ar rūgtumu. Pēc grūta darba svētdienā laucinieks gribētu dzirdēt gaišu miera vārdu. «Nu vairs no tās politikas nekur nevar glābties. Gribēju dzirdēt sprediķi, — noklausījos mītiņa runu». — «Iesāka tīri labi, dažas sieviņas sāka jau raudāt, bet tad — atkal par to Jēkaba baznīcu!» — Tādas sarunas dzird svētdienā pie baznīcas. Aģitācijas kliedzieni, ka nu mums atņemot baznīcas, neatstāj nekāda iespaida. Laucinieki gluŗi labi jūt, no kurienes šis vējš pūš. Ja vācieši un viņu politiskie draugi tagad kliez, tad taču ne tāpēc, ka tautai grib ko atņemt, bet tāpēc, ka Saeima grib lauzt vācu varu arī par mūsu baznīcu. Nesen vēl gandrīz vienīgie noteicēji lauku draudŗu konventos bij vācieši. Retam no zemniekiem bij drosme uzstāties pret baznīcas priekšnieku — baronu. Tas nav nevienam jāstāsta. Neviens negrib atņemt luterāņiem baznīcas. To varēs iestāstīt tikai tumšiem ļaudīm. Arī Jēkaba baznīca, kaut gan tā ir veca valsts baznīca (Kronskirche), ar kuŗu zviedru un poļu ķēniņi savā laikā rīkojušies pēc saviem ieskatiem,

nododami to vienai vai otrai konfesijai, nebūtu atņemta vāciešiem, ja uz to nespīestu nopietna valsts vajadzība — līgums ar Romu, kuŗu tautas nobalsošana nevar atcelt.

Luterāņu baznīcai nedraud nekādas briesmas. Gluži otrādi: viņa ir ceļā uz atdzimšanu. Tā nevar palikt, kā bij 1914. gadā! Arī baznīcas lietās Saeimai ir tiesība izvest nepieciešamās pārgrozības. Viņa neizpildītu savu uzdevumu, ja viņa to nedarītu. Aģitācijai nebūs panākumu. Jo šinī laikā nedrošs parlaments, kas raujas atpakaļ un nedrīkst izvest reformas, kur tās vajadzīgas, būtu vislielākā nelaime. Tautai ir jācieš viens otrs grūtums, bet neviens vēl nav atvieglinājis viņas likteni, kas bez nopietna iemesla pūlas sacelt neuzticību pret viņas vadoņiem. Ar to viņas stāvokli padara vēl grūtāku. Šis labo aģitācijas gājiens uz laukiem ir tikai nevajadzīgs traucējums lielā darba mierā. Viss lielais tautas vairums uz laukiem bez šaubām a t t u r ē s i e s n o b a l s o š a n a s par likumu, ka baznīcas lietās viss paliek kā 1914. gadā, jo tā visvieglāk noraidīt šo vācu mēģinājumu atgriezt mūs pie veciem laikiem. Tāpat no balsošanas atturēsies visa latviešu Rīga.

XXVIII

Jaunatnes tiesāšana

Vai pašiem tiesnešiem nevajadzētu sevi apsūdzēt? Pirms mēs kādu tiesājam, mums vajaga paskatīties pašiem sevi. Visas vainas vai nu lielākā, vai mazākā mērā ir pie mums pašiem. Visdrošāk to var teikt par jaunatnes kļūdām, jo jaunatne atdarina pa lielākai daļai savu audzinātāju kļūdas un vājības.

Mūsu jaunatnei trūkst labas ģimenes audzināšanas. Latviešu vecāki ir pa lielākai daļai darba cilvēki. Viņiem maz laika nodoties savu bērnu audzināšanai. Bet sabiedrisko audzināšanu ārpus skolas ir saņēmušas savās rokās dažādas jaunatnes organizācijas. Tā ir, tā sakot audzināšana «uz plača». Viņai bez šaubām ir sava nozīme. Bet viņa nevar dot to, kas jaunatnei vajadzīgs. Rakstura izkopšana — tas ir darbs, kuŗš prasa dziļāku un smalkāku uzmanību. Nepietiek ar to vien, ka prot rindā iet un maršēt. Bez tam šīs jaunatnes organizācijas bieži vien pakļūst zem nejaušu cilvēku iespaidiem, kuŗiem audzināšana ir blakus lieta un kuŗi par savu galveno uzdevumu uzskata — radīt populāru organizāciju. Šis trauks, ko pasniedz jaunatnei, ir skārds, no kuŗa visi dzer. Un tā notiek, ka idejas vietā stājas sekla fraze, gara vietā — organizācija. Bet organizācija — ir tikai ārējs, mehānisks apvienojums. Viņa ir nepieciešama, bet mūsu nacionālai kustībai ir jāatrod dziļāki pamati, gara pamati. Organizāciju var izpostīt, bet garu nekas nevar satriekt. Organizācija viegli var pāriet svešas idejas kalpībā, ja gars viņā izsīkst (kā to mēs redzējām pie saviem strēlnieku pulkiem, kuŗi pārgāja lielniecismā).

Mums jāaudzina gara cilvēki, jāizkopj dziļāka pārliecība. Jo tas, kas mums liekas tas trauslākais, bieži vien ir nesatricams. Gara būves bieži vien ir stiprākas par visām citām būvēm. Ne ikreizes veselā miesā mājō vesels gars. Ir veselās miesas, kuŗās nemājō nekāds gars. Lielī gara cilvēki jaunībā daudzreiz ir bijuši vārgi. Vārgās miesās bieži vien mājō vesels gars. Lai neaizraujamies ar fizisko audzināšanu. Es saprotu mūsu jaunību. Viņa domā par savas tēvzemes aizstāvēšanu un audzina muskuļus. Bet tā nebūs dūru cīņa.

Gars, griba un tehnika izšķīr šo cīņu. Reiz pa slaveno Ziemsvētku kauju laiku es redzēju kazakus — lielus vīrus vareniem pleciem un rokām, uz skaistiem zirgiem, kuŗi nekā nespēja darīt (kaut gan viņu bija daudz), tāpēc ka šinīs ķermeņos trūka gara un drošas apzinīgas gribas. Tad pat mums dzina gaŗām pulciņu sagūstītu vāciešu. Tie bija sīki un vāji kā skroderī; bet divas dienas viņi bij

turējušies no visām pusēm ielenktā blokhauzī. Tiem bija gars un griba; otrā pusē tikai muskuļi. Audziniet gara cilvēkus, ejiet dziļāk, atsvabinieties no frazēm un lētas bravūras, tad nebūs ko apsūdzēt un tiesāt.

XXIX

Strēlnieku piemiņas dienā

Kad es pieeju klāt kādam vecam strēlniekam, mani pārņem neaizmirstamo Ziemsvētku kaujas nakšu aukstums. Tīrelpurva nosarmojušo biržu pasakainā drūmība un skuju smarža, egļu skuju, kuņas bij pār galvu mums zemes būdās un par bēru paklāju daudziem kritušiem. Es atceros bērzu birzi, kuņa karājās kā spoks dūmākainā ziemas gaisā, pilna pulvera un ugunsroku dūmu. Pa abām pusēm ceļam, pa kuņu mēs gājām, plīsa granātas, sviezdamas gaisā melnus dūmu fontānus kā augstus stabus, kuņi pacēlās un izšķīda uz baltā sniega. Es redzēju kritušos strēlniekus, kuņi gulēja zem nosarmojušiem mēteļiem, uz augšu vērstām sejām, kuņas skatījās it kā citā labākā pasaulē. Es redzēju vīrus, kuņi bij aizgājuši, kuņi bij aizgājuši ar lieliem kareiviskiem žestiem rokas savilkuši dūrēs, it kā vēl veļu valstī gribētu sist ar dūri uz galda un prasīt savai tautai nolaupīto zemi un brīvību. Un no visa, ko redzēju, man paliek uz krūtīm srnaga bēru nopūta. Ziemsvētku kaujas ir mūsu pirmās nacionālās armijas slavas un bēru dienas. Mums bij skaista, dedzīga nacionāla armija, bet pēc Ziemsvētku kaujām viņas vairs nebija. Viņa sadega pati savās ugunīs. Šodien uz Brāļu kapiem aizdedzina svēto uguni. Nav labāka simbola mūsu kareivjiem kā šī nedziestošā liesma, jo visa viņu gaita bij viens vienīgs liels liesmojums. Šo liesmu aizdedzināja karstais patriotisms un dzimtenes mīlestība, kas pēc Kurzemes atstāšanas pamodās tautā. Visiem bij tā, it kā vajadzētu kaut ko svētu padarīt savas dzimtenes labā. Strēlnieki gāja cīņā kā ļaudis, kas izredzēti lielam uzdevumam. Kad krievu armija sabruka, šis entuziasma pilnais mesiānisms, tāpat liesmodams, pārsviedās uz revolūcijas gaitām. Vāciešiem ienākot Vidzemē, strēlnieki aizgāja uz Krieviju. Tas bij tik sāpīgi, bet mēs nevarām viņiem to pārnest. Viņiem nebija ceļa atpakaļ. Bij tikai viens ceļš, ceļš uz vācu gūstekņu lēģeri, kuņu viņi negribēja iet. Vai bija vajadzīgs šos pulkus nodibināt? Priekš kam šīs cīņas, kuņas mums paņēma tik daudz dārgu dzīvību. Ir vēl par to runāt. Runas izgaist, vēstures fakti paliek. Arī vēsture neļaujas vadīties no apzinīgas gribas vien, bet viņā ir liela loma impulsīvām kustībām, lieliem tautas dvēseles savīļojumiem. Lielā bēgļu sajūkuma laikā Latvijā nebija nevienas stipras nacionālas organizācijas, kuņa pulcētu ap sevi irstošo tautu. Tā varēja būt tikai kareiviska organizācija. Pirmais uzsaukums uz strēlnieku pulku dibināšanu, kuņš parādījās nelaimīgās bēgļu dienās, beidzās ar vārdiem: «Apstājieties, atgriezieties no bēgļu lielceļiem un pulcējieties ap latviešu karogiem!» Šis sauciens atrada spēcīgu atbalsi. Brīvprātīgi iestājās bēgļu jaunekļi, kas bij pazaudējuši māju un dzimteni. Labāk bij nolikt galvu uz dzimtenes ežas, nekā maldīties svešā zemē. Viens pārmetums tikai paliks tā laika vadoņiem, ka viņi neprata šos skaistos, dedzīgos varoņu pulkus saudzēt un savos pārdrošos kaujas pasākumos par daudz palaidās uz krievu pulku palīdzību, kuņa nāca arvienu par vēlu. Krievu pulkos jau sākās sabrukums. Slimais stāvēja blakusi veselam. Atceros, kāds no toreizējiem strēlnieku pulku vadoņiem — 16. gada novembrī vai decembrī man stāstīja, ka viņi kaut ko gatavoja. Viņi esot izdarījuši izlūkošanu vācu pusē: tur neesot nekādu lielāku spēku, panākumi esot droši. «Bet vai jūs esat taisījuši izlūkošanu krievu pusē? vai viņi ies jums līdz?» es šaubīdamies jautāju. — Rezerves būšot. Bet kad bij izdarīts asprātīgais un pārdrošais frontes pārrāvums un viegli varēja ieņemt Jelgavu, — rezervju nebija, krievu pulki vairs negāja kaujā.

Tomēr strēlnieku pulkiem ir liela nozīme. Viņi svieda pirmo reiz vēstures spogulī mūsu jaunās tautas kareivisko drosmi un varoņslavu. Ar strēlnieku cīņām sākās mūsu jaunā vēsture. Līdz tam mēs bijām tikai svešu kungu klausītāji. Mums nebija savas vēstures. Latviešu strēlnieku pulki iznesa tautas varoņslavu visā pasaulē.

Kāds ieguvums mums no šām cīņām, kuŗas prasīja tik daudz upuŗu un nedeva nekādu reālu panākumu? Nemirstīga vēstures leģenda, kuŗā iegājuši mūsu strēlnieki ar savu karsto dzimtenes mīlestību un varoņdrosmi. Kas paliek no tautu dzīves? Leģenda uz dažām lapas pusēm. Strēlnieki bij pirmie, kas ar drošu roku par jaunu uzšķīra latvju vēstures lapu un rakstīja viņā ar savām asinīm...

XXX

N a c i o n ā l i s m s, kuŗš tagad visur tiek daudzīnāts — ir vēl rūdas gabals, kuŗš labi jāapstrādā, lai dabūtu no viņa tīru un spožu metallu.

Bet par nacionālisma idejisko tīrību, kā liekas, tagad vismazāk domā tie, kas visur rīkojas un dara nacionālisma vārdā.

Lai cik tumši laiki, bet savas zvaigznes paturēsim spožas! Ka liktenis mums nebūtu labvēlīgs, par to nevaram sūdzēties. Mēs dzīvojam jau sesto neatkarības gadu. Bet spožai nacionālisma zvaigznei ļaujām aptumšoties. Tie, kas tagad nāk un runā nacionālisma vārdā, dažkārt vis neiziet uz to, lad ideju uzturētu tīru, bet spožam metallam jauc klāt ielas dubļus, kā to rāda daži bēdīgi pēdējo dienu notikumi.

Lai nu kā — mūsu nacionālismu vajadzētu pasargāt vismaz no pašpuicisma piegaršas. Jaunība arvienu ir tā, kas nāk ar karstām jūtām. Viņa kvēlo, protestē, varbūt rīko demonstrācijas, izkaisa uzsaukumus. Tāda ir bijusi un būs jaunība visos laikos un visās zemēs. Bet, ja viņa gribēs paturēt savas zvaigznes spožas, tā nelietos sevis necienīgus cīņas līdzekļus.

K a s n a v c i l v ē c ī g i, t a s n a v a r ī n a c i o n ā l i. Jo nacionālais nav nekas cits, kā cilvēcīgais, kam katra tauta atradusi savus īpatnējus vārdus. Bet saturs visam viens: mēs gribam būt cilvēki. Pat pie nēģeŗiem Afrikā (kā Stenlijs stāsta) ir leģenda par balto tēvu, kuŗš nāk kā samierinātājs starp cilvēkiem. Mūsu tauta ir izlietojusi visu savu neizsīkstošo asprātību, lai mazās četrīndu dainās izteiktu savus uzskatus par Dievu, par dabu, par darbu un tikumu, — par visu, kas cilvēcīgs. Tur ir tas nacionālais. Celiet to augšā. Ejiet ar šo spožumu dzīvē un darbā. Vai tiešām nacionālie dūres žesti ir kaut kas nacionāls? Mūsu tauta ir bijusi neuzvarama savās brīvības cīņās. Tāda viņa būs arvienu tāpēc, ka viņai ir liela taisnības sajūta. Bet pēc savas dziļākās dabas viņa ir lēnprātīga un maiga. Un tā ir otra vērtīga īpašība, jo lēnprātība uzvar pasauli. Daudz tautas ir dzīvojušas pie Baltijas jūras, bet nozudušas. Latvieši ir ieņēmuši viņu vietu tāpēc, ka viņi bij tie kultūrālākie, es teiktu: cilvēcīgākie. Tāds ir mūsu nacionālisms. Viņa tīrie pamati ir tautas gara vērtībās. Klausieties uz saviem garīgiem vadoņiem, kuŗi cīnījās par nacionāliem ideāliem tad, kad tie, kas tagad izlieto populāro ideju tikai kā politisku ieroci, negribēja ticēt pat latviešu vidusskolai; nemeklējiet sev vadītājus ar šauru un aprobežotu prātu. Bet par visām lietām — pasargājiet nacionālismu no neglītiem cīņas paņēmieniem.

Paturēsim arvienu spožas s a v a s z v a i g z n e s. Nacionāls ir tikai tas, kas ir cilvēcīgs.

XXXI

Reiz, klejodams gar Daugavas malu, tirgus drūzmā es ieraudzīju kādu vienkāršu sievu ķiršbrūnos svārkos, kuŗa saudzīgi turēja rokās mazu māla podu ar ziedošu fuksiju.

«Kungs, pērciet puķīti!»

Es nevarēju paiet viņai garām, kaut gan nebiju domājis puķes pirkt. Es samaksāju, cik viņa prasīja. Viņa atņēma sev ziedu kā bērnu no krūts (tā viņa to turēja) un rūpīgi nodeva manās rokās. «Aplejiet tik arvienu un turiet saulē,» viņa pamācija. Es aplūkoju viņu kā brīnumu. Līkie zariņi bij kā nobērti sarkaniem ziedu zvaniem, kuŗi vārīgi turējās pie tieviem kātiņiem, it kā būtu gatavi kuŗu katru brīdi noriesties un nobirt. Es biju ļoti priecīgs par savu ieguvumu. Tādu puķīti nevarēja nopirkt nevienā puķu veikalā. Bet manās rokās viņa tūliņ kaut ko pazaudēja. Tā laikam bija tā nenotveramā mīlestības elpa, kuŗā viņu bij glabājusi vienkāršā sieva. Jo arī puķes jūt, kaut gan viņām nav ne domu, ne apziņas.

No kurienes nāca šis brīnišķīgais zieds? Acīmredzot no kāda nabadzīga priekšpilsētas dzīvokļa. Puķes kāts bij piesiets pie skaliņa ar vienkāršu lupata lentīti. «Es nezinu, kā tas nāk,» — man teica kāds mākslinieks, liels dabas un cilvēku pazinējs, «skaistas puķes var atrast tikai nabadzīgos priekšpilsētu dzīvokļos. Neviena neprot tā iekopt mirtes, kā šuvējas vai veļas mazgātājas, kuŗas dzīvo zemās un šaurās istabiņās. Vai gaisis ir citāds šais dzīvokļos, kur turpat mazgā veļu un no visiem kaktiem nāk nabadzības smaka, vai tur vēl kas cits,» — viņš domīgi noteica.

Liekas gan, ka arī kaut kas cits. Vienkārša vientiesīga mīlestība. Auglība ir apmetusies tuvāk pie dabas, priekšpilsētu dzīvokļos. Paejieties pa nomaļām ārpuspilsētas ielām. Mazo koka namiņu logi deg no fuksijām un pelargonijām. Biežāk jūs tur arī sastapsiet bērnus — šīs dzīvās puķes uz akmeņiem, ar ko svētīta vairs ir tikai priekšpilsēta. Iekšpilsētu augstos namos, lielās gaišās istabās ir ievīlcies egoisms, aprēķins, baudu kāre. Arī še sievas mīl tāpat kā priekšpilsētā, tik bērnu vietā — nāk aborti, kuŗus izdara humāns ārsts — nu zināms, tāpēc, ka kundze ir slimīga un dzemdēšana varētu kaitēt viņas veselībai. Lielpilsētā bieži iet blakus nabadzība un netikums; bet nabadzība ir arī tā, kas uzglabā vienkāršus un daiļus tikumus. Viņa prot mīlēt, uzpurēties, panest. Ar kādām grūtībām nabaga ļaudis audzina savus bērnus! Tās ir dažreiz pasakainas. Kāds bērnu draugs, kuŗš palīdzības nolūkā apstaigā nabadzīgas ģimenes, man stāstīja: «Reiz es iegāju kādā pagraba dzīvoklī un atradu priekšā ko neticamu: māte bij aizgājusi darbā un atstājusi savam bērnam par aukli suni, kuŗš uzticīgi sēdēja pie skrandu gultas, nolīcis purnu uz pagalvja...»

Tur neizvairās no bērniem, tur uzticas laimei un liktenim un saka: «Ikkatram bērnam nāk līdzīva viņa laime.» Bet posts dažreiz ir briesmīgs. Šodien es lasu avīzē, ka Rīgā izdarīta trūcīgāko bezdarbnieku kontrole un atrasts, ka ap 200 atraitnes ar maziem bērniem ir tuvu pie bada nāves. Kam vēl dzīva sirds, pasteidzieties nodot viņiem kādu dāvanu.

Pārdomas un vērojumi
(1923.—1933.)

Liendienās

Ticiet man, ir daudz patīkamāki pārsiet ar lentīti pušķi sudrabainu pūpolu zaru un pasniegt to saviem draugiem, nekā rakstīt vārdus par Liendienām. Kaut gan es vēl arvienu ticu vārdu maģiskai burvībai, bet puķes un pūpolu zari daudz priecīgāk izpauž gaišo pavasaļa brīnumu. Lūk, tur ir šis brīnums pats — zils ziediņš, kuŗš izplaucis atkusušā piegāzē. Jūs pieejat viņam ar aizardētu elpu. Un tur ir daudz citu ziedu, kuŗi ar savām galviņām bīda projām pērnās lapas. Jūs nesakāt ne vārda un tikai cīrulis dziedādams uznes augstu gaisā kādu daļu jūsu prieka. Ejiet pretī un saņemiet paši šos maigos viesus, kuŗi drīz raibos baros staigās pār kalniem un lejām, viesus, kuŗi paliek pie mums tikai līdz izkopts pirmām skaņām. Patlaban jūs atradīsiet vēl tikai vizbuļus un anemones, pūpolus un dzīparainos lazdu ziedus. Bet zeme jau ir izšķīlusies no savas ledus olas. Visapkārt stāv pūkaini pakalni, rudzu zāle griež savu zaļo asnu sprogu, pār visiem apvāršņiem spīd pavasaļa apskaidrība, un saules rieti spoguļojas palu ūdeņos. Kas nu vēl atliek mums ko apcerēt? Tas, ka mums pašiem jānokāpj kapa tumsā un jāuznes augšā saules gaismā Lieldienu atziņa, ka no nāves rodas dzīvība. Šinīs Liendienās tas mums nenāksies grūti, jo pie mūsu baltā Barona tēva kapa mēs piedzīvojām, ka nāve palika apakšā un pār mums pacēlās dārgā dziesminieka gars, no jauna apskaidrodams mūsu nacionālos centienus. Par to aiznesiet un nolieciet viņam baltu pūpolu zaru.

Līgo!

Līga — nav ne dziesmu, ne puķu, ne saules dieviete.

Līgo! — ir tikai gaišs gaviļu sauciens, kuŗu svieda no kalna uz kalnu, kuŗš apviija ziedošos ežmaļus, druvas un pļavas, vārtu palodas un Jāņu biķeri.

Līgo! — ir garīgi atmodušās tautas prieka klieziens. Tāpat kā cilvēks jaunībā reiz atmodas uz apzinīgu dzīvi un sāk savām acīm aplūkot pasauli, no sava pusapziņas stāvokļa reiz atmodas katra tauta. Šai atmodas brīdī tā izrunā kādu vārdu, kas karstāk iededzina viņas asinis. Mūsu tauta ir pirmoreiz atmodusies Jāņu naktī. Jāņu naktī ir izplaucis un uzdziedējis tautas dvēseles papardes zieds, jo Jāņu dziesmās atveras tautas dziļākie reliģiskie uzskati. Ticību — mums mācīja vāci. Bet nevienai tautai nepietiek ar to, kas viņai jāmacās un ko viņai iemāca. Tauta, ja viņa ir dzīvības spējīga, pati dzīvo savu gara dzīvi un pati dod sev atbildi uz visiem dziļākiem jautājumiem. Tas bija Jāņos, vasaras vidū. Ziedošā daba jautāja ar tūkstoš puķu acīm un tauta atbildēja ar gaviļējošu līgo! — Šai vārdā izskan priecīga dzīves atzišana; Jāņo dziesmās — gaiša dabas dievināšana. Līgo! — ir pirmais tautas pašapziņas klieziens. Jāņu dziesmas to nesa no kalna uz kalnu, no sētas uz sētu. Tad nebija vēl ne laikrakstu, ne biedrību. Tikai dziesmās izpaudās tautas kopapziņa, un Jāņu ugunis no kalna dzirkstīdamas signālizēja, ka te dzīvo latvieši, kuŗi vienādi jūt. Un, ja mēs gribam atkal ieiet šai gaišā pirmatnējā tautas kopapziņā ārpus biedrībām, partijām, avīzēm un viņu ķildām, tad mums vajaga Jāņus nolīgot tautas vidū, kādā maza pelēkā sētiņā, kuŗa līdz jumtam ieaugusi smaržīgos lupstajos un ziedošos krūmos, jo tikai tur sajūt dabas apreibinošo tuvumu.

*

Līgo — nav dieviete. Tas ir tikai upura sauciens. Bet, kam Jāņu naktī upurē — tas nav neviens cits, kā dievišķais Jānītis. Viņā ir kaut kas no Potrimpa un Dionisa.

Jānītis, — gaišais prieka, mīlestības un druvas dievs. Viņa vārdā tukšo katru trauku, viņa vārdā māsa salīgo brāļam sievu; viņš ņem melnu zirgu, apjāj rudzu lauku un «izmin usnes, izmin zāles,

lai aug tīra labība». Šī lauku apstaigāšana un aplīgošana — tā ir līdzīga dievkalpojumam, tā ir vārdā pilnā ziņā lauku svētīšana. Kristīgā ticība aizgāja gaŗām latvju reliģiskai dabas izjūtai. Tauta pati sev darināja priecīgu dabas kultu, kur visi ir aicināti uz dievkalpojumu no mazākās puķītes ceļmalā līdz milzim — ozolam. Paklausieties, kā līgotāji uzrunā druvu:

«Labvakari linu druva, līgo, līgo!
Kā tev dievis palīdzēja, līgo!»

Visa Jāņu nakts ir priecīgs dievkalpojums. Tauta dzied vasaras nakts liturģiju un mājas priesteri — saimnieks un saimiece — ozola vainagiem galvā, pieņem ziedojumu. Par ziedu der katra vienkāršākā puķīte vai zālīte. Visa daba ir dievišķa. Visas zāles ir labas uz ziedokļa. Ikdienīškā dzīvē latvietis it kā norobežojas no dabas un puķu pasauli pamet saviem māju lapiem. Uz to aizrāda daži puķu vārdi: cūku piene, suņu burkāns, cūkāboliņš ... bet Jāņu naktī visi ziedi ir sumināti.

«Visa laba Jāņu zāle,
Ko plūc Jāņu vakarā,
Suņu burkšķi, pupu lakši,
Sarkanais āboliņš.»

Jānītis iet kā prieka herolds gar visiem vārtiem.

«Sit, Jānīti, vaŗa bungas,
Vārtu stabu galiņā,
Lai ceļasi Jāņu māte
Saņemt savus Jāņu bērņus!»

Viņš ir nebēdīgs bajārs. Viņa dziesmām un ziediem apvītais brauciens iet pa visu zemi. Viņam ir tik daudz latviskas bramanības. Viņš trenc savus trakos kumeļus un nebēdā, ka kaut kur uz ceļa salūst tilts un upē samirkst viņa svārku sudraba ieloki. Viņš ir tautas gara gaišais ķēniņš. Tauta pavada viņu ar ķēnišķīgu godu:

«Seši simti sirmu zirgu,
Simts karietes turētāju!»

Tā aizlīgo Jānītis pār Gauju.

Mūsu zeme ir brīva un nekāda sveša vara viņa jautram vasaras nakts braucienam nestāsies ceļā. Kaisiet viņam ceļā Jāņu zāles, mielojiet ar alu un sieru, saņemiet un pavadiet ar dziesmām. Un lai no visiem kalniem atskan — līgo! — brīvas tautas gavilējoša sasaukšanās.

Līgo, līgo!

Jāņos

Vai jau Jāņi? Dienas iet ar darbu un steigām, tā kā nepagūsti acis pacelt uz augšu un arī kalendārs steidzas pa 13 dienām uz priekšu, un tā mēs esam iedzīvojuši Jāņos un lielais, jaukais svētku noslēpums jau ir tik tuvu. Viņš ir kā apsegts biķeris uz galda, kuŗam mēs vēl kautrējamies klāt iet, kad sirdi skaŗ jau svētku jausma. Gribētos aiztaisīt acis priekš šās pilsētnieciskās ikdienišķības, kuŗā mēs esam nogrimuši, un celt viņas atpakaļ uz laukiem, kur ir viss Jāņu spoŗums, kur tautas dvēsele kā brīnumziedu vēl vienmēr uzticīgi glabā Jāņu nakts noslēpumu, kur ir mūsu jaunība un visas labākās svētku atmiņas. Mēs esam aizgājuši no dabas un tautas. Mums ir jāmeklē ceļi atpakaļ. Un vai ir vēl brīnišķīgāki ceļi, kā šie ceļi Jāņos, pusgaišā vasaras naktī, apvīti dziesmām, nokaisīti puķēm un zālēm, kuŗas vīstot atdod šai naktij visu savu elpu? Ceļi gar pakalniem, uz kuŗiem kā liesmaini biķeŗi deg Jāņuguns, gar bērzu birzēm, kuŗas stāv kā baltas svētmeitas, uzmetušas tikai

vieglu lapu segu. Gar druvām, kuŗu vāŗpas tu vari ejot glaudīt ar delnu, gar eŗmaļiem, kur tūkstoŗ mazu ziedu sitas tev pie kājām un apbeŗ ar rasu, kuŗa ir arōmatiskāka kā visi Parīzes smarŗūdeņi. Gar dusoŗi pelēkām sētām, kur neviens nedus, kur pie katrām durvīm tev sniedzas pretī ozolzariem apvīts, balti noberzts alus ķipis (jo latvji nedzeŗ no maza trauka) un pie katra galda tu vari sēsties klāt kā gaidīts viesis. Un, ja tu ej kā pazudis dēls, tad nometies ceļos uz eŗas lauka mala un velc sev vāŗpas pie krūts. Turi īsu brīdi dreboŗo druvas vilni savās rokās; tā būs tava lūgŗana, un tu būsi ieguvis kaut ko atpakaļ no savas zemes, no savas tautas, no savas jaunības ...

*

Bet kā es, pilsētnieks, ņe Rīgā lai tieku pie Jāņu prieka?

«Pag’, es iesākŗu kā bērns un sākŗu no jauna nosaukt lauku puķes un zāles, kuŗas es vēl atceros. Man ir jāiesāk no ābeces,» — es domāju, no darba mājā nākdams un acis aizvērdams pret apnikuŗo ielas drūzmu. Es sāku minēt, kā sapnī, visādas puķes, kuŗas man no bērnu dienām bij pazīstamas, un man bij jau radusies maza puķu ābece. Viņa sākās ar lielu sarkanu A — tas bij sarkanais āboliņŗ, medaini saldais, kuŗu es sūkāju bērniībā, izraudams roŗainos ziedu stiebriņus, un beidzās ar V — vijgrieze, kupliem, bāldzelteniem ziediem, kuŗi līgo uz zaļām pļavām līdzīgi putām uz līmeņpielaista alus ķipja un smarŗo reibinoŗi un mazliet rūgti, kā pašdarināts alus. Bet daudzu burtu un daudzu ziedu man vēl trūka. Tā es bija nonācis jau pie mājas, kad uz sava ielas stūŗa ieraudzīju vecu brūnu, saulē nodeguŗu sievu, kuŗa turēja paceltu milzīgu klēpi zaļu, ņķēpaini gaŗu skalbju. Viņu roŗainie kāti, ar kuŗiem Jānos kaisa istabas, apdvesa mani ar burvīgo zāļu vakara smarŗu.

Zāļu diena bij ienākusi Rīgā vecas sievas izskatā. Tur viņa stāvēja pacēlusi zaļo skalbju kūli kā karogu pār puteķļu un steigas pilnām ielām. Viņai blakus stāvēja maza meitene basām kājām un sniedza man pretīm baltas un sarkanas meŗa rozes, pīpenes un rudzu puķes. Tur bij arī balto akāciju zari, kuŗas vecā bij ņķinusī kādā dāŗzā. «ņemiet tos, tie labi smarŗo,» vecene teica kā laba Jāņu nakts noslēpumu zinātāja, jo ņai reibinoŗai naktij, ņai tvaikainai krēslai vislabāk der zieds, kuŗŗ smarŗo.

*

ņīs vecās sievas no priekŗpilsētu būdām un pagrabiem ir tās, kas atnes no lauku eŗmaļiem un pļavām zāļu dienu Rīgā. ņīs vecās laumiņas ir vienīgās Jāņu nakts noslēpumu glabātājas. Viņām vienīgām ņe pilsētā ir īsta zāļu dienas sajūsma. Paskatieties uz tirgus Daugavmalā: tur viņas sēd starp savām puķēm un zālēm, ņīs vaidelotes uz ielas bruŗa, pin vainagus un, sevī ņūpodamās, dzied domīgi, it kā atcerētos vecās Jāņu dziesmas. Un man liekas, ka visas mazās puķītes, kas izkaisījuŗas vīst uz akmeņiem, ir ņodien balsis dabūjuŗas un klusi dzied līdz. Nekas, ka ņīs sievas izskatās tik noŗēlojamas, viņas tomēr ir acumirkļa vestālienes, jo vajag būt atmestam no dzīves, lai tiktu tuvāk dieviem ...

*

Daugava risina savus viļņus, puķu pārdevēja uz krasta savas dziesmas un vijas. Es pārku sev ozola vainagu un, pārlicis viņu pār roku, eju uz māju. Es eju bez dziesmas. Mana sirds ir klusa un bez balss kā zāle pļavā. Un kā vēsma, kuŗa sakustināja zāļu stiebrus, man klusu pieskaŗas svētku prieks. Vainags uz rokas smarŗo, un es nogrimstu brīniŗķās atcerēs par Jāņu nakts piedzīvojumiem uz laukiem, domās par tautas dvēseli. ņe, pilsētā, es esmu redzējis latvieŗus, sīkus skauŗus, sīkus mērotājus un svērējus, bet es esmu redzējis latvieŗus arī vienkārŗā tautā, kuŗi dzīvo nost no visa, kā ņdens lāses kaut kur upes dibenā, ar bagātu sirdi un dāvinātāja roku.

Es esmu redzējis zvejnieci jūrmalā pie saviem nabadzīgiem tīkliem. Kad es pārku no viņas mēru sīku zivju, viņa piepilda trauku, tad grābj un uzliek tai virsū vēl vienu sauju (kuŗu es neprasu) ar

devēju roku. Viņa kaunētos savā priekšā, ja viņa atlaistu kādu bez tā. Viscaur vienkāršā tautā ir šis tradicionālais lielais devēja žests. Viņa ir dāvinātāja, tāpat kā daba, no kuŗas viņa savas bagātības saņem. Īsti Jāņos atdzīvojas šis dāvināšanas prieks. Neviena saimnieks tad nesūdzas par nobradātu pļavu, par puķēm, ko Jāņu zālēm plūc viņa ežmaļos. Ak, dažreiz viņam nepietiek ar vienkāršām lauku puķēm. Viņam gribas ziedot to dārgāko. Reiz, Jāņos līgodami, mēs iegājām kādā mājā, kalnā, kur uz logiem greznojās ilgi un rūpīgi koptas mirtes. Saimnieks, mums pretim nākdams, ar līksmu seju piegāja pie loga, šķina un appušķoja mūs visus ar kupliem miršu zariem. Un viņam blakus stāveja klusā puķu kopēja, saimniece un smaidīja...

*

Visa laba Jāņu zāle,
Ko plūc Jāņu vakarā.
Suņu burkšķi, pupu lakšķi,
Sarkanais i āboliņš.

Visa zāle laba, suņu burkšķis sētmaļi, kuŗa nebaudāmo sakni bērni uzkož un izspļauj, pašu aizsviezdami prom; pupu lakšķis meža purviņā, ar skostveidīgu, neievērojamu rozā ziediņu un gļotām aplipušu kātu. Visas puķes ir vienādas Jānīša priekšā, neviens zieds, kam nav spožu svārku, nav atmests, visi vienlīdzīgi Jāņu zāļu barā. Visi cilvēki ir labi, visas sirdis ir labas Jāņu priekam, no kuŗa viņas paliek labākas un gaišākas. Lai nav starp mums atmesto. Līgosim vienoti, tā, kā līgo puķu draudze: līgo! līgo!

Domās par mūsu skolām

Man gribētos, ka mēs nopietnāk palīdzētu mūsu jaunībai atrast ceļu. Viņa ir ceļa meklētāja un mēs nedrīkstam viņu atstāt vienu! Mūsu skolu vadība līdz šim vairāk ir nodarbojusies ar administratīviem uzdevumiem; mazāk viņa domājusi par audzināšanas jautājumiem. Viņa nav nopietni izsijājusi skolu programmu, viņa nav pratusi pēc plāna ierobežot izglītības centienus; tā pieved jaunekli pie zinātņu strauta un saka: «Smel no visa,» maz domādama par dzīves praktiskiem uzdevumiem. Bet pašai skolai mēs neko nevaram pārmest. Viņai nav trūcis ideālisma — spožuma, no kuŗa vēl dzīvos nākamās paaudzes. Viņa ir radījusi brīvus garus, kuŗi ir izkaŗojuši neatkarību un gaišākas dienas. Liels ir bijis mūsu jaunatnes lidojums. Viņas gaita ir bijusi uz tālumu. Tas bija dabīgi. Mēs bijām nomalē nobīdīta zemnieku tauta, mums nebija apvāršņa. Tagad, kur visi apvāršņi svabadi, mums vajadzētu griezties atpakaļ ciešāk pie zemes, ciešāk pie tautas. Reiz mūsu tautā bija liela instinktīva dziņa radīt sev inteligenci, garīgus vadoņus. Šī dziņa bija pareiza, viņai bija milzīga politiska nozīme. Tauta, kuŗai nav savas inteligences, var tikai kalpot. Par pašnoteikšanos viņai nav ko domāt. Šī dziņa uz augstāku izglītību bija dziņa uz pašnoteikšanos un brīvību.

Šī dziņa bija aizgrābjoša savā vientiesīgā pašizliedzībā. Latvju māte strādāja no gaismas līdz gaismai, lai varētu sacīt savam dēlam: «Ej, dēls, mācies un topi kas labāks!» Tā bija instinktīva cenšanās, atsvabināties no vergu kārtas, jo zemnieku kārta nesen vēl bija bijusi klausu ļaužu un vergu kārta. Balts krādziņš un melns svārks jau bija emancipācijas zīme.

Tad nu nāca šie «labiešu» skolotāji, ārsti, advokāti, mākslinieki. Visas sabiedriskās un kultūrālās cīņās viņi gāja tautas priekšgalā. Šo cīņu iznākums ir brīvā Latvija. Vecā latviešu māte savu uzdevumu ir izpildījusi; vecā zemnieku sēta panīkst un pāriet agrāko rentnieku un graudnieku rokās. Dzimst jauna zemniecība ar jauniem darba uzdevumiem. Latvija nu ir neatkarīga valsts. Var apmierināties visi, kuŗi sākumā šaubījās: Latvija nevarēsot pastāvēt, mums nebūšot darbinieku!

Pilsētās ir tāda inteliģences pārpilnība, kuŗu nespēj uzņemt valsts iestādes. Skolas uzdevums tagad ir virzīt atpakaļ vienu daļu no šās inteliģences pie zemes un tautas un reāliem darba uzdevumiem.

Mēs esam iekārojuši savu zemi, tagad mums uz viņas jānostiprinās. Latviešu rokās jau ir visas mākslas un kultūras nozares. Tagad mums jāsaņem savās rokās arī visi reālie darba arodi: tirdzniecība, rūpniecība, amatniecība. Kad mūsu rokās būs zeme un visi darba arodi, tad mēs stāvēsim stipri Latvijā.

*

Ja mēs skaidri skatām savus darba uzdevumus, tad tāpēc mums nevajaga nonievāt izglītību. Izglītība nenāk nevienam par ļaunu. Viņa palīdzēs katrā darbā, jo darbam nepietiek ar spēku vien, labs palīgs visur ir attīstīts prāts.

Nevajaga nonievāt arī vidusskolu. Atskaitot programmas trūkumus, vidusskola strādā labi.

Ne vidusskola ir ļaunums, bet ļaunums ir tas, ka vecāki un sabiedrība radījuši sev par vidusskolu nepareizas ilūzijas. Vidusskola sagatavo uz augstskolu. Viņa sniedz vispārēju izglītību un nedod nekāda aroda zināšanu, ja neskaita jaunekļu noderību pie rakstu darbiem, uz kuŗiem katrs, kas vidusskolu beidzis, jūtas aicināts. Būtu labi, ja šo «rakstu darbu» pratēju nebūtu tik daudz. Tad tie visi varētu ieņemt ierēdņu vietas. Latvijā tāpat kā visur Vakareiropā ir inteliģences pārprodukcija. Zviedrijā, piemēram, ir tik plaša vispārēja izglītība, ka tur pat pagasta rakstveži ir jau studējuši cilvēki. Un ne viens par to nebrīnās. Bet pie mums jau desmit gadus atpakaļ es pazinu advokātu, krietnu sabiedrisku darbinieku, kas pārtika no dažām sviesta maizēm dienā. Tādēļ neviens lai neželējas, ka beidzis vidusskolu, viņš vēl nevar ieņemt direktora vietu.

Bet kāpēc pie mums tik lielā mērā apmeklē vidusskolu? Tāpēc, ka mums nav plašākas tautskolas. Dziņa uz izglītību ir tik liela, ka nevienam latviešu jauneklim ar četrgadīgu pamatskolu vien nepietiek. Jau 30 gadus atpakaļ uz laukiem katrs, kam vien bij spējas, pūlējās iziet vismaz draudzes skolu. Tāpēc mums visur jānodibina krietna sešgadīga tautskola, no kuŗas var iestāties zemākā arodskolā vai iet mācīties amatu. Vidusskolu beidzis jauneklis gan vēl var iestāties arodskolā, bet priekš vienkāršas amata mācīšanās ir jau par vecu.

Ja nodibināsies plašāka tautskola, tad vidusskolu apmeklēs galvenā kārtā jaunekļi, kuŗi gatavojas uz augstskolu. Skolu vadībai jā rūpējas, lai augstskolā nonāktu tikai spējīgākie un apdāvinātākie (arī no tautskolas). Pārējie lai paliek pie praktiskiem darba arodiem, kur viņiem būs labāki panākumi.

*

Anatols Franss savā grāmatā «La vie en fleur» prasa vienādu izglītību bagāto un nabadzīgo bērniem. Visiem jāiet caur tautskolu. Tie, kuŗiem būs labākas gara dāvanas, varēs iestāties vidusskolā, kuŗa būs pieietama bez maksas un apvienos uz tiem pašiem soliem kā pilsoniskās, tā proletāriskās jaunatnes ziedu. Bet šis zieds savus labākos elementus atdos augstākām zinātnes un mākslas skolām. Tādā kārtā pār demokrātiju valdīs labākie ļaudis.

Mēs vēl nevaram domāt par bezmaksas vidusskolu visiem apdāvinātiem jaunekļiem, kuŗi nāk no vienas tautskolas. Bet šis garīgais izlases princips pats par sevi ir pareizs. No 6-klasīgas tautskolas ir jārada pāreja uz vidusskolu un sevišķi apdāvinātiem mazturīgiem jaunekļiem jānodod vidusskola par brīvu vai jāsamazina skolas nauda.

Latvijas lauku ceļi

«Lai iztricina,» mans vedējs saka smīnēdams un pār plecu atpakaļ skatīdamies, kad rati dziļās grambās kratīdamies patlaban vai sabirzt grib. «Lai izelektreizē! Tur, pilsētā, kad jums kāda vaina, jūs ejat elektrizēties. Te mēs elektrizējamies katru dienu,» mans vedējs jokoja, bet man negribējās smieties. Sāpīgi ir redzēt, ka lauku ceļi pa pēdējiem gadiem, kamēr viņu labošanu vada aprīņķu valdes, ir galīgi noputējuši. Tas ir noticis Latvijas laikā, par to mēs varam vainot tikai paši sevi. Ar ceļiem mēs esam gājuši atpakaļ.

Jaunībā esmu daudz staigājis pa Vidzemi un nevaru atcerēties neviena lielāka lauku ceļa, kur ratu sliedes pazustu zem smilgām un zālēm, kā to tagad tur var redzēt. Ceļi toreiz vasarā bij līdzeni un balti un viņus bieži varēja salīdzināt ar balināšanai izklātu audeklu. Ja viņi arī ir kaut kur labāk bruģēti, tad tik vienādi nolīdzināti viņi nekur vairs nav, kā agrāk. Ir lietas, ar kuŗām pa pēdējiem gadiem mēs esam gājuši uz augšu, bet ar saviem lauku ceļiem gan mēs noteikti veļamies no kalna lejā uz krievu sādžinieku pusi. Tas ir liels kauns mums latviešiem. Mūsu lauku ceļu nožēlojamā bilde — tas ir atklāts plīķis mums sejā, ko mēs esam devuši paši sev un savai valstij. Labi ceļi — tā ir pirmā kultūras aina uz ārieni, kas katram svešiniekam krīt acīs. Bet spriežot pēc mūsu zemes ceļiem, neviens mūs nevarēs saukt par attīstītu kultūras tautu, kaut gan skolas izglītībā mēs stāvam tālu pāri citām tautām. Vai tiešām mēs tik maz mīlam savu zemi, ka nespējam ne godīgi savus ceļus izlabot. Jā, mēs mīlam gan savu zemi, bet — tikai katrs savu stūrīti. Laucinieki pa šiem pēdējiem gadiem ir daudz strādājuši. Kā no zemes ir izaugušas tūkstošas jaunsaimniecības, kuŗu baltie jūmti spīd visgaŗām pie apvāršņa un ir pilnīgi pārvērtušas agrāko lauku skatu, sadalīdamas viņu sīkākās līnijās. Bet, acīmredzot, uz laukiem nopietni ņem tikai to darbu, ko dara priekš sevis, savā mājā. Mūsu sabiedriskie instinkti vēl vāji. Nopietni negrib ņemt arī tos aprīņķa darbiniekus, kuŗus paši vēlējuši un kuŗus tāpēc vajadzētu uzklausties ar vislielāko uzmanību, jau tīras pašcienības dēļ vien. «Ko šis ies mums pavēlēt, mēs paši vēlējuši!» Jeb atkal atrunājas: «Mēs jau nu labotu gan tos ceļus, bet nav jau neviens, kas pavēl.»

Vai tiešām mums būtu atkal vajadzīgas epoletes, priekšnieka uzklieziens? Nē, agrāk tā lieta bija vienkārša: kas neizlaboja savu ceļa gabalu, to sodīja ar dažiem rubļiem un ceļu lika izlabot uz vainīgā rēķina. Bet tas reti nāca priekšā, to neviens negribēja pielaist, jo nauda uz laukiem ir dārga. Ilgāk tā vairs nevar iet. Lauku ceļu labošana atkal jānodod aprīņķu priekšnieku pārziņā. Lauku ceļu jautājums no mazas lietas, kuŗš bij viegli veicams, ir izaudzis par lielu un sāpīgu jautājumu. Vajadzēs krietni saņemties, lai pāŗa gados mēs tiktu atkal «uz ceļa».

Ir jāatmet domas, ka lauku ceļu labošanu valsts varētu izdot par naudu. Tagadējos budžeta apstākļos tas nav iespējams. Valstij jau pietiks izdevumu ar šosejām. Parastie lauku ceļi vēl labojami klaušu kārtībā. Agrāk par šīm klaušām bij iemesls sūdzēties, jo muižas ceļu nelabojā, gabali bij lieli. Tagad muižu vietā jaunsaimniecības, kuŗas jau uzņēmušās savu daļu klaušu, ceļa gabali vairs nav tik lieli un iedalīti turpat tuvumā. «Tās ceļu klaušas gan, laikam, jums par grūtām, ka jūs nespējat viņus izlabot,» es prasīju kādam inteligentam lauku saimniekam.

«Tīrais smieklis: uz 90 purvietu lielas mājas man ir ko labot 70 asis.»

«Cik ilgā laikā jūs to varat padarīt?»

«Nu, ar pusdienu jau pietiks.»

Ar lauku ceļiem mums ir jātiek uz augšu. Citādi rudenī zemniekam būs grūti izbraukt ar labības vezumu uz dzimavām. Viņš varbūt beidzot arī tur nobrauks, bet nomocīs zirgu un salauzīs ratus un tas viss viņam maksās daudz dārgāk nekā šī pusdiens vai pat vesela diena, kuŗu viņš godīgi

nostrādās pie ceļu labošanas. Dīvaina arī būs šī nesaskaņa starp materiālo un garīgo kultūru, ar kuŗu mēs visur lepojamies. Mūsu dažādo kultūras biedrību izrīkojumi būs vāji apmeklēti, jo sliktu ceļu dēļ būs grūti sasniedzami. Nerunāsim jau nemaz par galvas pilsētu, no kuŗas sliktas satiksmes dēļ kultūrāli un saimnieciski atrauti dzīvo mūsu lauki.

Bet tehnika pasaulē iet uz priekšu. Viņa iespiežas arī mūsu zemē, jo mēs dzīvojam Eiropas pavārtē. Agrāk vai vēlāk mums būs jāpāriet uz automobiļu satiksmi. Bet ja lauku ceļi paliek līdzšinējā stāvoklī, tad gan automobiļu vietā mums būtu vairāk noderīgs tanks.

Tuvais un tālais

Kas bij reiz tāls, ir tagad tuvs. Tāla mums pašiem bij mūsu zeme, jo viņas liktenis bij svešu ļaužu rokās. Tāli mērķi, tālas cīņu gaitas mūs novedušas pie tā, kas mums tik tuvs, pie mūsu zemes — brīvās Latvijas. Bet mūsu skati vēl ir verstī kaut kur projām, it kā viss, kas mums darāms, būtu vēl kaut kur tālumā. Mūsu darbs un mūsu mērķi ir ikdienišķā dzīvē, tepat tuvumā. Lielā laikmeta cīnītāji ar izmisumu klausās ikdienišķā klusumā. Neviens vairs neprasa viņu rokas lieliem mērķiem, varoņdarbiem, kuŗus apdziedās dziesmās, bet no zemes ceļ augšā galvu tūkstoši mazu jautājumu, kuŗi prasa atbildi, tūkstoši mazu darbu prasa sev čaklu darba roku. Un nevienam negribas ticēt, ka šos mazos darbos ir tas lielais mērķis, izkopt Latviju par skaistu kultūras zemi. Kamēr mēs skatāmies, kā nezina kā meklēdami, kaut kur projām, turpat padurvē ir kāds darbs, kuŗš būtu viegli padarāms un padarītu labāku mūsu dzīvi. Tā tas ir ar lauku ceļiem, kuŗi dažos apvidos vairāk gadus nav kārtīgi laboti. Un no šīm pašām lauku mājām, kuŗas slīkst rudens dubļos, nāk tūkstošiem jaunekļu, kuŗi pilda vidusskolas un augstskolas un ar savas apkārtnes kultūras prasībām saduŗas tikai tad, kad viņus kā inteligentus bezdarbniekus noliek kaut kur pie ceļu taisīšanas. Ne tikai skolas zināšanās, bet savas apkārtnes izkopšanā un kultūras uzkrāšanā latvju mājā ir mūsu jaunības uzdevums. Viens no tādiem darbiem, pie kuŗa pieradināma mūsu jaunība, ir mājas bibliotēkas krāšana. Grāmata ir labākais vientulības stundu draugs. Jāmācās ne tikai viņu lasīt, bet arī glabāt, jo grāmatas glabādami un arvienu pie viņām kavēdamies, mēs iegūstam sev par draugiem cilvēces labākos garus. Mūsu mājā paliek kaut kas no viņu gaišā morāliskā spēka, kas mums ikdienišķā dzīvē tik vajadzīgs. Ikkatrā kultūrālā mājā ir nepieciešams savs grāmatu krājums. Bet paskatieties latviešu mājā: kāda avīžu lapa, kalendārs, kāds ilustrēta žurnāla numurs — tas ir viss. Un tas pats saburzīts, nosviests. Mums ir pieci tūkstoši studentu (nemaz nerunājot par vidusskolu jaunību), bet laba grāmata pa ilgāku laiku iziet tikai pāris tūkstošu eksemplāros. Ikkatrs inteligents soms tur par savu pienākumu iegādāties katru jauniznākušu grāmatu. Pie mūsu advokātu un ārstu inteligences jūs reti atradīsiet latviešu rakstnieku darbus. Šie ļaudis, kuŗi labprāt pārmet rakstniekiem, ka tie izlietojot Kultūras fonda pabalstus, nav ne pirksta pacēlušī savās mājās, savā sabiedrībā, lai latviešu rakstniecība varētu uzplaukt bez Kultūras fonda pabalstiem. Vārdos gan daudz zinām Somiju kā kultūras paraugu, bet mums nav nekā no tās pienākuma sajūtas pret savu nacionālo kultūru, kāda ir somiem. Vienīgā cerība ir mūsu jaunība. Kad tā sāks apzināties savu lielo kultūras uzdevumu savā mājā un tuvākā apkārtņē, tad radīsies stiprs pamats mūsu kultūrai. Pie tā viņa jāradina dienu no dienas ar maziem darbiem, kuŗi viegli padarāmi. Mūsu skola, kuŗa var ienest daudz gaišu iespaidu mūsu dzīvē, lai aizrāda, kur roka jāpieliek. Viņa lai radina jaunekļus iegādāt grāmatas, viņas iesiet un glabāt, sastādīt mājas bibliotēkas.

Latvju-igauņu brālība

Jau mūsu tautiskās rītausmas sākumā Auseklis, padodamies kādai gaišai nojautai, igauņus ir nosaucis par «bāleliņiem». Tā šis vārds viņiem ir palicis un mēs, gaidīdami dārgos viesus, šinīs dienās viens otru esam sveicinājuši, jautādami: «Kad bāliņi atbrauks?» Uz augsto igauņu viesu saņemšanu gatavodamās ir sakustējusies visa tauta. Tas liecina, ka abu tautu brālībai ir dziļāki pamati, kuŗu nevar aptumšot nekādi politiski putekļi. Vispirms tā ir pašu igauņu un latvju zemju brālība, kuŗu robežu ežas saiet kopā un kuŗām ir vienāds raksturs. Kad es agrāk, braukdams no vecās Pēterburgas, iebraucu igauņu daļā, man likās, ka esmu jau iebraucis dzimtenē. Gar vagona logu gāja gaŗām pazīstamas lauku līnijas. Te pazibēja kādas platas rijas stūris ar istabu galā, te balta bērzu birze, mūsu lauku košums, te ganiņš ceļmalā ar rīksti rokā un kulīti plecos. Un stacijās sēdās iekšā cilvēki pašaustās drēbēs ruda vai pelēka laukakmeņa krāsā, cieti ziemeļnieki, bet uzticīgi un droši. Man likas, ka es šos cilvēkus kaut kur jau būtu redzējis, tiem skatījies acīs un spiedis roku. Tik tuvi viņi man bij. Un nav brīnums. Jo, kaut gan mēs neuzskatām igauņus par saviem cilts radiem, tomēr mūsu dzīslās rit daļa mūsu kopējo senču līvu asiņu, kuŗu mantinieki mēs esam. Leģenda par Vanemu Imantu mums ir tikpat dārga, kā teika par Lāčplēsi. Igauņu valstsvecākam atbraucot, kuŗš tāpat saucas par Vanemu, lai neaizmirstam šos senos cilts sakarus.

Bet kas visvairāk tuvina, tā ir abu tautu vēsturisko likteņu brālība. Mēs nezinām, kā izveidosies mūsu jaunā vēsture, bet igauņu un latviešu likteņi ies viens otram blakus. Kas būs vienam, tas būs otram. Tāpēc, ja mēs sev labu vēlam, tad vēlam to no visas sirds arī savam kaimiņam, jo kas būs viņam, tas būs mums.

Mēs nezinām, kādus pārbaudījumus slēpj mums nākotne, kas mums grūtā brīdī būs draugs, kas ienaidnieks. Tik to mēs zinām un ticam, ka igauņi un latvietis, muguras kopā salikuši, līdz beidzamai elpai cīnīsies par savu dārgi iegūto brīvību. Tāpēc lai cieši spiežam viens otra roku.

Elagu Eesti!

Tautas gaviļu brīdī lai neaizmirstam trešo brālī — lietavieti. Arī viņam būs tas pats liktenis, kas mums. Bet viņš vēl to, kā liekas, par maz apzinās. Tāpēc mūsu draudzība ar Lietuvu nav tik aktīva kā ar Igauniju. Jo īsta, dzīva draudzība ir tikai tur, kur tiek veikts kopējs uzdevums. Tāpēc svarīgākie saimnieciskie un politiskie jautājumi risināmi visām trim valstīm kopīgi. Šai darbā izaugs Igaunijas-Latvijas-Lietavas vienība, un no politiskās problēmas mēs tapsim par nopietnu politisku spēku. Meklēsim arvien igauņus un lietaviešus, meklēsim ar sirdi un pārliecību to tuvāko, tad visi tālākie uzdevumi atrisināsies paši no sevis. Lai mūsu divvienība drīzākā laikā top par trīsvienību, jo visas labas lietas ir trīs.

Tauta un inteligence

Valsts iekšējā morāliskā uzbūve, kā liekas, šinī laikā mums dara vislielākās rūpes. Tāpēc arī mūsu presē ir tik morālizējošs tonis — tāpēc mēs runājam tik daudz par korupciju, par politiskiem veikaljiem ... Morāles lasīšana ir ļoti nepateicīgs uzdevums īpaši tādēļ, ka katram laikam ir sava īpatnēja morāle un mēs nevaram viņam tikt klāt ar vispārējās morāles mēru. Mēs varam pieiet ar to šīm parādībām tikai no ārienes, un tāds politisks veikalnieks, par kuŗa dvēseles glābšanu mēs esam norūpējušies, noklausās mūsos tikpat vienaldzīgi kā kaķis, kuŗš ēd zivi. Ikkatram laikam ir sava morāle, kuŗa guļ dziļi sabiedrības instinktos. Mūsu dienu morāle — tā ir iedzīvošanās morāle,

jo mēs pārdzīvojam patlaban lielo iemantošanas laiku, sākot ar zemes dalīšanu, kuŗā bij ierauta visa tauta, un beidzot ar direktoru vietām. Tāpēc tik vienaldzīgi šie ļaudis noklausās avīžu morāles spredikošanā. Tā viņiem tikai ārpusē, dziesma, kuŗu var līdzdziedāt, kā pieklājība to prasa. Laikmeta iekšējā morāle — tā ir «ieraušanas morāle». Viņi jūt, ka tauta ar saviem iedzīvošanās instinktiem viņus pabalsta. Jo kas gan ir šie tipi? Tikai pirmie no bara, kuŗi ar elkoņiem izspiedušies uz priekšu. «Tas ir gudrs priekš sevis» — par viņiem saka. «Tas ir muļķis priekš sevis,» saka par cilvēku, kuŗš nav pratis iedzīvoties. Ja kāds šai sabiedrībā grib būt pieklājīgs un godīgs, tad lai viņš vismaz izliekas, ka pilda sev kabatas tāpat kā citi. Ja jūs aizrādīsiet: kungi, tā nevar! — tad jūs būsiet izdarījuši lielu nepieklājību, no jums atrausies un jums vajadzēs vai nu kaut kur nosēsties kaktā vai skatīties, kur durvis. Jo pie mums bieži ir tā, ka nosoda nevis to, kas peļams, bet to, ja kāds šādu parādību sauc vārdā. Un ja tev ir kāds godīgs impulss, tad labāk noglabā, noslēp to sevī, jo tevi nesaudzīgi nories. Tu būsi izdarījis lielu nepieklājību, netīši gribēdams būt labāks nekā citi. Ir veltīgi morālizēt šo cilvēku priekšā, jo plaši atmodinātie iedzīvošanās instinkti viņus atbalsta. Laiks ir mainījies, cits sabiedriska darbinieka tips ir tagad tautas priekšgalā. Tas ir materiālists — ierāvējs. Tuvāks un saprotamāks viņš tagad tautai, kuŗa pati iet uz materiāliem ieguvumiem. Arī politikā tauta meklē atbalstu galvenā kārtā saviem saimnieciskiem centieniem. Tāpēc arī katrai partijai aiz muguras ir sava bodīte, un politisks darbinieks pārvēršas par veikalnieku. Tādā laikā, kā tagad, ir grūti uzstādīt šādu principu, un tomēr tas mums jādara, lai glābtu vispārības intereses. Jo sīkos veikalos mēs pazaudējam brīvu un nesavtīgu skatu. Ja politika iet dēļ ieguvumiem, lai tie nebūtu nekas cits, kā ieguvumi priekš tautas. Ir mums vēl daudz inteligences, kuŗa nav iestigusi veikaliskās kombinācijās un paglabājuši tā saimnieciskos, kā politiskos jautājumos brīvu, neatkarīgu skatu. Šai inteligencei jāapvienojas, lai nesavtīgi palīdzētu tautai izdomāt un atrisināt valsts uzdevumus.

Liepājas 300 gadu jubileja

Liepājai jau paiet trīssimts gadu, bet viņas latviskā vēsture vēl jauna. T o m ē r š a i p i l s ē t a i p i e d e r m ū s u n e a t k a r ī b a s c ī ņ u p i r m ā s s p o ž ā s l a p a s p u s e s. Pēc Rīgas krišanas, pagaidu valdībai pārbraucot uz Liepāju, šē sakopojās tautas gara un gribas spēki tālākām neatkarības cīņām. Liepājā, kuŗu dēvēja par sarkanāko Latvijas pilsētu, pēc 16. aprīļa puča nogatavojās tā tautas vienība un kopējā likteņa apziņa, kas izvadīja mūs caur visgrūtākiem likteņiem. Rīgā sociāldemokrāti izstājās no Tautas padomes, Liepājā tā pati strādnieku tauta viņus spieda iestāties Tautas padomē un atjaunot tautas suverēnās varas sadrupušo pamatu. T a s b i j a j a u n s n a c i o n ā l i s m s, kas te atmodās un apņēma visus tautas slāņus. Okupācijas laikā šķirti no latvju inteligences — liepājnieki ar savādu sajūsmu klausījās uz tautas vienības un neatkarības mērķu sludinātājiem, rakstniekiem un žurnālistiem. Nodzīvojuši zem vācu unteroficieru uzkliedzieniem kā beidzamiē gūstekņi, liepājnieki nebij dzirdējuši b r ī v u l a t v j u b a l s i. Tā skanēja viņiem savādāk nekā pusvienaldzīgā Rīgā, kuŗa nespēja vēl ne gribēt, ne ticēt. T ā L i e p ā j a p a l i k a p a r p i r m o m ū s u n e a t k a r ī b a s c ī ņ u g a l v a s p i l s ē t u. Šē tika radīta tāda tautas vienība, ka varēja pie pirkstiem saskaitīt tos latviešus, kuŗi sekoja Niedram pēc 16. aprīļa puča un no kuŗiem visa pilsēta novērsās kā no nodevējiem. L a i š ī t a u t a s v i e n ī b a s i d e j a, kuŗu Liepāja kaldināja tumšākās Latvijas likteņa stundās, nekad nesadrūp.

Kāds vecs liepājnieks man teica: «L i e p ā j a i r l a i m ī g a p i l s ē t a. Viņa arvienu bijusi pasargāta no mēŗa un sērgām.» Laimīgs liktenis viņu izglāba arī no komūnisma, kuŗš atnes pilsētām

tik briesmīgu postu. Liepājā nav vairs agrākās saimnieciskās dzīvības. Bet lai viņa nezaudē ticību savas zemes saimnieciskām spējām. Liepāja pastāv un pastāvēs ne tikai kā ievērojama Rīteuropas osta, bet kā darbīga Latvijas pilsēta, kuŗa smeļ savus spēkus pati no savas zemes. Jaunais Jelgavas-Liepājas dzelzceļš atmodinās jaunus, saimnieciskā ziņā atpakaļpalikušus Kurzemes apvidus, pievedīs pilsētai jaunas dzīvības sulas. Šai jubilejā Liepāja lai stiprinās pašlavībā uz pašas spēkiem. Kā pie sevis mēs atradām labāko atbalstu savās neatkarības cīņās, tā arī saimnieciskās grūtībās lai griežamies paši pie sevis, meklējam atbalstu savā darba ierosmē, uzņēmībā.

Vasaras laukos

Pagājušās karstās dienās es nobraucu verstis divdesmit pa ceļu no Rūjienas uz Mazsalacu un nesastapu neviena cilvēka. Neviena pretimbraucēja, neviena gājēja. Tā visus bij pārņēmis darbs.

Pār laukiem gulēja tveice. Suņi mūs nerēja, nolīduši no karstuma kaut kur paklētē, gaiļi nedziedāja pusdienas stundu. Ne skaņas, ne kustības, no kuŗas izsargājās katra dzīva radība. Kustējās tikai čaklās darba rokas. Kreklos izmetušies vai pat bez krekla, pļāvēji steidza saņemt sienu. Šur tur jau pacēlās augsti rudzu stati zelta cepurēm galvā. Rudzi ir labi, līdzenas un augstas stāv miežu druvas, tikai lini īsi.

*

Bet es negribu aprakstīt dabu. Manas domas vairāk kavējas pie cilvēkiem. Es redzēju, ka mūsu studējošā jaunība, kuŗa dzirdējusi daudz neapdomīgu pārmetumu par bēgšanu no tēva mājām, par novēršanos no vienkārša darba, pa pēdējiem gadiem ir pilnīgi saaugusi ar darba dzīvi uz laukiem. Studenti un studentes, atstājuši auditorijas, strādā vienlīdz ar visiem savās vecāku saimniecībās un negriež ceļa nevienam darbam. Es redzēju, ka mūsu jaunība ir iemīļojusi savu zemi, cenšas saaugt ar to. Tas varbūt tāpēc, ka mēs tagad jūtamies kā kungi savā zemē, vienkāršs darbs vairs nav kauns, visur uzvar demokratiskie darba ieradumi. Ir apbrīnojami, ko visu var padarīt pa vasaras brīvdienām. Students, kuŗš laipni uzņēma mani savā mājā, teica, rādīdams uz līdzeni apsistiem skaidu jumtiem: «Tos visus es pats apsitu pa brīvdienām». Darbs bija rūpīgs un glīts. Es redzeju, ka tas ir kāds kluss, mīļš darba ideālists, kuŗš negrib vārdos izteikties. Šī jaunība skatās uz visu vienkārši un nopietni, viņa nemētājas ar frazēm, no viņas dveš pretim garīgā veselība. Vecais frazera tips ir nozudis.

«Vai vasaras darbi nepaņem jums pārāk daudz spēka?» es jautāju. «Vai viņi netraucē studijas?»

«Nē, no sākuma gan ir grūtāk, bet tad pierod. Rudenī es pārnāku augstskolā atspirdzis un varu pavisam citādi strādāt. Šis darbs man ir tikai atpūta.»

Citādi uz vasaras atpūtu students skatījās pāra desmit gadus atpakaļ. Atceros, kad kaimiņa mājā dēls, students, atbrauca vasaras atpūtā, tēvs iznesa no istabas mājas greznumu, veco sienas pulksteni, kuŗš sēkdams un kāsēdams sita stundas, lai dēls varētu no rīta ilgāk pagulēties. Tagad mūsu tēva dēls jau no agra rīta ir ar visiem gājējiem uz lauka. Tā laika studentam par paraugu bij vācu mācītājs vai dakteris. Tagad darinām paši savus ieradumus. Mūsu jaunība, kuŗas nervi kuŗa laikā stipri saplosīti, instinktīvi tiecas pie zemes, lai kā Antejs atgūtu spēkus. Saaugusi ar tautas dzīvi un darbu, viņa stiprās rokās turēs mūsu zemes likteni.

*

Vēl ko es ievēroju uz laukiem — ka sieviešu ir vairāk kā vīriešu un ka viņu pusē ir kādi lielāki morāliski un dvēseles spēki, kāds pārākums, kā tas ir, varbūt, arī citur pēc pasaules kuŗa. Sievietes vada saimniecību, tās glabā visas rūpes par ģimeni un bieži vien iet arī sabiedriskās

dzīves priekšgalā. Un es pārbraucu mājā ar klusu jausmu, ka no latvju sievietes, kuŗas pasaule bieži vien nav lielāka par māju un ģimeni, sākusies mūsu tautas morāliskā atdzimšana.

Vienoti sērās — vienoti darbā

Zigfrida Meierovica bēŗu diena ir tapusi par **v i s a s t a u t a s s ē r u d i e n u**. Likteņa sitiens, kuŗš nesa viņam nāvi, ir ķēris visu tautu. Asas ir partiju cīņas, bet likteņa sitienus, kas ķeŗ kādu no mums, mēs uzņemam kopīgi. Tas liecina, ka **s i r d s d z i ļ u m o s m ē s a r v i e n u e s a m v i e n o t a t a u t a**. Tā nav tikai ārēja goda parādīšana — tās ir sēras bez vārdiem, kuŗi grib saudzēt sājju nopietnību.

Š o d i e n m ē s a p r a u d a m s a v u l a b ā k o d i p l o m ā t u. Kur mums bij uzskatu gatavība, tur viņš sekoja tiem ar lielu veiksmi; kur mums šīs gatavības nebija, tur viņš izlīdzējās ar savu iedzimto izveicību, aizsegdams mūsu programmas trūkumus.

Mēs mīlam laimīgos. Zigfrids Meierovics bij viens no tiem. Stāvēdams augstā vietā no pat Latvijas dibināšanas dienām un ar savām diplomāta dāvanām sagatavodams viņai vietu brīvo Eiropas tautu saimē, viņš saņēma pirmos uzlēcošās saules starus, kuŗa nāca pār Latviju. Balfura atzīšanas rakstu Nacionālai padomei, Latvijas atzīšanu de jūre no visām pasaules valstīm ... Ap viņa gaitām arvienu bij panākumu spožums. Apdāvināts ar vēlīgu dabu un prazdams arvienu sīkumus upurēt lielākam tuvāko un tālāko tautu draudzības mērķim, viņš sagādājis Latvijai labvēlīgu stāvokli Eiropā. Sekodams latviskiem miera un izlīdzināšanas centieniem, viņš bij tapis par vienu no labākiem jaunās Eiropas politiķiem.

Viņa dzīve bij spīdoša, trauksmīga līnija, kuŗa bij gājusi pāri dažai labai kļūmīgai kraujai un kuŗa salūza pie sliktā ceļa uzbēruma aiz Tukuma. Dziļāk rakt, dziļākus un cietākus pamatus likt mūsu zemes kultūrai, lai nesalūst tepat mūsu acu priekšā šīs trauksmīgās līnijas, kuŗām bij vaļā Eiropas lielceļi, — to mums māca šis traģiskais notikums. **V i e n o t i s ē r ā s, l a i e j a m v i e n o t i d a r b ā p a r d z i ļ ā k e j o š u k u l t ū r u**.

Latvju strēlnieki

Somi mums savā laikā noderēja par pirmo neatkarīgas tautas paraugu. Viņiem jau cara laikā bij diezgan plaša autonomija, pat sava nauda, tik nebij savas nacionālās armijas. Tā viņiem bij kādreiz bijusi. Bet šī tiesība, turēt savu armiju, viņiem bij ņemta un visā zemē par to bij dziļš nemiers. Viņi atteicās kalpot krievu pulkos, uz ko viņus gribēja piespiest, nedeva krieviem neviena rekrūša un neviens robežu ciems nenodeva šo tautas gribu. Viņi atpirkās no kaŗadienesta, maksādami krievu valdībai katru gadu 20.000 marku. Tai pašā laikā ar lielu mīlestību viņi krāja un glabāja savas varoņleģendas, cerēdami kalpot kādreiz savai tēvijai savā zemē, savā nacionālā armijā.

Vai mums vajadzēja vai nevajadzēja dibināt savus strēlnieku pulkus — ir lieki runāt, kaut gan par to tik daudz ir runāts. Tas bij pirmais solis uz mūsu neatkarību. Mēs spērām šo soli, kad sākām apzināties savu spēku, kad redzējām laiku un izdevību. Mūs bīdīja vēsture. Toreiz vēl nedomājām ne par autonomiju, ne par neatkarīgu valsti. Mums bij tikai vajadzība aizstāvēt savu zemi. 1915. g. pavasarī krievi sāka atkāpties un bez cīņas atdot vāciešiem Kurzemes ciemus un pilsētiņas. Kāda latviešu nodaļa toreiz apturēja vācu gājienu aiz Jelgavas. Tur radās nodoms dibināt latvju bataljonus, jo bija skaidri redzams, ka krievi negrib cīnīties par mūsu zemi, ka viņi nodos mūs

vāciešiem. Bet uz vāciešiem tauta skatījās nevis kā uz krievu valsts, bet kā uz latvju tautas ienaidniekiem. Tādi bij tautā vēsturiskie iespaidi. Kad es staigāju starp bēgļu nometnēm uz Daugavas pļavām un vienam, otram puspārmetoši jautāju: «Kāpēc jūs bēgat? Kāpēc atstājat dzimteni?» — man ar dusmām atbildēja: «Mēs negribam palikt zem vācieša!» Vācietis še bij tautas ienaidnieks. Ar viņu mums bij vēsturiski rēķini. Mēs nespējām pacelties pār acumirkliģo situāciju un nogaidīt. Vāciešiem tuvojoties, ar impulsīvu spēku atmodās tautas aktīvitate. Pirmā kustība bij bēgt, otra — cīnīties. Un kad parādījās valsts domnieku Goldmaņa un Zālīša uzsaukums, stāties zem latviešu karoga, — visi, kas bij atrauti no savas mājas un dzimtenes un gribēja viņu atkal atgūt, iestājās strēlnieku bataljonos. Pat mazi zēni, kuņi bēgļu drūzmā bij pazaudējuši savus vecākus, kā no ligzdas izsviesti putnēni kaut kā aizmaldījās uz mūsu strēlnieku ierakumiem. Še viņi dabūja zaldāta mētelī un zābakus un kāpostus no rotas katla. Tā strēlnieku bataljoni palika par varoņsaimi. Kurzemes tauta izira kā vējā. Latvju bataljoni radās kā jauns tautas kodols, kas ar dziļu sirsniību pieķērās savai zemei un negribēja aiziet no savas mājas sliekšņa. Mēs nedomājām vēl par savu valsti. Bet atļauja dibināt savus pulkus jau bij puse no mūsu neatkarības. Mums bij jau pašu spēks, uz ko atbalstīties. Tā bij augsta pakāpe uz neatkarību. No šejienes jau varējām sniegties pēc vēstures ieguvumiem. Kad Eiropā parādījās pirmās ziņas par latviešu strēlnieku varoņdarbiem, kāds valstsvīrs teicis: «Jauna valsts ir dzimusi.»

Mēs klausījām vēstures nojautai, kuņa vada tautu likteņus. Kļūda nebij vis tā, ka dibinājām savus strēlnieku pulkus, bet tā, ka nemācējām viņus saudzēt. Traģiskās Ziemsvētku kaujās mēs viņus uz pusi sadedzinājām. Krievu pulkos jau bij sācies sabrukums. Tie negāja līdz. Šinīs ugunīs sadega arī strēlnieku uzticība toreizējiem nacionāliem vadoņiem. Dzīvu no kaujas liesmām saņēmām tikai nemirstīgo leģendu par strēlnieku varoņību. — Neiesim vēsturi tiesāt. Kāpēc bij vajadzīgas šīs kaujas? Vai varam tā jautāt? Sāpes un naids bij tik lieli. Tautas traģēdija bija kā atvars, kuņš rauj iekšā ar savu tumšo spēku.

*

Revolūcijas dienās, vāciem ienākot, mūsu strēlnieku pulki aizgāja uz Krieviju. Viņiem nebij ceļa atpakaļ, ja negribēja doties vācu gūstā. Viņi aizgāja paklausīdami vēstures nojautai. Varbūt viņi būtu arī nolikuši ieročus, bet viņi juta, ka uzdevums vēl nav beidzies. Pulcināti dzimtenes aizstāvēšanai, kuņai bija kalpojuši ar lielāko varoņību, viņi vēl nevarēja nolaist rokas. Viņi vēl atradās zem lielā laikmeta iedvesmes. Viņi juta, ka ir vēl kāds uzdevums revolūcijā. Atmodināti un iedvesmoti no patriotiem un nacionālistiem, viņi aizgāja vai, kā teica, «noklīda uz revolūcijas neceļiem». Vai starp viņu pirmo un otro darbības posmu nav liela pretruna? Tā tikai izliekas.

1905. gadā tika uzstādīta šāda vienkārša, bet liela vēstures teze: «Papriekšu vajag izvest līdz galam revolūciju Krievijā, tad varēs izvest revolūciju Latvijā». Apzinīgi vai neapzinīgi mūsu strēlnieki aizgāja šo tezi piepildīt. Mūsu vēstures gaitas toreiz vēl ar Krieviju bij kopējas. Ja Krievijā uzvarētu muižniecība ar caru, tad arī mēs neglābtu savu brīvību un pie mums atgrieztos baronu vara (vismaz kā vara pār zemi). Un cik zīmīgi! Kad pie Perekopas ir sakauti muižnieciskie pretrevolūcijas spēki, strēlniekiem atlaižas rokas. Viņi jūt, ka savu uzdevumu ir izpildījuši. Tagad viņi paceļ nacionālo karogu un brauc uz māju. Tas liecina, ka viņi nav vis bijuši tikai lielinieku kalpi un algādži, bet apzinīgi vai neapzinīgi kalpojuši vēstures uzdevumiem. Krāsim atmiņas par mūsu strēlniekiem, pacelsim tās visur, kur iemītas mūsu varoņu pēdas, Daugavas krastos vai tālā Krievijā. Strēlnieku cīņas ir prasījušas daudz upuru un viņi ir pratuši upurēt. Bet kas paliek no mūsu dzīves. Leģenda uz dažām vēstures lapas pusēm. Strēlnieki — būs viena no spožākām.

Vasaras svētkos

Vasaras svētki ir gara svētki. Bet par garu šinīs dienās nevaram daudz runāt. Ir pagājušas liesmainās, entuziasma pilnās dienas, kad gars mūs kādreiz kristīja neatkarības cīņām. Nozuduši un nomaļus palikuši cilvēki, kas dega un mūs dedzināja. Vasarsvētkos lai viņus pieminam. Mēs esam piedzīvojuši gara brīnumus. Un brīnumi nenotiek katru dienu. Bet kas sešas dienas ir pavadījis darbā un svētkos paceļ acis uz ziedošo dabu, tas visapkārt redz daudz brīnumu. Zied ievas un ābeles, un arī dažs vecs kastaņu koks jau paceļ kaut kur pa ziedošai svecei. Kāda gaīša svīnēšana visapkārt! Un arī uz mums krīt kāda daļa no lielā svētku spožuma. Koki svin vasaru. Ir sācies gaišais vasaras liesmojums, kuŗš sasniedz savus augstumus Jāņu ugunīs, nobeidzas pie labības kūlīšiem uz Augusta laukiem. Vasara deg kā pacelts eļļas trauks un paši nemanot tai aizdegamies līdz. Pavadīsim šīs dienas dabā. Mums visiem ir vajadzīga ugunīgā saules kristība. Tad atjaunosies mūsu garīgie spēki, nāks dienas, kad mēs atkal piedzīvosim gara brīnumus. Mums jāpārvar šis nervu pagurums pēc kaŗa, un tur var mums palīdzēt tikai labā vasaras saule.

Laimīgi tie, kuŗi var izbraukt uz laukiem un Vasarsvētku rītā atmosties vecā istabā, kuŗa izkaisīta jaunām lapām un kur pie gultas kā brālis stāv smaržīgs bērziņš. Mūsu dvēsele — dzīves atmiņa — vēl vienmēr ir uz laukiem, un šai vecā istabā vēl ir kaut kas palicis no īstas svētku sajūsmas, kas smaržo kaut kur kā slepens mošus grauds. Mums ar vajadzīgs kāds graudiņš no šīs brīnumsmaržas, jo še, kur visu ir noskaudis cietais skepticisms, bieži jūtam, cik mūsu dvēseles dzīve ir nabaga. Tāpēc ienesīsim bērziņu istabā, vai, nepagūdami to nopirkt, noliksim sev blakus uz naktsgaldiņa vienkāršu puķu pušķi. Mūsu reliģiskās izjūtas ir cieši saistītas ar dabas iespaidiem. Mēs, latvieši, visi esam apzinīgi vai neapzinīgi panteisti. Lai neesam vienaldzīgi arī pret tiem dabas jaukumiem, kuŗus sastopam še, pilsētā, un kuŗiem paejam gaŗām vienaldzīgās steigās, it kā šie koki un puķes būtu kāda apnicīga dekorācija. Vecie, varenie kļavi un kastaņi pilsētas dārzos, kuŗu galotnes sarunājas ar debesīm, nonesīs arī mums še, lejā, kādu vēsmu no mūžības. Bet dažādās puķes, kuŗas ar brīnišķīgu spēku dzen augšā savus stiebrus un steidzas dzīvot, modinās mums jaunu dzīves prieku. Pie ziedošās dabas, kuŗa mūžam atjauno miesu un garu, lai meklējam spēku jaunam, tīram gara liesmojumam.

Pie jauno māju pamatiem

Nav nekā iepriecinoša patlaban mūsu sabiedriskā dzīvē, kur nereti jāredz, kā draugs draugu norok. Ir daudz patīkamāki redzēt, kā rok pamatus jaunām mājām. Tur nav to intrigu, tur nestrādā ar elkoņiem, tā kā še Rīgā. Mērnieks ir jau izdzinis stigas un ierādījis katram savu vietu. Visur ir tikai kluss un pacietīgs darbs. Visur ceļ, mūrē, sit jumtus. Visur spīd jaunie skaidu jumti. Pāri visiem kalniem spīd priecīga gaisma. Jaunsaimnieks stāv vēl tikai pie patlaban iemūrētiem pamatiem, bet viņa cerības jau ir spārēs un augšā deĶo eglīte. Labākas par to, kas bijis, un spoţakas par to, kas būs, paceļas viņa cerību celtnes. Blakus koku un akmeņu kaudzēm es redzu paceļamies gaisa pilis. No viņām ir šis spoţums. Viss, kas iecerēts, še paceļas jauns un tīrs. Ar tīrām domām stāv jaunsaimnieks pie savas mājas pamatiem. Te būs viņa darba un likteņa mītne. Te būs istaba, te ķēķis, te stāvēs vecais egles galds, te pa logu raudzīsies svētdienas rīts un te klusais darbdienas vakars. Bet šis plakanais akmens būs par pakāpi durvju priekšā, viņš jau sen to ir izmeklējis. Visi

šie akmeņi, kas tagad savas stūrgalvīgās pieres nolikuši viņa mājas pamatos, ir viņa paša rokām celti, savesti, saskaldīti.

Tas bija Piebalgā, kur Alauksts spīd starp kalniem kā sudraba padebess, izsviests starp debesi un zemi. Tur viņš stāvēja pie iesāktas būves, liels, spēcīgs, kuplām ūsām, saulē nodegušu seju.

«Nu, cik vezumu akmeņu jums te izgāja?» es jautāju.

«Kas nu viņus zin? Vedu visu vasaru, kad vien bij vaļa, varbūt kādu simtu.»

«Un cik jūs maksājāt par skaldīšanu?»

«Neko! Vai tad man bij nauda, ko akmeņkalim maksāt. Kurināju pats viņiem virsū uguni, kamēr bij pušu.»

«Katram akmenim? Tas jau gāja ļoti ilgi?»

«Nekas. Tie zilie akmeņi plīst ļoti labi. Cits pašķīras jau pēc desmit minūtēm.» — «Kas tur vajaga pacietības!» es viņu apbrīnoju.

«Nekas. Ir jau vēl ļaudis, kas mani apskauž. Kur viņš varēja to naudu ņemt. Nopirka zemi par divi simti piecdesmit tūkstošiem un taisās celt māju. Bet man jau ir piecdesmit gadu un visu mūžu es esmu strādājis. Te jau ir viss, ko esmu krājis.» Viņš nodur galvu un cieš brīdi klusu. Tad viņš paceļ acis, kuņģā atspīd dzidrais Alauksta spožums, kuŗu tas met pāri visiem kalniem. «Ir jau grūtumu diezgan,» viņš nopūšas un saka. «Nebūtu vērts tā plēsties ... Bet man jau ir dēls,» — viņš saka, un visi pakalni smaida.

Jaunie dzīves motīvi

Šis un tas no lauku dzīves nāk prātā, atgriežoties pilsētā, kādas vecmodīgas dejas skaņas, ko harmonika izkļiedz žēli klusā vakarā, ganu ūjināšana aiz kalna, sen gadus nedzirdēta, kuŗa nāk augšā it kā no nogrimušas pasaules. Savītis dievkociņa zariņš, ko tu atrodi kabatā, tev atgādina veco māju, kur jorgīnes zied durvju priekšā un circenis dzied aizkrāsne. Atmiņā nāk aprautas gleznas, zīmīgi izteicieni.

Raug, suns lauku stacijā, kuŗš ceļo pie sava vasaras drauga uz Rīgu. Viņa pavadonis tam apmetis vienkāršu striķi ap kaklu un ap purnu un vadā viņu tā gar sliedēm. «Rūdolfs raksta, lai vedot uz Rīgu, viņam esot gaŗlaicīgi,» tas stāsta, un suns skatās vīram acīs jautājoši un skumji...

Lauku meitene pelēkos, pašautos svārkos, ar melnu priekšautiņu, nopietna kā maza mūķiene, nosēstas vagona stūrī un domīgi skatās pa logu laukā. Viņa gan brauc uz skolu un domā par eksāmenu, kas viņai priekšā...

Šādas atrautas gleznas līp tev apkārt kā rudena lapas.

*

Kādā vakarā es sēdos vilcienā, kas iet uz Dzērbeni. Apsēdies trešā klasē, es redzēju, ka esmu starp īstiem lauciniekiem. Visapkārt man bija vareni pleci, saulē nodegušas sejas, es dzirdēju veselīgus smieklus un visās sarunās bij droša dzirksts, kāda ir tikai tautas valodā. Bij arī dažāda silta galva ...

Vilciens sāka kustēties. No plaukta kaut kas krita un atskanēja asas sarunas. Kāds pasažieris, likdams augšā savu čemodānu, bij nogrūdis mazu koka rokas somiņu. Viņš tagad taisnojās: «Es tā lēnām un prātīgi bīdīju ... bet jūs laikam bijāt nolikuši savu somiņu uz pašas malas ...»

«Jūs nebīdījāt vis, bet grūdāt! Lai nāk policija un sastāda protokolu ...» cietušais nebija apmierināms.

«Kas tad jums bij tai somā?»

«Divas tukšas pudeles un kāls reņģu,» kāds līdzbraucējs sacīja, kuŗam bij pazīstams somiņas saturs.

«Nu, ņemiet vienu latu!» vainīgais solīja.

«Tur bij mana pusdiena. Varbūt man pusdiena maksā piecdesmit latu!»

Tā viņi strīdējās visu ceļu un vēl Ieriķos nāca iekšā policists «sastādīt protokolu». Man likās, ka mēs, latvieši, esam diezgan ķildīgi, ja nevaram piedot viens otram pāra sasistu tukšu pudeļu.

*

Jaunsaimnieks stāsta par vecsaimnieku:

«Kad sāka to zemi dalīt, vecsaimnieki teica: nedzīvos, nedzīvos! Bet skaties nu, kā tagad ir: Šim lauki nodzeltē aiz skaudības, bet es no pūra sējuma izkuļu piecpadsmit pūru.»

«Kam tad var būt vēl labāk kā jaunsaimniekam!» — kāds meža strādnieks pusskaudīgi saka: «Ielaiž iekoptos muižas laukos, iedod pļavas, mežu, naudu ko māju celt... Bet palaižas jau ar. Laukus nemēslo. To zemīti kaut kā uzrušina. No sākuma gan auga labi, bet tagad redz tikai usnas un lāčauzas ... Es jau zinu, es jau tur dzelzceļam cērtu malku un dabūju visu noskatīties.»

*

«Vecpūsis ir tikpat kā zvērs mežā. Viņam vajaga tikai iegrauzt un izgulēt, iegrauzt un izgulēt...» — es dzirdu no kāda kakta. Bet visbiežāk lietotais vārds, ko visvairāk dzird laucinieku sarunās gan ir «vekselis». Vagonā šo vārdu dzird visos locījumos, un kad es jau esmu dziļi Vidzemes laukos un autobuss, kuŗā es braucu, nakts vidū apstājas Bregža kalnā, kāda sieviete izkāpdama vēl saka: «Un šos vekseļus nododiet Pēteram!» — pasniedzama cilvēkam, kuŗš no tumsas paceļ lukturi viņai pretī, žūksni papīru. Bet kad rītā atpakaļ braucot autobuss uz brīdi apstājas, tad tas notiek tādēļ, lai braucējs, kas sēd tur, augstu ratos, uz ceļa gala parakstītu vekseli paziņam, kuŗš ar tinti, spalvas kātu un vekseļa blanku viņam iznācis pretī.

Kā lauki progresējuši! Agrāk, ja latvietis aizdeva naudu, viņš darīja to tā, ka neviens neredz. Noveda pie malas, iespieda saujā un vēl noteica: «Bet tā kā tu nevienam nesaki!» un nebija gadījuma, kad kāds piemirstu savu parādu vai to laikā nenomaksātu. Tagad raksta vekseļus, kuŗus nemaksā.

«Nav vairs glābiņa ar tiem vekseļiem!» lauku tirgotājs sūdzas. «Neviens vairs nemaksā naudu, bet dod vekseli. Ja zemnieks pērk bodē podu siļķu un pāri pastalu — viņš dod vekseli. Nu saki, kur lai to liek? Vekselis par desmit latu! Un dažam tirgotājam tādu ir rokās par pāra simtu tūkstošu!»

«Ekur Kalna kroga Brigam esot tādu par trīs simti tūkstošu. Saka: šis par trešo daļu būtu aizdevis, ja tik būtu, kas dod skaidru naudu!»

«Tikpat jau nepiedzīšot.»

«Bet kāpēc tad jūs dodat uz parāda? Pārdodiet par skaidru naudu!» es saku. «Tad nepērk,» — tirgotājs melancholiski saka. «Tad iet pie cita.»

«Bet tirgotāji ar jau ir iemanījušies», — kāds piezīmē. «Viņi jau zin to vekseļu vērtību. Par skaidru naudu viņi pārdod daudz lētāk.»

Vekseli... vekseli... Man bija brīnums, ka nopietnie, pasmagie laucinieki ir tāpat padevušies vieglām machinācijām ar šiem papīrīšiem, kā mēs še Rīgā.

*

Laucinieki mīl nožēloties. Žēlojas par lietu, ka viņš nelīst, un par lietu, kad tas līst par daudz, par lieliem nodokļiem un sliktiem ceļiem. Kuŗus viņi paši nelabo.

Arī piebaldzēns-audeklinieks, kuŗš atgriežas no sava tirdzniecības ceļojuma ar maz patukšotiem saiņiem, žēlojas par izputējušu veikalu.

«Kas tad tagad grib valkāt labu linu veļu? Visi pērk pusaudeklu. Nav arī vairs to tirgu. Agrāk braucām uz Tērbatu, Vitebsku, Viļņu ... Tagad braukājam tepat pa Kurzemes pilsētiņām. Nav to ļaužu, kas ciena labāku mantu. Un neauž jau ar vairs tik daudz. Agrāk stelles klaudzēja visās mājās ap Alaukstu. Tagad auž tikai divas, trīs mājas. Vecie audēji ir iznīkuši un jauni vairs nenāk klāt...»

Es lieku attaisīt viņam saiņus un ar aistētisku prieku turu rokās gludo, spodro linu audeklu. Krekli, dvieļi, palagi, galdauti... Tas ir kaut kas priekš īstas un labas gaumes. Šiem audumiem nevajadzētu trūkt nevienā labākā mājā. Lietot rokām austu linu audeklu — tas ir aistētisks prieks, ko pie mums vēl neprot cienīt. Mēs visi krītam uz lētu smalkumu. Ja tas būtu kultūrālā Anglijā, kur visi jau atēdušies lētu un banālu fabrikas ražojumu, kur lielais aistēts Reskins valkāja tikai rokām austas drānas, tad piebaldzēns atgrieztos mājās ar priecīgāku vaigu.

Uz gadu sliekšņa

Ir domas, kuŗas mūs neatstāj, kuŗas arvienu pie mums atgriežas, kad domājam par tautas likteni, un jautājošām acīm raugās uz mums no gadu sliekšņa.

Vecpiebalgā, Kaudzītes Matīsa bērēs, man pretim pie galda sēdēja vecs vīrs brīnišķīgiem sirmiņiem uzačiem, kuŗus viņš runādams enerģiski cilāja, un viņa balsī vēl skanēja kaut kas no īsta veclaiku spēka. Viņš stāstīja, ka ziemu kailsalā, bez sniega, laikā starp Jaungadu un Zvaigznes dienu vienkāršos kokasu ratos braucis no Piebalgas uz Tērbatu pierunāt Kronvaldu, lai tas nāk uz Piebalgu par skolotāju. Vecais vīrs bij viens no tiem retiem, kuŗi r ī t a v ē j u s b i j s a j u t u š i p a š ā t a u t ā. «Mēs sapulcējamies vakaros Ineša ezera pussalā, kurinājām salmu ugunis un runājām, kas latviešiem vajadzīgs. Tur bij dokters J u r j ā n s, P i l s ē t n i e k s, K a u d z ī t e s un citi. Un slēpdami savas domas no kungiem, kuŗi jaunlatviešus visādi vajāja, mēs runājām, ka latviešiem vajaga tikai skolu, tad viss mums būs.»

Tagad mums ir skolas un viss, par ko pirmie tautas atmodas laika darbinieki nevarēja ne sapņot. Piecdesmit — sešdesmit gadus esam uzkrājuši bagātīgu kultūru, mantu un atziņas. Esam ierīkojuši zemi un brīvību, mūsu rokās ir neatkarīga valsts. Bet m ū s u m ā j a s i r t u k š a s n o b ē r n i e m un mums jāskatās, kam atstāsim slavenu paaudžu mantojumu? Latvieši nevairojas. Vecās zemniecības celms drūp. Ja pirmie tautas darbinieki, pulcēdamies pie slepenā ugunsкура, teica: «Mums vajaga tikai skolu, tad viss būs,» tad, pulcējoties pie Jaungada sliekšņa, mums jāsaka: Viss mums ir. M u m s v a j a d z ī g a t i k a i d z ī v a, a u g l ī g a t a u t a, kuŗa piepilda mūsu zemi un pilsētas. Vai tas varētu būt taisnība, ka mēs, latvieši, būtu izziedējuši 50—60 gadus, ka sāktos jau novīšana, apsīkšana. Skolas mums ir devušas visu un arī kaut ko paņēmušas. Esam ieguvuši labi skolotu prātu, bet pazaudējuši vientiesīgas sirds siltumu, kuŗa glabā dzīves dziļākos noslēpumus. Esam palikuši par aukstiem aprēķina cilvēkiem un dzīve ap mums top tukša, apnicīga. Visas vērtības, ko krājam, manta un atziņu zelts, jau ir tikai priekš cilvēkiem. Vai mūsu tauta jau top veca, sāk baidīties no dzīves? Nē, tā tas vēl nav. Es dzirdu kādu skaņu, kuŗa mani iepriecina. Tas ir ūdens, kuŗš līst no kādas mātes delnas uz maza bērna galviņu Alauksta ezera malā. «Un devītais man piedzima puisēns. Toreiz dzīvojām ezermalā. Es aiznesu viņu uz ezeru un pati nokristīju par Vīlnīti.» Cik dzīva sirds! Viņa vēl meklē šo noslēpumaino reliģisko sakaru ar dabu, kuŗu mēs, prāta cilvēki, jau esam pazaudējuši. Kas aizslēgts gudriem, to atrod vientiesīgas sirdis. Par šo māti es domāju, vecam gadam aizejot, un, j a i r k a u t k u r l a i m e, t a d e s n o

sirds vēlu to atrast ģimenes dzīvē. Jaunais gads lai mums dod dzīvu, auglīgu tautu.

Rīgas miglainās ielās

Pilsēta kūp. Migla nes projām ziemu. Uz ielas vairs neklauz sētnieka stanga. Netīrie sniega kluči jau ir novākti. Ielu akmeņi spīd no lietus.

Rīga ir miglā. Pelēkā debess ir nolaidusies uz ielas. Apvāršņa nav. Tikko jaušami ir namu silueti. Miglā karājas ielu ugunis, un augšā, kur ir zvaigžņu mājokļi, kāda neredzama roka, it kā uz pelēka papīra raksta vizošas gaismas reklāmas. Ir jābrīnās, kā šie pilsētnieki prot banalizēt debesis. Migla ir tik bieza, ka namu silueti uz bulvāra ir pilnīgi nozuduši, un kad ugunīgie burti nodziest, debesīs karājas kaloša, pulkstenis vai zupas katls, jā, varbūt arī zupas katls ...

*

Miglas naktis man samaitā šīs banālās gaismas reklāmas. Bet es mīlu klusas miglas dienas. Viņās ir neizsakāms maigums un savāda, mazliet skumīga atturība. Līdzena un balta kā kinoaudeklis pār pilsētu stāv migla, un uz viņas viegli zīmējas melnie koku zari, pilni klusas pavasara jausmas, un gājēju it kā nesteidzīgie silueti, jo migla padara lēnākus arī soļus un kustības. Varbūt, ka šai miglā kā klieziens pēc saules un vasaras arī iederas sarkans lakats vai sarkana roze pie krūts. Bet es tad mīlu redzēt ovālas un bālas sievietu sejas, kuŗas nekad nav tik maigas kā miglas dienās. Un kādas brīnišķas asociācijas manī modina viss, ko es redzu. Viegli kā sapnis pār bālo pilsētu paceļas Pēterā baznīcas tornis. Un tomēr viņš ir tik delikāti nopietns un viņā ir jūtams svars. Viņš ir no tāda materiāla, no kāda bij kādreiz mana mazā skolnieka tāpele. Bet šie nami priekšpusē ir it kā ar grifeli zīmēti, ar kuŗu es uz tumšā šifeŗa vilku ciparus un zīmēju putnus un zirdziņus. Un ko es satieku šai miglā un kas ir tik dabīgi un reizē arī tik neticami — tā ir kāda angliete villainā mētelī un dzeltenos stulmzābakos. Kā zivs lietus dienā lien no dūņaina ezera dibena uz augšu dzert no burbuļiem, ko uzsit lietus lāses, viņa atrod prieku šādā laikā staigāt pa ielām un nodarboties ar bībeles propagandu. Viņa man pasniedz sludinājumu, un, kad es to saņemu, viņa man pasaka «paldies» vācu valodā, kā viņa to laipni un pacietīgi saka tūkstošreiz katram, kas no viņas rokām paņem lapiņu. Iedams es viņu atveŗu un lasu: lapiņa ir drukāta tikai vācu valodā. Mazliet saīdzis es griežos atpakaļ un gribu izteikt jaunkundzei pārmetumu. Bet viņa nesaprot ne vārda, krata galvu un jautā man, vai es protot anglicki? Nē. Bet viņa saprotot arī vāciski. Nu es pūlos viņai ieskaidrot, ka še ir Latvija un ka nav pieklājīgi apiet latviešu valodu. Jā, pa latviski viņi vēl n e e s o t p a s p ē j u š i lapiņas nodrukāt, paldies! Man uzmācas šaubas, nez vai viņi to paspēs; nez vai mūsu ārzemnieki kādreiz iemācīsies cienīt latviešu valodu, jo tik reti kāds viņiem to atgādina.

*

Un nu jūs varbūt domājat sakarā ar pavasara maiņām, kur ir vislabākais gaiss? Uz kurienu braukt? Uz Rivjeru vai uz Kapri? Man jāatzīstas, ka dienvīdu daba man liekas mazliet salkana. Jūra man liekas pārāk zila kā uz lētām pastkartēm un Kapri atgādina cukurotu smilšu kūku, par kuŗu es pavisam nevaru sajūsmināties.

Vislabākais gaiss ir tur, kur esi dzimis un audzis, gaiss, kuŗu esi iezīdis ar mātes pienu.

Kas padara tautas lielas un slavenas

Jānis Čakste kā sabiedriska darbinieks un cilvēks

«Ne karaļi, kas veduši asiņainus karus, ir padarījuši Franciju lielu un slavenu, bet izmanīgie sadzīves politiķi, kas pratuši izlīdzināt nesaskaņas un vienot tautu radošā darbā». Šādas domas izsaka viens no ievērojamākiem franču rakstniekiem, kuŗš dziļi pazinis vēsturi un ar skeptiķa smaidu ievērojis cilvēkus un laikmetus.

Čakste bij viens no šādiem sabiedrības vīriem. Viņš ir gan turējis labu skaitu oficiālu runu, kuŗās varēja izpausties tikai vispārpieņemamas domas, jo viņa augstais stāvoklis tam neatļāva izteikt savus personīgos uzskatus; bet patiesībā viņš vairāk ir klausījies nekā runājis. Sapulcēs, kuŗas viņš vadīja, likās, ka viņš tikai uzkrāj un kārtu sabiedrības domas, ar dzīvu sabiedrisku nojautu vērodams īsto ceļu. Čakste darbojās laikmetā, kad varēja gūt vieglus panākumus ar demagoģiju. Bet tā nebija Čakstes dabā. Viņš bija par daudz sabiedrības cilvēks, lai tiktāl nolaiestos. Vienkāršāk un siltāk viņš prata pieiet tautai.

«Kad es vasaru izbraucu uz laukiem, es izeju pastaigāties un satieku kaimiņu, kuŗš aŗ vai ecē uz lauka. Viņš aptur zirgu, mēs apsēstamies uz eŗas un izrunājamies par visu, kas mums uz sirds,» — viņš kādreiz teica. «Jeb vakarā es apsēstos ar siena grābējiem ceļmalā un runājam par augsto politiku.»

Viņš prata pieiet cilvēkiem. Viņa augstam amatam nāca līdz zināms oficiāls vēsums. Bet viņš pats to tūliņ salauza, atdzīvinādams gaisu ar vieglu joku un katru iedrošinādams ar labvēlīgu smaidu.

Čakste bij cilvēks, kuŗu visbieŗāk esmu redzējis smaidot. Varbūt, ka viņam vajadzēja smaidīt pēc sava amata, varbūt, ka tas arī katreiz nebij viegli, viņš jau bij vecs vīrs, kas varēja vēlēties mieru. Reiz, kādā lielā pieņemšanas dienā, kad viņš stāvēja baltās zāles vidū, visus sveicinādams, es viņam teicu: «Jūs gan, prezidenta kungs, šīs reprezentācijas ļoti nogurdina?» — «Vai zināt, daŗreiz vieglāk ir saskaldīt asi malkas,» viņš atbildēja un smējās. Tas nu gan bija seviŗķi kabineta krīzes gadījumos, kad pie viņa sanaca partiju līdeŗi ar savām stūrgalvīgām un nepiekāpīgām domām un viņam vajadzēja tos novirzīt uz kopēja sabiedriskā ceļa. Bet tas viņam beidzot arī izdevās, jo viņa domāšana bija vieglāka, vispārējāka.

Seviŗķi nelaiŗķa prezidentu bij iemīļojuŗi latgalieŗi, kuŗi viņam pieķērās kā bērni. Bet kam bērni uzticas, tas nav slikts cilvēks, jo bērniem ir nemaldīga nojauta. Savā ceļojumā pa Latgali viņš tik vienkārŗi un sirsnīgi prata izrunāties ar katru, meklēdams visur cilvēku, ka tauta viņu nesa vai uz rokām. Savā sabiedriskā un politiskā darbā ikdienas satikdamies ar ļaudīm no daŗādām aprindām ar daŗādiem uzskatiem, viņš arī meklēja cilvēku, sabiedrisku cilvēku, kas spēj kalpot vispārējam labumam.

Čakstes dabā netrūka iekŗēja līdzsvara. Šo līdzsvaru, kuŗš mums bij tik nepiecieŗams pēc lieliem satricinājumiem, viņš ienesa arī valsts dzīvē. Kur viņš to ieguva? Man liekas, laimīgā ģimenes dzīvē. Ap viņu arvien bij silts mājas gaiss. Es atceros «Balto māju» (Valdemāra ielas galā), kur Tautas padomes laikā bij prezidenta mitekļis. Bij pieņemšana. Kamīnā kurējās uguns, prezidenta meitas pašas pasniedza viesiem tēju, un viesmīlīgais saimnieks vienkārŗā zilā mājas uzvalkā nāca visiem pretī ar savu sirsnīgo smaidu. Kuŗš gan nav sildījies pie Čakstes tēva pavarda? Un kas mūs, cilvēkus, jau no seniem laikiem vieno, ir pavards. No viņa smeļ savu siltumu tā ģimenes, kā ļauŗu ciltis. No turienes šis vienojoŗais gars.

Latvijas lauku dzīves ainavas

Līdz ar pavasari mūsu domas pārceļas uz laukiem, kur pēc teātra sezonas sākas jauna asnu sezona, puķu sezona. Laukos ir ieguldītas visas mūsu vērtīgākās cerības. No tā, kāda būs raža, ir atkarīgi arī mūsu mākslas un kultūras pasākumi, apgrozījumi tirdzniecībā. Nauda, kuņas vairāk ienāk, vieglāk ripo un arī pilsētā ir lielāka pilnības sajūta. Arī pilsēta sāk sajūst, ka mūsu ekonomiskais pamats ir uz laukiem, un mēs ar vērtīgām acīm sekojam vecam sējējam, kuņš ar vientiesīgām cerībām aplūko sēklas graudus uz savas cietās, rievainās delnas, graudus, kuņus viņš kaisīs pavasara zemē un kuņos ir viss dzīvības un auglības noslēpums. Ir jābrīnās tikai par to, ka pilsēta, kuņā taču ir mūsu zemes vērtīgākās smadzenes, tik maz dara, lai nostādītu mūsu lauksaimniecību uz moderniem pamatiem, jo cik zināms, Rīgā nav pat labas lauksaimniecības laboratorijas. Un kad pagājušā rudenī vācu sūtniecībā kāds Karalauču profesors, lasīdams lekciju par kādu ievērojamu atradumu lauksaimniecībā, stāstīja par visai asprātīgiem un sarežģītiem pētījumiem, man likās, ka mēs viņa priekšā esam pilnīgi bērni. Ja pilsēta tā saspīlētu savas smadzenes lauksaimniecības jautājuma atrisināšanā, kā laucinieks grūtā darbā saspīlē savus muskuļus, mūsu panākumi būtu daudz lielāki, un mēs ātrāk izrāptos no savas nabadzības. Ar savām zinātniskām darba metodēm Rīt-Prūsija ir trīskārtīgi pacēlusī savas ražas. Mums tas viss vēl priekšā. Mums ir vēl tikai atsevišķi iepriecinoši pasākumi...

*

Mūsu lauku stāvoklis patlaban ir diezgan grūts. Trūkst lēta kredīta, kas lauksaimniecībai varētu atmaksāties, nāk virsū nesamaksāti vekseli, klaudz ūtrupnieka āmurs. Un galvas pilsēta vairāk palīdz mūsu lauciniekiem vaidēt par grūtiem laikiem, nekā ar drošiem un noteiktiem rīkojumiem nāk palīgā. — šī bezgalīgā vaidēšana, šis saimnieciskais pesimisms, kas iespiežas visās aprindās, mūs dzen uz leju. Mēs paši sev sākam izlikties nevērtīgi, mūsu uzņēmība zūd, mēs slīgstam atpakaļ. — Mēs iztēlojam savu stāvokli sliktāku, nekā viņš patiesībā ir. Lauku tauta pa šiem gadiem ir daudz strādājusi. Pēc kara un revolūcijas viņa ir taisni sapurinājusies un saņēmusi visus spēkus, lai no primitīvās saimniecības pārietu uz modernu lauksaimniecību. Bet viņas līdzekļi ir niecīgi, jo visi ietaupījumi (cara un ostnaudā) gāja bojā un kredīts bij pārāk dārgs. Viņa patlaban piespiež krūti, lai dabūtu savu vezumu kalnā, un būtu pelnījusi uzmodinošu vārdu un nopietnu palīdzību. **N e k a d L a t v i j a n a v t i k d a u d z s t r ā d ā j u s i u n c ē l u s i k ā š i n ī s n e a t k a r ī b a s g a d o s.** Pagājušā rudenī es atkal reiz braucu pa veco Rīgas-Pieskavas ceļu, pa kuņu kādreiz jaunībā biju staigājis. Izbraucis cauri Kangaru siliem, es nepazinu vairs šo apvidu. Visur bija saceltas jaunas skaistas mājas pilsētnieku gaumē, es neredzēju vairs neviena salmu jumta. Tas bij ap Mālpili, izpostītā apgabalā, kur kaŗā bij nodedzinātas un izlauptas visas mājas. Un ir taisni brīnišķīgi, kur posts ir bijis vislielāks, tur it kā spītēdama liktenim, ir vairojusies tautas enerģija. — Otrreiz rudenī es braucu pa lauku ceļu no Ogres uz Suntažiem. Mans vedējs bij jauns, pašapzinīgs lauku zēns. Viņam bij jauni atspeŗu rati un glīts zirgs, kuņu viņš bez pātagas saudzīgi pamudināja ... «Jūs, kā liekas, esat gluži labi iedzīvojušies,» es teicu, priecādamies par viņa veselīgo bravūru un redzamo pārticību. — «Nekas,» viņš atteica. «Kad mēs pārbraucām ar tēvu no Krievijas, visas mājas bij nodedzinātas. Mēs uzcēlām mazu pagaidu mājiņu: vienā galā istaba, otrā kūts un iesākām ar vienu vecu zirdziņu un vienu govī. Tagad mums ir piecpadsmīt slaucamu govju, mēs esam sacēlušī visas ēkas un saimniecība ir agrākā kārtībā.» Kā redzat, mums ir arī panākumi, par kuŗiem varam priecāties.

*

Ir taisni jabrīnās par šiem panākumiem. Jo pilsēta nežēlīgi uzsūc labākos tautas spēkus — spējīgākos cilvēkus. Agrāk lauku sabiedrība bij daudz pilnāka, uz laukiem bij viss tautas kuplums. Kā tas aplauzts un postīts pa šiem gadiem! Cik pašu spēcīgāko un labāko cilvēku nav paņēmis karš, revolūcija? Bez tam, tauta ir sazarojusi tik daudzās profesijās un nošķirās, lai ar savu mazo skaitu droši tēlotu patstāvīgas kultūras tautas lomu. Daba uz laukiem ir tā pati vecā, bet cilvēki ir maz. Bet kur ir dzīvs kultūras cilvēks, tur viss ap viņu uzplaukst, jo cilvēks vien jau ir visu vērtību avots. To es redzēju, nesen apmeklējams mūsu pazīstamo lauksaimnieku Zeltiņu Krimuldas «Pupās». Es viņu satiku dārzā, stādot upeņu krūmus. Viņš bij tāds pat dzīvs un stalts, kā jaunības dienās, kad es viņu pazinu kā dedzīgu lauksaimniecības biedrību darbinieku. Tikai mazliet nosirmojis. Viņam jau palīdzēja meita, beigusi lauksaimniecības skolu, ar liku dārza nazi rūpīgi izgriezdama krūmiem sausus zarus. «Kad es te atnācu priekš dažiem gadiem, te visapkārt bij tikai granātu bedres. No mājām bij tikai drupas un pelnu kaudzes,» viņš stāsta. Tagad kalnā, gandrīz jau gatava, paceļas jauna divstāvu dzīvojamā ēka — mazs, glīts kungu nams, lejā — ar lielu praktisku saprašanu iekārtota saimniecības ēka, kuŗā ir kopā zirgu stallis, kūts, sakņu pagrabs, dzīvojamās istabas augšā un virtuve apakšā. Pa kūti, kuŗā ir divdesmit labu, brūnu sugas govju, var izstaigāt sausām kājām, pa cementa grīdām, un virtuves vidū ir liela aka ar pumpi. «Viss man ir tepat pie rokas. Neviena solis nav jāspeŗ velti. Dienu mēs dažreiz līdz pusdienai neizejam paskatīties kāds laiks, jo ūdens tepat ķēķī.» Tā arī grūtais laucinieku darbs tiek padarīts vieglāks un patīkamāks. Pie galda populārais «Mežaudžu» saimnieks — (tā sauc viņa otru māju Vestienā) pacienā mani ar krietnu gabalu šķiņķa un labu pašdarinātu ogu vīnu. Mēs runājam par to, kas mums ir slikts un grauž sirdi, un tad mēs nonākam arī pie tā, kas mums ir labs un labāks kā citiem. «Mēs, latvieši, esam pārāk pavirši,» viņš saka. Tad es aizrādu uz Dāniju. «Nu, Dāniju es esmu izstaigājis krustām un šķērsām. Tur viss ir pārāk vienādi. Lauku iedalījums, mājas, pat dzīvokļa iekārta ir visiem vienāda. Bet mums tak katrā saimniecībā ir kaut kas savs. Daudz pa šiem gadiem mēs esam bojāti, bet daudz kas mums ir palicis labs. Tautas kodols ir vesels. Ņemsim tos pašus strādniekus. Es taisni brīnos, cik ātri viņi saaug ar manu māju un top gandrīz par manas ģimenes cilvēkiem. Pie manis iemaldījās kāds klaidonis, nogājies un noplīsis, kā saka, bez krekla mugurā. Lai dodot darbu. Prasu: cik tad algas gribēsi? «Ak, ko par algu,» viņš atbild nopūzdamies: «Dodiet tikai darbu!» Viņš bij man labākais strādnieks. Tagad viņš ir kaŗa dienestā. Kad viņš man raksta, tad arvien runā par savu «māju». «Sakiet, kā jūs sasniedzāt tik lielus panākumus savā saimniecībā?» es šim priekšzīmīgam lauksaimniekam jautāju, kad viņš pavada mani caur saviem laukiem uz šoseju, kur gaida autobuss. «Jaunībā es iepazinos ar mūsu pirmiem agronomiem, es biju pastāvīgā sakarā ar viņiem un ko tie rakstīja un stāstīja, to es izvedu praktiski savā saimniecībā.» Mēs gājām gaŗām gar sulīgu tērci, kur krūmos dziedāja strazdi. «Redziet,» Zeltiņa kungs teica, «te ir tā visskaistākā pļava. Tik darbs ir dabūt to visu nost,» viņš rādīja uz alkšņiem. — «Jūs minējāt Dāniju. Dānija tikai tāpēc ir tik bagāta, ka tur neviens stūrītis zemes nav neapstrādāts.» Un es spiedu šķiŗoties roku, kuŗa pārveido mūsu dzimtenes laukus. Es nešaubījos, ka pēc pāra gadiem šā alkšnāja vietā ieraudzīšu ziedošu pļavu.

Lauku dzīves vērojumi

Izbraucot vasaras ceļojumā uz laukiem, ir daudz vieglāk aprakstīt puķes ceļmalā, nekā uzklausīties tautas ikdienišķās rūpēs. Bet šais rūpēs jau ir tautas dzīve, tās graužas iekšā dziļi smadzenēs, par viņām ir pastāvīgi jādomā. Un laucinieki paši vienaldzīgi iet gaŗām puķēm ceļmalā, kuŗas mēs apbrīnojam, viņu acis ir cieši pieslēgtas izmītai rūpju takai. Bet es gribu ticēt, ka tiem,

kas ir varējuši laikā nomaksāt procentus par saviem vekseliem, dzied arī putniņi un zied puķes. Ko lai dara ar šīm rūpēm? Viņas dzied jums visur ausīs. Tikko jūs esat iespiedušies vagona stūrī un gatavojaties mierīgi snaust, jūs dzirdat, ka sūdzas par naudas trūkumu uz laukiem. «Bet valdība taču gādā par lauku kreditiem,» es ieminos.

«Nu, kas tie par kreditiem. Ko tad mēs dabūjam? Es pats esmu lauku krājiskas priekšnieks. Mums ir liels apvidus un turīgi saimnieki. Un ko mums piesprieda? 5000 latu! Sakiet, ko ar to lai iesāk? Laba slaucama govys tagad maksā 300 latu! Kam lai dod un kam lai nedod?»

«Gadās jau arī tā,» kāda lēna balss saka, «ka to pašu naudiņu, ko no kases dabū, krogā ar krusttēviem nodzer.»

«Kas tie tādi par «krusttēviem?»

«Nu, tā jau pie mums sauc galvniekus, kas iet vekseli līdzparakstīt. Ja jau kāds iet par «krusttēvu», tad viņš ar gaida kaut ko priekš sevis. Viņš grib, lai vismaz galviņu viņam ietaisa siltu.»

«Gadās jau tādi ļaudis ar,» cits ieminas. «Kuņā pagastā tad nestāsta par jaunsaimnieku, kuņš aizbrauc uz Rīgu pēc aizdevuma, nopērk hūti un pulksteni ar ķēdi, lustīgi padzīvo un atbrauc mājā bez naudas. Ikkatrā pagastā par to runā. Un viens otrs jau tāds ir. Bet vairums jau izlieto aizdevumus lietderīgi. Un lauku krājkasēm nevajadzētu kreditus liegt. Tur jau katru cilvēku pazīst un zin, kam var dot, kam nē. Un kas gan var būt drošāks aizņēmējs, kā zemnieks savā mājā? Tā zeme jau neaizbēgs kā Zivs ar savām lupatām. Un kas būs iebūvēts mājās vai ielikts saimniecībā, tas tur būs.»

Tad vēl kāds ņem vārdu un saka: «Var jau būt, ka lauksaimnieku krediti ir par maziem. Bet man liekas ar, ka laba tiesa no tiem kreditiem, kuņi bij domāti lauksaimniekiem un gāja caur viņu lielām uzticības iestādēm, nav nākuši ražotāju-lauksaimnieku rokās, bet nogājuši viņiem gaļām un pazaudēti dažādos spekulācijas pasākumos. Man ir zināmas divas lielākas lauksaimnieku kreditiestādes. Abas viņas atrodas vienā namā, vienās trepēs, vienā dzīvoklī. Un abas viņas vada viens zināms partijas veikalu vīrs. Reiz man vajadzēja griezties pie viņa ar kādu mazu lauksaimnieka vekselīti, bet man pateica, ka neesot naudas. Tā bija niecīga summa, tāda, kādu jūs, varbūt, varētu sameklēt pa savas vestes kabatām. Kad es gāju ārā no kases telpām, es sev jautāju: «Kāds sakars šim veikalu vīram ar lauksaimniecību?» Un mazs zobgalības velniņš man atbildēja: «Redziet, šīs divas kases viņš tura sev kā divas slaucamas govys.»

Vagonā smiekli.

«Bet sakiet,» — es jautāju lauku krājiskas priekšniekam, — «vai laucinieki paši nav vainīgi, ka viņiem nepiešķir lielākus kreditus? Stāsta, ka viņi esot ļoti slikti maksātāji, neievērojot termiņus, laižot vekselus uz protestu un nenomaksājot pat procentus.»

«Man ir bijuši tikai divi tādi gadījumi. Bet šie cilvēki pēc kāda laika abi nokārtoja savus maksājumus. Savu parādu viņi nebija aizmirsuši.»

Un atgriežoties mājās man gribējās jautāt, vai valdība nepiegriezīs lielāku vērību lauku krājkasu kreditiem? Starp mūsu lauksaimniekiem viņa bez šaubām atradīs uzticamākus un drošākus klientus, nekā starp pilsētas spekulantiem. Bez tam — laukos ir arī mūsu īstais saimniecības pamats.

Tautā nogatavojas jauns nacionālisms

Lauku noskaņas

Lauku noskaņas no pagājušās vasaras vēl maldās atmiņā un modina dažādas nojautas. Skaņām ir sava raksturīga valoda, un auss dažreiz uztver to, kas acīm pāriet garām. Kad es dzirdu ganu ūjināšanu Vidzemes kalnos, man liekas, ka uz mani runā pagātne, kuŗa nav mainījiesies pa tūkstoš gadiem.

Mūsu dienās šī pagātne kļūst atkal moderna un ceļas augšā. Kas mākslā ir īsts un skaists, tas ir moderns visos laikos. Mūsu cimdu raksts būs tikpat moderns pēc tūkstoš gadiem, kā senie ēģiptiešu ornamentu, kuŗus uzraka Tutankhamona kapenēs un kuŗi aplidoja visu pasauli. Slava tiem darbiniekiem, kuŗi rokas mūsu pagātnē un atdod mums atpakaļ zeltu, kas izturējis gadusimteņu pārbaudījumu. Emiļa Melngaiļa vārdu, kuŗš piegriezis ausi zemei staigā pa Dieva aizmirstiem stūrīšiem, kur vēl uzglabājies tīrs latviešu gars un gaume, uzklaudamies vecās, daiļās tautas dziesmu meldijas, mēs bez šaubām minēsim blakus Krišjāņa Barona vārdam. Ar šīm meldijām viņš ir jau atdevis tautai atpakaļ veco labo skaņu gaumi. Ja tagad paklausās, ko tautā dzied, tad liekas, ka ir notikusi brīnišķīga pārvēršanās. Nedzird vairs vientiesīgi raudulīgu ziņģu. Vasarā, sevišķi kad atgriežas mājā mūsu skolu jaunība, pār visiem kalniem kā dzirkstis no Jāņu ugunscura lido mūsu vecās daiļās tautas dziesmas. Tautas skaņu gaume ir pilnīgi pārvērtusies. Tur, bez šaubām, ir pakalpojusi arī augstā koŗu kultūra un pēdējo dziedāšanas svetku iespaids, kuŗš maz atbalsojās vienaldzīgā Rīgā, bet kā akmens, iesviests ezerā, meta tālu un gaišu vilni uz laukiem. Un ko visvairāk dzied, tās ir dziesmas, ko Melngailis salasījis, staigādams pa nomaļām Kurzemes norām un siliem.

*

Kaut gan Rīgā ir mūsu mūzikālās dzīves centrs, visbrīvāk un gaišāk tomēr tautas dziesma skan uz laukiem. Še Rīgā mēs vienmēr vēl jūtamies kā svešinieki. Mēs še vēl vienmēr esam «iebraucēji no laukiem», kuŗi kādā no šiem vēsiem piecstāvu namiem irē sev mēbelētu istabiņu un iet skolā, strādā kantorī vai fabrikā. Tikai svešinieki uz reizes še jūtas kā mājās. (To vientiesīgi bij izmantojis kāds Amerikas latvietis, aicinādams tautiešus pāri uz Latviju, kur viss esot tāpat kā vecā Krievijā.) Kur, kādā zemē gan varētu izdot šo famōzo pavalstniecības likumu, kuŗš desmitiem tūkstošu svešautiešu piešķir pavalstniecību gandrīz bez kādiem noteikumiem, neprasot ne mazāko saiti ar zemes valodu, tradīcijām, kultūru? To var tikai Rīga, šis internacionālais gada tirgus, kur katrs runā savā valodā un t i k a i l a t v i e t i m vajag visas saprast. Nevienā galvas pilsētā nav tik liels svešautiešu iespaids kā Rīgā. Kad jūs uzrunā krieviski vai vāciski, jūs pieklājīgi tāpat pūlaties atbildēt. Bet citās zemēs cittautieši centīgi, pieklājīgi pūlas pieslieties tās zemes valodai. Še mēs vēl to nekur nemanām. Mēs paši pie tam esam vainīgi, jo mēs to no viņiem vēl neprasām. Bet viss mainās. Man liekas, es jau dzirdu šo pārmaiņu. Tas, kas tagad nogatavojas tautā, ir jauns nacionālisms. Tam nav nekā kopēja ar bēdīgi pazīstamo «dūres nacionālismu». Šis nacionālisms nāk ar savu īpatnēju, izdaiļotu gara pasauli un arī politiskā dzīvē prafīs vilkt savas konsekvences.

*

Ir kāda skarba, rejoša skaņa, kuŗa griežas ausīs, kā skaņa no sarūsējušām eņģēm, kuŗas ilgi nav redzējušas eļļas. Šis un tas tautas dzīvē ir mainījies. Ir izzudis reliģijas veldzējošais iespaids. Ikkatrs dzīvo par sevi un vientuļi krāj dzīves rūgtumu. Trūkst siltas, vienojošas sabiedriskas saites. Agrāk tā bija reliģija, kas visus vienoja draudzē. Tagad draudžu dzīve ir panīkusī. Baznīcu apmeklē maz. Tas varbūt būtu vēl panesami tur, kur ļaudis dzīvo sādžās un bieži var satikties. Bet pie mums, kur

katra māja dzīvo par sevi, ir nepanesama šī atrautība no dzīvas sabiedrības. Un ļaudis varbūt paši nemaz nezina, ka taisni tādēļ viņi visvairāk cieš un taisni tādēļ dzīve viņiem liekas tik grūta. Neviena tauta nevar dzīvot bez reliģijas. Arī zaļumsvētki, dejas grīda un dažādie biedrību izrīkojumi, kuŗi nāk pāra reizes par gadu, nevar izpildīt viņas vietu. Bet ir jau arī vērtības, kuŗas cieti stāv vecā vietā. Ar lielu izsalkumu visi dzenas pēc naudas un dara alu vēl biežāk kā vecos labos laikos. Bet dzīves nozīme nav mērojama ar raateriāliem panākumiem, jo tie galu galā ir ļoti niecīgi. Un nevar arī dzīvot mūžīgās paģirās. Man liekas, ka šī rūgtā, skarbā skaņa izzudīs tikai tad, kad tautā atvērsies aizbirušie reliģijas avoti.

*

Tie paši cilvēki, tie paši raksturi, tikai mazliet pārveidoti. Kaŗš, revolūcija un grūtā dzīves cīņa ir darījusi to, ka egoistiski brutālie rakstura vilcieni ir izvirzījušies priekšgalā. Tā, varbūt, ir laikmeta mode. Varbūt mēs kaunamies no savām labākām jūtām. Jā, kad es biju jauns puika, es puķes spraudu sev aiz cepures, un tagad es ziedu, kuŗš man dāvināts, klusi noglabāju kabatā. Un šopavasār es redzēju, ka caur Jaunpiebalgas mācītāja muižas bērziem nāca lauku meitenes ar puķu dēstu no mācītāja dārza. Viņas nāca klusiem un viegliem soļiem, kautrīgi apsegušas puķu saknes. Šīs meitenes, kroņu pinējas, kuŗas ir atradušas ceļu uz daiļumu, atradīs arī ceļu uz reliģiju, un skarbie, dzīves cīņās norūdītie vīri tad ies viņām pakaļ. Jo, varbūt, arī viņi slēpj sevī to labāko, kā šīs meitas savu puķu saknes.

Tuvāk dzīvei

Sapņi un cerības atkal pulcējas ap Jaunā gada šūpuli. Vai jūs ticat sapņiem? Gan saka, sapņi pieviļ. Man gribas teikt: Ticiet sapņiem, sapņi nepieviļ. Tas, kas dziļi iecerēts, pārņem visas mūsu domas un darbus un agri vai vēlu mes redzam to piepildāmies. Tikai — tuvāk dzīvei. Mūsu sapņi lai modina atmatas, nosusina purvus, stāda puķes un augļu kokus. Mūsu nelaime ir bijusi tā, ka mēs līdz šim esam bijuši vairāk laimes meklētāji nekā radītāji. Mēs esam uzgriezuši muguru saviem purviem un atmatām, kuŗi solīja mums tikai grūtu darbu, un šie laimes meklētāju sapņi, pazaudējuši īstenību zem kājām, bieži ir noveduši tautu tuksnesī. Tur viņi ir likuši grauzt maitu kaulus un iedomāties tos par paradīzes augļiem. Lai tikai atceramies komūnisma dienas un mūsu izceļotāju nelaimes Brazīlijā. Mums ir bijusi vesela laimes meklētāju paaudze. Jaunā gadā lai ap mums pulcējas sapņi ar dzīvām un gaišām sejām, sapņi, kuŗi nāk ar zemes elpu un rāda mums konkrētu darbu un kultūras ideālu. Šis ideāls arvienu ir bijis tuvs visiem labākiem rakstniekiem, jo dzeja mīl dzīvus, konkrētus tēlus.

«Man ir svešas visas abstrakcijas», — Rūdolfs Blaumanis kādā sarunā teica: «Ja tu gribi ko labu darīt, palīdzi kādam cilvēkam, iestādi kādu koku, apkop un aplaisti to, viņš darīs tev prieku.»

Lieli rakstnieki neko nesludina un neko nemāca, viņi tikai tēlo. Ar savām dziļākām un labākām domām viņi stāv aiz saviem dzejas tēliem. Blakus Blaumanim es redzu Čechovu ar viņa skumīgo skeptiķa smaidu. «Stādiet kokus,» — viņš liek sacīt kādam vecam ārstam, «stādiet kokus, tie jūs nepievils un pateicīgi atmaksās jūsu pūles.»

Es varētu aizrādīt uz Tolstoja Levinu «Annā Kareņinā», kuŗš, meklēdams dzīvus sakarus ar zemi, iet ar izkapti pļavā kopā ar saviem strādniekiem. Es varētu citēt Turgeņevu, Zudermani... Bet man sevišķi gribas aizrādīt uz Knuta Hamsuna pēdējo darbu «Klaidoņi», kuŗu var nosaukt par vienkāršas darba dzīves evaņģeliju. Klaidoņi, laimes meklētāji — ir visi tie, kas uzgriež muguru savas dzimtenes atmatām un purviem. Nīkuļodami viņi velk savas saknes pa zemi, bet

Šais cīņās, kuŗas pašas par sevi varbūt ir veltīgas, latvju strēlnieki savai tautai darināja mirdzošu varoņu teiku, slavas leģendu, kuŗa nezudīs, kamēr skanēs mūsu valoda. Kas gan paliek no cilvēka dzīves? Kas paliek no kādas tautas dzīves? Tikai teika, kāds vēstures stāsts.

Purva burbuļi

Lieli notikumi aizmirstas, bet nedaudz vārdu kādreiz ilgi paliek atmiņā.

Es atceros — tas laikam bij 1904. gadā — kādā rītā mēs ar Blaumani sēdējām mazā «Suvorova» viesnīcas istabā. Kad patlaban bijām beiguši dzert tēju, pie mums ienāca Jānis Poruks. Mēs runājām par Rīgu, kuŗu sāka jau kustināt jaunas vēsmas. Poruks nebija cīnītājs, bet vērotājs un cietējs. Kad šķiroties mums sniedza roku, viņš teica:

«Rīga ir liels purvs,» un viņa mīkstās, gaišās ūsas apslāpēja klusu nopūtu. Likās, ka tā nogrimst viņā atpakaļ un viņš aiznes to sev līdz.

Pēc daudz gadiem, kad viss ir pārgrozījies un mūsu gaišākie sapņi likās piepildījušies, man no jauna bieži un neatvairāmi nāk prātā mirušā dzejnieka vārdi:

«Rīga ir liels purvs,» — es dzirdu viņa sagrauzto balsi un nopūtu, kuŗu viņš pats sevī klusi noglabā. Un šodien šie vārdi ir tikpat patiesi kā toreiz, pirms vairāk kā divdesmit gadiem. Zem mums ir korupcijas purvs, mēs jūtam, ka grimstam, ka nav cietas zemes.

Tie, kas veicina korupciju, tie rada šaubas, nedrošību, izposta uzticību brīvai, neatkarīgai Latvijai. Tāpēc tie ir nosodāmi kā mūsu valsts lielākie ienaidnieki.

Bij cilvēki, kuŗi atdeva par Latviju savu dzīvību. Viņi varēja prasīt, lai tie, kas nāks pēc viņiem kā jaunās dzīves cēlāji, ietu darbā ar to pašu ideālismu un pašreizējību, ar ko viņi gāja kaujā.

Bija citi, kuŗi aizstāvēja tautu pret lielniecisma kaitīgām idejām, kuŗi gribēja dibināt valsti uz godīga darba pamatiem. Ko lai viņi tagad saka, kad mums ir radusies vesela ļaužu šķira, kuŗa uz īpašumu skatās kā uz viegli iegūstamu laupījumu? Kāda starpība tad starp viņiem un lieliniekiem, kuŗi saka: laupi salaupīto? Šie cilvēki, kuŗiem uzticējamies kā «uzbūves vīriem», kuŗiem vajadzēja nākt pēc pirmiem neatkarības cīnītājiem, ir mūs nežēlīgi pievīluši. Latviešu inteliģence — rakstnieks, kuŗš ar savu spalvu cīnījās par neatkarības ideju, kareivis, kuŗš to aizstāvēja ar zobenu rokā — tagad jūt, ka viņa par agru atdevusi valsts likteni šo «uzbūves vīru» rokās, kuŗi izrādījušies par savtīgiem ierāvējiem.

Lai viņi neaizmirst, ka latviešu inteliģence, kuŗa vēl tagad darbojas, ir mantojusi savu sabiedrisko sirdsapziņu no Poruka un Apsīšu Jēkaba tēlotās veco skaidro latviešu paaudzes. Viņa nekad nesamierināsies ar tiem, kas izpostījuši viņas tīro sapni par Latviju. Līdz šim viņa tikai cieš un vēro. Bet nāks brīdis, kad viņa taisīs savu slēdzienu. Tad nozudīs šie koruptanti kā tie lielie treknie purva burbuļi, kuŗi peld uz rūgstošām paltēm un vējam pūšot plīst un izgaist ar nejauku smaku.

Cīņa ar korupciju būs grūta, jo viņa jau ir dziļi iezīdusies tautā kā riebīga ēde, kuŗa visur izstiepj savus zarus. Daža laba politiska partija ir saistīta ar Rīgas vadoņu veikaliem un uzņēmumiem. Pie mums politikā iet vairāk tikai dēļ materiāliem ieguvumiem. Būs grūts darbs to apgriezt otrādi un šim aklam ļaužu barām iemācīt skatīties uz politiku kā uz sabiedrisku uzdevumu. Bet vai tad mums nav jaunības, kuŗa palīdzēs mums šos purvus norakt un nosusināt, lai iekoptu tur auglīgus laukus?

Lielie plūdi Zemgalē

Lietus, kas draudoši bungo uz rūtīm, ūdens straumes, kas brākšķēdamas gāžas uz jumta, pamudina mani braukt uz Zemgali, kas ir šo nemitīgi plūstošo ūdeņu varā.

Kad kaimiņi Zemgalē satiekas uz ežas, viņi jautā viens otram: «Vai tu esi sējis?»

Viens atbild:

«Esmu sējis, bet graudi sapūst zemē.» Otrs: «Labāk lai nebūtu jāsēj. Tu sēsi un neko nepļausi.»

Trešais: «Labāk nebūtu sējis, tad man būtu labība, ar ko lopus barot.»

Cerības uz vasaras sēju ir galīgi izpostītas.

Ceļā jau ap Olaini visapkārt aiz kokiem un krūmiem zilgmo ūdeņi. Mirdzošas ūdens lāmas guļ uz laukiem un pļavām. Iecava, kuŗai te jābrauc pāri, ir tālu izklājusi savus ūdeņus, līdz pusei apsegdama kārklu krūmus. Vairāk posta ir nodarījušas zemkopjiem šīs mazās upītes — Iecava, Platone, Plānīte, Īslīca un c., kuŗas plūzdamas pa saviem likumotiem, kārkliem aizaugušiem krastiem, vāji novada ūdeņi. Neviens nav domājis, ka vajadzētu šīs upītes padziļināt vai iztīrīt. Kā vēlāk ceļā dzirdēju, tad leiši šai ziņā mums ir priekšā. Savā pusē aiz robežas viņi Īslīcu ir iztīrījuši. Kad uznāk lietusgāzes, ūdeņi, strauji noplūzdami caur Lietuvas daļu, Zemgales pusē ātri uzkrājas piesērējušos un aizaugušos upes krastos, appludinādami pļavas un laukus. Latvietis, kuŗš Rīgu nesa saujiņā, Jelgaviņu padusē, varēja arī savu zemi turēt sev uz delnas un jau laikus ieraudzīt šos mazos trūkumus, kuŗi vēlāk rada tik lielu postu.

Pie Jelgavas ūdeņi neliekas lielāki kā pavasara palos. Ūdeņi sāk nokristies, un es vairs neredzu to trīsdesmit kilometru lielo ūdens ezeru ap Jelgavu, kur būvē plostus, lai pārvadātu lopus no apslīkstošām mājām.

Bet posts tādēļ nav mazāks. Uz laukiem, kuŗus es redzu pa vagona logu, visur vizmo smalka ūdens kārtā. Jauno sējumu saknes ir ūdenī, no kuŗa lien ārā pelēki, nīkulīgi asni. Es neredzu neviena pušķīša uz melnām vagām, caur kuŗām stiepjas mirdzošas ūdens strīpas. Āboliņš — kā labs rudena atāls, bez ziedu un kupluma. Timotiņš, kuŗš citiem gadiem ap šo laiku pļāvējam sniedzas līdz jostas vietai, nav ne pēdu gaŗš. Vēja izplūkāti un lietus izgulēti sīki rudzi, robaini un izdzeltējuši kviešu lauki. Visapkārt ir tik daudz tukšas melnas zemes, liekas, ka būtu agrs pavasaris vai vēls rudens. Tikai rudzu vārpas, kuŗas šūpojas gar ceļmalām, atgādina, ka ir vasaras vidus.

Vagonā aiz Jelgavas iepazīstos ar Vircavas pagasta zemkopi, kuŗš atgriežas savās mājās. Tas ir īsts zemnieks, kuŗš ar mierīgu un cietu vaigu saņem likteņa sitienus. Viņš runā maz un atbild it kā nobruņojies.

«Nu, kā jūs tiksiet galā ar savu postu?» es viņam jautāju.

«Mēs nekur neiesim, mēs neko nepirksim. Mēs esam gatavi pat badu ciest. Mūsu vienīgās bēdas ir, kā izmitināt lopus. Pļavas ir apnestas ar dūņām, zāle dubļaina un stīva, tādu nevar ne pļaut, ne lopiem dot.» Tālāk viņš man pastāsta, ka visā Vircavas pagastā apsēts ir tikai ap 30 proc. vasarāja; bet kas iesēts, tas iznīcis. No ziemas sējas ūdens izgulējis ap 50 proc. Tāda pati aina ir citos apkārtējos 13 pagastos, kur no plūdiem cietušas ap 2000 saimniecības.

«Skatieties, gaiss noskaidrojas! Lauki nosusēs un jūs varbūt vēl varēsiet sēt,» es mēģinu viņu iepriecināt.

«Ko lai sēj? Varētu vēl sēt zaļbarību, bet kad jau saule sāk velties uz rudens pusi, nekas vairs neizaugs,» — viņš atbild bez cerības.

Grūti panesami ir lauksaimnieka materiālie zaudējumi, kuŗiem vēl valsts var līdzēt, izsniedzot pabalstus. Bet daudz sāpīgāk varbūt ir morāliskie zaudējumi, kad jānoskatās, ka viss darbs, visas

vasaras cerības, arāja klusās auglības domas, kas līdz ar sēklu uzticētas zemei, — iet neglābjami bojā. Šīs arāja domas ir tik līdzīgas tiem asniem, kas lien ārā no izkaisītiem sēklas graudiem, meklēdami saules, un neglābjami nosalst un sapūst šai purvā, par kādu ir pārvērties auglīgais Zemgales lauks.

Otrā rītā Bauskā, kuņā es vakarā iebraucu, viesnīcas numurā es atostos ar priecīgu sajūtu: pa logu spīd saule, lejā uz tirgus laukuma jautri čalo ļaudis, kuņus atdzīvinājusi gaisa pārmaiņa. Eju uz sagrauto tiltu, kur ir tas neatrisināmais sagrieztu, sablīvētu un mežonīgi izsleistu baļķu mezgls, kuņū jau no 3. jūnija cenšas atraisīt plūdu straumes un cilvēku rokas. Milzīgas koku masas līdz pat dziļumiem sausmaņām piepilda upi un paceļas krasta augstumā. Augšpus tilta, cik tālu acis sniedz, upes nav, ir tikai cieti sablīvēti baļķi, stenceļi, malka, pa kuņū iedzīvotāji sausām kājām staigā pāri no viena krasta uz otru, izlietodami šo satiksmes līdzekli sagrautā tilta vietā. Dīvaini un savīti resni simts pēdu gaņi baļķi ar visas milzīgās koku masas smagumu, kuņū straume dzen viņiem virsū, spiežas uz tilta trim vidējiem betona pīlāriem, kuņi celti 1923. gadā, tomēr nav padevušies. Plūdu straume, meklēdama ceļu gar malu, ir aiznesusi divus koka pīlārus un izrāvusi ap 15 asis dziļu robu cietā radžu krastā, aiznesdama mazu sakņu dārzu, līdz pusei pārgriežot salātu dobes un tāpat nogriežot un aiznesot ar visiem pamatiem lielo pusi no ebrēju sinagogas, no kuņas vēl turas uz krauja tikai sienas ar diviem logiem un balta podiņu krāsns. Šai namā ir bijusi arī žīdu skola. Tālāk ir sagrauts kāds šķūnis un bojāta sēta vācu biedrības mājai. Bet straume vēl rūkdama griežas krastā iekšā, apdraudēdama māju pamatus. (Kamēr es šo rakstu, ir iebrukusi vēl daļa šķūņa.) Izgāztā tilta mala ar lenderiem karājas mutuļojošā straumē. Bet pēc ilgām, tumšām lietus dienām spoži zaļais krasts viņpus upei ar dzidro debesmalu saules gaismā raugās šurp it kā no citas pasaules. Saule un vasara liekas atnākusi uz palikšanu. Viss mainās, un kas gan vēl ir mainīgāks kā laiks, kuņš līdz šim bija tik nemainīgs? Šodien vairs nevar ticēt, ka šī klusuma un gaismas pilnā pilsētiņa daudzas naktis ir drebējusi plūdu briesmās.

Plūdu posta ainas Zemgalē

B a u s k ā

Bauskā mani sirsnīgi saņem mūsu līdzstrādnieks fotogrāfs Grīnbergs, kuņš visu laiku dzīvi sekojis drausmīgiem plūdu momentiem un sagatavojis daudz vērtīgu uzņēmumu.

Ejam uz upi un kāpelējam kā pa Alpiem pa mežonīgi izsleistām baļķu kaudzēm un apbrīnojam straumes vareno spēku, ko var vērot no koku masas sastingušām kustībām. Mums piedrojas kāds lauku saimnieks un saka, rādīdams uz tilta trim betona pīlāriem, kuņi noturējuši šo milzīgo, nepārskatāmo koku brāzmu: «Meistaram, kas tos cēlis, gan vajadzētu izsniegt godalgu, ka viņš tos tā uztaisījis, ka tie var izturēt tādu traku svaru.» Un tiešām, šis svars nav mazais: uz šiem trim balstiem, it kā mežonīgās mokās, straumes dzīti, spiežas 40.000 baļķu, 10.000 stenceļu un 4.000 kubikasis malkas. Tilts ir izglābis Latvijai ap 3 miljoni latu — tik liela ir upē sablīvēto koku vērtība. Plūdi tos būtu aiznesuši jūrā.

«Ir laime, ka viņi še noturējās,» saimnieks tālāk saka: «Še upei ir augsti krasti. Ūdens te varēja viņus spiest tikai uz augšu. Kas būtu noticis, ja tilts būtu sagrauts un šī milzīgā koku drūzma būtu gāzusies uz Jelgavu. Lielupei tur nav krastu. Nevar nemaz iedomāties to postu, kas tur būtu noticis.»

Kāpelēdami pa baļķu galiem augšā un lejā, mēs beidzot atrodam līdzienāku vietu, kur milzīgi koki, laba vīra resnumā, nogulušies šķērsu pār upi. Iešana te ir viegla un ļaudis izlieto šo vietu pārejai no viena krasta uz otru.

«E, kāds milzenis!» — mūsu saimnieks priecājas par baļķi, pa kuŗa virsu mēs soļojam kā pa teiksmainā bībeles zvēra levitana muguru. «Man mājās ir šķūnis 90 pēdu garš. Tas droši būs mana šķūņa garumā!»

Pēc veciem noteikumiem, pa mazākām upēm ir brīv pludināt baļķus tikai 38 pēdu garumā. Šis noteikums nav ievērots. Mums ir daudz derīgu iestāžu. Viena no šādām iestādēm ir iekšējo ūdensceļu pārvalde pie jūrniecības departamenta. Šī iestāde pa vasaru uzrauga un vada plostošanu pa upēm un pa ziemu guļ. Kā liekas, viņa guļ arī pa vasaru, jo še nav bijis vadošas rokas. Koku pludinātāji ir darījuši ko gribējuši, katrs ir rīkojies par sevi un visu ir vadījusi likteņa roka. Še, Bauskā, apgalvo, ka pa mazām upītēm Zalvi, Viesīti, Suseju malka pludināta uz Mēmeli vēl tad, kad katastrofa pie Bauskas jau bijusi skaidri saredzama, jo baļķu sastrēgums pie tilta tur radies jau 3. jūnijā. Varēja taču dot rīkojumu, malkas pludināšanu šinīs upītēs baseina augšgalā apturēt. Bet tas, kā liekas, nav darīts. Malka pa Zalvi, Viesīti un Suseju vēl arvienu pludināta uz Mēmeli. Še viņa uzkrājusies pie ragatas trīs kilometri augšpus Bauskas. Ceturtdien (21. jūnijā) malkas brāzma pārrāvusi ragatu un gāzusies uz pilsētu. Piektdienas rītā agri notika katastrofa. Acīmredzot šis beidzamais spiediens ir bijis izšķirošs. Pārpilnā glāzē pietiek viena piliena, lai tā ietu pāri. Bet 4.000 kubikasu malkas tādā upē kā Mēmele jau nav nekāds piliens glāzē.

*

Iedzīvotājos valda liels sašutums pret koku pludinātājiem. Es nezinu, cik tam pamata; bet saka jau, ka tautas balss — Dieva balss. Viņi neesot uztaisījuši izturīgu ragatu, kas varētu aizturēt koku masas, neesot sadzinuši upē pietiekošu skaitu pāļu. «Priekš kam mums ragata! Bauskas tilts ir drošākā ragata.»

«Es jau biju un apskatījos to aizzogojumu,» brūža īpašnieks L., kuŗam ūdens piepildījis alus pagrabus, ar rūgtumu saka: «Tie stencilī bij nostiprināti ar diegu!» No otras puses gan saka, ka šis «diegs» — divas tērauda drāšu tauvas, bijis diezgan stiprs. Es neņemos par to spriest. Katastrofas cēloņus noskaidros izmeklēšana.

*

Apskatām Upes ielu, kur poš un tīra slapjās, dubļiem pienestās mājas. Sētās un pagalmos žūst dūņām apnestās, salauztās mēbeles, kuŗas gadiem pušķojušas kādu klusu ģimenes kaktiņu. Plūdi iedzīvotājus pārsteiguši naktī, un tie neko laikus nav varējuši izvākt. Visvairāk cietusi podnieka Bergholca māja. Līdz malām pilna ūdens muca pie durvīm vēl rāda, cik augstu stāvējis ūdens. Melna dūņu svītra velkas gar sienām, uz kuŗam vēl augšā karājas nobālušās ģimenes fotografijas, kamēr apakšā veļas nost slapjas tapešu lēveres. Iekšējā siena ir sabrukusi. Iebrukusi ir arī podnieka krāsns, pa kuŗa vaļējo robu redzami dedzināšanai saliktie māla trauki. Iedzīvotāji no applūdušām mājām apmetušies pie kaimiņiem vai pilsētas pamatskolā, kur Sarkanais krusts ierīkojis ēdināšanas punktu. Divas trīs saulainas dienas, laba slota un čaklas saimnieces rokas pārvērtīs piedraņķētās mājas atkal par dzīvojamām telpām. Arī abas pilsētas pirtis upes malā gaida savu sestdienu. Baušķeniekiem, kuŗi gatavojās uz Jāņiem, plūdi aiznesa pirts slotas un viņi svētkus saņēma nemazgājušies. Par pirts trūkumu sūdzas arī Sarkanā krusta darbiniece Kušķes kundze, kuŗa kopā ar dažām citām dāmām baltos apvalkos stāv pie baltas kartupeļu biezputras katla un vēderainiem baltmaizes kukuļiem. «Es gribēju viņus nomazgāt,» viņa rāda uz bērniem, kuŗi dāmām sniedz savas bļodiņas, lai saņemtu biezputru ar sviesta kanci, — «bet nav pirts ...» Rindā stāv bērni un sieviņas

ar kurvīšiem uz rokas, lai saņemtu savu pusdienas tiesu. Tā, saprotams, ir tikai pirmā palīdzība nelaimē, kuŗu patlaban bauda 276 cilvēki, no tiem — 57 bērni. Liekas, ka viss cits še ir nokavēts, tikai Sarkanā krusta palīdzība ir nākusi laikā, jo ēdināšanas punkts še iekārtots jau piektdien 22. jūnijā. Plūdi atstās pilsētas sociālai apgādei sāpīgu mantojumu. Posta brīdī jābūt jo sirsnīgām un ciešām tām morāliskām saitēm, kas vieno dažādas sabiedrības daļas.

Latvijas iecerēšana

1917. gadā Rīgā vēl nenoteikti runāja tikai par autonomiju. Neatkarīgās Latvijas zvaigzne uzleca Valkā, kur vēlā rudenī sanāca Latviešu Nacionālā Padome, lai izteiktu protestu pret Kurzemes pievienošanu Vācijai un pasludinātu, ka Vidzeme, Kurzeme un Latgale ir nedalāma, neatkarīga valsts vienība, kuŗas iekārtu noteiks Latvijas Satversmes sapulce. Tā bija pirmā Latvijas pasludināšana. Bija tumšas dienas. Rīga bij kritusi, zeme saplēsta divās daļās, tauta sašķelta, saplosīta un izkaisīta. Latviešu sabiedriskās organizācijas un laikraksti, kādi vēl bij atlikuši, atrada pēdējo patvērumu mazajā Valkā. Ar sāpēm mēs noskatījāmies, kā vienotās tautas kādreizējā cerība — latvju strēlnieki — maršēja projām uz Krieviju, kaut gan citas izejas viņiem nebij, ja negribēja krist vācu gūstā. Vēlētā Vidzemes Zemes Padome bij sašķēlusies divās daļās, jo kreisais spārns, kuŗš bij vairākumā, noteikti slējās uz lielniecisma pusi, un liberālās un demokrātiskās partijas nevarēja viņam sekot. Tanī pašā laikā jau Valmierā nodibinājās «Iskolats», kuŗš sludināja strādnieku diktatūru. Viņa pusē nostājās arī kuŗaspēks. Un pēc visiem demokrātiskiem likumiem vēlētai kreisai Zemes padomei nebij ne drosmes, ne gribas aizstāvēt savas suverēnās tiesības. Viņa gatavojās lēnām norietēt vai ieņemt mazāka spīdekļa vietu blakus «Iskolata» sarkanai saulei. Bet «Iskolats» neļāva viņai dzīvot. Ar Zemes padomes sašķēlšanos nebij vairs nevienas iestādes, kas varētu runāt vienotas tautas vārdā. Bet to prasīja mūsu sašķeltās zemes un tautas liktenis, ar kuŗu spēlējās svešas varas. Kurzemē bij radusies kāda vācu iecelta Zemes padome, kuŗa bij izteikusi vēlēšanos pievienoties Vācijai. Vajadzēja pacelt balsi uz ārieni pret šādu tautas gribas viltošanu. Šādos apstākļos notika Latvijas iecerēšana un sastādījās Nacionālā Padome no visām redzamākām organizācijām un politiskām partijām (izņemot sociāldemokratu), lai izteiktu vienotās tautas gribu uz valsti, uz neatkarīgu Latviju. Vienotās, neatkarīgās Latvijas ideju, kuŗu Nacionālā Padome pasludināja ar svinīgu uzsaukumu visiem latviešiem, tauta uzņēma ar sajūsmu. Augstu paceltu pār saplosītām šķiru cīņām, viņa pirmo reizi visā pilnībā ieraudzīja vienotās zemes un tautas mērķi — neatkarīgu Latviju, aiz revolūcijas dūmiem — balto tautas pili. Zināms, arī revolūcija šī mērķa sasniegšanu tikai veicināja, sagraudama veco cara valsti, lai uz viņas drupām varētu no jauna iekārtot savu dzīvi brīvas tautas. — Nekad tauta nav bijusi tik atsaucīga un devīga kā šinīs dienās. Īsā laikā dažādas organizācijas sameta Nacionālās Padomes mērķiem lielāku summu. Uzsaukums «Visiem latviešiem» tika nodrukāts 25.000 eksemplāros un izplatīts ar Bēgļu centrālās komitejas palīdzību pa visu plašo Krieviju. Tālās latviešu bēgļu nometnēs šo aicinājumu uz neatkarīgu Latviju uzņēma kā gaišu priecās vēsti. Visur dibinājās Nacionālās Padomes nodaļas, kuŗas pulcēja un vienoja izkaisīto tautu ap neatkarīgās Latvijas karogu. Toreiz šo karogu kā mazu nozīmi nēsāja pie krūtīm visi mūsu pirmie nacionālie darbinieki. Atceros, kad bij beigušās Nacionālās Padomes sēdes Valkā, nelaiķis Zālīts noņēma no savām krūtīm šo karodziņu, klusā, dziļā sakustinājumā pagājās uz priekšu un teica: «Ar šo karogu mēs ieiesim Rīgā!» Bet Rīga toreiz Viļums noturēja savas parādes un apkārt bij revolūcijas chaoss. Ar tik dziļu un gaišu ticību pirmie nacionālie darbinieki uzsāka cīņu par neatkarīgu Latviju. Skaists bij šis iecerēšanas laiks! Še, Valkā, tika iecerētas un pa

daļai izveidotas Latvijas redzamākās mākslas un kultūras iestādes: Nacionālais teātris, Nacionālā opera, kuŗu Pēterpilī saorganizēja dzīves atjaunošanas nodaļas vadītājs A. Fridenbergs un jau okupācijas laikā pārveda uz Rīgu. Še entuziasma pilnos vakaros pie viesmīlīgā Ruķeļu saimnieka tika pārrunāta arī kultūras fonda vajadzība. Latvija bija saplosīta un izpostīta, totiesu skaistāka un pilnīgāka viņa pacēlās mūsu sapņos. Mēs viņu redzējām kā māti, kuŗa salasa savas tautas sakapāto miesu un no jauna savieno to ar brīnumdarošo dzīvības ūdeni.

Arī Latvijai ir bijusi sava Betleme, mazā nabadzīgā Valka, pār kuŗas zemiem nomelnējušiem jumbtiem toreiz spīdēja tik lielas, kuplas zvaigznes. Lai pēc desmit gadiem, kad sabiedrība nogrimusi rupjā materiālismā, pār Latviju atkal nāk šis agro zvaigžņu spožums.

Latvija lai ir brīvības zeme!

Ja mums atņemtu brīvību, mums atņemtu pusi no elpas, pusi no dzīvības. Latvija lai ir brīvības zeme! Brīvības morāliskā vērtība mums visiem ir labi saprotama. Bet viņai ir arī neapsverama saimnieciska nozīme. Brīvība ir atraisījusi visus mūsu tautas spēkus un devusi viņai vēl neredzētu darba ierosmi. Latvija nekad nav tik daudz strādājusi kā šinīs desmit gados. Ar maziem valsts pabalstiem tauta šinī laikā ir radījusi milzīgu skaitu plaukstošu jaunsaimniecību, kuŗas, neskatoties uz grūtiem neražas gadiem, uztur un dzen uz augšu tikai jauno saimnieku darba prieks, kuŗš atdzīvojies zem Latvijas saules. Še tauta ir parādījusi, ko viņa spēj, ja viņai ir brīvs ceļš uz darbu un ierosmi. Pie tam jāievēro, ka viņa nav strādājusi ar pilniem spēkiem, jo laucinieku ģimenes — šo saimniecību īstais nevainojamais kodols — nav vairs tik kuplas kā agrāk, un jaunie saimnieki — bijušie kaŗavīri — ir pārnākuši mājā no kaŗalauka bieži vien ar sabojātu veselību un pat kā invalīdi.

Brīvība ir atsvabinājusi mūsu saimnieciskās dziņas, ko redzami rāda arī mūsu kopmoderniecību uzplaukšana, kuŗas pa šiem pēdējiem gadiem visur uz laukiem ir sacēlušas glītas sabiedriskas ēkas, no kuŗām daļa laba izskatās kā agrāko baronu pils.

Latvija nekad nav tā būvējusies kā šinīs desmit gados. Neskatoties uz to, ka daudzas bijušo muižnieku pils ir pārvērstas par skolām, vēl visur ceļ jaunus skaistus skolas namus. Ir vairojusies ērtības, gaismas un veselības iejūta, un šais lielos logos ir jau iezīmēta jauna, gaišāka Latvija, kuŗa jau skatās uz Vakareiropu.

Pa pašiem pēdējiem gadiem mūsu acu priekšā ir izaugusi vesela jauna pilsēta — Latvijas Valka, kuŗai Latvija otrreiz devusi dzīvību, jo pie toreizējās amputēšanas, robežas dalot, tur maz kas no pilsētas bij palicis. Tagad tur ir saceltas skaistas sabiedriskas ēkas un tautas nams, kādu Latvijā kur citur grūti būs atrast. Acīmredzot uzplaukst arī citas mazās pilsētiņas, Sigulda, Ogre, Madona, kuŗām agrārreforma atbrīvojusi vietu. To visu mums devusi brīvība.

Gan mums ir zināmas aprindas, kuŗas no šī vārda baidās, kā viņas baidās arī no tautas, kuŗa pratusi sev brīvību izkaŗot. Mēs no šī vārda nebaidāmies, jo metot acis uz mūsu zemes saimniecisko atdzimšanas ainu, mēs redzam, ka brīvība viņai ir bijusi tikpat auglīga kā saules gaisrna. Un nav mums jābaidās arī no tautas, kuŗai liktenis nav velti uzticējies saulaino brīvības dāvanu. Cara vara un mūsu beztiesīgais stāvoklis gan mūs padarīja par revolūcionāriem, bet mūsu pasaules skatīšana ir pozitīva un gaiša. Mēs esam jā-sacītāja tauta, mēs sakām: ir jāiet, ir jādara, ir jāpalīdz. Mums ir dziļi iedzimta pienākuma sajūta un nekas mūs nevar padarīt par noliedzējiem un nihilistiem, kuŗu rokās brīvība ir tikai postošs deglis. Tāpēc arī mums neder reakcionāras valdīšanas metodes, kuŗas dībinās uz varu un apspiešanu. Ar labu pie mūsu tautas var vairāk panākt.

Lai glabājam savu brīvību kā saules staru. Latvija lai ir brīvības zeme!

Vērtības

Priekšsvētku dienā «Jaunāko Ziņu» redakcijas uzdevumā apmeklējām dažas nomaļas priekšpilsētu ieliņas, lai maziem Ziemsvētku gaidītājiem nodotu baltā vīriņa dāvanas. Šis uzdevums gan vislabāk piekristu blondām, skaistām dāmām, kuŗas tumšā nabadzības spogulī, kuŗā mums nācās ieskatīties, varētu tēlot eņģeļu sejas, jo dažbrīd mums likās, ka mūsu balsis ir par rupjām un rokas par cietām, lai nodotu svētku sveicienu. Bet mēs saņēmām dūšu, pārlicībā, ka kalpojam vecai, labai tradīcijai.

Mēs braucām pa pustukšām ielām, gar izļodzītām dēļu sētām, pamestiem fabriku korpusiem; gar tukšiem laukumiem, uz kuŗiem bāli spīdēja sniegs, gar mazām, nabadzīgām mājiņām. Bet kad mēs, baltā vecīša vadīti, piekļāvējām kaut kur un gājām iekšā, tad mēs redzējām, ka priekšpilsēta nebūt nav tik nabadzīga un tukša, kā viņa izskatās, jo visās šīnīs mājās ir liela bērnu bagātība. Un kas gan vēl ir dārgāks kā cilvēks, visu vērtību radītājs, mirstošo paaudžu mantinieks! Visur, kur mēs gājām, mēs atradām priekšā mātes ar četriem, pieciem, sešiem un pat deviņiem bērniem. Te aug mūsu tauta. Man liekas, ka viņa savā vientiesībā vēl glabā tās lielās vērtības, kuŗas lepnā iekšpilsēta jau ir piemirsusi.

Laime gan šiem bērniem nav devusi šūpulī līdz bagātību, bet tauta tic, ka katrs bērns nāk pasaulē ar savu laimi.

Vai laime ir tikai bagātībā? Izlutināts bagātnieks ņem visu ar pirkstu galiem. Nekas viņam nedod īsta, dziļa prieka. Tur, kur nozūd šis izpušķojums, kuŗš tik daudziem nav pietiekams, tikai tur mēs sastopamies ar vienkāršām lielām dzīves vērtībām.

Kad sēdēju cietumā, ūdens, kuŗš burbuļoja krānā, saules stars, kuŗš iespīdēja pa aizrestoto logu, rupjas maizes gabals, kuŗš parādījās uz nekrāsota galda — man likās kā lielākie dārgumi, kuŗi neatstāj cilvēku visgrūtākos brīžos. Nabadzīgos priekšpilsētu dzīvokļos tāpat burbuļo ūdens krānā, saules stars svabadi nāk iekšā pa logu, kuŗu neaizsedz augstu namu sienas, tikai dažreiz pie galda trūkst trešās mantas — maizes. Strādnieces alga ir niecīga, un visgrūtāk klājas tur, kur atraitne vai pamesta sieva viena pati apgādā savu bērnu pulciņu. Lielie satricinājumi, kuŗi beidzamos gados ir gājuši pār mūsu dzīvi, ir atstājuši tumsas plaisas arī strādnieku ģimenēs. Veŗot durvis ar savu svētku sveicienu, mums kā vīriešiem ir bieži jāsarķst, jo visur mēs atradām priekšā pamestas sievas un bērnus. Mēs vīrieši, zināms, esam jaunlaiku cilvēki. Arī šīs mātes jau tikpat viegli varētu nodot bērnus patversmē, bet viņas savā sirdsvientiesībā vēl glabā lielas dzīves vērtības.

Lūk, maza māte, kuŗu mēs sastopam kādā namiņā Grēdu ielā. Tā ir maza meitene, gadi septiņi veca. Viņa stav pie pavarda un aplūko mūs lielām, tumšām acīm. Trīs vēl mazāki bērni turas viņai pie svārķiem. Māte ir izgājusi un atstājusi viņu par saimnieci.

«Un kur tētis?» «Tētis ir aizgājis,» — mazā, it kā izvairīdamās, atbild.

«Kur tad viņš ir aizgājis?»

«Viņš ar mammiņu vairs nedzīvo, viņš ir citur,» — mazā skumīgi nolaiž acis. Mēs saprotam, ka aiz šiem vārdiem slēpjas dziļa traģēdija.

Tad, brīzdami pa sniegu, mēs caur sētu ieejam kādā atstātā fabrikas ēkā. Tā varbūt ir bijusi katla telpa, kur mēs atrodam divas vecākas sievas, divas jaunas meitenes, basām kājām un daudz mazu bērnu. Citi spiežas mātēm pie svārķiem, kāda maza galviņa guļ gultā.

«Jā, te ir bijusi fabrika,» — vecākā sieva stāsta. «Es kungam lūdzu, lai mūs te ielaiž, pati ņemu un izbalsināju. Šī ar (viņa rāda uz otru sievu) ir atraitne ar trim maziem bērniem, viņai ar nav kur palikt. Teicu, lai viņa ar nāk, un tā mēs te dzīvojam.»

«Vai jums ar vīrs ir miris? es jautāju. «Nē, aizgājis, sapinies ar citu ... Kad tu esi gājis, tad aizej, es teicu, es tevis negribu!» viņa iesaucās un sāka skaļi un sāpīgi raudāt...

Nē, mums neiet labi. Visur, kur mēs veļam durvis un pārmijam dažus vārdus, it kā tumšas plaisas zemē, kuŗās bail ieskatīties, mēs atrodam priekšā šīs traģēdijas. Vilks vakarā atgriežas uz savu alu un pabaro savus bērnus ar to, ko viņš ieguvīš. Un ja viņš neko nav ieguvīš, tad viņš naktī sasilda tos ar saviem sāniem. Bet mums, kā liekas, ir daudz bērnu, kuŗi velti vakarā gaida tēvu. Arī likums tur nevar līdzēt, jo vienkāršas sirdis slēpj savas bēdas un labprāt nenes viņas pie tiesas galda. Un tiesa — maksā naudu.

Zvaigžņu ielā, kādā nabadzīgā istabiņā aug divas skaistas, mazas meitiņas Mirdza un Biruta. Laipna kā mēnesnīca tur mūs saņem līka vecmāmiņa.

«Māte ir darbā,» viņa stāsta. «Strādā koku fabrikā. Viņa dabū simtu un dažreiz simtu desmit pa dienu. Varētu jau ko nopelnīt, bet darbs ir tikai trīs dienas nedēļā.»

«Kur tad ir vīrs?» — «Vīrs ir pazudis. Pie mums vairs nenāk, dzird, ka dzīvojot ar citu. Gribējām meklēt caur «Sociāldemokratu», bet kur tu trāpīsi. Gribējām atlaulāties, bet tad jāsūdz pie tiesas, un mums jau nav naudas ...»

Vai lai vēl turpinu šo stāstu? Netīkas uzplēst svešas rētas.

Nododami mums uzticētās dāvaniņas, mēs arī paši bijām ko mantojuši. Mēs bijām redzējuši latviešu mātes seju vientiesīgas varonības spožumā. Lai sveicināta Māte, dzīvības glabātāja un saudzētāja.

Aiz sniega un tumsas

Iespaidi Lubānas plūdu apvidū

Ir patīkami braukt kamanās pa gludo ziemas ceļu caur nakti un sniegu un priekšā atrast aiz nosarmojuša dārza gaiši apgaismotu māju, silti sakurinātas istabas, spožas lampu ugunis, draugu apkampienus, jautras valodas... Bet tāpat kā mūs pievelk prieks, mūs pievelk sāpes ar savu tumšo, neizprotamo varu, sāpes, kuŗas rāda dzīves otru pusi, viņas apslēpto, dziļāko saturu.

Borkovas pagastā, Latgalē, uz zemā Lubānas ezera krasta, kuŗš nu jau trīs gadus no vietas pārplūst, iznīcinādams sējumus, pieplakušas pie zemes un apsegušās ar sniegu, kā pelēkas lauku irbes guļ mazas mājas, kuŗas naktī apsedz tumsa un klusums. Ļaudis iet agri gulēt, jo nav naudas, ko nopirkt petroleju. Ir mājas, kur aukstās ziemas dienās veselu nedēļu no skursteņa nepaceļas dūmi, kas rādītu, ka tur dzīvo cilvēki. Ģimene, sakrāvusi sev vīrs visus kankarus un skrandas, kādas mājā var atrast, sēd kaktā, lielā, vecā, netīriem salmiem pildītā dēļu gultā. Lielī un mazi drebēdami spiežas viens pie otra klāt, viens otram atdodami savas miesas siltumu. Varbūt šai ģimenei nav vairs zirga, ko no meža pārvest malku, vai naudas, ko viņu nopirkt. Pie mājām nav mežu uz līdzenā lauka. Saimnieks salasa šeperus, ar ko iekurināt pavardu. Salstot sadedzina beidzamo koka gabaliņu, kas pie mājas atrodams. Lielmežnieku ciemā kāds saimnieks nojauca pa gabalam un sadedzināja malkā jauno, tikko uzcirsto dzīvojamo māju. Ļevitanos taisās nojaukt kūti. Dzīvība ir jāglābj, lai ar tas maksā dārgi!.. Šīnīs mājās trūkums nav vairs viesis: viņš ir apmeties zem Pestītāja bildes mājas labākā kaktā kā nežēlīgs saimnieks un dienu no dienas arvienu plānāku griež cieto, sēnalaino maizes rīcienu. Pa vakara krēslu zeķēs caur istabu klusi staigā bads,

mezdams zaļganās acis uz kaktiem, kur skrandu gultās, drebēdami no aukstuma, sēd bāli, novārguši bērni. Šis ir tāds viesis, kas ienāk nemanot kā zaglis. Jo nav jau tā, ka nekā nav ko ēst. Arvienu vēl ir kāds gabals cietas pelavmaizes, ko māte skopi dala, drusku sāls un ūdens. Un nekas jau arī nekait. Tikai vājākiem, sevišķi bērniem, sāk pietrūkt spēka, uztūkst vaigi un jāliekas gultā. Tagad patlaban ir visgrūtākais laiks, jo vienīgā govs, kas dažai labai ģimenei vēl palikusi, uz pavasari aizrauj pienu. Nabadzīgākās mājās, kur tēvs-pelnītājs ir vai nu slims, vai nevar atrast darbu, nav ne kartupeļu, ne kāpostu, ne zirņu, ne putraimu, nekā ko izvārīt azaidu, jo pagājušā vasarā nekas nav izaudzis, viss ir noslīcis. Kad tēvs ar māti aiziet darbā vai palīdzības meklēt, viņi noliek bērniem uz galda dažas lopu bietes, un viņi tās grauž, raudādami aiz pamestības un salkuma. Ģimenes iziršana še vēl nekur nav manāma, un tēvs vakarā atgriežas pie saviem bērniem, lai arī ar tukšām rokām ...

Tā dzīvo un cieš arī pārējā Latgalē.

«Ko gan tā Latgale mums dod!» dažs nodomā, izlasīdams šīs rindas: «Viņa nāk pie mums tikai ar savu postu!» Bet nav jau tā, ka viņai nav nekā mums ko dot. Ikkatrā mājā ir pulciņš bērnu, kuŗu skaistumu un piemīlību nevar apslēpt viņu netīrās skrandas. Tie mums jāapkopj un jāizaudzē par krietniem pilsoņiem. Lai būtu kā būdams, ar Latgali mēs esam nešķīrāmi saistīti. Viņas vainas mums sāp kā vainas pie mūsu pašu miesas. Un kur ir vaina, uz turieni no visām pusēm sirds dzen savas veselās asinis, lai viņu dziedētu. Rīga ir Latvijas sirds. Viņa ir diezgan dzīvi atsaukusies uz Latvijas bērnu palīdzības biedrības aicinājumu. Daudzas ģimenes labprāt uzņem audzināšanā trūcīgos latgaliešu bērnus. Ir ziedotas drēbes, apavi. Bet vaina ir par dziļu, lai viņu ar to vien labotu. Viņa sūrst arvien no jauna. Kopā ar Bērnu palīdzības biedrības darbinieci mūsu Veidemaņa kundzi un Starptautiskās bērnu palīdzības biedrības priekšstāvi Felkerzama jaunkundzi apbraukājot plūdu apvidus skolas Borkovas pagastā, mēs redzējām, ka vismaz puse bērnu skolu apmeklē ar vīzēm vai kaut kādām lupatu kurpītēm kājā. Ziemu, kamēr sniegs ir sauss, ar šādiem apaviem var staigāt, bet nāks pavasaris, sāksies šķīdonis, dubļi, un viņi nevarēs apmeklēt skolu. Ir jau apbrīnojami izturīgi šie bērni. Pavasara dubļos tie savas vīzes noņemot un skrienot basām kājām uz skolu. Tāpēc ziedoņiet apavus, ziedoņiet apavus šiem nabaga bērniem!

II

Izkāpjot no nakts vilciena, iepazīstamies ar Felkerzama jaunkundzi, kuŗa reizē ar mums brauc apskatīt Borkovas pagasta skolas, kā Starptautiskās bērnu palīdzības savienības priekšstāve. Viņa ir diezgan paplāni ģērbusies. Bet man ir mugurā divi mēteļi. Es apbrīnoju viņas drosmi.

«O, tas nekas. Es esmu dzīvojusi Krievijā!»

Kas ir dzīvojis Krievijā, tas, saprotams, ne no kā vairs nebaidās. Arī no divdesmit gradu lielā aukstuma nē, kāds patlaban sprēgā laukā. Par laimi mums ir atsūtīti pretī kādas mātes lakats un vectēva kažoks, kuriem, kā liekas, droši var uzticēt mūsu godājamo ceļa biedri, cerībā, ka viņa braucot nenosals.

Izejot ārā no patumšās stacijas, mums apžilbina acis mirdzoša mēness nakts. Kuražās iejūgti, mūs gaida divi mazi, nosarmojuši zirdziņi «kā vušķuņas»¹⁾). Bada gados šādus zirdziņus ir viegli uzturēt, jo viņi maz apēd. Tagad viņi dabū tikai salmus un kādu vīkšķīti pa Ziemsvētkiem klānos uz ledus pļauta sienu. Bet viņi ir izturīgi un ņipri un rauj mūs diezgan ātri uz priekšu, šie mazie Latgales

¹⁾ aitiņas.

rūķīši.

Nakts ir mirdzoša un klusu staru pilna.

Vedējs, nometies uz ceļiem ragavu priekšā, skubina zirgu, kuŗš klusi zibina savas nosarmojuŗās kājiņas. Œad un tad viņŗš ieņem cimdu mutē un pūŗš elpu uz rokām. Kad es viņam ko jautāju, viņŗš pagrieŗ galvu, pār kuŗu dziļi uzmaukta ausaina ziemas cepure, un prasa:

«Kū tu taici?» Vai nu cepure viņam aizsedz ausis, vai viņŗš lēnāk lasa domas, tāpat kā cits boksterē vārdus grāmatā, bet jautājums man arvien ir jāatkārto.

Slieces mudīgi čīkst. Mēs iebraucam sarmotā meŗā. Vedējs izstiepj pātagas kātu un saka:

«Godu otpakaļ ite nūsitā cilvāku.»

«Kādēļ tad nositā?»

«A, beja sastrīdējuŗis dēļ zemes gobala.»

Kad mēs izbraucam atkal uz lauka, debess malu jau viegli sārto rīta blāzma. No mājiņas, kuŗa vēl ir balta no dziestoŗās mēness gaismas, kāpj augŗā kupla dūmu vītne. Ir vēl ļoti agrs, bet ceļmalā ar lāpstu rokā jau līkājas kāda sieviete kaula kaŗociņā, nolīdzinādamā sārta grants kaudzi, kuŗas cita aiz citas guļ rindā gar ceļu. Te nu ir tie ceļa darbi, bada cietēju ziemas peļņa. Borkovā ir 1000 saimniecību, katrai mājai iznāk ko vest 8 kubikmetri. Par metru maksā no 1—6 lati, pēc attāluma, no kāda jāved grants. Viena saime te var nopelnīt 8—48 lati. Bet arī tā ir peļņa. Ļaudis ar saviem novārguŗiem zirdziņiem, naktis negulēdami, mēro tālus ceļus, lai varētu ko nopelnīt pie baļķu veŗanas. Bet koku tirgotāji viņus meŗonīgi izmanto. Peļņas gribētāju sabrauc tik daudz, ka cilvēks ar zirgu nevar nopelnīt vairāk kā 2 lati dienā. Ar to nevar ne paēst, ne pabarot zirgu. Totiesu tirgotājs cieti skatās, ka neēduŗam zirdziņam, kuŗš tikko kustina kājas, vezums tiek iekrauts ar pilnu mēru, kā parasts. Cik tālu Œāds tirgotājs stāv no daudzīnātā tirgotāja, kuŗŗš bada gadā izdalīja savu bagātību tautai, sacīdams: «Jūs man viņu sadevāt, jūs man to sanesīsit atkal atpakaļ.» Tikpat tālu kā zvaigznes no rijas jumta!

Vai tad nevarēja Œie peļņā braucēji sarunāties un atstāt Œādus tirgotājus meŗā vienus paŗus, lai viņi brauc ar saviem kokiem pa gaisu, jo ar tādu algu badā ir jānomirst tā vai tā.

Bet nabaga latgalietis ir ieradis vientulīgi un pacietīgi nest savas bēdas. Tikai «ŗmakolkas» reibumā viņam no tumŗiem dvēseles dziļumiem galvā sāk kāpt visas pārestības, viss dzīves rūgtums, sīvāks par vaivariņiem un ziepju zālēm, ko kaktu krodzīnieks jauc viņam pie alus, un viņa dusmas izlauŗas uz āru ar meŗonīgu spēku, bet ne ik reizes ķeŗ vainīgo, jo vaina ir viņa paŗa nevarība un tumsība.

Izkaisītas uz lauka ar nosnīguŗiem jumtiem rīta staros mirdz mazas ciema mājas. Manas domas staigā no vienas mājas pie otras, it kā meklēdamas saites starp mūsu jautro un greznīgo galvas pilsētu un Œo posta pamesto malu.

Drīz mēs iegrieŗamies kādā sētā, kur pār salmu jumtiem it kā sveicinādamā paceļas akas vinda. Tā ir Kanču skola, tikpat vienkārŗa kā visas citas zemnieku mājas.

III

Bads

Rūgta patiesība ir man uz mēles, ko es pats sev slēpju, it kā baidīdamies to izrunāt. L a t g a l ē i r b a d s. 25. februārī Borkovas Čeŗŗenieku ciemā ir badā nomirusi Veronikas Ieceļnieka 4 gadus vecā meitiņa. Students K. ir ziņojis māsai Veidemaņa kundzei par kādu bada nāves gadījumu arī no kaimiņu novada.

Latgalē ir bads. Ir grūti runāt par to šai vienaldzības gaisā, kuŗš apslāpē visas skaņas.

Ieceļnieku mātes sejā, kuŗu mēs apmeklējam viņas nabadzīgā būdiņā, ir tikai pacietīgas un klusas sāpes. Viņa arī nesaka, ka meitiņa ir nomirusi badā. «Jā, uztūka vaidziņi... nomira ... aiz pietrūkuma.» Bet turpat uz mūŗa ar uztūkuŗiem vaigiem nedzīvi sēd 15 gadus vecs zēns, ģimenes nākoŗšais atbalsts.

«Kas tev kait, puisīt?» es viņam prasu.

«Nekas, tikai nav spēka...» viņš atbild, un asaras viņam klusi līst pār vaigiem.

«Vai māte ar tev ko vāra pusdienā?»

«Nē...»

Acīmredzot arī viņš jau slimo ar badu. Bet kad es ņe stāstu, ka Latgalē ir bads, daŗš vienaldzīgi parausta plecus: «Jā, kur gan tagad necieŗ badu!» un nogrieŗas. Taŗu katrs bezdarbnieks ņe Rīgā, kuŗš saņem mārciņu maizes un ņķīvi zupas, ir labāk apgādāts nekā ņie cietēji.

ņie bada nāves gadījumi ir Latvijas kauns. Pie mums vēl valda zināma pārticība, un Latvijā nevienam nav jāmirst badā.

Kā gan tas varēja notikt? Māsa Veidemaņa kundze jau no pagājuŗšā rudens ir apstaigājuŗi Lubānas plūdu apvidū visas mājas un ziņojuŗi par paredzamo postu. Bet mēs gribam viņu labot tikai ar mazām līdzcietības dāvanām. Ir apbrīnojami, ka mēs neesam pratuŗi tieŗāk un vienkārŗāk pieiet pie tautas posta. Borkovas pagastā tikai tagad caur aprīņķa valdi sāk izdalīt rudzu miltus, 6 kilogrami uz cilvēka. Es domāju, ka ņis pabalsts ir pieietams visiem, kas cieŗ trūkumu. Bet Borkovas skolā mani apstāja vesels bars sievu: «Kungs, palīdziet, mums mājās mazi bērni, mēs mirstam badu!»

«Bet maize tak jums ir, jums taŗu izdala miltus.»

«Mēs neko neesam dabūjuŗi.»

«Kāpēc tad jums nedod?»

«Saka, ejiet, strādājiet! Bet kur lai iet? Darba nav.»

Otra balss: «Citi turīgāki ir dabūjuŗi.»

Treŗā: «Kas jau pagasta tēviem tuvāk, tas dabū.»

Pabalstu izsniedz tikai 590 trūcīgākām ģimenēm pēc pagasta valdes atzinuma. Ko lai dara trūcumcietējs, kam pagasta tēvu ņēlastība ir aizgājuŗi gaŗām? Pie kā lai grieŗas? Latgales tautai ir savi «labdaŗi». Tie ir mazie ņīdu bodnieki. Dzīvodami ar viņu vienu dzīvi, saistīti ar viņas likteni, tie viņu bieŗi vien labāk saprot nekā mēs.

ņādiem gadījumiem plūdu vietās, kur ir liels trūkums, Sarkanais Krusts varētu atvērt mazus pārtikas punktus. Māsa varētu apstaigāt mājas, pārliecināties par trūcību un izsniegt produktus tiem, kas jau slimo ar badu.

IV

Skolā

ņī mazā lauku skola zem salmu jumta mums izliekas ļoti pievilcīga savā vienkārŗībā. Viņa ir tāda pati kā visas citas skolas, kuŗas ir ierīkotas zemnieku mājās: viena liela istaba klasei un maza skolotāja istabiņa, no kuŗas gandrīz pusi aizņem plata, zema krievu krāsns.

Ieejot mūs pie pašām durvīm saņem plata, dzirkstoŗa krāsns mute, kuŗas sprēgājuŗšā labdiena pēc saltas nakts skan visai patīkami.

Jaunā skolotāja mūs ievē savā istabiņā, kur mēs satiekam māsu Veidemaņa kundzi. Viņa stāsta, ka no Latgales lielā skaitā pieprasot audŗu bērņus. ņis pasākums ir jauks, bet viņam ir arī sava

ļauņā puse. Vienu laimīgo no cietēju pulciņa aizved, citus pamet. Bērniem, kas iet skolā, stniedz siltas pusdienas, mazākie un vājākie, kas paliek ģimenē, mirst badu.

Pēc manām domām, trūcīgos bērnus gan vislabāk būtu pabalstīt ģimenēs. Tas neiznāktu arī daudz dārgāk, jo lielāko tiesu bērnu pieņem audzināšanā tikai pa vasaru, un viņu pārvadāšana turp un atpakaļ arī prasa līdzekļus. Ar to es nebūt negribu noliegt šīs lietas lielo morālisko vērtību. Šāds mīlestības darbs mūs pašus it kā atsilda un mēs savijam ciešākas saites ar saviem brāļiem Latgalē. Bērns, kuŗu no viņa nabadzīgās šaurās apkārtnes ievēd plašākā un gaišākā iespaidu pasaulē, daudz ko mācās. Šo skaisto pasākumu nevajadzētu atmet, tikai bērnus vajadzētu ņemt tur, kur viņiem nav mātes vai māte stāv viena bez tēva gādnieka.

*

Sprigani, sasarkuši no gājiena ziemas gaisā, skolā sanāk bērni. Viņi izskatās žirgti un veselīgi, tikai, paskatoties uz viņu vīzēs satuntuļotām vai vienkārši lupatām apsietām kājām, top skumji.

Bērni dzied, saka dzejas, un mēs baudām jau pirmos augļus no Latgales jaunā gaismas dārza.

Mazie ir ļoti piemīļīgi un silti atbild uz katru glāstu. Laikam mājā, kur katrs savai mātei ir piektais, sestais vai pat astotais, viņi netiek sevišķi lutināti.

Vienkāršā, sirsnīgā skolotāja acīmredzot šiem bērniem stāv ļoti tuvu. Viņa izskatās tiem kā vecākā māsa, un tas ir šīs skolas lielākais jaukums. Šķīroties katra nodaļa mums pasniedz savu kopēju fotogrāfiju. Beigās pienāk man pavisam maza meitiņa, pieduŗ man ar roku un klusi saka:

«Kartiņa no ābecniekiem.»

Ābecnieki jau prot arī rakstīt un lieliem burtiem uzvelk uz viņas savus vārdus.

Sen nekā man nav darījis tādu prieku, kā šī mazā piemiņa no jaunās Latgales skolas, kuŗa izvedīs viņu uz gaišāka ceļa.

Rīts ir gaišu iespaidu pilns un mēs pavisam aizmirstam to posta bezdibeni, kāds mums ir apkārt.

Felkerzama jaunkundze rāda ar roku un saka: «Te ir plašs sociāls darbs!»

Kaut pie mums to saprastu, kā humānu kalpošanu tautai.

V

Lubāna zvejnieki

«Kolna gola» skolas lielā istabā saspiedušies kaktā stāv zemnieki baltos kažokos. Viņu sejas ir bālas, skumīgas un nopietnas, kā svētbildes bez veselīga lauku sārtuma, uz viņām var skaitīt tikai krunkas, tur nav neviena smaida.

Tie ir Lubāna ezera zvejnieki. Viņi sūdzas par savu maizes devēju, ka tas šoziem palicis stipri skops.

«Nevar izzvejot vairāk kā par trīs kliņģeŗi,» viens saka.

«Kā tas nāk?»

«Ezers ir dziļi aizsālis, zivis laikam sāiet upēs.»

«Bet kad jums ir labs loms, cik tad jūs varat nopelnīt dienā?»

«Pa divi lati iznāk uz vīra.»

«Kur tik maz?»

«Mums jau pašiem nav tīkla, tīkls ir žīdam, mēs tikai tie vilcēji.»

Pa ziemu Lubāns diezgan skopi baro savus bērnus, pavasarī apslīcina laukus un mājas.

«Nu nemaz vairs nav kur atsperties,» žēlojas kāds slimīgs vīrs ar pelnu pelēku seju: «Pēdējā laikā gandrīz no vietas ir bijuši pieci lieli plūdu gadi: divdesmit otrā, divdesmit ceturta, divdesmit sestā,

divdesmit septītā un divdesmit astotā gadā. Dzīvot varētu, zeme kā zole, kad uzlīst ūdens, spīd kā rasa uz taukiem, tikai jāaŗ gan tādā laikā, kad zeme birst... Bet ko darīsi, kad tu katru gadu slīksti nost.»

Šo plūdu stāstu var redzēt jau pie borkovieša apģērba. Viss, kas agrāk darināts un šūts, ir glīts un labs: mugurā labs kažoks, brūna vai pelēka pašauستا vadmala. Bet kājās — šīs ķēmīgās vīzes — plūdu gads, kas nav devis ne apavu ko nopirkt. Nabadzība it kā rāpjas pa kājām uz augšu ...

Mēs izejam ārā uz līdzenā sniega lauka, un māsa Veidemaņa kundze man stāsta, kā te gājuši plūdi ar savu vareno spēku. Viņa rāda man māju, kuŗai ūdens izskalojis pamatus un sagrāvis krāsni; cilvēki mīņājušies līdz ceļiem dubļos, nebijis vairs ne sola, kur atsēsties.

«Te visapkārt varēja ar laivām braukt. Tikai birzes bij ārā kā salas. Mežos vēl tagad koku stumbri ir brūni no mālainā ūdens gandrīz līdz pirmiem zariem...»

Mēs brienam pa dziļo sniegu un domājam: ja uznāks ātrs un silts pavasaris, tad arī šogad plūdi ir nenovēršami.

Lubāna vienīgā noteka Aivieksta, kuŗā ir mazs kritums, nevar viņa ūdeņus novadīt. Plūdu laikā, kad straujā Pededze, kuŗai ir daudz pieteku, gāŗ viņā iekŗā visus Malienas palus, Aivieksta divas nedēļas tek atpakaļ un Lubāns izplūst kā jūra, tālu apņemdams laukus, birzes, ciemus un mājas.

VI

Sievu pēdējā cerība

Acis slīcējam, kuŗu rauj projām krācošie ūdeņi, vēl arvien meklē uz tukŗā līmeņa kaut ko, kur varētu pieķerties viņa pēdējā cerība.

Kad es gāju projām no Kolnagola skolas, uz mani bij vērstas sanākuŗo sievu acis, kuŗas stāvēja pie durvīm un it kā kaut ko jautāja. «Lūdzu, kungs, palos zivis ēd mums rudzus nost» — viena iesāka.

«Zivis nāŗ mums mājā iekŗā un mums nav brīv viņas ķert,» otra nobeidza.

«Nu, kad jums viņas ēd rudzus nost, tad tak jums ir tiesība tos lopus noķīlāt. Un kad viņas nāŗ mājā iekŗā un vārtās jums pa pagultēm, tad ķeriet vien droŗi un lieciet viņas uz pannas,» es atjokoju.

Bet vēlāk man visur stāvēja priekŗā ŗo ezermalas sievu meklējoŗās acis (es vēl tagad viņas redzu). Es biju maldījies, uzņemdams ŗo lietu pa jokam. Sarunās, kas man ŗe bija, neviens nebij nācis ar kādiem niekiem. Ikkatru vārdu, ko ezerieŗi runāja, viņiem, kā likās, sacīja priekŗā dzīves neŗēlīgākā nopietnība.

Šīs sievas meklēja pēdējo atbalstu saviem badā mirstoŗiem bērniem — brīvas zvejas tiesības Lubāna ezerā.

Acīmredzot, viņas uz to pamudināja kāda intuitīva tiesību nojauta.

Un ŗīm sievām ir taisnība!

Ezers, kas katru gadu noslīcina viņu druvas, sagrauj māju pamatus un izdzēŗ uguni pavadā, saprotams, pieder zemniekiem ar visām zivīm, cik tālu sniedzas plūdu robeŗa!

Tagad tas tā nav.

Agrāk zvejas tiesības ezeros piederēja muiŗniekiem. Līdz ar agrāro reformu tās pārņēma valsts. Acīmredzot, ŗīs tiesības tagad rentē ķīds, tas zvejo, un apkārtējie zemnieki, kuŗus ezers katru gadu kārtīgi noslīcina, ir tikai ķīda tīkla vilcēji — «par trīs kliņģerī dienā».

Lielāku netaisnību vairs nevar iedomāties.

Lubāna plūdi nav pārejoša parādība. Kamēr nebūs izrakta vesela kanāļu sistēma, kuŗa atņems zemi ezeram, tikmēr apkārtējiem zemniekiem ir jāķeŗas arī pie zvejas, lai nenomirtu badā.

Aiviekstas padziļināšanas darbi, kuŗos sagāzti jau miljoni, ir tikai niekošanās. Tiem še neviens netic. Milzīgos ūdeņus nevar novadīt upe, kuŗai kritums ir tikai 1 cm uz versti. Ezerieši slīks kā slīkuši.

Deputāti, valdības locekļi, uz jums ir vērstas šo sievu acis, kuŗas meklē pēdējo cerību saviem badā mirstošiem bērniem — brīvas zvejas tiesības Lubāna ezerā.

Dodiet tās un palīdziet iegādāties arī tīklus!

VII

Kaktu krogu posts

Timsa, timsa, kas par tim's?
(T. dz.)

Tymsība, akla, necaurredzama kā rudens nakts. Viņā staigā roku rokā Nabadzība skrandās, kur neturas diegs pie diega, ielāps pie ielāpa, Netīrība nesukātu galvu, nemazgātu muti un kaktu krodzinieks ar šmakolkas krūzi rokā.

Labi uzcirstas mājas gludiem griestiem, gaišiem logiem. Bet iekšā maz kas atgādina pieticīga cilvēka mītni.

Salīduši pie krāsns sildās bērni, kuŗiem tikko vairs turas mugurā kādas skrandas izstaipītos diegos, aizsegdamas te plecu, te celi, te vāju, kaulainu elkoni. No platās dēļu gultas dziļumiem, kuŗa laikam noder par guļas vietu visai ģimenei, lien ārā tikai melni salmu gali. Vienīgais greznums — lupatu sega — nav uzklāta, bet iemesta šai salmu bedrē, pa kuŗu, kā arvien, kaut ko meklēdama, staigā vista, kuŗa varbūt turpat kājgalī arī noliek šai nabaga ģimenei savu dienas dāvanu — sārtu oliņu.

Būtu jābrīnās, ka ar šādu kailumu var dzīvot.

Bet latgalietim ir kāds apģērba gabals, kuŗš tam visur lietojams — guļams, sedzams un valkājams. Tas ir vecs aitādu kažoks, dažreiz visai ģimenei viens.

Uz loga neredz nevienas puķītes, neviena maza mirtes zara zem nosvīdušas glāzes, kā tas parasts lauku istabās. Neviena adījuma, neviena paladziņa stūŗa, nevienas uzklātas segas. Nekā no parastās mājas kultūras. Nabaga latgalietim, kā liekas, nav vēl nekādas vajadzības ar kaut ko izpušķot savu dzīvi. Visu ir noskaudusi kāda ļauna roka.

Bet šie ļaudis taču kaut kur iet, kaut ko strādā, kaut ko pelna. No visa tā varēja palikt mazs atlikums, mazs piepušķojums šai nabadzīgai dzīvei.

Šo atlikumu paņem kaktu krodzinieks, kuŗš glūn uz katru grasi, kas nonāk latgalieša rokās.

B. miestiņā ir 60 māju un viņās 20 kaktu krogu. Lai neteiktu, ka es pārspīlēju, es pievedīšu viņu zīmīgos nosaukumus, kādi var būt tikai radījumiem, kuŗi dzīvo un elpo. Katrs kakts — sava bilde. Tur ir «Āzīts», «Puķīte», «Špeiļu krogs», «Dubļu krogs», «Papus krogs», «Dzirnavu krogs», «Dinaburga», «Pie skaistules» un citi. Katram sava smaka, sava pazīšanās. Visi viņi plaukst un zeļ. «Amatniecība panīkst,» — skolotājs N. žēlojas. Kurpnieks vairs nešuj zābaku, kalējs vairs negrib kalt, — visi darina un pārdod šmakolku. Neviens amats jau arī nav tik vienkāršs un tik ienesīgs kā šis. Tur nav vajadzīga nekāda sagatavošanās. Pietiek ar kādu kubliņu, kādu sieku iesala un apīņu — un var iesākt. Par litru ņem piecdesmit santimu. Un dzērāju netrūkst. «Strebj tīri siltu,» — vecs saimnieks man saka.

Šis velna dzēriens ir ļoti stiprs. Kāds litrs jau gāž vīru gar zemi. Ja alus ir tāds, ka nekauj cilvēku nost, tad saka: «Tur nekā nebij!»

Jo tas stiprāks, jo vairāk svilina iekšas un rīkli, jo labāks. Tāpēc arī recepte, pēc kuņas viņu pagatavo, ir tīri velnišķīga: iesals, apīņi, ziepju zāles (lai labāk puto), purva vaivariņi un šņaucamā tabaka.

Kāpēc lagalietis tā krīt uz šo dziru?

Viņam vajaga kā, kas viņu ātri apreibina. Viņš nevar nodzert latus. Viņš nodzeņ beidzamos santimus. Divas, trīs glāzes šmakolkas jau iesit viņam kā ar cirvi pa pieri un viņš ir jau aizmirsis savu tumšo, bēdu pilno dzīvi. Neviens grasis neiet gaļām kaktu krogam. Dienās, kad izdala valsts pabalstus, pie viņiem rindām stāv laucinieku zirgi.

Par to visu stāsta šī kailā nabadzība, kas redzama latgalieša istabā. Skatoties šai nožēlojamā dzīvē, liekas, ka laimīgāks par šādu saimnieku ir katrs vienkāršs gaitnieks, gājējs, kas nes savu māju sev paunā uz muguras. Kur viņš atrod darbu, tur viņš atrod sev vietu pie galda un savu tiesu no mājas kultūras.

Čerženieki

(No Lubānas iespaidiem)

Man liekas, ka, pārbraucis no Latgales, es esmu sanesis savā istabā tumsu, no kuņas es gribētu tikt laukā. Bet domas man arvienu vēl atgriežas pie kādas mazas mājas nosniguša lauka vidū, kas bij viena no beidzamām, kuņu mēs apmeklējām.

Slims vīrs svina pelēku seju sēd uz gultas malas, salicis rokas uz spieķa. Turpat uz lažiņas viņam blakus — divas mazas meitenītes. Sejas viņām ir bālas un caurspīdīgas kā stikls, kuņu izraibinājušas netīras lāses. Tikai mazai apaļvaidzei sievai grūtā ziema vēl nav paņēmusi žurmi.

«Dzirdējām, ka jums nomirusi meitiņa,» mēs sakām.

«Jā, nomīra, nomīra,» sieva gandrīz priecīgi saka. «Nebij naudas, ko pīrāga nopirkt, baroju knupī ar melnu maizi un nomīra ...»

Vīrs stāsta par savu slimību un rāda sīki aprakstītas recepšu strēmeles. Mums liekas, ka bez zālēm viņam derētu arī cits kas spēcinošs.

Apjautājamies, vai viņiem ir kas ko ēdienu izvārīt?

«Vai jums ir kāposti?»

«Nav.»

«Vai jums ir putraimi?»

«Nav.»

«Vai jums ir zirņi?»

«Nav.»

«Vai jums ir kartupeļi?»

«Ir tāda druska, bet to mēs glabājam sēklai.» Sieva noņem lupatu no mucas padurvē un rāda. Kartupeliši ir mazi kā pupas, savītuši un melni, bez vienas dzīvas acs, no kuņas rādītos kāds asna galiņš. Tāda ir slimā vīra pavasara cerība.

*

«Kungi, celieties, Rīga ir klāt!» konduktors saka.

Es atostos uz sava sola un pūlos kaut ko atcerēties, tas ir kaut kas mocoši nepatīkams, kāds vārds, ko esmu piemirsis, bet par ko man vēl arvienu jādomā.

Kā sauca to mazo ciemu Lubāna ezera malā. Skolā tur bij daudz novārgušu bērnu lupatām aptītām kājām.

Ak, jā: Čērženieki! Čērženieki!

Šis vārds skan kā tumšs, sāpīgs ievainota putna kļiedziens.

Kabatā es sataustu gabalu cietas pelavmaizes. Man gribas tā kā iet kādam to rādīt un saukt:

«Čērženieki! Čērženieki!»

Uzvaras diena

Mūsu brīvība nāca lēni. Viņa bij kā mūsu ziemeļu pavasaris. Ilgi mainījās saule ar saltu vēju, cerība ar vilšanos. Pēc desmit gadiem atcerēdamies jūnija dienas, es vēl tagad dzirdu viņas gausos soļus. Lēni un it kā taustīdamās pa rīta krēslu, tauta atrada savu īsto ceļu uz brīvību. Pa to laiku sveši ļaudis ar varu gribēja piesavināties to, kas bija viņas īpašums. Arī viņi nāca kā «atsvabinātāji». Komunisti mūs atsvabināja no vāciešiem, vācieši — no komunistiem, lai pār mums valdītu. Tikai tad mēs ieraudzījām savus īstos atsvabinātājus — tautas kareivjus, kuŗi bij cēlušies no arkla un brūni no saules un vēja, basām kājām soļoja blakus lielgabaliem pa Rīgas ielām.

Atmiņā rindojas zīmīgi acumirkļi. Pēc Rīgas atsvabināšanas no komunistiem vācieši bij sanesuši pilsētā daudz liķu mušu. Tās bija savādas, riebigas, dzeltenas mušas. Viņas lidoja ap Matīsa kapiem, kur pie vaļējām bedrēm bij savesti nekrāsoti šķirsti. Tur gulēja nošautie, kas bija gadījušies ceļā. Viņu bija daudz. Tie nebija krituši ielu cīņās, — tie bija sameklēti un nošauti kaut kur pie sētas, pa pilsētas nomalēm. Tie nebij nekādi revolūcionāri, jo komunistu vadoņi — visi, kam vien šai kustībā bija kāda nozīme — bij aizbēguši. Vācu vara, kuŗa atkal taisījās nodibināties Latvijā, modināja tautā riebumu un šausmas.

Ar kādu prieku tad mēs apsveicām lielgabalus, kuŗi dārdēja pie Juglas, granātas, kuŗas meta jau pilsētā īsus un ātrus zibeņus. Uz ielām jau plīsa ziemeļnieku šāvieni. Atceros, mēs sēdējām salīduši kādā pagraba dzīvoklī, reizē bēgdami un uzgavilēdami viņu atsvabinošai skaņai. Tie mums likās kā svētīgi pērkona grāvieni, kuŗš dārdina, dzenādams Jodu. Un tā viņi, laikam, arī bij domāti. Viņus, acīmredzot, laida šurp laba pazinēja roka, jo nedzirdēja, ka kāds no šiem šāvieniem būtu cietis.

Tikai no rīta — krāns nedeļa udeņa. Dzirdēja, ka ziemeļnieki esot sabojājuši ūdensvadu. Sievas pulcējās sētās ar spaiņiem pie akām un dzīvi sarunājās. Visur bija nojauta, ka atsvabināšana ir tuvu. Tad nāca uzvaras diena. Vācu kuŗa rati atkāpās pār Daugavu ar beidzamo Vidzemes laupījumu. Zeme beidzot ieraudzīja savus īstos atsvabinātājus. Pušķojušies Jāņu vītnēm, Rīgā ienāca uzvarētāji — ziemeļnieki. Pa priekšu jāja stalts karoga nesējs uz balta zirga. Viņam sekoja mūsu īstā tautiskā armija ar pulkvedi Z e m i t ā n u un pulkvedi K a l n i ņ u priekšgalā. Brūni zirgi, kā no arkla ņemti, vilka lielgabalus. Viņu gaŗiem, zaļiem stobriem blakus soļoja vīri kuplām bārdām, basām kājām, vēja aprautām sejām. Savāds, vientiesīgs cēlums bija šiem uzvarētājiem, kādu pa šiem tumšiem, asiņainiem gadiem neviens nebij redzējis. Tie bija mūsu tautas, mūsu zemes īstie dēli. Spēks un labsirdība spīdēja viņu sejās. Apmulsuši no prieka, mēs gājām viņiem blakus, spiedām viņu lielās, sastrādātās rokas. Galvas pilsēta, kuŗa varas maiņās bieži bij pazaudējusi galvu, pieķērās viņiem ar sirsniņu uzticību.

Uzvarētāji ienāca pilsētā un — neviens netika nošauts, kaut gan ienaidnieks vēl nebūt nebija noliecis ieročus. Arī šē bij redzams tautas kuŗaspēka rātnais cēlums. Latviešu armija ienāca Rīgā kā savās mājās. Viņa negribēja nevienu iebiedēt ar veltīgi izlietām asinīm. Viņa nāca ar mierīgu

pārliecību, ka «šī zeme ir mūsu, šīs pilsētas mūsu». Un šī pārliecība uzvarēja. Spēks un labsirdība, kāda ir tikai zemnieku tautai, kuŗa dienu no dienas stāv sakarā ar zemi un sauli, iekaŗoja mums mūsu zemi. Spēks, labsirdība un gudrība lai vada viņu arī uz priekšu.

Pavasaris

Kad tad viņš atnāk?

Vai tad, kad pirmā lāsteka dārdēdama nokrīt Saules pusē uz palodzes, vai kad puķu pārdotavu logos parādās ugunssarkanas tulpes, vai kad pēc gaŗa ziemas klusuma ielās sāk rībēt ratu troksmis? Kad jūs viņu pamanāt? Vai tad, kad ejot caur parku, jūs ieraugāt, ka zilie krokusi jau šur tur bāž ārā savas galvas no pelēkās kūlas? Pavasaris mums visiem dod zīmes, tikai katram savādas. Blaumaņa Brencis saka:

«Man ir divi pāŗi cimdu,
Kad tiem abiem delnas cauras,
Tad jau atkal pavasaris.»

Kad es biju mazs zēns, mana zemes sajūta bij daudz dzīvāka nekā tagad. Kur vien mūsu mājas priekšā atkusa gabaliņš melnas zemes, tur es biju virsū ar saviem kailiem papēŗiem. Un pavasaŗa atnākšanu es toreiz nemaldīgi varēju noteikt ar savām kāju pēdām. Kad smiltis uz celiņa no istabas uz smēdi no saules pusdienas laikā jau metās siltas, tad bija klāt pavasaris. Kā pilsētnieks es vēroju dabas pārmaiņas daudz izklaidīgāk. Bet kad bērzs uz tilta kanāļa malā jau izmet savas jaunās lapas kā zelta miglu, tad ir atkal pavasaris.

*

Rīgā ir daudz dāŗzu un apstādījumu; pašā centrā te ir tik daudz dabas kā nevienā citā pilsētā. Un tomēr pilsētnieks lāgā viņai netic. Šie koŗtie koki un krūmi starp namu akmens sienām viņam izliekas kā daba puķu podā. Še zeme nemet mums priekšā savu kūlaino kupri, še nav tās meŗonīgās, nesukātās un bieŗi vien arī nabadzīgās dabas, kāda ir uz laukiem. Un tomēr nekur tik labi nevar vērot pavasaŗa pārmaiņas kā pie šiem veciem kokiem, kuŗi tik skaidri izpleš jūsu priekšā savu nomelnējušo zaru tīklu, ka katrs mazākais zariņš ir redzams. Pavasaris pilsētā ienāk kā zeltkalis. Viņa smalkais darinājums ir bērzu jaunās lapiņas, kuŗas zeltaini dzirksta pie tieviem, gariem, melniem zariņiem. Še, kur visu mākslo, arī viņš izliekas mākslīgs. Liekas, ka pa nakti viņš šos kokus būtu tikai izpušķojis, piesiedams viņiem pie zariem mazus, pūkainus lapu pušķīšus. Varbūt viņš ir tikai gribējis izpušķot pilsētu 1. maija svētkiem? Ir redzams, ka viņš nenogurstoši strādā. Kļavu zari ceļ svinīgi uz augšu milzīgus pumpurus kā zeltbrūnas zobens līlijas. Otrā, trešā dienā tie no zariem jau ir nozuduši un kļaviem ir irdeni ziedu čemi. Zelta aureolā viņi stāv starp melnām liepām, oŗiem, ozoliem.

*

Pavasaris dod zemei atkal visas krāsas. Zils, zaļš, sarkans un zelts mirdz debesīs, zālē, jaunās lapās un ziedos. Bet nekas mūs tik dziļi neaizkustina kā pavasaŗa troksni. Reiz pavasaŗi kādā mazā, vientuļā malienas stacijā meŗa vidū es gaidīju vilcienu. Pa nakti bija drusku uzsalis, un gaiss no rīta bija vēss, skaidrs un skanīgs. Es dzirdēju kādu dūcoŗu skaņu, kuŗa nāca it kā no pašiem zemes dziļumiem. Man likās, ka jau vilciens nāk. Bet tad es ieklausījos, ka visapkārt pa purvainām birzēm rūc rubeņi. Elpu aizmurējis es ilgi klausījos šais savādi uztraucošās skaņās, kuŗas beidzot saplūda tālumā ar tuvojošā vilciena dimdoņu, kuŗu meŗi tūkstošķārtīgi atbalsoja. No trokšņa visapkārt drebēja zeme, un kad vilciens atnāca stacijā, man likās, ka ir atnācis pavasaris. Bet pavasaŗi arī

visklusākie trokšņi var būt satricinoši. Kristianijā (Oslo), kur kādreiz dzīvoju kā emigrants, pa sestdienas vakariem pilsētas pazuda kalnos. Kas vien varēja, sēja sev uz muguras somu, kuņā bija kafejas katliņš un sviestmaizes, un gāja uz mežu, kur, sēdot pie uguns kuriem, gaidīja, kad ap pulksten pusdiviem agrā rīta klusumā sāk dziedāt purva strazds kā meža sirds, kas atmodusies sāk pukstēt...

Mums latvjiem vēl nav tik dziļas dabas izjūtas. Ir daudzi, kas pa svētdienām izbrauc barā uz jūrmalu vai Siguldu, bet maz ir to, kas sien somu uz muguras un iet uzmeklēt dabu tur, kur pukst viņas sirds.

Zemgales svētku iespaidi

Visvairāk es priecājos par tautas kuplumu. Tādu ļaužu saplūdumu vecā Jelgava laikam nebija redzējusi: ap pulksten vienpadsmitiem jau izstādes telpas ir tik pilnas, ka paši izstādījumi it kā pazūd. Redz tikai ļaudis, ļaudis, kuņi svētdienas jūsmā plūst pa izstādes ejām. Smaidi, rokas spiedieni, satikšanās prieks. Ir arī daudz laucinieku saulē nodegušām cietām sejām, no kuņām pazudis viss darbadienas skarbums. Visi ir tik labi ģērbusies, ka grūti būtu mūsu Zemgales laucinieku atšķirt no pilsētnieka. Viņu pelēkie svārki no pašautās vadmalas ir tik labi šūti, ka viņi vairs maz atšķiras no pilsētniekiem. Gandrīz labi jāapskatās, kur tad ir tauta: redz tikai kungus vien! Arī jaukais paradums, ģērbties pašautā vadmalā, kuņā bij tik daudz krietnas latviskas gaumes, kā liekas, izzūd. Pa lielākai daļai redz tikai «bodē pirktu». Un tikai dziedātāju jaukie tautas apģērbi atgādina, ka mēs esam tautas svētkos.

Izstāde rāda, ka visās darba nozarēs centīgi strādā. Plaša ir lopkopības nodaļa, kur kā retumu var redzēt «zilās govīs», vietējo pirmsugu, par kuņu jau tautas dziesma stāsta. Šīs govīs esot ļoti ražīgas; piens ar augstu tauku procentu (pat līdz 5 proc.). Govīs ir izstādījis pazīstamais lauksaimnieks Gaujers Svētes «Dreimaņos», viņas esot atrodamas arī šur tur citās Zemgales sētās. Viņas derētu plašāk ieviest Latvijā, lai arī mēs varētu lepoties ar savu vietējo sugu. Sevišķi plaša liekas dārzkopības nodaļa. Kāds Jelgavas dārznieks Zilbereizens ir izstādījis pat ābeles puķu podos. Mazie rūķu kociņi zaros tur lielus, sārtus ābolus. — Bet tas tikai paviršs skats. Izstāde pelna plašāku apskatu.

*

Pieminekļa atklāšana mūsu pirmam valsts prezidentam J. Čakstem norisinās ar lielu svinību un pacilātību. Ap lielā tautas darbinieka tēlu, kuņš brīvā pozē, it kā sperdams soli uz priekšu, ar likumu vīstokli rokā paceļas skatītāju priekšā, no jauna it kā sadrūzmējas tautas likteņi: grūtās bēgļu gaitas, neatkarības cīņas un atsvabināšanas gaviles. Vienkārši un sirsnīgi runā valsts prezidents Kviesis, attēlodams Čakstes darba gaitas, beigās uzaicinādams jaunatni sekot viņa cildenam piemēram. Lieli vilcieni paspīd mācītāja Maldoņa runā. Dziļi patriotisku runu saka saeimas priekšsēdis Kalniņš, atkārtodams Čakstes vārdus: «Šī zeme ir svēta, kur mēs stāvam!», uzaicinādams sargāt mūsu dārgi iegūto zemi un brīvību. — «Jo tālāk laikos ieiet mūsu tautas darbinieki, jo lielāki viņi izaug mūsu acu priekšā,» — saka ģimnazijas direktors Lapiņš. «Gadi auž ap viņiem leģendas un viņi paceļas ideālā spožumā.»

Tēlnieka Jansona piemineklis ar sajūsmu darināts, labi portretēts un arī tautai saprotams, kuņa pulcējas ap viņu līdz vēlam vakaram.

*

Svētku aktā Jelgavas latviešu biedrībā biedrības priekšnieks Dr. Biskaps sniedz ļoti interesantu pārskatu par biedrības vēsturi, priekš kuŗa publikai vairs nav vajadzīgās uzmanības, jo šī diena sniedz pārāk daudz. Var vērot, ka Jelgavas latviešu biedrība ir bijusi tautiska biedrība, un arī tautas biedrība šā vārda labākā un tīrākā nozīmē. Viņā darbojušies daudzi redzami rakstnieki un gara darbinieki: Māteru Juris, Čakste, Veismanis, Rainis un citi. Tikai starp goda viesiem, kā to arī Aspazija atzīmē, nebij aicināts neviens no mūsu pazīstamiem rakstniekiem. Vai tie šinī laikā jau būtu kļuvuši lieki? Vai varbūt tagad ir vajadzīgs vairs tikai reportieris, kuŗš apraksta svētkus un parādes?

Dziesmusvētku sākumu mazliet aptumšoja briesmīgā spiešanās pie vienīgās šaurās ieejas svētku laukumā, kur nebija redzams neviens augstāks policijas ierēdnis, kas rīkotu milzīgo ļaužu kustību pa šauro ielu. Dziesmudiena, kā jau arvien, nobeidzās gaišā pacilātībā. Kā jauna himna skanēja Kalniņa «Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē», kuŗu beigās atkārtojot, arī publika saņēma, paceldamās no vietām.

Lietuva

Neviena tauta nevar uz reizi ielekt modernismā, tai jānoiet pa priekšu zināms attīstības ceļš. Bet katras tautas pirmais pienākums ir atrast pašai sevi, nākt pie nacionālas apziņas.

To, kā liekas, ir sapratusi tagad vadošā sabiedrība Lietuvā. Viņa ir nojaukususi, ka zem plānas modernisma virskārtas slēpjas — dziļi un plaši tautiskās idejas slāņi, kuŗi var derēt par vienojošu pamatu jaunās valsts dzīvei. Viņa ir noberzusi šo plāno moderno uzskatu virskārtu, ar kuŗu tauta vēl nebij saaugusi, atbīdījusi viņu mazliet atpakaļ uz tautiskās atmodas laikmetu. Ir zīmīgi, ka iebrucot Lietuvā, mums pulkstenis jāpagriež stundu atpakaļ. Kad pie mums ir pulkstenis septiņi, tad Lietuvā vēl ir tikai seši, kad ļaudis patlaban mostas uz darbu. Lietuvā pulkstenis patlaban rāda tautiskās atmodas stundu.

Tautiskā atmoda arī Lietuvā ir sākusies ap pagājušā gadusimteņa piecdesmitiem, sešdesmitiem gadiem. Bet lietuvieši to nedabūja pilnīgi izdzīvot. To tikai slepenībā kopa viņas labākie gari. Ne uz vienu tautu nav tik smagi gūlies pārkrievošanas slogs kā uz lietuvjiem. Ja kāda tauta varēja pie Dieva apsūdzēt carismu, kuŗš ņēma tik pelnītu galu, tad to ar visielāko tiesību varēja darīt lietuvji, kuŗus cara vara gribēja kā tautu pilnīgi iznīcināt: līdz pat 1905. gadam viņiem nebij brīvē drukāt nevienu vārdu savā valodā. Un tikai pēc tam sāka iznākt pirmās grāmatas un laikraksti. Skola bij krieviska, baznīca poliska. Lietuvju mācītājiem vajadzēja cīnīties pat par tiesību runāt no kanceles savas tautas valodā, par tiesību runāt lietuviski ar lietuvjiem! Neviena tauta nav bijusi kādreiz nogrūsta tik beztiesiskā stāvoklī, neviena tauta nav izcietusi tādus nacionālus spaidus kā lietuvji. Tas zināmā mērā ir aizkavējis viņas attīstību. Tikai tagad, kur lietuvji ieguvuši savu neatkarību, tautiskā ideja var izteikties brīvi. Nu viņa cenšas atgūt to, kas nokavēts. Viņai ir tik daudz ko darīt. Tā steidzas tīrīt zemi no svešas, naidīgas kultūras iespaidiem, modināt tautas pašapziņu, celt godā viņas vēsturi.

Tautininku valdība vislabāk pierāda veco patiesību, ka ne cilvēki valda pār tautu, bet idejas valda pār cilvēkiem. Tautininku, kā viņi paši saka, nav vairāk par 6000, bet tautiskā ideja valda pār Lietuvu un viņi, varbūt, ir tās spilgtākie izteicēji. Arī Vitauta svētkos šī ideja parādīja savu lielo vienojošo spēku. Pakaļ Vitauta bildei gāja pat dzelzceļnieku organizācijas, kuŗas visās zemēs pieder pie kreisākām. Visā zemē, kur vien ir parādījies Vitauta spožais bronzas vaigs, nav bijis

neviena, kas negribētu viņam sekot. Viņam ir gājuši pakaļ ciemi un pilsētas. Lūk, kur karalis, ko tauta kronē 500 gadu pēc viņa nāves!

Ir viegli sludināt nacionālismu tur, kur visi lasa laikrakstus, apmeklē sapulces un pulcējas ap runātāju tribīnēm. (Visos Vitauta svētkos es nedzirdēju nevienu runu, izņemot valsts prezidenta uzrunu kareivjiem.) Uz tautu, kuŗa maz lasa un kuŗā, kā liekas, nav arī iecienīta orātoru māksla, var runāt tikai ar konkrētiem tēliem. To ir sapratuši lietuvji, pulcēdami tautu ap sava karaļa tēlu, paceldami to kā savas nācijas simbolu.

Lietuva ir katoliska zeme. Katolisms, kā zināms, ir dibināts uz autoritātes. Blakus baznīcas autoritātei šie gājieni ar Vitauta bildi ir pacēluši valdnieka un politiķa autoritāti. Vitauta svētkos Lietuva ir runājusi savā īpatnējā valodā. Tā ir svinīgu ceremoniju un procesiju valoda, ko tauta vislabāk saprot.

Zeme sauc

Zeme met kupri. Zeme sauc. Brūnie pauguri un pelēkās, kūlainās nokalnas, nometušas sniega segu, gaida arāja. Arī laba tiesa bezdarbnieku, kuŗiem apnicis berzēties gar darba biržu un gaidīt pabalstus, meklē atpakaļ ceļu uz laukiem. Viņi ir sapratuši veselīgo lauku dzīves aicinājumu. *Z e m e v i ņ u s n e p i e v i l s.*

Bija laiki, kad ļaudis no laukiem plūda uz pilsētu. Tas bija pagājušā gadu simteņa beigās. Rīga toreiz bija uzplaukstošas rūpniecības centrs un viņā viegli varēja atrast darbu un maizi. Tagad apstākļi ir mainījušies. Rūpniecība, kuŗa pēc kaŗa lēnām sāka atdzīvoties, krīzei uznākot, redzami samazinās. Modernā mašīnu tehnika padara nevajadzīgas tūkstošiem darba roku. Un kā agrāk pār visu zemi skanēja sauciens: «Uz pilsētu!», tā tagad vajadzētu saukt: «Atpakaļ uz laukiem!»

Pilsētā patlaban ir tūkstošiem cilvēku, kas pārtiek no bezdarbnieku zupas; uz laukiem nav neviena, kam nebūtu sava kumosa maizes. Pilsētā ir cilvēki, kas saldami pavada naktis pamestos fabrikas šķūņos, patrepēs, pažobelēs, — cilvēki, kas guļ ar saviem bērniem uz kailas grīdas pat tad, kad viņiem ir kāds slikti atmaksāts darbs. Uz laukiem nav neviena, kam nebūtu sava silta kaktiņa. Kalps, kuŗš strādā pie saimnieka, saņem arī savu tiesu no mājas kultūras. Viņš ēd ar to kopā pie viena galda (vismaz Vidzemē tas tā ir) un vakarā apgulstas tīrā gultā uz linu palaga, apsegdamies ar pašaustu segu. Kāpēc tad visi tā dzenas uz pilsētu? Uz laukiem ir tikai divas varbūtības: saimnieks vai kalps; bet pilsētā, liekas, pa tik daudz un dažādiem ceļiem var tikt pie laimes. Kas negrib strādāt kā kalps, tas dodas uz pilsētu laimi meklēt. No simta viens varbūt tiek uz augšu. Pārējie papildina bezdarbnieku barus.

Grūti saprast, kas velk šurp veselīgos, spēcīgos lauku jaunekļus, kuŗiem lauku darbs nekad nevarētu būt par grūtu. Pilsētnieka ārējais spožums? Arī lauku puisis svētdienā staigā zilā uzvalkā. Pat tad, ja viņš pie visa brīva saņem 25 lati mēnesī, viņam priekš drēbēm atliek vairāk nekā dažam labam apskaustam pilsētņiekam. Arī ceļš uz neatkarīgu saimnieka stāvokli nebūt nav tik grūts. Saimnieki izput un kalpi top par saimniekiem. Precēts kalps pašreiz, taupīgi dzīvojot, bieži jau pēc 10 darba gadiem var uzsākt savu saimniecību. Kāpēc tad visi tā plūst uz pilsētu? — jūs jautāsi. Mēs dzīvojam spekulācijas laikmetā. Spekulē visi, Spekulē arī strādnieks ar savu darba spēku. — Tagad dzīve pilsētā jau ir palikusi tik grūta, ka neviens nevar cerēt uz vieglu un labu peļņu. Tikai uz laukiem tagad strādniekiem ir vēl drošs maizes gabals. Bet tik grūti ir šai laimes meklētāju paaudzei griezt atpakaļ seju uz laukiem.

Ir jābrīnās, cik ātri lauku cilvēki, kuŗi raduši droši uz savām kājām turēties, še pilsētā kļūst par nevarīgu ļaužu masu, kuŗa visu savu glābšanu gaida tikai no valsts vai pilsētas. Vai mums jāņem par paraugu angļu vai vācu rūpniecības strādnieki, kuŗi tiešām ir pilnīgi nevarīgi ārpus savām ielām un darbnīcām? Mums jau vēl nemaz nav īstu fabrikas strādnieku. Kā Andrejs Upīts saka, — mums ir tikai fabrikas dūmos apkvēpuši laucinieki.

Ir laiks šos dūmus nomazgāt. Pilsētas dzīve vairs nevar strādniekam dot tos sociālos labumus, ko viņa kādreiz solīja. Laimīgs būs katrs strādnieks, kuŗš tiks laukā no nevarīgā, apatiskā bezdarbnieku bara, jo bara psiholoģija samaitā. Viņa atņem enerģiju, iniciatīvu un paļaušanos uz saviem spēkiem. Zeme sauc. Glābts būs, kas paklausīs viņas aicinājumam.

Pa sudraba ceļu

Senlatvju teiku varonim, kuŗš izaicina jodu uz cīņu, jods saka: «Atpūt ceļu!» — Varonis pūš un nopūš veselu jūdzi ar sudrabu. — Arī jods ievēl elpu un pūš, bet viņš var nopūst tikai pusversti ar vaŗu. Mūsu varonis uzvar, jo viņam zem kājām ir tik gaišs un stiprs pamats.

Dziesmusvētkos mēs arvienu izcīnām savu kultūras cīņu.

Šie jau ir septītie dziesmu svētki. Tagad šī cīņa ir daudz vieglāka, jo tautas gars ir atmodies un nopūtis visu mūsu zemi ar veco, jauko tautas dziesmu sudrabu. Tagad mums ir kur atbalstīties.

Kā mūsu literatūras pamats ir daiņas, tāpat mūsu mūzikas pamats ir tautas meldijas.

Mūsu labākie komponisti viņas ir salasījuši, uzspodrinājuši un atdevuši tautai atpakaļ viņas veco sudrabu. Viņi ir noklājuši pamatu, uz kuŗa var pacelties īpatnējā tautas gara kultūra. Kāda milzīga nozīme šai ziņā ir bijusi dziesmu svētkiem!

Tautas skaņu gaume ir pēdējos gados pilnīgi pārmainījusies. Nekur vairs nedzird sentimentālās vācu ziņģes, visur skan mūsu gaišās dzirkstošās tautas dziesmas. Mēs esam iegājuši paši savā gara pasaulē, mēs esam paši sevi atraduši.

Pie tā mūs noveduši arī kuŗa un brīvības cīņu notikumi. Kad mums nebij vairs nekur cita atbalsta, tad mēs sākām meklēt paši sevi un dziesmas mums stāvēja klāt ar savu gašo spēku. Ejot caur likteņa nakti mēs dziedājām, kā gājējs dzied, ejot viens caur tumšu mežu, lai viņam būtu klāt viņa paša atbalss. No svešām domām un svešām idejām, kas virzīja mūsu tautu uz maldu ceļiem, tautas dziesmas mūs veda atpakaļ pie skaidrības un brīvības. Var droši teikt, ka mūsu brīvība nav tikai izkaŗota, bet viņa ir arī sadziedāta. Dziesmas ir darinājušas tautas likteni. Kad es atceros mūsu neatkarības cīņu pirmo ilgu, šaubu un cerību laiku, es dzirdu dziesmas, kuŗas nāk no nakts tumsas. Visur, kur mēs gājām, mēs dziedājām tautas dziesmas. Bēgļu gaitās — dziesmas bij mūsu māja un dzimtene. Valkā un Liepājā, kur mūsu neatkarības cīnītāju pulciņš bij vēl mazs un vispirms vajadzēja izaudzināt ticību Latvijai, mūsu pirmais ierocis bij pagale no dziesmu ugunsкура. Mūsu spēki bij mazi, bet dziesmas audzināja mūsu ticību lielu. Grūtos brīžos viņas mums stāvēja klāt ar savu gaišo spēku.

Latvju inteliģence beidzamos gados pārdzīvo klusu traģēdiju, jo visur ir nomanāmi centieni sašaurināt to gaišo gara pasauli, kuŗa bij par pamatu mums brīvības cīņās un ar kuŗu mēs uzvarējām. Tas bija vecais sudrabs, ar kuŗu latvju teiku varonis sev nopūš ceļu.

Un tiem tūkstošiem dziedātāju, kas šodien pulcēsies uz isvētku estrādes, man gribētos teikt:

«Dziediet, atpūstiet ceļu jaunam tautas gara uzvaras gājienam, jo vēl visas cīņas nav galā.

Kā lai es tēloju dziesmas, kuŗas jūs sanēsīsiet pilsētā, kuŗa vēl bieži ir sveša latvju garam? Man šīs skaņu masas liekas kā kalni baltu un sarkanu rožu.

Dziediet, sadziediet puķu kalnus, lai mūsu zemē smaržo nevīstoša tautas gara vasara.»

Sauli trūcīgiem bērniem!

Kad mēs ciešam klusu, lietus ap mums runā. Jau no paša rīta uz loga rūtīm karājas lielas, pelēkas, nekustošas lietus lāses. Man liekas, šīs lāses runā ... Viņas stasta par bāliem, novārgušiem bērniem, kuņiem vajaga mazdrusciņ saules asaru vietā.

Rīgā patlaban ir ap 5000 bērnu, kuņiem vecāki ir zaudējuši darbu un maizi. Rokas, kas par viņiem gādāja, patlaban ir bez darba.

Viņi mitinās aukstos, tumšos kaktos un sagaida ziemu bez siltām drēbēm un apaviem. Posts ir liels, bet mēs viņu uzveiksim, ja mums krūtīs būs mazdrusciņ saules. Šī saule vispirmā kārtā vajadzīga trūkcietējiem bērniem.

Daudzi no mums palaižas tikai uz valsti: Lai valsts dara!

Bet kas ir valsts? Salts mechanisms, kuņu kustina dzīva cilvēka roka. Mums ir jārada sabiedriska kustība. Ja tā būs, tad darīs arī valsts. — Mēs nevaram pamest valstij savus cilvēcīgos pienākumus. Mums ir jāsniedz cilvēcīga palīdzība tur, kur viņa ir vajadzīga.

Palīdzības darbā, kuņu uzsāka mūsu sabiedriskās organizācijas, sāk parādīties šķelšanās, cīņas dēļ vietām un vadības. Cik nožēlojams gan būtu pulciņš ļaužu, kuņi stāvēdami uz ledus gabala, ko vējš atrāvis no cieta krasta nes atklātā jūrā, sāktu savā starpā ķildoties. — Apstākļi ir pārāk nopietni, lai varētu nodoties sīkiem strīdiem. Ikkatrs ir aicināts, ikkatrs lai dara, ko viņš spēj.

Mēs negribam aizkavēt ne šķiru cīņu, ne kādus tālākus sociālus mērķus, ja ir, kas tiem tic. Mēs gribam tikai tautas postam un trūcumam pieiet kā cilvēki.

Man arvienu stāv prātā Blaumaņa vārdi: «Kā tu vari palīdzēt cilvēcei, ja tu nevari palīdzēt cilvēkiem, kas cieš tepat tavā tuvumā. Aproc savu kociņu, aplaisti to un tu redzēsi — viņš dos tev augļus.»

Šis jaunais augļu koks, kuš mums kopjams, ir mūsu bērni. Nepametīsim viņus postā. Uguni, ko viņi saņems no mūsu rokām, viņi nesīs tālāk. Cik saules viņi būs redzējuši bērnbā, tik viņiem būs ko dot dzīvei. Rādīsim viņiem šinīs pelēkās, tumšās rudens dienās, ka mums ir mazdrusciņ saules. Ziedosim viņiem apavus, drēbes, pārtikas vielas vai naudu — visu, kas var remdēt trūkumu.

P a l ī d z ē s i m v i s i — t a d b ē r n i b ū s g l ā b t i !

Ar katru dienu vairojas to bērnu skaits, kam nav vairs maizes un apģērba. Jau tagad tie salst nekurinātās pagrabu, patrepju un pažobeļu istabiņās, tiem nav visnepieciešamākā, ko mēs gribētu dot katram mūsu bērnam. Drīz, kad ārā plosīsies sniegputeņi un aukstums, būs vēl ļaunāk. Trūcumam var pievienoties slimības un tās aizraus kapā ne vienu vien no mūsu bērniem. Domās mēs gribam tiem palīdzēt visi. Un palīdzēt vairāk vai mazāk mēs varam arī gandrīz visi. Mājās katram būs apvalkāti apģērba gabali, veļa, apavi. Dažs labs nemaz nemanīs, ja viņa makā būs daži lati vai santīmi mazāk. Ziedoņiet arī pusstundu no sava laika un atnesiet to uz mūsu laikraksta kantori, kas atvērts no plkst. 8 rītā līdz 7 vakarā. Jūs ar to izpildīsiet savu pilsonisko pienākumu pret mūsu jauno, trūcumā augošo paaudzi un dosiet tai cerību ticēt, ka pieaugušie grūtās dienās prot aizstāvēt arī bērnus. Visus ziedojumus kvitēsīm mūsu laikrakstā, bet ziedotās mantas un naudu izdalīsim kopā ar sabiedriskām organizācijām, kā tas darīts agrākos gados uz Ziemsvētkiem. Drusku ziedot var katrs. Neatlieciet palīdzību bērniem uz tālākām dienām, bet atsaucieties tūlī!

Trīspadsmitais — nelaiemes gads pagājis

Valsts trīspadsmitais gads aiziet. Viņš nav bijis laimīgs, viņš ir ievēdis valsts ratus purvā, un mums vajadzēs saņemt visu uzmanību, lai noturētos uz cietas zemes. Saimnieciskā krīze ir smagi skārusi visas valstis, bet ja mēs būtu bijuši apdomīgāki un tālredzīgāki, viņa būtu mums pagājusi gažām daudz vieglāk.

Trīspadsmitais gads ir bijis izsaimniekotājs. Viņš ir izsaimniekojis valsts labumus un nācījas cieņu pa lielākai daļai par labu mūsu cittautiešiem. Tagad — «ir beigtas dzīras, beigta veltīšana.»

Gausi un rūpēm aptumšotu seju četrpadsmitais nosēstas pie tukša galda. Viņam vajadzēs atspiest galvu uz rokas un krietni padomāt, ko iesākt, jo viņam būs jāsaņem ar atlikumiem, kuņģi ir ļoti niecīgi. Lats, kuņģis vēl ir paglābījis valsts lādes dibena kādā šķirbā, būs desmitkārt jāapgroza rokā, pirms to varēs izdot. Mūsu likteņi atkarāsies no tā, cik mums būs saimnieciska prāta.

Nākošais gads mums nesola nekādus lielus ieguvumus. Mēs būtu laimīgi, ja varētu noturēties līdzšinējā stāvoklī un pasargāt to labklājību, kas mums vēl ir. Priekš tā mums būs jāsaņem visi spēki. Mūsu uzdevumi ir vienkārši: noturēt lata kursu, apgādāt bezdarbniekus un pasargāt saimniecību no sabrukuma. Tā būs grūta cīņa, bet mēs viņā uzvarēsim, ja visi turēsimies kopā un arvienu paklausīsim veselā prāta slēdzieniem.

Valsts nevar darīt brīnumus. Ja viņa to uzņemas, tad neglābjami iet bojā. Vispirms mums ir jāatsakās no visiem utopiskiem plāniem un jādomā tikai par to, kā sev tagadējos apstākļos reāli varam palīdzēt. Mums vajaga saprast stāvokli, mums jādzīvo no tā, kas mums ir.

Beidzamos gados mēs esam domājuši tikai par to, ko no valsts var ņemt. Tagad, kad mums klājas grūti, jādomā par to, kas mums ir.

Beidzamos gados mēs esam domājuši tikai par to, ko no valsts var ņemt. Tagad, kad mums klājas grūti, jādomā par to, ko valstij un tautai varam dot. Mums priekšā stāv visgrūtākā cīņa, cīņa ar sevi pašu. Mums jāprot atteikties no sava labuma par labu vispārības labumam. Ja mēs to pratīsim, tad viegli pārvarēsim visas grūtības.

Trīspadsmitā gada beigās esam nonākuši tik tālu, ka vajaga darināt trūkumcietējam kreklus. Mēs visi esam nešķīrāmi saistīti ar tautas likteni. Kas šodien ir sabiedrības virspusē, rītu jau var nonākt tur, kur nav darba un maizes. Mums blakus nedrīkst būt cilvēku, kas salst un salkst. Ikkatrs, kam vien ir pārticība, liela vai maza, katrs, kam vien kaut kas atliek, lai steidzas nodot savu ziedu.

Četrpadsmitais gads sākas ar sabiedrisku atmodu. Vēlēšanas rāda, ka ir atmodusies tautas sirdsapziņa un viņas veselais prāts. Tie lai vada mūs grūtā ceļā, kas mums priekšā.

Sociālie jautājumi — visas tautas jautājumi

Laiki mainās un līdz ar viņiem — sabiedrības uzdevumi. Mūsu dienās sociāli uzdevumi kļūst par nacionāliem uzdevumiem un atveļ ceļu visplašākai sabiedrības kopdarbībai. Sakarā ar bezdarbu daudzi mūsu tautas locekļi ir zaudējuši maizi un bieži vien arī pajumti, un mūsu pirmais uzdevums ir glābt dzīvo tautas spēku no panīkšanas. Tas nav vairs vienas šķiras vai vienas partijas uzdevums, tas ir visas tautas uzdevums, jo tikai kopīgiem spēkiem mēs varam cīnīties ar sociālo postu, kas arvienu plašāk atveļas mūsu acu priekšā. To, kā liekas, visi saprot. Tomēr arī mūsu dienās ir cilvēki, kuņģi no sociāliem jautājumiem vienkārši izvairās un, vakarā sēzdamies pie pūņa galda, sodās par bezdarbniekiem, kas negrib strādāt. Tā tas nav. Reiz es apmeklēju bezdarbnieku sapulci Liepājā.

Šie ļaudis bij apgādāti ar visu to, ko pilsoņu sabiedrībā dažs labs uzskata par lielu bezdarbnieku ieguvumu. Viņi saņēma no pilsētas maizi, zupu un pa pārim koka tupeļu. Neskatoties uz to, viņi visi kā vienā balsī kļiedza: «Nedodiet mums maizi, dodiet mums darbu. Kad būs darbs, tad būs maize.» Ir arī starp bezdarbniekiem tādi, kas pazaudējuši cerības uz dzīvi un kam netiek strādāt. Panīkuši cilvēki ir katrā sabiedrībā. Bet viss lielais vairums ir veseli cilvēki, kas ar saviem veseliem instinktiem skaidri jūt, ka bezdarbs ir bojā iešana. Tie ķersies pie katra darba.

Pār visu pasauli iet lieli saimnieciski satricinājumi. Kā tālas trīsas tie skaņ arī mūsu tautu un liek klusi nodrebēt neskaidru un nezināmu likteņu priekšā. Vai pilsoņu sabiedrība noturēsies savos augstumos, tas atkarāsies tikai no tā, cik dziļa un tālredzīga būs viņas sociālā domāšana. Lūk, tāpēc sociālie jautājumi top par nacionāliem jautājumiem un mums jāprot viņiem pieiet citādi, nekā to esam darījuši līdz šim.

Kur lai to mācāmies? Tai pašā vienkāršā darba tautā, ar kuŗu ik dienas satiekamies. Reiz es braucu no Torņkalna pārpildītā tramvajā, vagona priekšīnā, kur toreiz vēl bija trešā klase. Lija lietus, mēs stāvējām cieši cits pie cita. Tomēr nākošā pietātnē iekāpa un novietojās starp mums kāds vīrs ar maisu uz muguras. Otrā pietātnē vēl iekāpa vecs lejerkastnieks ar savu instrumentu un trešā mūs sagaidīja sieva ar lielu veļas kurvi uz rokām. Likās, ka tai nu tiešām vairs nebūs vietas. Tomēr mēs saspiedāmies un visi aizbraucām pāri Daugavai. Neviena īgna žesta, neviena ļauna vārda! Te es redzēju, cik brīnišķīga vienkāršā tautā ir savstarpēja piekāpība un pacietība, kad apstākļi to prasa. Arī tagad vispacietīgākās ir mazo ļaužu aprindas, kuŗas ieradušas iet ar savu dienas nastu. Par krīzes nodokļiem visvairāk kļiedz pirmā klase — bagātie namsaimnieki un tirgotāji, kuŗi, acīm redzot, vispirmā kārtā domā tikai par savām ērtībām. Pie tam viņi paši ir vainīgi pie valsts izsaimniekošanas, jo beidzamos gados valsts vadība ir bijusi viņu rokās. Viņi ir pazaudējuši sakarus ar tautu un acu priekšā tiem ir tikai šaurs materiālu ieguvumu apvārsnis. Mums jāsaka: kungi, ir daudz svarīgāk, ka jūs nezaudējat morālistisku pamatu zem kājām, kā mūslietu sabiedrības vadoņi. Šis laiks nav priekš tam, lai lielu peļņu gūtu. Tagad mums jādomā, kā ciešāk saspīesties kopā un iziet cauri bez lieliem satricinājumiem šiem grūtiem laikiem.

Patlaban namsaimnieki sāk sūdzēties, ka dzīvokļi paliekot tukši. Tur vainojami viņi paši, jo pēdējos gados viņi pratuši sacelt cenas bieži tādā augstumā, kas tālu pārsniedz īres likuma normas. Tāpēc valdībai vajadzētu nākt arī ar ierosinājumu pazemināt īres cenas, jo mūsu namsaimnieki atgīdīsies tikai tad, kad dzīvokļi paliks tukši.

Arī tirgotājiem līdz ar algu pazemināšanu jāsāk piemēroties iedzīvotāju pirkšanas spējām un jāpazemina cenas. Tad viņiem netrūks ne apgrozības, ne peļņas. Ja viņi paši to laikā nesapratīs darīt, tad arī šē pamudinājumu vajadzēs dot valdībai.

Brīvības parka atklāšana Iecavā

Ja jums ir brīva svētdiena, aizbrauciet kādreiz uz Iecavu. Tas ir viens no jaukākiem un piemīlīgākiem mūsu dzimtenes stūrīšiem klusā Iecavas lejā. Tur jūs varat pasēdēt uz kāda akmeņa augstā zālē pie veco dzirnavu drupām, kuŗām apkārt vijas Iecavas šalcošās straumes, vai pa taciņu, kas zem brīnišķi izzarojušām kuplām liepām, gobām un ziedošiem kastaņiem aizlokās gar augsto radžu krastu, nostaigāt uz «Puķu leju», kur veci vītoli paceļ savas sudrabainās galvas pār rāmo upes līci. Autobuss pa divām stundām jūs aizvedīs turp no putekļainās Rīgas lauku zaļumā. Jau sarunas, kuŗas jūs dzirdat autobusā, ievēd jūs lauku mierā un omulībā. Ap pusceļu pie kādas mājas meža malā iekāpj autobusā jauns vīrs un nostājas gandrīz uz manām kājām, jo visas vietas ir aizņemtas.

— «No kurienes?» — paziņa no kakta viņam jautā. — «Biju pie sievastēva ciemā.» — «Nu, kāds šis ir?» — «Nekas, biju uz vārda dienu.»

Mazliet citāda bija saruna, kuŗu dzirdēju pāra nedēļas atpakaļ, braucot uz Skaistkalni.

Pie kādas mājas ceļmalā, acīmredzot, pēc kāzu mielasta, jo līgava šķidrautā līdz ar dažiem viesiem stāvēja pie durvīm pavadot, iekāpa divi Zemgales saimnieki. Viens no viņiem bija stiprāk iesilis un, laužams sev uz ceļiem treknu kāzu pīrāgu, plaši un skaļi runāja par politiku, kuŗā galveno vietu ieņēma sviesta cenas. «Divdesmitā gadā es nodevu valdībai priekš kuŗaspēka sviestu par desmit rubļu mārciņā un tanī pašā laikā vāgu smērs man maksāja astoņpadsmit rubļu. Vai tad es nevarēju ar savu sviestu smērēt ratus, lai viņi ēd vāgu smēru!» viņš sauca, bet neviens no braucējiem viņam neatbildēja. Man bija mazliet kauns bagātā un gaišā Zemgalē dzirdēt šādu nepatriotisku valodu.

Beidzot arī pats runātājs it kā aprāvās un teica: «Nu, nekas, maizes, gaļas un sviesta mums diezgan. Tikai šņabis ir dārgs. Ei,» — viņš griezās pie sava ceļa biedra, «cik sviesta mums ir tagad jānodod par pudeli šņabja?» Tā, saprotams, bija tikai tāda vaļīga izrunāšanās. Laucinieki nedomā tik slikti, kā viņi izkļedzas vai izrunājas. Viņos ir daudz pienākuma apziņas un īsta, dziļa patriotisma. Tomēr no šīs sarunas varēja spriest, ka viņu domāšana beidzamā laikā ir pārāk vienpusīgi novirzījusies tikai uz materiāliem labumiem, ko valsts var dot. Tādēļ man bija liels prieks piedalīties Iecavas un apkārtnes Brīvības cīnītāju piemiņas biedrības sarīkojumā. Šai biedrībai ir skaists nodoms — vienot visas apkārtnes biedrības un organizācijas uz brīvības cīņu tradīciju pamata. Viens no tautas lielākiem morāliskiem ieguvumiem ir mūsu brīvības cīņu vēsture, kuŗā ir tik daudz nesavtīgas varonības un pašaieliedzības. Tā jāpaceļ kā spogulis, kad tauta nogrimst vienpusīgā materiālismā. Mūsu brīvības cīņu tradīcijas varbūt ir dziļākas un bagātākas kā Šveicei. Viņas ir arī tas plašais pamats, uz kuŗa var vienoti pulcēties visa tauta.

Ja mēs gribam radīt nacionālu valsti, mums vajadzīga vienota griba. Vienota griba mums būs tikai tad, ja būs vienota tauta. Sīkā skaldīšanās partiju putekļos ir tā apnikusi, ka arī lauku sabiedrībā atskan aicinājums uz tautas vienību. Iecavas brīvības cīnītāju piemiņas biedrībai ir izdevies apvienot 52 apkārtnes biedrības un organizācijas brīvības pieminēkļa celšanai Iecavā, tur piedalās arī visas vietējās politiskās partijas, sākot ar zemnieku savienību un beidzot ar sociāldemokratiem. Zemkopības ministrija ir nodevusi biedrībai skaisto Iecavas muižas parku. Vecas liepas, gobas, oši un ozoli brīnišķīgā kuplumā tur paceļas uz abiem upes krastiem un mazām saliņām, kuŗas apskalo čalojošā straume. Vakar biedrība sarīkoja parka atklāšanas svētkus. Biedrības priekšnieks mācītājs Lūša kungs nodeva viņu tautas lietošanā un nosauca par «Brīvības parku». Skaistā runā viņš pieminēja brīvības cīnītājus, aizrādīdams uz trim lielām cīņu gaitām: 1905. gada kustību, latvju strēlniekiem un neatkarības cīņu varoņiem. Viņu kopējai piemiņai otrpus upes krasta uz krauja starp eglēm un ozoliem pacelsies brīvības pieminēklis. «Mātes, kuŗas brīvības kuŗā zaudējušas savus dēlus, nezīn kur nolikt savas nopūtas, jo viņu kapi tām nav zināmi,» — mācītājs teica: «Gādāsim visi, lai šē drīzumā paceltos pieminēklis, kuŗš glabā nesavtīgo brīvības cīnītāju atmiņu.» Tādu pašu novēlējumu no sirds pievienoju parka atklāšanas aktā «Jaunāko Ziņu» redakcijas vārdā. Diena bija skaista. Svētkos piedalījās ap 400 cilvēku.

Mūsu klusie palīgi — pacietība un darbs

Vasaras piezīmes

Zilgani pelēkas apmākušās debesis pār rudzu lauku, no kuŗa nāk maiga, mierinoša rudzu ziedu smarža.

Rudzi ir tādi, ka «cepuri var laist pa virsu», vīra augumā. Gājējs, kas iet gar lauku, pazūd aiz zaļas sienas. Maize būs. Tikai beidzamā laikā laucinieki domīgi krata galvas. Rudzi sāk iztecēt aiz karstuma. Būs daudz tukšu vārpu, viņi saka.

Arī vasarāja ir kupli iezēlusi, bet uzkalnos un sausākās vietās no apakšas sāk izdzeltēt.

Visi gaida lietu.

*

«Dunduri kā cirvja kāti,» vecs puisis saka, pārbraucis no meža pļavām, ar delnu slaucīdams sviedrus no izmocītās sejas. «Nekur nevarējām zirgu glābt, glabājām tukšā šķūnī. Lopu beidz vai nost.»

Gaiss ir karsts, kluss un skaidrs kā stikls. Tikai dunduri rešņi un nemierīgi dūc.

Vīrs uz siena vezuma, ko patlaban dara, ir balts no karstuma un zaļš no siena putekļiem. Un tomēr viņš priecīgi saka: «Sienu gan tagad saņemam sausu kā piparu.»

*

Ielejās ir puķes, kuŗas uzzied un novīst, neviena nemanītas. Tāpat še ir ar cilvēkiem. Ir ļaudis, kuŗi nodzīvo starp diviem, trim pakalniem un kuŗi tikai no tālienes dzird pasaules troksni. Lauku klusums un miers viņus sargā. Visas vētras viņiem iet saudzīgi gaŗām.

Es satiku vecu vērpēju, kuŗa tuvojas jau sava mūŗa galam. Viņa izskatījās kā gaŗa, novītusi zāle.

Visu savu gaŗo dzīves stāstu viņa saņēma divos, trijos vārdos.

«Pakalniešos piedzimu, Lejaskrogā apprecējos un visu mūŗu esmu tepat vien nodzīvojusi starp šitām mājām,» — viņa rādīja ar roku uz tuvākiem pakalniem. «Neesmu ne bijusi Rīgā, ne braukusi pa dzelzeļu.»

Bet viņa prot vērpēt smalku un grodu dziļu un nodos tālāk savu mākslu lauku meitenēm, kuŗām atkal būs jāvelk ārā no paŗobelēm ratiņi, lai paŗas sev darinātu drēbes, jo bodes preces šinī laikā iznāk pāŗāk dārgas.

*

Ir politiķi, kas, liekas, seko devīzei: «Ļaudis grib, lai viņus mana.» Viņi grib būt brīnumārsti visām saimnieciskām kaitēm un sola tautai neiespējamās lietas. Pasaulē nav neviena oilvēka, kas zinātu, kā uz rāviena izkļūt no krīzes, tikai viņi zin, «ko un kā būs darīt».

Ļaudis gan paklausās viņu solījumos, bet klusībā vairs netic, ka no iztukšotās valsts kases uz viņiem birs piemaksas un pabalsti bez gala un ka tā viss nokārtosies. Viņu klusie palīgi arvienu bijuši pacietība un darbs. Tie arī šoreiz palīdzēs pāŗdzīvot grūtos laikus. «Labāk gādāriet, ka mēs lētāk varam pirkt pilsētas preces, tad jau kaut kā izvilksimies».

*

«Kas to būtu domājis, ka arī trumuļa dibens var dziedāt!» saka vecs lauku dziedātājs, greizi noskatīdamies uz gramofona plati, kuŗa pablaban grieŗ kādu modernu šlāgeri. Mechanizētās kultūras parādības ir sastopamas arī uz laukiem, tomēr šīs švīkstošās metalla skaņas tur ir palikuŗas sveŗas. Tur katrs dzied sev par prieku. Vecā dziesmu bagātība nav izsīkusī.

Gara dzīve uz laukiem atdzīvojas. Visur notiek novadu dziesmu svētki, uz tautu runā gaiŗais dziesmu evaņģelijs.

Pār mūsu zemi iet it kā jauna atmoda.

Kas ir šī atmoda? Tā ir garīga pacilātība. Kur viņa izsīkst, tur viss pagrimst un pamirst, kur viņa uzliesmo, tur viss uzplaukst un zeļ. Viņa uzmundrina arī saimniecisko dzīvi. Tādēļ arvienu no jauna lai uzpūšam šo kvēli.

Tuvāk savai zemei

Neatkarīgā valsts, agrārā reforma ir garīgi pievirzījusi mūs tuvāk savai zemei. Līdz ar to ir notikusi pārmaiņa visā mūsu domāšanā, varbūt pašiem nemanot.

Jauns svaigu domu vilnis veldzēdams apņem prātu. To dod mums zeme, kuŗa cieši velk sev klāt savus it kā pazaudētos dēlus.

Tikai tagad īsti mēs sāksim iejusties savā zemē, kur valsts ir vilkusi viņai robežas, un mēs esam kļuvuši par viņas mantiniekiem.

Vai ar to esam kļuvuši šaurāki, sīkāki? Mūsu zeme ir taisni tik liela, ka varam viņā dziļāk iejusties un viņu iemīlot.

Krievi nevarēja iemīlēt savu zemi tāpēc, ka viņa bija par plašu, lai to pazītu. Zemnieks, kas dzīvoja kaut kur tālā lauku nomalā, nebij varbūt redzējis ne Maskavu, ne Pēterpili un nezin vai zināja nosaukt vārdā Puškinu un Tolstoju. Kas gan viņam bija kopīgs ar Krieviju?

Kad lielais beļģu dzejnieks Verharns ieradās Maskavā, krievu inteligentā sabiedrība, kuŗa bija sapulcējusies viņu godināt, gaidīja no viņa jaunu vārdu — arvienu tā meklēja jaunu vārdu, pēdējo modes kliedzienu. Viņa bij stipri pārsteigta, ka viesis savā priekšlasījumā ar lielu sajūsmu un brīnišķu iejūtas svaigumu stāstīja par savu mazo dzimteni — Beļģiju. Par savu lielo tēvzemi krievi tā nemēdza runāt.

Mazas tautas ir iezīmīgas ar savu karsto dzimtenes mīlestību.

Tā nāks arī pār mums.

Ir maldīgi domāt, ka mēs būtu jau izsīkuši vai paguruši. Pavasaris mums vēl ir priekšā. No mūsu zemes plūst dzīvinoša, svaiga domu straume. Tā iespaidos kā mākslu, tā sabiedrisko un politisko dzīvi.

Ir laiks, ka mēs iemīļojam savu zemi ne tikai ar labumiem, ko viņa dod, bet arī ar viņas rūpēm un grūtumiem, kā ar grumbām uz mātes vaiga.

Kad soms svešumā domā par savu dzimteni, viņš saka: «Es skūpstītu tās klintis, kuŗas mani auklējušas.» Latvijā ir apvidi, kur uz izkopta lauka nevar atrast akmeni, kur delnu uzlikt. Dzīvi labības un zāļu stiebri, sarkanais āboliņš un ziedošas pļavu puķes saņems šādu sveicienu! Tomēr būtu ļoti neīsti, ja mēs savu zemi iedomātos kā Leiputriju, kuŗā mūžīgi birst piemaksas un pabalsti no neizsīkstošas valsts kases, nedomādami par rītdienu, kā to iztēlo daži demagogi, radīdami kaitīgas ilūzijas, kuŗas var sagādāt tikai rūgtu vilšanos.

Savu zemi mēs īsti iemīļosim tikai tad, ja viņa mums būs dārga, kāda tā ir, ar visām viņas rūpēm, darbu un ciešanām.

*

Sudraba lukturi rokām darināti maksā 200 latu, sudraba lukturi štancēti (fabrikas darbs) ir div- un trīsreiz lētāki. Kā redzat, roku darbs ir dārgāks, — arī tāpēc, ka viņš ir daiļāks. Kāpēc mums vajaga atmest vecos labos mājrūpniecības paradumus, ja mums nav naudas, ko pirkt rūpniecības ražojumus, kas bieži vien ir neizturīgāki un ar savu bezraksturīgo gludumu arī neglītāki, neaistētiskāki. Vai laucinieks savos pelēkos pašaustos svārkos nav tikpat glīti apģērbies kā

pilsētnieks smalkā angļu uzvalkā? Kas ir īpatnējais angļu audums? Tikai roku darba imitācija (reljefais raksts arī pubuļainā dzijā). Tāpēc viņš ir tik raksturīgs un skaists. Pārāk plaši pie mums uz laukiem jau valkā pilsētā pirktas drēbes.

Lauku puīši staigā zilos svārkos, kuŗi ātri saburzās un novalkājas, lauku meitas ir aizmirsušas adīt zeķes.

Uz laukiem var gan vēl atrast pašu austu, bet ne pašu vērptu drānu. Dzijas jau vērpj «dzirnavās». Es esmu laimīgs, ka pēc ilgiem gadiem varu izgulēties atkal uz pašu vērptiem un austiem palagiem. Par to man jāpateicas divām labām vecmāmuļām Piebalgā. Viena vērpa, otra auda. Vai starp mūslaiku meitenēm viņām būs daudz sekotāju?

Ar ko zemnieks ir stiprs? Ar to, ka viņš pats sev prot palīdzēt. Par latviešu zemnieku stāstīja, ka viņš iecejot ar zirgu mežā un izbraucot no turienes ar ratiem.

Mums ir jāatdzīvina vecie mājrupniecības paradumi, kuŗi pārāk agri sāk izzust no lauku sētas. Pāreja no naturālās saimniecības uz naudas saimniecību priekš mums ir bijusi pārāk strauja. Par ātru mēs esam ierauti naudas saimniecībā. Tāpēc lauki tik sāpīgi sajūt krīzes spaidu. Mums jāprot izlīdzēties ar mājrupniecības paņēmienu, kad fabriku ražojumi iznāk pārāk dārgi. Uz Lietuvu mēdz aizrādīt kā uz laimīgu zemi, kuŗu nespiež krīzes slogs. Kāpēc tas tā? Reiz es Lietuvā iegāju baznīcā. Viss, kas lietuvietēm bija mugurā, bija pašu austi, un tikai lakatiņš galvā bija pirkt.

Arī saimniecība mums jāiekārto uz patiesiem savas zemes iespēju pamatiem. Arī mūsu jaunai rūpniecībai man gribētos teikt: tuvāk savai zemei un tautai! Darba algas ir lētas, preces dārgas. Te ir jāiejaucas valdībai, lai izlīdzinātu lielo starpību starp rūpniecības un lauksaimniecības ražojumu cenām. Arī rūpniecība nevar karāties ar kājām gaisā, viņai jātuvojas patērētāju pirktspējām. Un divas trešdaļas patērētāju taču ir laucinieki.

Sieva pelēkā lietus mētelī

Kad ledaini dvašo jau gaisi un pēdējās lapas dreb, vāji turēdamās rudena vējā pie puskaילו koku zariem, — kailā nabadzība dreb ziemas aukstuma priekšā. Viņa dreb nekurinātos pagraba dzīvokļos, kur trīs, četri bērni, gulēdami uz akmens klona apsedzas ar vienu caurumainu segu, dreb jumta pažobelēs, kur vējš svilpo caur sienu spraugām.

Bezdarbnieku ģimenēm klājas grūti. Ir izbeidzies ogu un sēņu laiks. Mežā var atrast tikai priežu zarus drūmām, nepievilcīgām ziemas buķetēm un mētras kapu vainagiem. Beigušies ir arī pēdējie lauku darbi pie kartupeļu rakšanas un cukurbiešu novākšanas. Vajaga uzmeklēt ziemai siltu kaktiņu. Viens, otrs pa vasaru ir kaut ko pelnījis, vienam, otram ir kāds mazs aizgalds. Gabals maizes vēl ir atrodams, bet pavisam grūti ir ar drēbēm.

Kāda kundze stāsta:

«Pagājušā gadā, novembra beigās, kad ārā jau sala, pie manām durvīm piezvanīja. Es atvēru un ieraudzīju sievieti vecā pelēkā lietus mētelī, kuŗa sniedza man pa durvju spraugu tumšu priežu zaru pušķi: «Paņemiet, kundze, desmit santimu, skaisti zariņi, pati salauzu mežā.» Man nepatīk priežu zari, viņi arvienu pieput vāzē ilgi stāvēdami un nekad tu neatģiedies viņus laikā iesviest pavardā. Tie ienes mājā nemainīgu ziemas drūmumu. Es gribēju jau taisīt durvis ciet, bet ieraudzīju, ka sieviete izskatās ļoti nogurusi un vāji turas uz kājām. Es lūdzu viņu iekšā un, apslēpdama savu nepatiku pret sausām, dzelīgām adatām, saliku priežu zarus vāzē uz galda. Iedevu viņai dažus sīkās naudas gabalus, kas man bija klāt, bet viņa palika pie durvīm stāvēt, it kā vēl gribēdama ko teikt.

Patiesi nabadzīgi cilvēki ir ļoti kautrīgi un varbūt nav nekā grūtāka, kā svešam cilvēkam atklāt savu nabadzību. Tā arvienu ir rēta, ko slēpj zem pieticīgām skrandām.

Tad, it kā piespiezdamās, sieviete teica: «Vai jums nav kāds drēbes gabals ko iedot, kāda novalkāta blūze vai svārki? Mēs abas ar māsu esam gluži bez drēbēm.»

Man pašai bija tikai tas, kas mugurā, un viena zīda kleita, kuŗu es negribēju atdot. Teicu, ka paši esam diezgan nabadzīgi un novalkājam to, kas mums ir.

«Jūs nevarat iedomāties, kundze, kādā postā mēs dzīvojam. Mana māsa jau divus gadus slimo ar kaulu tuberkulozi, mēs esam divas vien, es nevaru nekur ne aiziet, ne iestāties darbā, viņa jau ilgāku laiku guļ uz gultas, nav neviena, kas viņu apkopj. Es esmu pārdevusi visu, kas mums bija, mums nav vairs pat segas, ko apsegties. Lai mana māsa nenosaltu, es apbeŗu viņu gultā ar pelavām, tās es dabūju no kāda saimnieka tepat aiz Rīgas, kuŗam es pa cēlienam palīdzēju kartupeļus norakt. Man pat nav krekla mugurā,» — viņa izmisusi atsita lietus mētelī un atsedza vāju, izdilušu miesu.

Man likās, ka viss, ko viņa teica, bija patiesība, jo viņa uzdeva man arī savu adresi kaut kur Biķerniekos un es solījos viņu apmeklēt. Bet es neaizgāju, jo svešas bēdas mēs ātri aizmirstam. Tikai kad tuvojas ziema ar saltiem vējiem, šī sieva pelēkā lietus mētelī stāv man acu priekšā. Un es domāju, kā tas varēja būt, ka es neaizgāju pie viņas un nemēģināju viņai palīdzēt. Laikam tak ir arī kāda ziema, kuŗa mūs sastindzina un padara bezjūtīgus pret citu ciešanām. Šo ziemu mēs glabājam paši savās dvēselēs. Bet mēs tak esam dzīvi cilvēki un varam citiem palīdzēt.»

*

Palīdzības darbā, kuŗu uzsākušas sabiedriskās organizācijas, visiem jānāk talkā. Visvairāk ir vajadzīgas drēbes un apavi, kā par to arī vakar pārliecinājos, redakcijas uzdevumā kopā ar sociālās apgādības nodaļas darbinieci B. kdzi apmeklējot trūcīgas bezdarbnieku ģimenes, kuŗās atradām dažā pa 6, 8 un 9 bērņus, kas staigā lupatu kurpītēs un kuŗiem vakarā nav siltas segas ko apsegties. Trūcīgiem bērņiem, kas apmeklē bērņu dārzus, mētelīšu iznāk tikai uz 50 bērņiem viens. Tāpēc dodiet, kas jums atliek. To varat darīt arī naudā — kaut vai pa 50 santimiem, apmeklējot mazajiem trūkumcietējiem par labu sarīkoto mākslinieku koncertu svētdien Doma baznīcā. Rakstu to mazajo cietēju labā, kuŗi paši nevar pacelt balsi, jo patiesa nabadzība ir kautrīga, un vieglāk ir dot nekā ņemt.

Igaunijas neatkarības svētkos

Man liekas, ka pēdējos gados mūsu tēvzemes mīlestība ir kļuvusi plašāka. Tā ietveŗ arī mūsu sabiedroto brāļu zemi Igauniju, ar kuŗu pats liktenis mūs saistījis. Viņas bēdas mums sāp, viņas prieks ir mūsu prieks, viņas svētki — mūsu svētki. Bez brīvās Igaunijas nebūtu brīvās Latvijas.

Kad mēs vēl tikai sapņojām par brīvību un tikai paredzējām cīņās, kas tagad pieder jau pagātnei, mēs ticējām un zinājām, ka igauņi stāvēs mums šais cīņās blakus.

Ernests Rolavs, viens no pirmiem, kas domāja par neatkarīgu Latviju, 1906. gadā Cīrichē kādā tuvāku draugu sapulcē teica: «Ja mēs uzsāksim ko, tad tikai kopā ar igauņiem, ja panāksim ko, tad tikai kopā ar igauņiem.» Viņš domāja pat par kopēju valsti.

Bet īstenība vienoja mūs daudz ciešāk nekā sapņi. Brīvības cīņu sākumā, kad mūsu spēki vēl bija mazi, igauņi mums sniedza neaizmirstamu palīdzību. Kaujās pie Cēsīm un Juglas nodibinājās mūsu ieroču brālība. Tur mēs aizstāvējām nevis katrs savas šaurās zemītes robežas, bet savu kopīgu tēvzemi pret tiem tumšiem spēkiem, kas virzījās šurp no vakariem un kuŗu mērķi bij daudz plašāki.

Igauņu dzimtenes mīlestība ir daudz lielāka kā pie mums, latviešiem. Liekas, ka šis brīnišķīgais stāds visdziļāk laiž saknes smilšainā un akmeņainā zemē. Igauņu domāšana ir vienkāršāka un reālāka, tā ir cieši saaugusi ar savu zemi. Dziļāka starp viņiem gadu simteņu cīņās norūdīta tautas vienības sajūta.

Arī maza tauta var būt liela, ja to vada vienota griba. Kamēr mūsu tautu plosīja asas iekšējas cīņas, Igaunijas zemes padome kā visas tautas vēlētā iestāde, vecai varai šķīstot, īsi pirms vācu ienākšanas Tallinā 24. februārī 1918. gadā pasludināja Igauniju par neatkarīgu valsti. Okupācijas varas mūžs bija īss, un vāciešiem aizejot, jaunā valsts varēja organizēties uz drošiem pamatiem, kuŗus bija likusi 24. februāra aktā visas tautas vēlētā likumīga iestāde. Par to Igaunija var pateikties lielai kopējā mērķa apziņai un dziļai tautas vienības sajūtai. Kamēr mēs kavējam laiku iekšējās cīņās, igauņi paguva nodibināt savu valsti. Tā bija arī mūsu laime, jo jaunā valsts savā patvērumā deva iespēju organizēties pirmām latviešu kaujas vienībām, kuŗas uzsāka cīņu ar lieliniekiem un vēlāk ar vāciešiem. Igaunijas neatkarības diena tāpēc arī latvju tautai ir īsta svētku diena, un mēs no sirds varam sacīt: «*La i p l a u k s t, z a ļ o u n z i e d m ū s u b r ā ļ u z e m e!*»

Kā divi dzelzs gredzeni, cieši viens otrā iekalti, ir Igaunijas-Latvijas draudzība. Mēs vēlētos, lai teiksmainais igauņu «Kalevipoegs» palīdzētu mums tikpat cieši iekalt viņos arī trešo — Lietuvu. Mēs nedrīkstam nolaist rokas vēsturisku uzdevumu priekšā, kuŗi patlaban vēl liekas grūti. Tikai tad mēs varēsim droši un netraucēti baudīt savas brīvības augļus, kad nodibināsies cieša triju Baltijas valstu savienība.

Pa Vasarsvētku meiju ceļu

Vasarsvētki ir veltīti garam. Baznīcā stāstīs jauko leģendu par apustuļiem, kas noreibuši no iekšējās dvēseles kvēles, lielā apgarotībā runājuši katrs savā valodā, tomēr viens otru saprazdami, garā vienoti. Apgarotībai un sajūsmai, tīram garīgam liesmojumam ir veltītas šīs svētku dienas.

Kur lai to gūstam? Draudzes pulcēsies krēslainās baznīcās, bet mēs atradīsim ko meklējam arī tad, ja ceļā aizkavēsimies un, klausoties noreibušo putnu dziesmās, klusi pievienosimies lielajai dabas draudzei, kur katra zālīte svin Vasarsvētkus. Vārdus, kas sajūsmina un aplaimo, tur mēs varēsim puķēm no acīm nolasīt, jo visa daba tagad ir pilna klusa liesmojuma. Visās ceļmalās staro pienešas kā mazas saulītes. Kur lai ņemam tik laipnus vārdus, kā šīs vientiesīgās puķu sejas, kuŗas mums no bērnu dienām pazīstamas?

Vasara ir aizdegusi savas ugunis. Kastaņi paceļ uz augšu savas ziedu sveces, ievas un ābeles zied baltas kā kupenas. Visur ir gaiša un klusa svinēšana. Arī ceriņu krūmi jau izmet savas zilās liesmas, — viss ap mums ir ziedošas kvēles pilns. Mēs esam aizkustināti un jūtam, ka dabā mums ir atvērušies visdziļākie un tīrākie sajūsmas avoti.

Vai daļu no šīs sajūsmas mēs nevarētu pārnest sabiedriskā dzīvē? Bez sajūsmas mēs nevaram neko lielu un vērtīgu radīt. Bet katra apgarotība patlaban ir izzudusi no sabiedrības. Mēs esam pilnīgi nodevušies tikai sīkām, egoistiskām rūpēm un domājam vairs tikai par to, kā dienu nodzīvot. Visur valda vairs tikai maizes lozungi. Viss tiek darināts tikai priekš lielām ļaužu masām un primitīvi pielāgots viņu prasībām. Gars ir aizmirsts. Aizmirsta ir atziņa, ka cilvēks nedzīvo no maizes vien.

Cilvēce patlaban pārdzīvo vislielāko kārdinājumu: viņa ir gatava iet pakaļ vai sātanam, ja tas tikai apsolās akmeņus par maizi pārvērst. Par to viņa gatava atdot garu un brīvību.

Mēs esam laimīgi, ka dzīvojam mazā zemē un neesam saistīti ar lielām ļaužu masām. Tomēr laikmeta kārdinājumi neiet arī mums gaļām. Arī pie mums plašas ražotāju aprindas ir gatavas atteikties no savas saimnieciskās brīvības un iet pakal tam, kas sola lielākus pabalstus un piemaksas. Visi ir gatavi pārvērsties par «kroņa ļaudīm», aizmirstot, ka tā viņi aizmet projām dārgāko, kas tiem ir: ierosmi, uzņēmību, patstāvību.

Mēs dzīvojam bez sabiedriska patosa. Spēcīgais nacionālisma vilnis, kas cēla sabiedrisko dzīvi uz augšu, ir it kā noplacis. Saimnieciskās rūpes ir padarījušas it kā nedrošus mūsu soļus. Bet arī saimnieciskie jautājumi patlaban liekas grūtāk atrisināmi kā gadu atpakaļ, jo neviena nasta nav paceļama bez kopējas sajūsmas. Tikai gars var dot jaunu dzīvību šīm pelēkām, rūpju nomāktām dienām. Mums trūkst dziļāku garīgu savīļojumu. Tos mēs sagaidām no nākošiem dziesmu svētkiem, kad atskanēs tautas kokle. Dziesmu vējš aiznesīs ikdienas putekļus. Mēs atkal atradīsim vienojošus vārdus un vienojošas domas. Jo nacionālisma īstais pamats ir tautas gaišās gara vērtības. Ļausim viņām atkal no jauna spoži uzliesmot. Tad paguruma brīžos mēs dzirdēsim pār sevi spārnus, kas nes mūs uz augšu.

Vasarsvētkos cērt meijas un pušķo nama durvis. Meitas izkaisa istabas ar jaunām lapām, kuŗas mīksti smaržodamas ievada mūs tuvo Jāņu nojautās. Vasarsvētku meija lai ir arī par ceļa zīmi jaunai, apgarotākai dzīvei. Tikai reizi gadā — Jāņos — mēs paceļamies īstas latviskas apgarotības kalngalā. Vasarsvētku meija lai rāda mums ceļu uz Jāņiem.

Dziesmu svētkiem nākot

Ausim kājas uz svētkiem, ausim baltas kājas!

Laiki ir grūti, bet tauta arvienu ir sapratusi arī svētdienas nozīmi.

Man prātā tās latviešu paaudzes, kas pēc grūtās darba nedēļas svētdienas rītos agri āva kājas uz brāļu draudzes saiešanu un svētkiem, lai sirsnīgās runās un dziesmās darinātu sev zelta spieķi, jo tauta vispirmā kārtā meklēja sev garīgu atbalstu. Tur tika izkopta latviešu s i r d s k u l t ū r a, kuŗa kā auglīgs slānis nogūlās mūsu gara dzīves pamatos un nākošās paaudzēs deva krāšņus ziedus. Reliģiskās atmodas laiks ir pārdzīvots, bet arvienu pēc dažiem gadiem — agrāk vai vēlāk — atnāks visas tautas baltā svētdiena — dziesmu svētki.

Ko savā laikā darīja brāļu draudze, to tagad daudz plašāk veic daudzie dziedāšanas koŗi visās mūsu zemes malās. Tie izkopj latvju sirds kultūru un sagatavo visā tautā vienotu, auglīgu gara slāni, kuŗš dos ziedus vēl nākošās paaudzēs. Jo kultūra uzplaukst tikai tur, kur pa gadu desmitiem ir zeme sagatavota. Ne tie, kas šur un tur kurn, ka šie svētki nākot pārāk bieži un prasot lielus izdevumus, bet tie, kas ar prieku atdodas dziesmu varai un spēj viņai ko ziedot, ir mūsu gaišākās nākotnes nesēji.

Strādnieki, kas ceļ baznīcu, daudz glītāk un rūpīgāk iemūrē viņā katru akmeni tāpēc, ka viņu vienkāršais darbs kalpo augstākam mērķim. Ja Latvija pa šiem gadiem ir kaut ko sasniegusi, tad tikai tādēļ, ka viņai ir bijusi šī augstākā mērķa apziņa. Dziesmu svētki arvienu no jauna tos nostāda mūsu acu priekšā.

Tauta vispirmā kārtā ir vienota garīga celtne. Dziesmās mēs atkal atgūsim tautas vienību. Tautas kopības sajūta, kuŗa pie latviešiem arvienu ir bijusi diezgan vāja, vispilnīgāk izteicas dziesmās.

Pirmos dziesmu svētkos 1873. gadā latvieši pirmo reiz uzstājās kā vienota tauta. Līdz tam viņi bija tikai savu novadu ļaudis. Ja mēs arī tagad esam pārāk saskaldīti, tad tikai tādēļ, ka mūsu kopīgā garīgā celtne vēl nav diezgan stipra.

Tāpēc lai atskan mums dziesmu evaņģēlijs. Atkal no tūkstoš mutēm mēs gribam dzirdēt savu ticības apliecību:

«Šī zeme ir mūsu, šīs pilsētas mūsu ...»

Dziesmu svētkiem nākot ir tā, it kā sausā un putekļainā dienā mēs tuvotos lielai, veldzējošai straumei, kuŗa jau no tālienes spirdzinoši dvašo sejā. Skepticisms un materiālisms mūs ir garīgi sadrupinājis. Mums visiem ir vajadzīga dzīva tautas gara veldze. Lai kādas nesaskaņas mums bijušas, dziesmas mūs visus sanesušas kopā.

Tautas acu priekšā, kuŗa sanāks no visām Latvijas malām, lai atstājam savstarpējas ķildas un lūkojam atrast kopēju valodu. Šīs acis mums jautās: «Vai jūs gribat būt kungi savā dzimtajā zemē? — Skaldīdamies jūs nekad par tiem nekļūsiet. Ja gribat valdīt ar svešu ļaužu palīdzību, jūs nonāksiet svešinieku kalpībā. Tauta no jums novērsīsies.»

Dziesmu svētki ir lielākais un cēlākais aicinājums uz tautas vienību.

Piezīmes

Mazās piezīmes.

(Pirmais posms)

Par Mazajām piezīmēm nosauktās Skalbes īsās laikmeta apceres pirmajā posmā aptver laiku no 1917. g. jūnija līdz 1920. g. oktobrim; noslēgumā pievienojot Vasaras domas, kuŗām jau vairāk dzejas raksturs. Šīs Mazās piezīmes 1920. g. oktobrī iznāca atsevišķā krājumā A. Gulbja apgādībā. Pirmiespiedumi sekošos periodiskos izdevumos.

Jūnijā, 1917. g. žurnālā Laiks, 1917., Nr. 1., 21.—25. lp. Jūlijā, 1917. g. Laikā, 1917., Nr. 2., 63.—64. lp. Līepājā, 15. februārī Latv. Sargā, 1919. Pulkvedis Kalpakš. Jaun. Ziņās, 1919., Nr. 17. Rīgā. Turpat, Nr. 27. Republikā uz ūdenis. Turpat, Nr. 33. Silueti. Turpat, Nr. 39. Piemūsu Amerikas draugiem. Turpat, Nr. 46. 1. augustā. Turpat, Nr. 56. 5. augustā. Turpat, Nr. 59. 20. augustā. Turpat, Nr. 72. Rītdiena, Dzīves atzīšana un Mūsu ciļts. Turpat, Nr. 76. 20. septembrī. Turpat, Nr. 99. 23. oktobrī. Turpat, Nr. 124. 28. oktobrī. Turpat, Nr. 128. 5. novembrī. Turpat, Nr. 135. 8. novembrī. Turpat, Nr. 138. 15. novembrī. Turpat, Nr. 144. Republikas gada dienā. Turpat, Nr. 145. 1. decembrī. Turpat, Nr. 156. 9. decembrī. Turpat, Nr. 163. 13. decembrī. Turpat, Nr. 167. 19. decembrī. Turpat, Nr. 172. 23. decembrī. Turpat, Nr. 175. 30. decembrī. Turpat, Nr. 179. 5. janvārī. Turpat, 1920., Nr. 3. 15. janvārī. Turpat, Nr. 11. 22. janvārī. Turpat, Nr. 17. 11. martā. Turpat, Nr. 58. 30. martā. Turpat, Nr. 74. 17. maijā. Turpat, Nr. 111. 10. jūlijā. Latvijas Kareivī, 1920., Nr. 114. 27. jūlijā. Latvijas Vēstnesī, 1920., Nr. 8. 30. jūlijā. Turpat, Nr. 11. 4. augustā. Turpat, Nr. 15. 10. augustā. Turpat, Nr. 20. 20. augustā. Turpat, Nr. 29. 1. septembrī. Turpat, Nr. 39. 4. septembrī. Turpat, Nr. 42. 11. septembrī. Turpat, Nr.

48. 23. septembrī. Turpat, Nr. 58. 25. septembrī. Turpat, Nr. 60. Oktobrī. Turpat, Nr. 72. Jūnijā. Letas Ilustretā žurnālā, 1920., Nr. 2., 21.—23. lp. Vasaras domas. Turpat, 16. lp.

Mazās piezīmes

(Otrais posms)

Skalbe turpināja Mazās piezīmes Jaunākās Ziņās. Še savāktas minētā laikrakstā, no 1921. līdz 1924. g., ievietotās Mazās piezīmes, sadalot viņas nodaļās. Ar 1924. gadu sākot Skalbe savām sabiedriskām apcerēm devis atsevišķus virsrakstus. Mazo piezīmju otrā posma nodaļas iespiestas Jaunākās Ziņās šādā secībā:

1921. g a d ā: I — Nr. 22. II — Nr. 29. III — Nr. 149. IV — Nr. 157. V — Nr. 164. VI — Nr. 193. VII — Nr. 199. VIII — Nr. 211. IX — Nr. 241. X — Nr. 252. XI — Nr. 258. XII — Nr. 281. XIII — Nr. 297.

1922. g a d ā: XIV — Nr. 22. XV — Nr. 81. XVI — Nr. 85. XVII — Nr. 106. XVIII — Nr. 112. XIX — Nr. 133. XX — Nr. 136. XXI — Nr. 214. XXII — Nr. 220. XXIII — Nr. 277.

318

1923. g a d ā: XXIV — Nr. 30. XXV — Nr. 147. XVI — Nr. 175. XXVII — Nr. 189. XXVIII — Nr. 251.

1924. g a d ā: XXIX — Nr. 4. XXX — Nr. 71. XXXI — Nr. 74.

Pārdomas un vērojumi

Šai nodaļā chronoloģiskā secībā apvienotas Kārļa Skalbes īsās apceres par dažādiem mūsu sadzīves jautājumiem un notikumiem, kā arī rakstiņi dažādiem svētkiem. Daži no šādiem gabaliņiem jau ietiecas dzejā. Gandrīz visām Pārdomu un vērojumu apcerēm pirmiespiedums Jaunākās Ziņās.

1923. gadā: Lieldienās. Nr. 69. Līgo! Nr. 133.

1924. gadā: Jāņos. Nr. 138. Domas par mūsu skolām. Nr. 180. Latvijas lauku ceļi. Nr. 194. Tuvais un tālais. Nr. 217.

1925. gadā: Latvju-igauņu brālība. Nr. 102. Tauta un inteliģence. Nr. 107. Liepājas 300 gadu jubileja. Nr. 119. Vasaras laukos. Nr. 172. Vienoti sērās — vienoti darbā. Nr. 190.

1926. gadā: Latvju strēlnieki. Nr. 3. Vasarsvētkos. Nr. 112. Piejauno māju pamatiem. Nr. 185. Jaunie dzīves motīvi. Nr. 194. Uz gadu sliekšņa. Nr. 295.

1927. gadā: Rīgas miglainās ielās. Nr. 52. Kas padara tautas lielas un slavenas. Nr. 60. Latvijas lauku dzīves ainavas. Nr. 113. Lauku dzīves vērojumi. Nr. 131. Tautā nogatavojas jauns nacionālisms. Nr. 220. Tuvāk dzīvei. Nr. 295.

1928. gadā: Ziemasteika. Nr. 4. Purva burbuļi. Nr. 86. Lielie plūdi Zemgalē. Nr. 141. Plūdu posta ainas Zemgalē. Nr. 143. Latvijas ieceršana. Nr. 259. Latvija lai ir brīvības zeme! Nr. 262. Vērtības. Nr. 294.

1929. gadā: Aizsniega un tumsas. 1929. g. agrā pavasarī no neražas un plūdiem cietušā Latgale bija bada piemeklēta. Skalbe, Jaunāko Ziņu redakcijas uzaicināts, apbraukāja posta

piemeklētos apgabalus un sniedza spilgtas ainas par drūmajiem apstākļiem, kādi toreiz Latgalē bija. I tēlojums iesp. Nr. 52., II — Nr. 53., III — Nr. 54., IV—V — Nr. 56., VI — Nr. 57., VII — Nr. 58. Č ē r ž e n i e k i. (Šis tēlojums iesp. Latv. bērnu palīdzības biedr. izdevumā Bērnu Atpūta, 1929.) Uzvaras diena. J. Ziņ. Nr. 187.

1930. gadā: P a v a s a r i s. Nr. 93. Z e m g a l e s s v ē t k u i e s p a i d i. Nr. 196. L i e t u v ā. Nr. 206.

1931. gadā: Z e m e s a u c. Nr. 90. P a s u d r a b a c e ļ u. Nr. 135. S a u l i t r ū c ī g i e m b ē r n i e m ! Nr. 255. T r ī s p a d s m i t a i s — n e l a i m e s g a d s p a g ā j i s. Nr. 259.

1932. gadā: S o c i ā l i e j a u t ā j u m i — v i s a s t a u t a s j a u t ā j u m i. Nr. 12. B r ī v ī b a s p a r k a a t k l ā š a n a I e c a v ā. Nr. 118. M ū s u k l u s i e p a l ī g i — p a c i e t ī b a u n d a r b s. Nr. 158. T u v ā k s a v a i z e m e i. Nr. 216. S i e v a p e l ē k ā l i e t u s m ē t e l ī. Nr. 256.

1933. gadā: I g a u n i j a s n e a t k a r ī b a s s v ē t k o s. Nr. 45. P a V a s a r s v ē t k u m e i j u c e ļ u. Nr. 123. D z i e s m u s v ē t k i e m n ā k o t. Nr. 130.

P. Ē r m a n i s.

Saturs

Lapp.

Mazās piezīmes

Pirmais posms (1917.—1920.) 4

Mazās piezīmes

Otrais posms (1921.—1924.) 46

Pārdomas un vērojumi (1923.—1933.)

Liendienās 78

Līgo!

Jāņos 79

Domas par mūsu skolām 81

Latvijas lauku ceļi 83

Tuvais un tālais 84

Latvju-igauņu brālība 85

Tauta un inteliģence

Liepājas 300 gadu jubileja 86

Vasaras laukos 87

Vienoti sērās — vienoti darbā 88

Latvju strēlnieki

Vasarsvētkos 90

Pie jauno māju pamatiem

Jaunie dzīves motīvi 91

Uz gadu sliekšņa 93

Rīgas miglainās ielās 94

Kas padara tautas lielas un slavenas 95

Latvijas lauku dzīves ainavas 96

Lauku dzīves vērojumi 97

Tautā nogatavojas jauns nacionālisms 99

Tuvāk dzīvei	100
Ziemas teika	101
Purva burbuļi	102
Lielie plūdi Zemgalē	103
Plūdu posta ainas Zemgalē	104
Latvijas iecerēšana	106
Latvija lai ir brīvības zeme	107
Vērtības	108
Aiz sniega un tumsas I—VII	109
Čērženieki	116
Uzvaras diena	117
Pavasaris	118
Zemgales svētku iespaidi	119
Lietuva	120
Zeme sauc	121
Pa sudraba ceļu	122
Sauli trūcīgiem bērniem!	123
Trīspadsmitais — nelaiimes gads pagājis	124
Sociālie jautājumi — visas tautas jautājumi	
Brīvības parka atklāšana Iecavā	125
Mūsu klusie palīgi — pacietība un darbs	127
Tuvāk savai zemei	128
Sieva pelēkā lietus mētelī	129
Igaunijas neatkarības svētkos	130
Pa Vasarsvētku meiju ceļu	131
Dziesmu svētkiem nākot	132
Piezīmes	133